O Nouă Orientare pentru America. Franklin Delano Roosevelt şi reformele pentru combaterea efectelor Marii Crize

Drd. Lucian Bogdan

INVEL Multimedia
Bucureşti
2009

Cuprins:

Cuvânt înainte v
Cuvânt introductiv vii
Prefaţă ix
I. Aspecte introductive. Considerente teoretice privind evoluţia pieţelor de capital în situaţii de criză 1
II. Impactul Marii Crize asupra societăţii americane. O problemă stringentă, tratată însă cu paleative 18
III. Aspecte biografice definitorii în conturarea personalităţii lui Franklin D. Roosevelt. Reflectarea acestora în ascensiunea sa politică 37
IV. Ascensiunea lui Roosevelt la preşedinţie şi începuturile reformelor Noii Orientări 88
V. Programul de reforme al Administraţiei Roosevelt. Mai mult decât tentative pentru atenuarea efectelor Marii Crize 124
VI. Realizări şi neîmpliniri ale Noii Orientări. Controverse privind oportunitatea proiectelor Administraţiei Roosevelt 183
VII. Conversia economiei la producţia de război. Depăşirea definitivă a Marii Crize 203
VIII. Interpretări concluzive 223
Repere bibliografice 230
Index 249

Cuvânt înainte

Cartea d-lui Lucian Bogdan este din multe privinţe o abordare surprinzătoare a marii crize economice din anii 1930, având ca epicentru Statele Unite, economia, cultura politică, resursele culturale, rezilienţa ei morală. Punând în lumină un spectru referenţial impresionant despre realitatea crizei şi posibilitatea, iar apoi actualizarea reformei, respectiv ascensiunea politică a principalului ei actor, Franklin Delano Roosevelt, autorul analizează cu sagacitate şi acribie ţesătura de detalii economice, politice şi culturale ale respectivei perioade, neuitând să direcţioneze interesul cititorului şi asupra biografiei preşedintelui Roosevelt, omul momentului, a cărui aură excepţională este interpretată cu talentul unui istoric cultural.

Există o certă capacitate a autorului de a închega coerent opiniile specialiştilor cu propriile reflecţii bine argumentate, creând astfel elemente demne pentru a realiza portretul unei epoci definit prin legătura reciprocă a doi termeni deja consacraţi, „criză" şi „reformă", care după exemplul american au căpătat o conotaţia specifică. Capitole precum cele în care se descriu şi analizează programul de reforme al administraţiei Roosevelt, dar mai ales concretizările ei şi impactul acestora fac din lucrarea unui tânăr cercetător o lectură istorică aplicată, conjugată cu una politică la fel de documentată, anunţând preocupări tematice viitoare de anvergură.

Depăşirea crizei în circumstanţele celui de al doilea război mondial, al consecinţelor acestuia pe plan global au adus un set de caracteristici care au distanţat exemplul Statelor Unite de cel al altor ţări vest-europene, accentuând unicitatea

modelului cultural american. Recitirea datelor şi soluţiilor crizei din American anilor ’30 este utilizată de numeroşi autori americani pentru interpretarea celei actuale, un motiv suplimentar în a convinge cititorul să se oprească asupra acestui volum, încercând să conecteze experienţa trecutului la rezolvarea dilemelor prezente.

Nu în ultimul rând, merită menţionat faptul că tema cărţii de faţă, precum şi structurarea ei a fost posibilă şi datorită faptul că d-l Bogdan a susţinut un curs având un asemenea subiect în cadrul secţiei de studii americane a Facultăţii de studii europene din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Prof. univ. dr. Marius Jucan

Cuvânt introductiv

Lucrarea scrisă de tânărul doctorand Lucian Bogdan, „O Nouă Orientare pentru America. Franklin Delano Roosevelt şi reformele pentru combaterea efectelor Marii Crize" vede lumina tiparului în momentul în care eforturile lumii politice, economice dar şi academice sunt îndreptate spre contracararea efectelor crizei economice şi financiare actuale. „Cei care nu înţeleg greşelile istoriei sunt sortiţi să le repete", sunt cuvintele de început ale studiului prin care autorul încearcă şi reuşeşte să ne introducă în mecanismele declanşatoare dar şi în strategiile de ieşire din criză aşa cum au fost acestea aplicate în cadrul New-Deal-ului american. Aparatul bibliografic, format din peste 70 de cărţi şi 126 de articole şi surse on-line, acoperă, într-o abordare inter şi pluridisciplinară problematica reformelor pentru combaterea efectelor Marii Crize din 1929-1933 şi, în acelaşi timp, redă istoriei o parte din experienţa acumulată de către administraţia Roosevelt în acest sens.

O parte importantă din economia cărţii o reprezintă aspectele bio-bibliografice legate de personalitatea complexă a lui Franklin Delano Roosevelt, plecând de la ascensiunea sa politică (singurul preşedinte american care a câştigat consecutiv patru mandate de preşedinte) şi aplecându-se, cu predilecţie, asupra programului de reforme al administraţiei condusă de către marele om politic.

Realizările şi neîmplinirile New Deal-ului, precum şi controversele privind oportunitatea proiectelor administraţiei Roosevelt sunt analizate atît din perspectivă economică cât şi din cea sociologică şi politică. Autorul pune în antiteză cele

două interpretări clasice ale înlăturării efectelor marii crize: intervenţionismul guvernamental de sorginte keynesiană şi viziunea liberală conform căreia politicile keynesiene sunt eficiente doar pe termen scurt, idee subliniată prin admirabilul citat din J.M. Keynes, „pe termen lung oricum vom fi cu toţii morţi" .

Au existat destule voci care au criticat reformele lui Roosevelt, atât din perspectiva creşterii impozitelor , care au ajuns să se tripleze într-un interval de timp relativ scurt , între 1933 şi 1940, cât şi datorită creşterii cheltuielilor guvernamentale sau poziţiei guvernului de a forţa agenţii economici să plătească salarii artificial mai mari decât nivelul pieţei o permitea la un anumit nivel de dezvoltare. Autorul vine cu o serie de analize şi argumente proprii prin care susţine aceste critici, dar, imparţial, prezintă şi poziţiile prin care reformele lui Roosevelt sunt considerate a fi contribuit decisiv la diminuarea efectelor Marii Crize.

Consider că lucrarea tânărului cercetător Lucian Bogdan reprezintă o contribuţie imporatantă la dezvoltarea istroriografiei economice legate de criză iar editura INVEL Multimedia Bucureşti a avut acea viziune necesară descoperirii unui tânăr talent ale cărui vorbe se vor mai auzi în comunitatea ştiinţifică din România.

Prof. univ. dr. Mihaela Luţaş

Prefaţă

„Calitatea managementului crizei în ansamblul ei este factorul numărul unu în determinarea duratei şi intensităţii acesteia!" Aceast gen afirmaţie, din ce în ce mai prezentă astăzi şi nu numai în surse de factură mediatică, conduce fără îndoială la necesitatea de a substanţia problematica crizei de maniere pe care acum 2-3 ani le-am fi considerat a fi cel puţin drept cantonate în istorism, dacă nu de-a dreptul desuete.

Dar astăzi, la sfârşitul lui 2009 nu pare chiar deloc deplasat ca de exemplu o importantă conferinţă internaţională dedicată problematicii actualei crize globale să fie intitulată *Întoarcerea istoriei: de la consens la criză*[1]. Acest recurs direct la istoria trăită, întâlnit în cele mai serioase abordări, cu certă referinţă la pragmatica economică contemporană este fără îndoială esenţa acestei cărţi şi probabil cel mai relevant mesaj încapsulat în această extrem de interesantă lucrare.

Ea este datorată unui tânăr şi entuziast, dar în acelaşi timp deja erudit cercetător de factură interdisciplinară al unui domeniu aflat încă abia la începuturile sale în România, cel al americanisticii.

Marea Criză din 1929-1933 a avut şi încă are un impact deosebit asupra societăţii americane iar în condiţiile globalismului de inspiraţie americană, asupra întregii lumi industrializate, pentru că reprezintă în fapt epitomul unei astfel de sume de erori de politică economică, încât au trebuit să treacă decenii bune pentru a avea o perspectivă decentă şi nedeformată asupra rezultatului acţiunii umane eronate sau răuvoitoare şi nu cum îndelungat timp s-a crezut, sau s-a sugerat din raţiuni evident manipulatorii, a aparentelor vicii încorporate mecanismului *laissez faire*-ului.

Cu puţin timp înainte de declanşare crizei, preşedintele american Herbert Hoover a promulgat o legislaţie

---

[1] CASE International Conference The Return of History: from Consensus to Crisis, Warsaw, Novemeber 20-21, 2009

comercială protecţionistă şi a subscris, din raţiuni eminamente politice desigur, la acţiuni de meţinere artificială a salariilor mari, necorelate evident cu nivelul productivităţii muncii din epocă. Multe dintre măsurile ce au făcut ca birocraţia federală americană să fie un contra-model pentru libertăţile moderne ale pieţelor îşi au certificatul de naştere în această perioadă, iar emiterea certificatului lor de deces nici măcar nu se întrevede.

Dar nu puţini comentatori ai fenomenului economic american, ai liberalismului economic specific, sub tutelă libertariană, uită că Statele Unite nu au fost niciodată o altfel de economie decât una "mixtă" ce şi-a propus politiceşte vorbind reprezentarea optimal mozaicată a interesului privat şi public. Indiferent de specificul epocii, de natura conjuncturii politicii internaţionale sau a *lobby*-ului complexului militar-industrial american, coordonatele politicilor economice publice au fost mai mult sau mai puţin constante, în sensul echilibrului doctrinar.

Numai o astfel de logică permite masiva şi entuziasta receptare în America unei şcoli de gândire precum cea a *Alegerii Publice (Public Choice)* şcoală ce aduce în câmpul studiului economic domenii ce în mod tradiţional figurau în câmpul ştiinţelor politice, dar care şcoală reuşeşte să şi imprime un caracter normativ unui unui discurs profesional ce se inspiră esenţialmente din *behaviorism*. Numai astfel putem judeca corect şi "dez-ideologizat" injecţia de fonduri publice pentru crearea de locuri de muncă în anii Marii Crize, dar şi de exemplu politica de resuscitare a industriei americane a automobilelor, aşa cum este condusă astăzi de administraţia Obama.

Demersul profesional ce ne stă în faţă are un merit incontestabil, dincolo de acribia investigaţiei istorice şi a punerii ideilor rezultate într-un format accesibil, simplu fără să fie simplist, chiar şi atunci când trimiterea se face la concepte şi evoluţii de o complexitate evidentă.

Acest merit este evident acela de a găsi imagini contemporane privind în oglinda timpului şi interpretând pe multiple paliere informaţia istorică. Pornind de la realitatea faptului că practic reformele declanşate de către administraţia preşedintelui Franklin Delano Roosevelt s-au permanentizat, şi că Noua Orientare[2] este la fel de prezentă în structurile guvernamentale "expandate" ale administraţiilor Bush, precum cu mai bine de jumătate de secol înainte, se poate trage concluzia că nu prea multe lucruri s-au schimbat din perspectiva rolului factorului politic, al reglementărilor adeseori confuze sau chiar lipsei de reglementări în zone cu evident impact cumulativ, precum piaţa financiară, bursa, sau în arealul de competenţă al instituţiilor menite să monitorizeze şi controleze evoluţiile cu maxim potenţial de declanşare a crizei.

Nu puţine şi nici lipsite de semnificaţie surse[3] subliniază faptul că Marea Criză a fost precedată de ani de efervescenţă economică, "tumultuoşii ani '20", în care ani se consemnează un ansamblu de creşteri de preţuri şi creşteri salariale în consecinţă, ce aduc la rampa memoriei amintiri mult mai recente: anii 2000 au fost similar ani de dramatică creştere conjuncturală la scară mondială. Incetarea războiului rece, "miracolul chinez" sau exponenţiala răspândire a tehnologiilor informatice şi de comunicaţii sunt numai câţiva factori dinamizatori ai acestui proces.

Dar este o certitudine că pieţele de bunuri şi servicii au devenit mult mai entropice şi în consecinţă mult mai greu de monitorizat şi controlat, pornind de la prezumţia că raţionalitatea socială a oricărui demers economic impunea

---

[2] In privinţa terminologiei folosite aici, să-mi fie îngăduit să mă îndepărtez de viziunea autorului: eu nu aş fi tradus *New Deal*-ul, cine nu înţelege despre ce e vorba?

[3] Vezi în acest sens C. K. Rowley şi N. Smith *Economic Contractions in the United States: A Failure of Government*, The Locke Institute, Washington D.C., 2009, la http://www.iea.org.uk/files/upld-book495pdf?.pdf, accesat în 17.09.2009

imperativ acest control. Exact la fel ca în anii '30, reculul economic brusc nu a putut fi evitat, cu tot progresul înregistrat în timp de domeniul econometriei, cu toată experienţa acumulată în domeniul interpretării corecte a ciclicităţii şi stadialităţii economice. Raţiunile politice au învins încă o dată logica funcţională intrinsecă a macrosistemului economic.

Acest context politic specific necesită un comentariu aparte, indus de portretul complex făcut în această lucrare lui Franklin Delano Roosevelt. Mult mai controversat în Statele Unite decât în restul lumii, unde imaginea lui de şef al statului cu cea mai mare contribuţie la salvgardarea democraţiei în lume a estompat orice altă perspectivă, *FDR* este fără îndoială personalitatea tutelară a *New Deal*-ului.

Cum ar fi arătat America postbelică fără acest vizionar? Putem să ne întrebăm, la modul retoric desigur, cum ar fi arătat oare economia modernă a intervenţionismului statal fără contribuţia lui John Maynard Keynes? S-ar fi rezumat ea la economiile "socialiste" ale căror binefaceri le-am trăit pe pielea şi în sufletul noastru până destul de recent?

Probabil că putem să descoperim un merit major al acestei lucrări tocmai în descifrarea echilibrelor economice, politice, sociale sau chiar culturale pe care le-au generat politicile din epoca Roosevelt, precum şi în prezentarea mecanismului aparte care a pus în operă aceste politici.

Desigur că evident nu mai există astăzi astfel de influenţe unipersonale asupra societăţii democratice, dar este la fel de evident că acest rol a fost translatat în bună măsură şi unor instituţii ale lumii finaciare, ale *establishment*-tului politic sau economic din lumea contemporană. Printre rânduri, chiar la modul subliminal aş spune, autorul încearcă să ne transmită şi opinia sa în această delicată privinţă.

Iată numai câteva dintre argumentele şi raţiunile pentru care cred cu sinceritate că un discurs profesional de genul celui pe care îl veţi descoperi în paginile următoare are o relevanţă numai aparent disproporţionată în relaţie cu timpul care se acordă studierii în România a unui fenomen

economic de acum aproape un secol, întro ţară aparent necomparabilă din perspectivă economică. Importanţa şi actualitatea acestei cărţi este generată şi de faptul că autorul punctează exact aspectele generatoare şi amplificatoare de recesiune precum şi pe cele care fac posibilă depăşirea ei în contextul respectiv.

Cu alte cuvinte, departe de a fi o carte numai de istorie economică, această cercetare indică posibile traiectorii de ieşire din criză şi de însănătoşire a unui climat viciat de cam aceleaşi tare precum în epoca studiată. Ceea ce autorul consideră cu modestie a fi numai simple "interpretări concluzive" sunt în fapt serioase concluzii, fundate pe o solidă documentare în Statele Unite şi Europa, pe un aparat critic bine stăpânit şi în baza unei viziuni teleologice clare.

Şi nu în ultimă instanţă, pe un evident talent de narator ce ne face să sperăm să vedem în cât mai curând şi alte rânduri scrise de Lucian Bogdan.

Conf. univ. dr. Mircea Teodor Maniu,
Cluj-Napoca, septembrie 2009

I. Aspecte introductive. Considerente teoretice privind evoluţia pieţelor de capital în situaţii de criză

„Cei care nu înţeleg greşelile istoriei sunt sortiţi să le repete", afirma filosoful american George Santayana, încă din 1905. Acest binecunoscut adagiu a fost reluat în repetate rânduri de personalităţi din mediul politic şi academic deopotrivă, inclusiv în forma dată de preşedintele Harry S. Truman, „Aceia care nu citesc şi învaţă istoria sunt sortiţi să îi repete greşelile".

Această din urmă formă a sa este, am putea spune, cea mai relevantă pentru justificarea demersului nostru, de a analiza pe larg Marea Criză interbelică, precum şi, dincolo de o simplă contemplare a acesteia, a investiga din perspectiva politică, socială şi macroeconomică soluţiile pentru relansare economică avansate de administraţia Roosevelt, aspect chiar mai important în condiţiile actuale, marcate de o instabilitate economică accentuată, când vocile care avertizează asupra iminenţei unei crize financiare globale de proporţii se aud tot mai puternic.

Concret, la mai bine de un an de la începutul crizei ipotecilor secundar-principale[4], s-a ajuns ca, de la ceva ce părea a afecta un domeniu restrâns, anume piaţa imobiliară americană, întreaga economie globală să aibă de suferit. Astfel,

---

[4] Am preferat această traducere, inspirată din limba franceză, pentru formula de limbă engleză „subprime mortgages", ca fiind cea mai relevantă pentru înţelegerea exactă a fenomenului. Astfel, nu este vorba, cum s-ar putea înţelege dintr-o traducere strict literală, de ipoteci de rang inferior, adică de o ipotecare a aceleiaşi proprietăţi în favoarea mai multor creditori, fiecare având o anumită prioritate în satisfacerea creanţei proprii, ci de o singură ipotecă de rangul întâi, dar acordată de creditor în condiţii departe de optim, i.e. unor clienţi cu un grad de risc mai ridicat, fie ca urmare a unui istoric de creditare pătat, fie pur şi simplu despre care nu se poate aprecia că vor avea un timp suficient capacitatea de bun-planici.
Pt. detalii asupra noţiunii, vid. Ben S. Bernanke, „The Subprime Mortgage Market", discurs ţinut la cea de-a 43-a Conferinţă Anuală asupra Structurii Băncilor şi Competiţiei, Federal Reserve Bank, Chicago, IL, 17 mai 2007

în aparenţă şi pe termen scurt, o bancă poate fi avantajată de intrarea în incapacitate de plată a unui debitor, scoaterea la licitaţie a ipotecii fiind cât se poate de profitabilă în condiţiile în care preţurile înregistrează creşteri deloc de neglijat de la an la an.

Totuşi, în cazul în care procentajul de clienţi intrând în incapacitate de plată se apropie de 20% din total[5], un număr mare de proprietăţi imobiliare – între 20000 şi 60000 în aproape fiecare stat american - ajungând să fie scoase la vânzare în acelaşi moment, oferta de pe piaţă depăşind astfel de departe cererea, este inevitabil ca preţurile să fie împinse pe o pantă descendentă (excepţie făcând, cel mult, reşedinţele de lux, care oricum nu ar fi fost achiziţionate de clienţi care să fi fost nevoiţi a apela la o ipotecă secundar-principală).

În aceste condiţii, băncile ajung a nu-şi mai putea recupera un număr semnificativ de creanţe, fapt care, la rândul său, le afectează credibilitatea pe piaţă, fapt care antrenează literalmente o reacţie în lanţ de încetinire a economiei, prin frânarea pieţelor de capital şi antrenând, implicit, o criză de lichidităţi. Iar dacă, în pofida avertismentelor existente, măsurile de soluţionare a crizei se lasă aşteptate timp de mai bine de un an de când turnura negativă a pieţei a devenit evidentă, intrarea în recesiune devine un fenomen practic de neocolit.

Totuşi, în societatea capitalistă momentele de criză economică nu sunt nici pe departe inevitabile (privind retrospectiv, doar în ultimele patru decenii au avut loc două şocuri petroliere în anii `70, o scurtă perioadă de stagflaţie la finele anilor `80, criza economică asiatică din 1997-98, cât şi cea pricinuită de căderea a numeroase afaceri on-line din 2001-2002, toate cu repercusiuni globale mai mult sau mai puţin pronunţate) şi, în oarecare măsură, nici indezirabile, crizele ducând la eliminarea agenţilor economici neperformanţi şi, în

[5] Vikas Bajaj, „Housing Lenders Fear Bigger Wave of Loan Defaults", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 4 august 2008

unele situaţii, chiar la progrese tehnologice, cel mai relevant exemplu fiind apariţia autovehiculelor cu consum redus de combustibil, ca urmare a crizelor petroliere.

Problema devine însă mult mai gravă în momentul în care nu avem de-a face nu cu o simplă turnură negativă pasageră, ci cu ceea ce, prin persistenţa sa în timp, cât şi prin implicaţiile financiare de proporţii, se dovedeşte a fi o criză structurală a economiei. Relevant este, în acest sens, să amintim avertismentele conform cărora ar exista posibilitatea să ne aflăm în faţa celei mai grave crize financiare din ultimii 75 de ani[6], riscul fiind chiar ca omenirea să fie pusă în situaţia de a traversa o nouă Mare Criză.

Cu atât sunt mai importante avertismentele în acest sens, cu cât, după toate aparenţele, asistăm în prezent la o reluare aproape cinematică a celor mai nefaste momente pe timp de pace ale secolului XX: să nu uităm că, în fond, Marea Criză a fost precedată, în 1926, de spargerea unei bule speculative imobiliare şi, în prima parte a lui 1929, de spargerea unei bule speculative a investiţiilor în domeniul tehnologiilor de vârf[7] – în fond, ambele sectoare economice esenţiale pentru funcţionarea deopotrivă a economiei, cât şi a societăţii în ansamblul ei şi în prezent.

Este evident, în aceste condiţii, ce aspecte ale repetării istoriei avem în vedere, după cum este, de asemenea, evident de ce considerăm ca imperativă o bună cunoaştere a celor petrecute în urmă cu mai bine de trei sferturi de veac de către

---

[6] Sau, cel puţin, acestea sunt semnalele de alarmă venind din partea Bursei New York-eze, unde în săptămâna de tranzacţionare 6-10 octombrie 2008, cea de-a cincia dintr-o perioadă de contracţie accentuată a pieţei, s-au înregistrat cele mai slabe rezultate din ultimii 75 de ani, indicele Dow Jones Industrials înregistrând o abruptă scădere, de 18%, pe intervalul anterior-menţionat.
Vid. Vikas Bajaj, „Whiplash Ends a Roller Coaster Week", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 10 octombrie 2008

[7] Barry Eichengreen, „Is this the start of another Great Depression?", în *CNN Politics*, http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/10/09/eichengreen.depression/index.html, 9 octombrie 2008

(viitorii) oameni politici, cât şi de către publicul larg. Doar în acest mod există posibilitatea de a depăşi obstacolul reprezentat de criza financiară în desfăşurare[8] şi de a evita repetarea unor probleme care au marcat într-o manieră cât se poate de gravă practic întreaga populaţie a lumii acelor ani.

Ar fi o tragedie deloc scuzabilă ca unii oameni să sufere atât în copilărie, cât şi la senectute, de pe urma virtual aceloraşi probleme ale sistemului economic, iar aceasta din raţiuni mult prea puţin legate de calitatea sau competitivitatea muncii lor (sau, respectiv, a părinţilor şi copiilor lor) în calitate de angajaţi cu o putere mult prea mică de a influenţa mersul pieţelor de capital, sau ca generaţia aflată la apogeul carierei să înregistreze pierderi ale acumulării de-o viaţă[9], după cum de asemenea ar fi cât se poate de grav ca generaţia tânără contemporană să nu beneficieze de un debut al carierei potrivit cu potenţialul său real, pentru simplul fapt că prea

---

[8] Criză care, din nefericire, ajunge să reprezinte o problemă stringentă nu doar pentru finanţiştii de pe Wall Street, ci să afecteze practic toate domeniile vieţii şi, implicit, toate categoriile sociale, după cum arăta senatorul de Illinois, Barack H. Obama, candidatul Partidului Democrat (care, între timp, a devenit preşedintele ales al S.U.A) – vid. „Transcript of first presidential debate", în *CNN Politics*, http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/09/26/debate.mississippi.transcript/index.html , 14 octombrie 2008

[9] Relevant în acest sens este exemplul unui faliment considerat aparent imposibil iniţial, cel al furnizorului american de electricitate, Enron. Urmare a descoperirii unor nereguli severe comise în raportarea valorii reale a acţiunilor, cât şi a unor supraevaluări intenţionate operate cu complicitatea celor de la Andersen Consulting, a căror cădere va coincide de altfel cu cea a Enron, acţiunile gigantului energetic vor cădea de la un maxim de 90 USD, atins în septembrie 2000, la un minim de 58 cenţi, la pronunţarea falimentului companiei, pe 28 decembrie 2001 – vid. „Enron Stock Value Rises for Collectors", în *Fox News*, http://www.foxnews.com/story/0,2933,41804,00.html , 28 decembrie 2001

Cei mai puternic afectaţi, poate chiar mai tare decât investitorii de la bursă, au fost angajaţii companiei, unii cu o vechime considerabilă, care au optat ca fondurile de pensii la care erau arondaţi să le investească economiile în acţiuni Enron. Considerăm acest exemplu mai mult decât grăitor asupra consecinţelor pe care le poate antrena o depreciere semnificativă a cotaţiilor bursiere literalmente asupra agoniselii de-o viaţă a unui om.

puţine lucruri au ajuns să fie cunoscute despre problemele reprezentate de Marea Criză şi, dincolo de dimensiunea tragediei umane din acele timpuri (de departe cea mai spectaculoasă, dar în acelaşi timp cea servind cel mai puţin problema relansării economice), a propunerilor dezbătute şi a măsurilor efectiv implementate de administraţia Roosevelt pentru soluţionarea crizei şi pentru „salvarea capitalismului de [pericolul reprezentat de el] însuşi”[10].

Nici pe departe nu sugerăm, cum ar spune militarii, a ne pregăti în prezent pentru a lupta războiul trecut, fapt ce nu ar putea decât să antreneze rezultate nefaste, ci pur şi simplu faptul că o bună cunoaştere şi înţelegere a soluţiilor avansate pentru depăşirea Marii Crize a reprezenta un fapt cât se poate de util în prezent, depăşind dimensiunea pur istorică şi oferind în acelaşi timp un model de predicţie – prin similaritatea frapantă, dintr-o multitudine de puncte de vedere, a situaţiei de la finele deceniului al treilea cu cea din prezent – cât şi eventuale sugestii, ce se pot dovedi salutare, deopotrivă pentru investitori şi oamenii politici.

Înainte însă de a trece la o introspecţie detaliată a începutului Marii Crize şi a puternicului impact social al acesteia, să ne oprim atenţia, fie şi relativ pe scurt, asupra câtorva considerente de ordin teoretic, pe care le apreciem ca esenţiale pentru înţelegerea şi formarea unei cunoaşteri de bază a ceea ce trebuie urmărit pentru ca un observator cu o familiarizare medie cu chestiunile macroeconomice, dar atent şi în permanenţă informat, să se poată pronunţa cu o relativă acurateţe asupra dinamicii pieţelor de capital globale, fapt ce poate servi, eventual, la luarea unor decizii investiţionale în cunoştinţă de cauză.

Astfel, în urmă cu 80 de ani, pe 24 octombrie 1929, zi cunoscută ca „Joia Neagră”, a început turnura negativă a

---

[10] Pentru a utiliza formularea lui John Monks, Secretarul General al Confederaţiei Sindicale Europene. Vid. John Monks, „Saving capitalism from the speculators”, în *Europe's World*, Bruxelles: La Bibliothèque Solvay, toamna 2008

Bursei newyorkeze, moment considerat în istoriografie ca începutul oficial al Marii Crize. Să precizăm că tendinţe de scădere se manifestaseră începând chiar cu 2 octombrie, astfel că, în pofida implicării mai multor bănci importante, care au încercat să injecteze capital pe piaţă în speranţa de a stopa declinul, panica se va amplifica în decursul săptămânii de tranzacţionare ce a urmat acelei nefaste zile de joi.

Astfel, săptămâna de tranzacţionare 28 octombrie - 1 decembrie va fi marcată de o deschidere „pe roşu" (cum ar numi brokerii scăderea cotaţiilor acţiunilor), pentru a continua pe aceeaşi abruptă pantă descendentă, fapt ce va determina ca zilele de luni, 28 octombrie şi marţi, 29, să fie cunoscute respectiv drept „Lunea şi Marţea Neagră"[11], panica atingând cote maxime în această din urmă zi.

O problemă esenţială a funcţionării burselor este faptul că, de la un punct, valoarea acţiunilor cele mai tranzacţionate ajunge să nu mai fie determinată pur şi simplu de performanţele economice ale companiei cotate la bursă (de criteriile clasice de determinare a preţului unei acţiuni, ca valoarea sa iniţială, dividendele anticipate şi rata anticipată a firmei emitente[12]), ci de reflectarea acestor performanţe în gradul de încredere pe care investitorii – adeseori nu persoane particulare, ci bănci sau fonduri de investiţii, care se ghidează preponderent după performanţele anterioare ale respectivei acţiuni pe piaţă, nu neapărat după activitatea productivă a respectivei companii – i-l arată.

Astfel, acţiunile unei companii ce se bucură de o înaltă apreciere vor fi căutate de investitori, care vor dori să le achiziţioneze, mizând pe performanţe viitoare caracterizate de aceleaşi tendinţe de creştere; acest lucru înseamnă, în limbaj

---

[11] Maury Klein, „Is it 1929 all over again?", în *CNN – U.S.*, http://edition.cnn.com/2008/US/10/21/klein.depression/index.html , 21 octombrie 2008

[12] Gheorghe Postelnicu, *Teorie economică*, Cluj-Napoca: EFES, 2001, p. 196

economic, că au devenit o marfă rară şi deci, existând cerere suficientă pentru ea, preţul va creşte în mod corespunzător[13].

Problema este că există posibilitatea ca respectiva creştere să fie determinată exclusiv (sau, cel puţin, într-o prea mare măsură) de estimările investitorilor că respectivele acţiuni sunt profitabile şi că vor continua să crească, fapt ce presupune că ei îşi vor recupera investiţia cu un profit apreciabil când vor dori să le vândă, fără să existe o corelaţie reală a performanţelor acţiunii cu performanţele companiei.

Din contră, în momentul în care încrederea în potenţialul de creştere a unei anumite acţiuni se erodează, investitorii se vor orienta către o alta (sau, în cazul eroziunii accelerate în întreaga paletă de acţiuni disponibile la bursă, către alte plasamente ale capitalurilor, în genul titlurilor de trezorerie, garantate de guvernele ţărilor emitente, în valute „de refugiu", ale unor ţări cu economii recunoscute pentru stabilitatea lor , sau a lingourilor de aur, probabil cel mai sigur plasament pe timp de criză. Să preciză că, la momentul 1929, încă marea majoritate a ţărilor operau cu etalonul aur de evaluare a monedelor naţionale, astfel încât această distincţie a plasamentelor nu era într-atât de pronunţată precum în prezent).

Această reorientare va determina nu doar reducerea numărului investitorilor interesaţi de a achiziţiona respectivele acţiuni, ci şi, din partea celor care le deţin, de a le scoate la vânzare. Scăderea încrederii în potenţialul de creştere a respectivelor titluri, coroborată cu existenţa lor pe piaţă într-un număr de departe mai ridicat decât disponibilitatea investitorilor de a le cumpăra, va duce, aproape invariabil, la scăderea preţului, până la nivelul de echilibru, la care va exista cerere pentru ele. În cazul în care nu există doritori care să ofere un preţ rezonabil, tendinţa descendentă se va accelera,

[13] Din acest punct de vedere, acţiunile tranzacţionate la bursa de valori se comportă precum virtual orice marfă tranzacţionabilă. Pt. detalii privind formarea şi dinamica preţurilor pe o piaţă liberă, vid. *Ibid*, pp. 287-293

cotaţiile respectivelor acţiuni pierzând semnificativ din valoare.

Iar o panică generalizată, care să cuprindă un număr ridicat de investitori, îi va determina să îşi lichideze portofoliile de acţiuni deţinute, fapt ce va determina apariţia pe piaţă a unei mase însemnate de acţiuni ce nu îşi găsesc un cumpărător interesat, condiţii în care preţul cvasitotalităţii lor nu poate decât să scadă.

Acest fapt va determina, în rândul majorităţii investitorilor, teama că tendinţele descrescătoare vor continua, astfel încât să considere că este mai rentabil să vândă la un preţ încă rezonabil, decât să piardă chiar mai mult din plasamentul lor. Totuşi, acest lucru, deşi se poate dovedi salutar pentru respectivii investitori, care îşi limitează astfel pierderile (din discuţii personale cu brokeri aparţinând unei importante societăţi de valori mobiliare de pe piaţa internă, am aflat că există investitori care renunţă virtual automat la acţiunile care dau un randament negativ de peste 10-15%), pentru piaţă în ansamblul ei efectul nu poate fi decât negativ, prin faptul că se întreţine climatul de panică, cursul acţiunilor fiind astfel împinse chiar mai jos.

Totuşi, pot exista speculanţi care să profite semnificativ de scăderile cotaţiilor bursiere, prin aşa-numita strategie a vânzărilor pe termen scurt. Astfel, mizând pe o depreciere accelerată a titlurilor pe care le deţin, aceştia vor scoate un număr important din acţiunile pe care le deţin la vânzare (deşi se pot întâlni chiar situaţii în care speculanţii să tranzacţioneze acţiuni pe care nu le deţin fizic, prin încheierea unor contracte bazate pe mecanismul burselor futures), fapt ce nu va face decât, prin creşterea ofertei ce nu îşi găseşte corespondent în cerere, să determine o scădere şi mai accentuată a preţului şi, prin aceasta, să panicheze chiar mai tare pe ceilalţi investitori, care vor vinde chiar mai mult, preţul scăzând în continuare.

Când preţul ajunge la un nivel suficient de scăzut, speculanţii trec la răscumpărarea de pe piaţă a acţiunilor lor,

diferenţa dintre preţul iniţial de vânzare şi preţul (semnificativ mai mic) la care le-au răscumpărat traducându-se, practic, în profit. Totuşi, cum această practică se bazează pe panica existentă, pe care nu face decât să o întreţină, este contrară spiritului de fair-play (care, în limitele inerente competitivităţii accentuate din acest domeniu de activitate, trebuie totuşi să existe chiar şi pe piaţa de capital), există state care au impus restricţii legislative împotriva acestui tip de practici[14], spre a proteja astfel investitorii de bună-credinţă.

Dar nu este neapărat ca doar speculanţii să se angajeze în acest tip de practici ce profită de tendinţele descrescătoare de pe piaţă[15], ci şi companii altfel reputate, care vor specula dificultăţile competitorilor lor, spre a realiza aşa-numitele „preluări ostile" (achiziţionarea unor companii confruntate cu probleme financiare, al căror cotaţii bursiere au scăzut alarmant), consolidându-şi astfel cota de piaţă deţinută.

Deşi există, după cum tocmai am văzut, şi entităţi care pot beneficia într-o măsură deloc neglijabilă de dificultăţile economice cu care se confruntă ceilalţi jucători de pe piaţă, pentru vasta majoritate a acestora problemele financiare reprezintă cu siguranţă vremuri despre care să îşi dorească să devină cât mai grabnic o parte a trecutului. Să vedem, în cele ce urmează, care sunt indicatorii care ne vor reflecta acest lucru, enunţând câteva considerente privind interpretarea

---

[14] Vid. „Short-selling. Naked fear", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 24 iulie 2008

[15] Cunoscute, după terminologia de limbă engleză, ca „bear market" („piaţa ursului"); din surse multiple, am identificat o serie de origini ale acestei expresii, vizând fie negustorii de blănuri de urs din secolul al XVIII-lea, care se grăbeau să vândă înainte să apară un excedent de blănuri pe piaţă (care, implicit, ar fi dus, precum în prezent, la o scădere a preţului), fie tendinţa ursului de a hiberna în aşteptarea unor vremuri mai bune, fie postura tipică a acestuia de a privi în jos. Această din urmă explicaţie pare cea mai în ton cu poziţia sa diametral opusă, cea de creştere a cotaţiilor, cunoscută ca „bull market" („piaţa taurului"), inspirată de imaginea impozantă a acestui animal şarjând.

indicilor bursieri, avându-l în vedere pe cel mai uzitat dintre aceştia, Dow Jones.

Să precizăm, de altfel, că este meritul economistului şi jurnalistului Charles Dow de a fi demarat, pe 26 mai 1896, primul indice agregat de evaluare a fluctuaţiilor pieţei bursiere. În acest mod, atenţia investitorilor urma să fie captată de evoluţiile pieţei în ansamblul ei, şi nu de fluctuaţiile unei acţiuni anume (avem în vedere data de la care acesta a fost introdus efectiv în uz, bazele teoretice pentru calcularea sa fiind elaborate încă din iulie 1894). Desigur, finalitatea era ca, în baza urmăririi variaţiilor indicelui în diferite intervale de timp, investitorii să poată realiza predicţii, pe care să se bazeze în alegerea destinaţiilor predilecte pentru plasamentele lor financiare[16].

Charles Dow a elaborat, iniţial, un indice (cunoscut ca Dow-Jones[17] Industrial Average, pe scurt DJIA, dar identificabil şi ca INDU în listele de cotaţii bursiere), ce cuprindea performanţele la bursă ale principalelor douăsprezece companii industriale americane, singura activă în prezent din cele incluse în calcul la momentul respectiv fiind General Electric. Ulterior, va elabora câte un indice pentru companiile din domeniul transporturilor (iniţial cu aplicabilitate strict în domeniul căilor ferate, Dow-Jones Railroads Average, iar din 1970, Dow-Jones Transportation

[16] Randy Befumo şi Alex Schay, „History of the Dow. Dow's Theory", în *The Motley Fool*, http://www.fool.com/DDow/HistoryOfTheDow4.htm , 11 noiembrie 2008

[17] Deşi creatorul formulei de calculare a indicelui este Charles Dow, DJIA a luat numele şi după coproprietarul editurii şi casei de consultanţă Dow-Jones Co., Edward Jones. Să precizăm că între coproprietarii iniţiali se număra şi Charles Bergstresser, precum şi faptul că, de departe cea mai cunoscută publicaţie a editurii este cotidianul de afaceri *The Wall Street Journal*. În prezent, Dow-Jones Co. este proprietatea News Corportation, deţinută de magnatul Rupert Murdoch.
Vid. Roxana Pricop, „Murdoch a convins board-ul Dow Jones să-i vândă compania", în *Ziarul Financiar*, Bucureşti: Publimedia, 19 iulie 2007

Average) şi unul reflectând activitatea companiilor din domeniul utilităţilor (Dow-Jones Utilities).

De departe, cel mai important dintre acestea pentru urmărirea îndeaproape atât a performanţelor companiilor cotate, cât şi a fluctuaţiilor macroeconomice, este DJIA. Interesant este că, iniţial, acesta funcţiona după o formulă cât se poate de simplă, constând în însumarea preţului acţiunilor şi divizarea la numărul de companii; totuşi, ar fi fost imposibil ca această abordare să ţină pasul cu realităţile pieţei, caracterizată de recapitalizări ale unor titluri, sau, din contră, de divizări ale acestora.

În consecinţă, soluţia avansată de editorii *Wall Street Journal* a fost demultiplicarea indicelui DJIA cu un divizor, care să opereze astfel ajustările necesare[18]. Efectul obţinut era păstrarea continuităţii variaţiei indicelui, putându-se astfel observa cu uşurinţă evoluţia pieţelor de capital pe o mai lungă perioadă de timp; de altfel, indicele DJIA prezintă o semnificaţie istorică deosebită, permiţând trasarea dezvoltării economiei americane (şi, prin caracterul multinaţional al activităţii majorităţii companiilor luate în calcul, al celei globale).

Dacă, de regulă (aceasta fiind imaginea pe care obţinem privind graficul evoluţiei indicelui de la începuturile sale şi până aproape în prezent), tendinţa a fost una în mod evident crescătoare, reflectată de altfel în progresele semnificative înregistrate de omenire în ultimul secol, au existat şi momente caracterizate de căderi abrupte ale acestuia, ce coincid (chiar dacă nu întotdeauna în corelaţie perfectă) cu momentele de cotitură majoră ale istoriei. Să ne oprim atenţia, în cele ce urmează, asupra unor astfel de variaţii, relevante pentru o cât mai comprehensivă analiză a declanşării Marii Crize.

---

[18] Cf. *Dogs of the Dow. Dow History*, http://www.dogsofthedow.com/dowhist.htm , 11 noiembrie 2008

Astfel, la momentul lansării sale, pe 26 mai 1896, indicele Dow-Jones Industrial Average era calculat, pentru cele 12 titluri cotate, la 40,94 puncte[19]. În ziua imediat următoare, o tornadă devastatoare se va abate asupra statului Missouri, cauzând nu mai puţin de 255 de morţi, dar şi distrugerea a 311 clădiri, avarierea gravă a peste 7200, precum şi pagube mai puţin semnificative a altor circa 1300[20]. Nu trebuie să ne surprindă reverberaţiile devastatorului eveniment natural pe piaţa de capital, perioada următoare fiind marcată de o depreciere accelerată a cotaţiilor, pe fondul pagubelor care, deşi locale, afectau activele mai multor companii importante din rândul celor cotate la bursă; în aceste condiţii, minimul va fi atins pe 8 august 1896, la numai 28,48 puncte (acesta reprezentând, de altfel, minimul istoric absolut atins de indicele DJIA[21]).

Perioada următoare va marca însă o revenire dacă nu spectaculoasă, cel puţin constantă a cotaţiilor bursiere, astfel că prima zi de tranzacţionare din 1900 va marca atingerea nivelului de 68,13 puncte, 70,44 un an mai târziu, pentru ca, în pofida unei deprecieri pe parcursul anilor 1902 şi 1903, anul 1906 să fie deschis la o cotaţie de 95,00 puncte, practic cel mai înalt nivel de până atunci.

Va urma însă panica investiţională din 1907, moment în care, urmare a deciziei unui număr ridicat de deponenţi de a-şi retrage plasamentele bancare[22], piaţa se va confrunta cu o

---

[19] *History of Dow Jones Industrial Average*, Phoenix, AZ: MD Leasing Corp., http://www.mdleasing.com/djia.htm , 11 noiembrie 2008

[20] „The Great Cyclone at St. Louis and East St. Louis, May 27, 1896", în *Earth Moment*, Topeka, KS: Ogden Publications, http://www.earthmoment.com/product/26697296/The-Great-Cyclone-at-St.Louis-and-East-St.Louis-May-27-1896

[21] Ne vom baza, în continuarea acestui capitol, pe tabelul reflectând istoricul DIJA realizat de NYSE TV (http://www.nyse.tv/dow-jones-industrial-average-history-djia.htm , 7 noiembrie 2008), ca sursă pentru evoluţia istorică a cotaţiilor bursiere. Interpretările şi considerentele de ordin calitativ ne aparţin, cu excepţia cazurilor menţionate ca atare

[22] Interesant este că nu mai devreme de anul precedent avusese loc o unei creştere scăpată de sub control a depozitelor populaţiei, ca urmare a creşterii

severă criză de lichidităţi, ceea ce va duce, la rândul ei, la o încetinire semnificativă a economiei în ansamblul ei. În aceste condiţii, indicele Dow-Jones va pierde, în medie, 34,64 puncte până la începutul lui 1908, ceea ce îl va aduce la valoarea de 59,61 puncte – o scădere procentuală de nu mai puţin 36,7%.

Să precizăm, ca o paranteză, faptul că pentru evitarea apariţiei unor situaţii similare viitoare, în anul 1913 preşedintele Woodrow T. Wilson va promulga Legea Rezervei Federale, creând astfel instituţia omonimă, cu rol de bancă naţională a S.U.A. (în practică, acest lucru se va dovedi un deziderat imposibil de atins în totalitate; totuşi, existenţa unei instituţii care să aplice norme prudenţiale în vederea asigurării unui climat financiar stabil nu poate constitui decât un lucru îmbucurător, pentru deponenţi, companii şi investitori, deopotrivă).

Totuşi, turnura nefavorabilă a pieţelor de capital nu va persista, astfel încât anii următori vor fi caracterizaţi de o tendinţă crescătoare evidentă, caracterizată de uşoare momente de declin, incapabile a inversa cursul ascendent al cotaţiilor. Ascensiunea se va menţine practic până la izbucnirea Primului Război Mondial, când, urmare a temerilor acute în rândul investitorilor, ce vizau în special o contracţie a pieţelor ca urmare a reducerii comerţului transatlantic, cotaţiile bursiere vor înregistra o abruptă scădere.

---

dobânzilor bancare, creştere determinată la rândul ei de dorinţa băncilor de a avea fonduri disponibile pentru finanţarea unei economii în dezvoltare rapidă. În momentul în care băncile nu au mai reuşit să majoreze dobânzile pentru a atrage noi depozite, iar cele iniţiale deveniseră scadente, s-a profilat riscul ca acestea să devină insolvabile, fapt ce va determina clienţii să şi le retragă, chiar înainte de maturitate.

Pe scurt, putem considera că problemele au apărut ca urmare a existenţei discrepanţe între sectorul financiar şi cel industrial, discrepanţe ce au dus, inerent, la criză.

Interesant este că, deşi în prezent fenomenul pare a se derula într-o succesiune oarecum inversată, o serie largă de elemente comune cu situaţia actuală pot fi uşor identificabile. Vid. Ellis W. Tallman şi Jon R. Moen, „Lessons from the Panic of 1907", în *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Atlanta, mai/iunie 1990

Astfel, în pofida închiderii Bursei de la New York pentru o perioadă de patru luni şi jumătate începând cu iulie 1914[23], la finele anului, pe 31 decembrie, se va înregistra un minim al cotaţiilor, de numai 54,58 puncte. Părea că fuseseră pierdute acumulările a mai bine de un deceniu de creşteri.

Totuşi, revirimentul cotaţiilor nu se va lăsa aşteptat, el survenind chiar pe parcursul anului imediat următor. În condiţiile în care S.U.A. deveneau principalul furnizor comercial şi de echipamente militare al lumii libere, piaţa de capital va înregistra un imbold deloc neglijabil, finele lui 1915 găsind indicele DJIA la 99,15 puncte, nivel aproape dublu faţă de cel înregistrat cu numai un an şi jumătate în urmă. De asemenea, anul 1916 va aduce prima extindere a numărului de acţiuni luate în considerare la calcularea indicelui, de la 12 la 20.

Este adevărat că intrarea S.U.A. în luptă va afecta apetitul investitorilor pentru plasamente bursiere, dar, pe fondul creşterii cererii pentru produsele americane anterior-menţionate, declinul va fi de scurtă durată. Astfel, perioada interbelică va fi caracterizată de creşteri puţin spus semnificative a cotaţiilor bursiere: dacă, în general, vor fi creşteri de circa 15-20% pe an, cel mai spectaculos interval va fi 1927-1929, perioadă în care, urmare a tendinţelor investitorilor de a miza pe creşteri neîntrerupte, cotaţiile bursiere se vor ameliora cu cca. 50%; nivelul maxim atins, pe 3 septembrie 1929, va fi de 381,17 puncte.

Să precizăm, de asemenea, faptul că, acelaşi an a marcat extinderea paletei de acţiuni luate în calculul indicelui, la 30 (acelaşi număr luat în calcul şi în prezent, deşi, evident, unele companii au fost excluse, iar altele, mai puternic tranzacţionate, le-au luat locul; în prezent, în compoziţia indicelui, regăsim nume sonore precum AT&T, Bank of

[23] Scott Bryan Hill, *History of the Dow Jones Industrial Average*, Latrobe Financial Management Research Library, http://www.latrobefinancialmanagement.com/History-for_Dow_Jones_Industrial_Average.htm , 26 martie 2006

America, Boeing, Hewlett-Packard, McDonald's, General Electric, sau Walt Disney Co.).

Întrucât vom trata pe larg *infra* momentul declanşării Marii Crize, cât şi impactul pe care acesta l-a avut în societatea americană (pentru a se propaga, ulterior, cu repeziciune pe practic întreg mapamondul), întrerupem pentru scurt timp firul naraţiunii, „sărind" peste câteva decenii, pentru a marca alte momente semnificative din istoria indicelui DJIA: nivelul de 1000 de puncte va fi atins la mai bine de şapte decenii de la introducerea acestui instrument de analiză, pe 14 noiembrie 1972, pentru ca, urmare a primei crize petroliere din anul 1973, perioada 1973-75 să fie caracterizată de volatilitate ridicată, cu un minim de 632,04 puncte la începutul acestui din urmă an, pentru ca pe parcursul acestuia să se înregistreze acumulări de nu mai puţin de 220 puncte.

Interesant este că, al doilea şoc petrolier, survenit patru ani mai târziu, în timpul crizei ostaticilor din Iran, a fost resimţit într-o măsură incomparabil mai redusă pe piaţa de capitaluri, aceasta continuând practic să înregistreze creşteri până în timpul unei perioade de panică relativ limitate ca durată, din 1987.

În continuare, cu excepţia unor sincope cauzate de criza financiară asiatică din 1997 şi de spargerea bulei speculative în domeniul afacerilor on-line din 2001- 2002, dar ale căror efecte s-au resimţit pe parcursul a cca. 2 ani în fiecare din situaţiile anterior-menţionate, tendinţa generală va fi una de creştere, astfel încât, pe 9 octombrie 2007, era atins maximul istoric al indicelui Dow-Jones, de 14164,53 puncte.

Acesta marca, astfel, o creştere de 345,98 ori faţă de punctul său de pornire, din urmă cu 111 ani. Totuşi, trebuie să nu uităm faptul că fiecare acumulare vine pe fondul unora deja existente, fiind incomparabil mai uşor de realizat, precum şi eroziunea valorilor cauzată de inflaţie, 100 USD din anul 1896 reprezentând echivalentul ca putere de cumpărare a

2461,37 USD în 2007[24]. Ajustată la inflaţie, acumularea pe parcursul perioadei anterior-menţionate s-ar cifra, în consecinţă, la nivelul de circa 14 ori.

Însă cum, după toate aparenţele, creşterea din ultimii ani era una nesustenabilă în condiţiile problemelor existente în domeniul bancar: dacă acestea afectau iniţial doar piaţa creditelor ipotecare secundar-principale, au ajuns a se propaga nu doar la nivelul întregii economii americane, ci, chiar mai grav, au ajuns să cauzeze probleme grave pentru pieţele de capitaluri din întreaga lume.

Astfel, pe 24 octombrie 2008, indicele DJIA scădea până la nivelul de 8378,95 puncte, un „record" negativ deloc dezirabil[25], ceea ce echivalează, am putea spune, cu o întoarcere a economiei americane în timp cu aproape şase ani (un nivel într-atât de scăzut nu se mai înregistrase din 31 decembrie 2002, când cotaţiile se cifraseră la 8341,63 puncte).

Cum ar fi prematur a ne pronunţa asupra evoluţiilor din perioada imediat următoare a acestuia, în condiţii de

---

[24] Cf. S. Morgan Friedman, *The Inflation Calculator*, http://www.westegg.com/inflation/ , 12 noiembrie 2008

[25] Dar care nu avea să „reziste" prea mult: pe 13 noiembrie 2008, după trei zile de scăderi consecutive, DJIA avea să atingă pragul de numai 8282,66 puncte – vid. „Business, financial, personal finance news", în *CNN Money*, http://money.cnn.com/ , 13 noiembrie 2008.

De asemenea, pe 9 martie 2009, un nou minim va fi atins, DJIA coborând la numai 6,547.05 puncte.

Am preferat a nu opera pur şi simplu o rectificare a textului în baza noilor realităţi survenite pe parcursul redactării sale, ci a adăuga prezenta notă, tocmai în ideea reflectării gravităţii atmosferei de recesiune din prezent (să precizăm că termenul „recesiune" are conotaţii negative mai puţin pronunţate decât termenul „criză", acesta din urmă presupunând o recesiune care se propagă pentru o perioadă mai lungă de timp).

Interesant este că, începând cu martie 2009, în pofida avertismentelor Rezervei Federale conform cărora recesiunea este improbabil a se încheia până în 2010, tendinţa generală a bursei a fost una de creştere; pe 28 august 2009, DJIA se va cifra la nu mai puţin de 9,580.63 puncte – nivelul maxim pe timp de criză – deci cu 46,33% mai mult decât minimul din urmă cu cinci luni.

Pentru graficele de variaţie din ultimul an, am apelat la *Yahoo Finance*, http://finance.yahoo.com

volatilitate ridicată a pieţelor predicţiile fiind o iniţiativă cât se poate de hazardată, să revenim în capitolul ce urmează la ceea ce constituie, în fond, unul din principalele obiecte de studiu ale demersului nostru, anume momentul declanşării Marii Crize interbelice, analizând, în continuare, impactul acesteia asupra societăţii şi clasei politice americane.

II. Impactul Marii Crize asupra societăţii americane. O problemă stringentă, tratată însă cu paleative

Am văzut deja, în capitolul precedent, care au fost câteva din momentele-cheie ale începuturilor Marii Crize, precum şi ale istoriei principalului indicator de referinţă în materie, indicele Dow-Jones. Cum însă, pentru a menţine fluiditatea textului, am preferat a nu ne opri asupra reflectării debutului crizei în evoluţia (sau, mai precis, în involuţia) indicelui DJIA, a sosit momentul a ne ocupa pe larg de această chestiune esenţială pentru înţelegerea declanşării celei mai nefaste perioade din economia globală.

Maximul istoric de până atunci, de 381,17 puncte, atins pe 3 septembrie 1929, va fi urmat de mai bine de o lună de tranzacţionări frenetice, în care fiecare investitor spera să obţină profituri cât mai mari de pe urma fluctuaţiilor, văzute încă drept conjuncturale şi recurente. Nu am putea vorbi încă de panică, doar că, prin creşterea volumului de acţiuni tranzacţionate în acele zile, era evident că toată lumea se aştepta ca un moment decisiv să urmeze în viitorul cât se poate de apropiat.

Să precizăm că momentele de scădere conjuncturală pot fi cât se poate de profitabile pentru investitori, permiţându-le să achiziţioneze la preţuri convenabile acţiuni care, în scurt timp, după trecerea momentului de declin, vor valora incomparabil mai mult, ei putându-le astfel revinde cu un profit considerabil. Problema apare însă, aşa cum (în prezent) ştim din teoria jocurilor, că, în cazul în care un număr suficient de ridicat de agenţi de pe piaţă acţionează conform a ceea ce ar părea, pentru fiecare în parte, ca fiind strategia optimă, lucrurile să nu mai stea astfel pentru piaţă în ansamblul ei, fapt ce, implicit, se va repercuta negativ asupra tuturora.

Astfel, există riscul ca, în cazul în care prea mulţi investitori – din care o bună parte s-au bazat pe credite pentru a obţine capitalul necesar plasamentelor bursiere, fiind astfel

literalmente condiţionaţi să obţină un câştig - decid să profite de acelaşi moment de creştere conjuncturală, scoţându-şi concomitent acţiunile deţinute la vânzare, pe piaţă efectiv să nu existe suficienţi cumpărători interesaţi de acestea. În aceste condiţii, singura posibilitate este ca preţul titlurilor în cauză să scadă, până la atingerea echilibrului dintre cerere şi ofertă (şi nu este nevoie de un raţionament prea elaborat pentru a deduce că, în cazul în care oferta se extinde, tinzând către infinit, preţul să tindă către zero[26]).

Practic, deşi revirimentul a fost anticipat corect, devine imposibil a-l capitaliza în câştiguri concrete, el fiind erodat de acţiunea aleasă simultan de investitori independenţi, dar care acţionează concertat, impulsionaţi fiind de practic aceleaşi semnale. Nu este deloc dificil în aceste condiţii a se ajunge, la un moment dat, ca mai mulţi dintre aceştia, ajungând a se considera incapabili de a mai obţine profituri, să prefere a-şi lichida portofoliile deţinute, în speranţa de a-şi limita astfel pierderile. Doar că, după acelaşi mecanism, în condiţiile în care vor adopta cu toţii acelaşi curs de acţiune, rezultatul nu poate fi decât antrenarea pieţei în ansamblul său pe o spirală descendentă virtual de nestăvilit.

Masa critică a panicarzilor a fost atinsă joi, 24 octombrie 1929, când nu mai puţin de 12,9 milioane de acţiuni au fost scoase la vânzare, fără ca, inerent, să existe o cerere reală din partea deja înspăimântaţilor potenţiali cumpărători pentru acestea. Acest fapt, presupunând practic o încetinire spectaculoasă a tranzacţionărilor, coroborat cu tentative disperate din partea unui consorţiu de bănci de a absorbi excesul de titluri de pe piaţă, a determinat o scădere de doar 6% a DJIA pe ziua respectivă[27].

Ar fi fost însă imposibil ca tratând local, doar simptomele, să se prevină ceea ce ar putea metaforic fi privită

---

[26] Cf. „Offer Curve Diagram", în Alan V. Deardorff, *Terms of Trade. Glossary of International Economics*, University of Michigan, 2006

[27] „Stock market crash of 1929", în *Encyclopaedia Britannica. 2008 Edition*, Chicago, IL: Encyclopaedia Britannica, Inc., 2008

ca o pandemie: săptămâna următoare de tranzacţionări va fi deschisă de o nefastă zi de luni, 28 octombrie, marcată de o abruptă scădere de 12,8%, sau 38,33 puncte, indicele DJIA ajungând astfel la 260,64[28]. Interesant este că acest moment, cunoscut ca „Lunea Neagră", a ajuns să reprezinte cea de-a doua cea mai mare scădere procentuală a indicelui Dow-Jones din istorie[29].

Iar lucrurile erau departe de a se opri aici: va urma „Marţea Neagă", 29 octombrie 1929, caracterizată de o scădere de 30,57 puncte, echivalentul altor 11,73% pierdute; nici săptămâna următoare nu va fi scutită de zile nefaste, 6 noiembrie aducând o scădere de 25,55 puncte, sau 9,92%.

Interesant este că, totuşi, aceste scăderi spectaculoase nu au rămas fără ecou pe piaţă, ele ajungând să atragă atenţia unor investitori dornici de a cumpăra ieftin ceea ce era foarte probabil (în lumina evenimentelor de până atunci) să redevină un plasament valoros.

Are loc, în aceste condiţii, ceea ce brokerii numesc „dead cat bounce" („saltul piscii moarte"[30]): o revenire temporară, dar semnificativă a cotaţiilor bursiere, determinată de apetitul celor care consideră că ar face o afacere bună cumpărând titluri ieftine; creşterea momentană a cererii pentru acestea le determină, implicit, un reviriment al preţului. Astfel, pierderea totalizată în ultimele luni ale lui 1929 nu a fost nici pe departe atât de severă pe cât ar fi indicat-o acele zile de panică investiţională extremă de la sfârşitul lui octombrie, anul 1930 debutând cu un indice DJIA situat la nivelul a 244,20 puncte.

---

[28] *History of Dow Jones Industrial Average, loc. cit.*

[29] Cea mai severă scădere, de 508 puncte sau 22,61%, fiind înregistrată pe 19 octombrie 1987. Vid. *Greatest DJIA Losses Of All Time*, Phoenix, AZ: MD Leasing Corp., http://www.mdleasing.com/djia-losses.htm , 28 octombrie 2008

[30] Ideea stând la baza acestei funeste metafore, atribuită finanţistului Crhis Sherwell, este faptul că până şi o pisică moartă, aruncată de la o înălţime suficientă, poate ricoşa în sus

Totuşi, în condiţiile în care, prin volumul sumelor aflate în joc (numai până la mijlocul lui noiembrie 1929, pierderile cauzate de incipienta criză financiară totalizau deja 30 miliarde USD la nivelul întregii economii americane), problemele deveniseră deja de natură structurală, şi nu simple chestiuni nefavorabile de moment, care să dispară de la sine. În aceste condiţii, tendinţa descrescătoare a cotaţiilor se va menţine pe parcursul următorilor ani, astfel încât 1931 va debuta la un nivel al DJIA de 169,84 puncte, pentru ca acelaşi an să fie încheiat la numai 77,90 puncte. Iar nici măcar această situaţie dezastruoasă nu va reprezenta minimul absolut, nadirul crizei bursiere urmând a fi atins pe 8 iulie 1932, când DJIA se va cifra la 41,22 puncte (adică aproximativ 11% din maximumul istoric din 1929!), valoare ce presupunea, practic, anularea a mai bine de două decenii de creştere.

Totuşi, această introspecţie, menită a fixa anumite repere financiare concrete, prin ariditatea cifrelor, cum ar spune scriitorul şi activistul social Dalton Trumbo, vine prea puţin să arunce lumină asupra dimensiunii umane a lucrurilor, asupra consecinţelor pe care dinamica pieţei de capital le antrenează în viaţa de zi cu zi, precum şi a reflectării acesteia în percepţia colectivă, dar nu a finanţiştilor, ci a publicului larg (care, nu de puţine ori în decursul istoriei recente, a fost cel care a trebuit, în fapt, să sufere nu ca urmare a neîndeplinirii propriilor atribuţii profesionale, ci, dacă nu a incompetenţei, cel puţin a lipsei de vizionarism a altora).

Să ne oprim, deci, în continuare atenţia asupra acestor mult mai palpabile chestiuni, nu înainte însă de a preciza modul concret în care o criză (iniţial) bursieră repercutează în virtual toate domeniile societăţii: în primul rând, limitarea drastică a surselor de finanţare disponibile pentru agenţii economici duce dacă nu la restrângerea, cel puţin la o încetinire pronunţată a activităţii acestora, care, la rândul ei, se traduce într-o contracţie a necesarului de forţă de muncă de pe piaţă.

Creşterea şomajului, la rândul ei, presupune reducerea accentuată a disponibilităţii de consum a populaţiei (nu doar a şomerilor propriu-zişi şi a aparţinătorilor acestora, cât şi în rândurile tuturor celor care depindeau de foştii angajaţi ca şi clientelă). Prelungirea perioadei caracterizată de şomaj ridicat are efecte deflaţioniste[31], ducând la contracţia masei monetare în circulaţie (prin scoaterea în proporţie ridicată din circuitul economic a ciclului încasare salariu-consum), echivalentul unei reduceri a puterii de cumpărare, fapt ce, prin împingerea în jos şi mai pronunţată a cererii de mărfuri, duce la o nouă încetinire a economiei.

Este interesant a observa că, dacă în perioadele de inflaţie, puterea de cumpărare scade prin deprecierea valorii banilor deţinuţi, fapt ce ar crea aparenţele că deflaţia ar constitui un lucru bun, ducând la o restaurare a respectivei valori, în practică, pentru marea majoritate a populaţiei, care nu deţine economii semnificative, nici perioadele de deflaţie nu sunt aducătoare de prosperitate: dacă, în adevăr, se manifestă tendinţe de scădere a preţurilor, acestea au loc doar pe fondul diminuării disponibilităţii de a consuma, nereflectând nici pe departe o restaurare a puterii de cumpărare efective.

Totuşi, arăta istoricul revizionist Howard Zinn[32], există categorii sociale care au de câştigat în timpul perioadelor de deflaţie şi care, în consecinţă, au în prea mică măsură interesul de a sprijini politicile de reducere a şomajului. Astfel, investitorii care au achiziţionat obligaţiuni de stat, beneficiază practic dublu, ei capitalizând deopotrivă de pe urma bonificaţiei la răscumpărarea titlurilor, cât şi de pe cea a deflaţiei, care a determinat o creştere a puterii de cumpărare a sumei respective de bani.

---

[31] Vid. „Philips Curve", în Alan V. Deardorff, *loc. cit.* Aceasta înfăţişează relaţia de inversă proporţionalitate existentă între inflaţie şi şomaj, creşterea uneia din componente determinând, implicit, diminuarea celeilalte

[32] Howard Zinn, *A People's History of the United States. 1492-Present*, New York: Harper Perennial, 2005, p. 651

Nu trebuie deci sa ne surprindă faptul că perioadele de criză economică sunt cele mai „propice" pentru apariţia tulburărilor sociale, parţial prin amplificarea antagonismelor dintre clase şi categorii de avere, dar, în special, prin potenţarea intenţionată a acestora de către mişcările de stânga, care tocmai în aceste momente vor găsi terenul electoral cel mai fertil demersurilor lor.

Totuşi, indiferent de buna sau reaua credinţă a celor care instigă la mişcări sociale şi dizobedienţă civilă, problemele existente sunt cât se poate de reale pentru segmente însemnate ale populaţiei – de regulă tocmai cele cu pregătire mai redusă şi, implicit, mai greu reintegrabile profesional - care, după cum vom vedea în cele ce urmează, este ţinută a traversa perioade deloc favorabile ei.

Astfel, scăderea drastică a cererii pentru produsele industriale a determinat aproape o triplare a şomajul în rândurile forţei de muncă non-agrare, de la un minim de 3,2% în 1929, la 8,7% un an mai târziu[33]. Iar lucrurile nu aveau nici pe departe să se oprească aici: în 1931, rata şomajului se cifra la 15,9%, pentru ca anul 1933 să aducă o creştere a acestuia la cote impresionante (în sensul negativ, desigur): nu mai puţin de 25%, aceasta conform statisticilor oficiale, existând posibilitatea, conform unor estimări mai pesimiste, ca el să fi fost chiar cu cca. 8% mai ridicat.

Se cuvine aici să precizăm următorul aspect: raportările includ rata *anuală* a şomajului, care poate induce o percepţie denaturată asupra numărului total de indivizi afectaţi: astfel, dacă, spre exemplu, 16,6% din populaţia activă este neangajată timp de şase luni, sau, chiar mai grav din prisma numărului de familii afectate, 33,2% nu pot găsi un loc de muncă timp de trei luni, raportarea anuală va indica un şomaj de 8,3%, o cifră aparent mult mai puţin îngrijorătoare[34]. Având însă în vedere această particularitate a raportărilor

[33] Anthony J. Badger, *The New Deal : the Depression years, 1933-40* , New York: Hill and Wang, 1994, p. 18

[34] H. Zinn, *op. cit.*, p. 558

statistice, putem realiza într-o chiar mai mare măsură dimensiunile catastrofale ale unei rate anuale a şomajului cifrate la peste 25%.

De altfel, consecinţele umane ale Marii Crize au fost mult peste ceea ce ne-am aştepta, privind cu detaşarea cuiva trăind cu relativa certitudine a posibilităţii satisfacerii principalelor necesităţi de consum din prezent[35]: în 1931, în Detroit, Michigan, unul din cele mai importante centre industriale americane (specializat cu predilecţie în producţia de automobile, produse cu o căutare redusă pe timp de recesiune), rata sinuciderilor a înregistrat o creştere de 30% faţă de media ultimilor cinci ani[36].

Iar cum nici fermierii nu erau menajaţi de efectele crizei (ci, din contră, după cum vom vedea *infra*, au fost una din cele mai afectate categorii sociale, în pofida faptului că aproape nici unii dintre ei nu fuseseră investitori pe piaţa de capital), anul 1932 aducea în Minneapolis, Minnesota, o alarmantă rată a sinuciderilor de 26,1 la suta de mii de locuitori. Greutăţile căpătaseră dimensiuni copleşitoare, iar instalarea de linii telefonice pentru consilierea psihologică a potenţialilor sinucigaşi nu reprezenta, am spune, decât o ridicolă „soluţie", care în mod evident nu ţinea cont decât în prea mică măsură de problemele cotidiene ale celor care ajungeau să apeleze la astfel de gesturi extreme.

Nici fermierii din regiunile sudice ale S.U.A., care cultivau preponderent bumbac şi tutun, nu erau mai privilegiaţi: din contră, scăderea producţiei industriale antrena, implicit, şi o reducere a cererii pentru materiile prime

---

[35] Când, cel puţin pentru moment, satisfacerea necesităţilor primordiale de consum ale unei persoane medii nu sunt periclitate, sectoarele afectate de recesiune fiind în principal turismul către destinaţii exotice, achiziţiile de haine şi accesorii vestimentare aparţinând segmentului premium, cât şi restaurantele de lux. În acest sens, vid. „Dubai. Not-so-hot property", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 9 octombrie 2008, precum şi Joe Sharkey, „Dim Days for Luxury Hotels", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 27 octombrie 2008

[36] A.J. Badger, *op. cit.*, p. 11

furnizate de cei dintâi. Preţurile la care ar fi reuşit să-şi desfacă produsele nu le-ar mai fi permis nici măcar o plată rezonabilă a angajaţilor, fără de care le-ar fi fost imposibil a-şi duce munca la bun sfârşit.

Spre exemplu, un culegător din bumbac al anului 1932 ajunsese să primească, pentru o săptămână de lucru, nu mai mult de 85 cenţi. Ajustată la nivelul inflaţiei, plata sa ar reprezenta echivalentul a 12,79 USD la valoarea din 2007, adică, dacă socotim că este necesar a consuma şi în zilele nelucrătoare 1,83 USD/zi. Pentru a ne forma o imagine, să precizăm că, ajustat la paritatea puterii de cumpărare, acesta este situat undeva între nivelul actual al venitului mediu din Burundi şi cel din Tanzania, ocupantele locurilor 3 şi, respectiv 4, într-o ierarhie a celor mai sărace ţări ale lumii.

Preferăm să nu insistăm mai în detaliu pe dramele personale care au avut loc în această perioadă, întrucât ne-am îndepărta de la demersul volumului de faţă. Cititorii interesaţi vor putea găsi ilustrări elocvente – şi adesea cutremurătoare – în lucrările lui Anthony J. Badger, David M. Kennedy, William E. Leuchtenburg sau Howard Zinn, lucrări citate în repetate rânduri în materialul de faţă. De asemenea, pentru o chiar mai grăitoare – la propriu – imagine asupra suferinţelor pricinuite de Marea Criză, sunt disponibile on-line[37] o serie de materiale audio realizate de reputatul reporter Louis Studs Terkel, cel care a înregistrat mărturiile a numeroşi americani loviţi de greutăţile acelor vremi.

Totuşi, trebuie să reiterăm ideea că dezechilibrul responsabil de suferinţele atâtor oameni nu era cauzat de vreo problemă intrinsecă a funcţionării vreunei ramuri economice în sine, sau de vreo contraperformanţă a angajaţilor luaţi individual. Cuvintele senatorului John McCain, candidatul republican la alegerile prezidenţiale din 2008, „Încă am

[37] Studs Terkel, *Recordings from Hard Times*, Chicago Historical Society, 2002, http://www.studsterkel.org/htimes.php

încredere absolută în muncitorul american"[38] ar fi fost perfect aplicabile şi în urmă cu aproape 79 de ani; problemele nu se regăseau la acest nivel, ci la cel al finanţării variilor operaţiuni economice, lucru imposibil în condiţiile zdruncinării încrederii în piaţa de capital – până în 1933, nu mai puţin de 5000 de bănci de pe întreg cuprinsul Statelor Unite vor fi trebuit să intre în faliment.

Iar în lipsa acestui element vital, un veritabil „sistem sanguin" al întregii economii, distribuţia şi alocarea eficientă a resurselor – în fond, rolul oricărui sistem economic – devenise nefuncţională, în pofida existenţei materiale a bunurilor care, în mod obişnuit, ar fi satisfăcut nevoile consumatorilor şi prin a căror cumpărare, s-ar fi pus din nou în mişcare fondurile necesare reluării ciclului economic.

Existau milioane de tone de mâncare, care zăceau nevândute şi se degradau deoarece transportul şi desfacerea ei deveniseră nerentabile[39]; depozitele erau pline de îmbrăcăminte, dar populaţia nu şi le permitea, ajungându-se chiar ca, pe timpul iernii, unii părinţi să nu poată asigura o pereche de pantaloni pentru copiii lor. Ironic este a remarca faptul că, până la începutul lui 1933, înseşi Trezoreriei S.U.A. ajunseseră să-i lipsească fondurile pentru plata salariilor propriilor angajaţi[40].

Această situaţie, halucinantă în fond, în care este posibil ca bunuri să existe, dar nimeni să nu se poată bucura de ele şi, astfel, întreţinând mecanismul economic în mişcare, să poată proceda la producerea altora, a fost descrisă într-o formă cât se poate de sugestivă de poetul de culoare Langston Hughes, prin sintagma „Sărăcie în mijlocul abundenţei"[41].

---

[38] Exprimate într-un interviu acordat televiziunii Fox News pe 16 septembrie 2008

[39] H. Zinn, *op. cit.*, p. 387

[40] Russell Freedman, *Franklin Delano Roosevelt*, New York: Clarion Books, 1990, pp. 87 sq.

[41] Frază ce va ajunge a fi ulterior reluată de analişti precum Douglas C. North sau Richard C. Cook şi care va deveni, de altfel, motto pentru campania de eradicare a sărăciei în Ghana, organizată de Oxfam

Şocul în rândurile maselor era cu atât mai pronunţat cu cât această recesiune severă debutase la abia circa şapte luni de la învestirea, pe 4 martie 1929, a republicanului Herbert Clark Hoover în funcţia de preşedinte, al cărui discurs inaugural suna cât se poate de optimist, înălţător chiar, nimic din acesta anticipând dezastrul ce avea să urmeze. Citǎm[42]:

„Poporul nostru şi-a dezvoltat în ultimii ani o nou-descoperită capacitate de a coopera în vederea atingerii unor scopuri nobile privind bunăstarea publică." Am văzut deja cât de „bine" va funcţiona acest mecanism: investitorii vor coopera, indirect şi complet neintenţionat, tocmai pentru aruncarea ţării în criza financiară, ca urmare a panicii pricinuite de scăderea cotaţiilor bursiere (vid. supra).

La finele Adresei sale inaugurale, va da citire unui alt pasaj aflat probabil în chiar mai frapant contrast cu ceea ce va urma decât cel pe care l-am evocat anterior: „Ţara noastră este bogată în resurse; stimulativă prin slava frumuseţii sale; locuită de milioane de familii fericite; binecuvântată cu confort şi oportunităţi.[…] Nici într-o altă ţară nu sunt fructele succesului mai în siguranţă. […] Nici o ţară nu este mai iubită de poporul său. Am o încredere fermă în capacităţile, integritatea şi ţinuta [sa] morală. Nu mă tem pentru viitorul ţării noastre. Străluceşte cu speranţă".

În lumina realităţilor Marii Crize, amintirea discursului inaugural al celui de-al 31-lea preşedinte al S.U.A. ajunsese să fie privită fie precum o poveste frumoasă, despre nişte vremuri imemoriale, fie precum o glumă sinistră. Prin contrast, până şi fostul preşedinte Calvin Coolidge, adesea criticat pentru pasivismul său, părea o figură mult mai ancorată în realitate, când, la începutul lui 1931, afirma, în limbajul său simplu: „Această ţară nu este într-o stare prea bună"[43].

---

[42] Herbert Hoover, în *Inaugural Addresses of the U.S. Presidents. Washington to Clinton*, Los Angeles: Web Books Publishing, 2002

[43] H. Zinn, *op. cit.*, p. 387

De altfel, popularitatea lui Hoover era într-un declin accentuat: se ajunsese chiar ca nou-răsăritele mahalale în care se adunau cei care îşi pierduseră locuinţele ca urmare a executării silite şi care puteau fi întâlnite deja în jurul practic tuturor marilor oraşe, să fie supranumite „Hoovervilles". Cea mai mare comunitate de acest tip, de lângă Saint Louis, Missouri, număra circa 1000 de rezidenţi; Portland, Oregon sau New York-ul adăposteau însă câte două astfel de comunităţi ale dezmoşteniţilor recesiunii[44]. Iar toate acestea se petreceau în timp ce existau case goale, doar că pe care nimeni nu şi-ar fi permis să le închirieze.

Hoover, într-o ultimă încercare de a restaura situaţia şi a scoate ţara din criză, ajunsese să acuze pentru toate neîmplinirile din timpul administraţiei sale tocmai pe cei care, cum ar spune filozofa obiectivistă Ayn Rand, purtau, în fapt, precum Atlas, pe umerii lor economia naţională, întreprinzătorii privaţi. Astfel, va scrie aceasta[45] la mai bine de trei decenii de la Marea Criză, „[Sunt] recunoscute drepturile muncitorilor (ale majorităţii) la sursa existenţei lor, salariile, dar negate în cazul oamenilor de afaceri (ale minorităţii), care [se cere a fi] privată de sursa existenţei ei (profiturile). Dacă muncitorii luptă pentru salarii mai mari, acest fapt este slăvit ca şi „câştiguri sociale"; dacă oamenii de afaceri luptă pentru profituri mai mari, acest lucru este condamnat ca „lăcomie egoistă". Dacă standardul de viaţă al muncitorimii este scăzut, „liberalii" dau vina pe oamenii de afaceri; dar dacă oamenii de afaceri încearcă să îşi îmbunătăţească eficienţa economică, să se extindă pe noi pieţe, şi să mărească randamentul financiar al întreprinderilor lor, făcând astfel posibile creşterea salariilor şi scăderea preţurilor, aceiaşi „liberali" îi acuză de „mercantilism"".

---

[44] William E. Leuchtenburg, *Franklin D. Roosevelt and the New Deal : 1932-1940* , New York, Grand Rapids, Philadelphia: Harper & Row Publishers, 1963, p. 2

[45] Ayn Rand, „America's persecuted minority: big business", în Ayn Rand (ed.), *Capitalism: The Unknown Ideal*, New York: Signet Publishing, 1967, p.45

Observăm astfel că, în fond, o soluţie viabilă pentru relansarea economică nu ar fi fost nicidecum împovărarea şi mai accentuată a deja-afectatului mediu de afaceri, ci, din contră, sprijinirea sa, cel puţin prin neimpunerea de piedici şi obstacole suplimentare. În schimb, din punct de vedere politic, a arăta publicului că preşedintele se implică activ în „soluţionarea" problemelor lor putea aduce câştiguri importante. În consecinţă, diatribele îndreptate împotriva întreprinzătorilor urmau să devină ceva la ordinea zilei.

Aceştia erau acuzaţi că ar fi dorit să profite cu rea credinţă de tendinţele descrescătoare ale cotaţiilor bursiere, motiv pentru care, curgeau acuzaţiile din partea nou-înfiinţatului Comitet Senatorial Pecora[46] (după numele consilierului său şef, republicanul progresist Ferdinand Pecora), întreprinzătorii erau cei care ar fi aruncat ţara în recesiune, motiv pentru care tot ei erau cei care ar fi trebuit forţaţi să plătească pentru restabilirea situaţiei anterioare – fapt nu doar imposibil, ci şi nerealist, menit doar a distrage atenţia opiniei publice pe perioada campaniei electorale.

Au existat totuşi unele realizări notabile ale Comitetului Pecora, constând în descoperirea unor registre contabile falsificate, astfel încât să determine o creştere artificială a cotaţiilor unor acţiuni[47], acestea însă nefăcând, din nefericire, decât să adâncească neîncrederea publicului larg în piaţa de capital, situaţie care nu servea sub nici o formă cauza redresării economice.

În concluzie, după mai bine de trei ani de criză, pentru a cărei soluţionare realizase prea puţin, nu trebuie deloc să ne surprindă înfrângerea zdrobitoare a lui Herbert Hoover – care

---

[46] William E. Leuchtenburg, *op. cit.*, pp. 19 sq.

[47] Practică similară, de altfel, în bună măsură cu cea utilizată în supraevaluarea, şapte decenii mai târziu, a cotaţiilor bursiere ale Enron. Trecerea sub tăcere, de către auditorii externi, a maşinaţiunilor financiare operate de comitetul executiv va duce la prăbuşirea până atunci reputatei companii de audit Andersen Consulting. Pt. detalii, vid. Bethany McLean, Peter Elkind, *Smartest Guys in the Room: The Amazing Rise and Scandalous Fall of Enron*, New York: Penguin Books, 2003

a reuşit să se impună în doar şase din cele 48 de state ale federaţiei - de la alegerile din 1932, de către candidatul Partidului Democrat, Franklin Delano Roosevelt (aspect pe care îl vom detalia însă în capitolul următor).

Rămânând însă în paradigma problemelor cu care se confrunta naţiunea americană în acea perioadă, să amintim că, de altfel, cea mai grea perioadă a crizei a fost tocmai cea care a urmat alegerilor din 8 noiembrie 1932 şi până la inaugurarea lui Roosevelt ca preşedinte, pe 4 martie 1933[48]. Aceasta a fost, pe bună dreptate, numită de istoricul William E. Leuchtenburg, o „iarnă a disperării".

Şi, cu atât mai grav chiar, preşedintele încă în exerciţiu nu făcea decât să încerce a-l convinge pe Roosevelt de inutilitatea demersurilor inovatoare pe care candidatul democrat le propusese în timpul campaniei, susţinând că ar trebui să existe o „continuitate a guvernării", ce nu se putea realiza, chipurile, decât dacă noua administraţie democratică ar fi preluat politicile ce se dovediseră falimentare deja ale lui Hoover şi ale Cabinetului său.

Ar constitui însă o nedreptate a-l prezenta pe Herbert Hoover exclusiv într-o lumină nefavorabilă şi a-i nega meritele şi calităţile personale, excluzând a înfăţişa unele puncte de vedere contrarii interpretărilor cele mai răspândite: un absolvent meritoriu al Universităţii Stanford, acesta a încercat tot ceea ce a considerat de cuviinţă pentru relansarea economiei, el fiind, conform unor puncte de vedere (mai izolate, este adevărat) cel care a pus bazele programelor de reformă pe care Roosevelt doar le-ar fi rafinat şi împins mai

[48] Să precizăm că, în S.U.A., votul popular pentru alegerea preşedintelui are loc o dată la patru ani, în prima zi de marţi de după prima luni din noiembrie. Întrucât, în vechime, era necesar un timp considerabil pentru ca marii electori să se poată reuni la Washington, D.C., după exprimarea votului popular, pentru a desemna preşedintele, se stabilise ca dată pentru inaugurarea acestuia 4 martie a anului următor. Actuala formulă, mai adaptată realităţilor moderne, presupune învestirea noului preşedinte pe 20 ianuarie.

departe[49]. Problemele ar fi survenit tocmai din faptul că el ar fi încercat să se implice prea mult şi, în acest mod, s-ar fi interpus în calea bunei funcţionări a mecanismului autoreglator al capitalismului.

Totuşi, să nu uităm faptul că promotorul acestei opinii, Murray N. Rothbard, este unul din cei mai reputaţi intelectuali libertarieni ai secolului al XX-lea, iar libertarianismul se opune, prin definiţie, oricărei forme de intervenţie a guvernului în economie, considerând că mecanismul „ordonării spontane", cunoscut şi ca „ordonare în lipsa comenzii"[50], este singurul capabil a produce rezultate viabile; prin contrast, etatismul riscă chiar să complice lucrurile, întârziind astfel cristalizarea unei soluţii.

Avem practic de-a face cu o împingere la extrem a formulei liberale a laissez-faire-ului, în sensul în care nu doar că statul trebuie să reducă barierele fiscale şi să elimine birocraţia, ca obstacole majore în calea iniţiativei private, ci ar trebui chiar să se abţină de a legifera în sensul clasic, revenindu-i cel mult rolul de a consemna în formă legală opiniile şi cutumele emanând din societate care s-au dovedit a fi cele mai viabile în timp şi producând efecte benefice.

Totuşi, deşi această abordare teoretică are, fără îndoială, meritul de a fi explicat modul de conturare a *jus mercatoria* încă din secolele premergătoare existenţei instituţiilor statului modern, apreciem că, în contextul actual, caracterizat de o dinamică incomparabil mai ridicată a schimbărilor sociale, a elimina complet orice pârghie a instituţiilor statului în viaţa economică ar fi o situaţie comparabilă cu eliminarea oricărui act medical, în speranţa că evoluţia va face specia umană imună la respectivele boli, actul medical respectiv devenind astfel inutil – lucru teoretic posibil, dar cu costuri umane şi sociale greu acceptabile. De

[49] Vid. Murray N. Rothbard, *America's Great Depression*, Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2000, pp. 185-209

[50] Cf. Nigel Ashford, „Spontaneous Order", în *The Freeman: Ideas on Liberty*, New York: Foundation for Economic Education, iulie 1999

altfel, vom vedea *infra*, în capitolul V, câteva considerente privind dezbaterea laissez-faire versus intervenţionism guvernamental în ceea ce priveşte efectele fiecărui gen de politici asupra economiei în ansamblu, cât şi asupra subiecţilor direct afectaţi.

Referindu-ne, după această scurtă paranteză, la politicile economice ale lui Herbert Hoover, apreciem ca mai adecvat punctul de vedere conform căruia acesta era un adept al ortodoxiei fiscale[51], care deşi a pus bazele unor organisme instituţionale menite să relanseze unele sectoare economice şi să protejeze păturile sociale defavorizate – în genul unei agenţii de garantare agricolă, care să compenseze fermierii pentru pierderile înregistrate - sau să demareze proiecte de infrastructură, finanţate din banii publici - care să absoarbă astfel excesul de forţă de muncă - de teama abandonări tiparelor clasice, ale principiilor consacrate de conducerea politicii economice, a lăsat aceste măsuri să se stingă în faşă. Astfel, neducerea la bun sfârşit a unor reforme altfel strălucit concepute a reprezentat principala raţiune a prelungirii crizei şi la continuarea suferinţelor cetăţenilor.

Ilustrativ în acest sens este modul în care Hoover a tratat problema menţinerii convertibilităţii dolarului cu etalonul aur: concepţia clasică (şi dominantă până la Conferinţa Monetară şi Fiscală de la Bretton Woods, New Hampshire din iulie 1944) era că rezerva de aur reprezenta o componentă esenţială a independenţei economice a oricărei naţiuni, orice diminuare a celei dintâi fiind privită ca echivalând cu o gravă atingere a celei din urmă. Astfel, întrucât exista o rată de schimb fixă între moneda naţională şi uncia de aur, orice diminuare a rezervei de aur antrena implicit şi o diminuare a masei monetare aflată în circulaţie, fapt ce provoca deflaţie, ducând la o încetinire a economiei[52]. Aceasta este, de altfel, raţiunea pentru care, pe timp de criză,

[51] David M. Kennedy, *Freedom from Fear. The American People in Depression and War, 1929-1945*, Oxford University Press, 2001, p. 79
[52] *Ibid*., p. 75

multe state vor prefera să abandoneze etalonul aur şi să permită monedelor lor să fluctueze liber, dinamizând astfel economiile lor (este adevărat, cu preţul sacrificării pe termen scurt a ţintei de inflaţie).

În schimb, Hoover va prefera să importe aur la preţuri cu o treime peste cotaţiile internaţionale, sperând că va soluţiona astfel problemele determinate de criza de lichidităţi (o cantitate sporită de aur în rezervele Trezoreriei ar fi permis emiterea unui volum mai mare de dolari pe piaţă). Efectele pozitive însă vor eşua a se transmite până la nivelul micilor întreprinzători şi ai populaţiei, de altfel cele mai afectate categorii, astfel încât această măsură se va dovedi nimic mai mult decât o risipă a banilor publici fără consecinţe benefice (de altfel, să nu uităm că şi accidentul catastrofal de la Cernobîl, din 26 aprilie 1986, se va produce din raţiuni asemănătoare: nu din nerespectarea unei proceduri anume, ci tocmai din aplicarea riguroasă a instrucţiunilor scrise unei situaţii neprevăzute[53]).

Totuşi, dacă preşedintele Herbert Hoover nu poate fi pe de-a-ntregul condamnat pentru că, pus în faţa unei situaţii deosebite, nu a identificat neapărat cele mai adecvate soluţii (şi, după cum am văzut, părerile sunt extrem de divizate, existând voci care îl acuză de a se fi implicat fie prea puţin, fie prea mult), există un episod ce vine să îi păteze în mod iremediabil, dar pe bună dreptate, memoria: modul antidemocratic, chiar inuman, în care a gestionat criza declanşată de protestele veteranilor de război.

În 1924, fusese promulgată o lege care prevedea acordarea de bonificaţii tuturor veteranilor din Primul Război Mondial. Acestea nu erau însă acordate imediat, ci sub forma unor obligaţiuni guvernamentale, pentru care fusese fixat ca termen de plată anul 1945. Odată cu adâncirea recesiunii,

[53] Să precizăm că, în prezent, există jurnalişti de stânga, precum David L. Griscom, de la *Cherchez la Vérité*, sau Mike Whitney, de la *The Online Journal*, care utilizează pentru prezenta criză financiară metafora unui „Cernobîl economic"

veteranii, din care peste două treimi luptaseră efectiv peste hotare, iar o proporţie însemnată erau lipsiţi de orice sursă de venit – cca. erau 20% persoane cu dizabilităţi[54], dar neîndeplinind condiţiile de acordare a ajutoarelor sociale locale – se vor organiza în autointitulata „Forţă Expediţionară a Bonificaţiei" (cunoscută pe scurt şi ca „Armata Bonificaţiei"), purcezând la un marş asupra Washington-ului, pentru a cere răscumpărarea imediată a obligaţiunilor lor, argumentând starea de nevoie în care se aflau.

Rândurile lor se vor îngroşa pe parcursul marşului ce i-a purtat practic în traversarea continentului american, astfel încât, la sosirea lor la Washington, D.C., în vara lui 1932, să numere cca. 25000 de protestatari. Superintendentul poliţiei, Pelham Glassford, iniţial simpatizând cu veteranii, le-a asigurat posibilitatea de a campa în lunca râului Anacostia[55], la o distanţă suficient de mică de Capitoliu încât să nu le fie impietată posibilitatea de a protesta, dar în acelaşi timp într-o zonă în care să nu perturbe activitatea metropolei. (Să precizăm că râul Anacostia, afluent al Potomacului, împarte în două sectorul sud-estic al Washington-ului, precum şi că zona de pe malul său stâng, unde erau campaţi veteranii, aproximativ vis-à-vis de o bază a Marinei Militare, este situată la cca. 3,5-4 km de Capitoliu, reper considerat ca marcând punctul central al D.C.-ului.).

După o serie de manifestaţii paşnice şi ca urmare a lobby-ului favorabil din partea unor membri ai clasei politice, situaţia veteranilor a fost pusă, în cele din urmă, pe ordinea de zi a Congresului, Camera Reprezentanţilor votând o lege care le acorda cu anticipaţie bonificaţiile cuvenite. Problema a apărut însă în momentul în care Senatul s-a pronunţat împotriva proiectului camerei parlamentare inferioare, moment ce a determinat plecarea unora dintre protestatari, pe când altora doar le-a îndârjit hotărârea de a protesta: aceştia

---

[54] Cf. William Manchester, *American Caesar. Douglas MacArthur, 1880-1964*, New York & Boston: Back Bay Books, 2008, p. 149

[55] A.J. Badger, *op. cit.*, p. 53

vor ocupa o serie de clădiri proprietate guvernamentală din regiunea Capitoliului, fapt ce îl va determina pe preşedintele Hoover să ordone armatei să îi evacueze[56].

Această sarcină, în fond deloc onorabilă, a revenit generalului Douglas MacArthur şi adjunctului său, Dwight Eisenhower. Din nefericire pentru veterani, MacArthur se îndoia de probitatea lor morală, el crezând fie că majoritatea lor erau impostori[57], fie că protestele lor fuseseră organizate de comunişti - aceasta în pofida faptului că, pe parcursul marşului către Washington, veteranii se deziseseră în repetate rânduri de comuniştii care încercaseră să îi atragă de partea lor, în speranţa de a da o mai mare greutate mişcării stângiste interbelice.

În aceste condiţii, şi impulsionat de superintendentul Glassford, care dorea acum cu orice preţ ca veteranii să părăsească clădirile guvernamentale pe care le ocupaseră, MacArthur va organiza patru unităţi de cavalerie, patru companii de infanterişti, un pluton de mitraliori şi şase tancuri[58] - forţă menită mai degrabă să facă faţă unei invazii decât unor protestatari paşnici, dintre care mulţi cu dizabilităţi.

Această veritabilă maşină de război va fi trimisă de-a lungul Bulevardului Pennsylvania – principala arteră a Washington-ului, de-a lungul căreia sunt înşiruite o serie de clădiri aparţinând instituţiilor federale şi, după 55 de ani de la tragicele evenimente din acele zile, un memorial dedicat eroilor din Marina Militară - pentru a evacua, prin utilizarea forţei, veteranii „recalcitranţi".

Iniţial, aceştia, văzând soldaţi îndreptându-se spre ei, s-au bucurat, scandând urale – crezuseră în mod eronat că armata, exact acea instituţie pentru care ei sacrificaseră atât de mult în viaţă - simpatiza cu demersul lor; nu mică le va fi fost surpriza când soldaţii au procedat la utilizarea gazelor

[56] H. Zinn, *op. cit.*, p. 391
[57] W. Manchester, *op. cit.*, pp. 149 sq.
[58] H. Zinn, *loc. cit.*

lacrimogene şi, într-un act incalificabil pe timp de pace şi împotriva unor oameni neînarmaţi, au incendiat două din clădirile ocupate de protestatari.

Nici măcar în acest al doisprezecelea ceas nu va interveni Hoover pentru stoparea carnagiului: este adevărat că fusese cuprins de panica extinderii revoltelor la nivel naţional, după cum la fel de adevărat este că, pe cât subestimase problemele crizei, pe atât supraestima pericolul manifestaţiilor. În consecinţă, soldaţii vor traversa râul Anacostia, incendiind tabăra veteranilor şi împuşcând doi dintre aceştia.

Dacă până acum Hoover fusese oricum privit ca un preşedinte distant, care se preocupa în prea mică măsură de problemele cetăţenilor obişnuiţi, utilizarea violenţei împotriva unor veterani neajutoraţi i-a creat, pentru a-l cita pe Anthony J. Badger, o imagine glacială[59], a unui suflet literalmente împietrit.

Nu trebuie să ne surprindă, în aceste condiţii, faptul că Hoover a înregistrat una din cele mai zdrobitoare înfrângeri la alegerile din 1932, în faţa democratului Franklin D. Roosevelt. Capitalul de speranţe (dacă ne este permisă metafora) investit în acesta din urmă era imens, publicul văzând în el un salvator, cineva capabil să pună capăt atâtor ani de greutăţi şi privaţiuni, relansând ţara spre noi împliniri.

Până a ajunge însă a analiza pe larg proiectele de reformă ale lui Roosevelt şi modul în care acestea au fost implementate, să ne oprim însă atenţia, în capitolul următor, asupra biografiei sale de până la accederea la funcţia supremă în stat, evidenţiind acele trăsături ale personalităţii sale care i-au permis să fie nu doar unul din cei mai populari, ci şi plini de succese preşedinţi din istoria Statelor Unite.

[59] A.J. Badger, *op. cit.*, p. 54

III. Aspecte biografice definitorii în conturarea personalităţii lui Franklin D. Roosevelt. Reflectarea acestora în ascensiunea sa politică

Interesant este a remarca o situaţie contrastantă, existentă între militar şi politic, situaţie pe care ne vom fundamenta pledoaria în favoarea studierii aspectelor biografice ale liderilor politici. Astfel, în domeniul militar subzistă concepţia conform căreia rolul-cheie în determinarea cadrului militar cel mai competent a ocupa o poziţie dată îl au antrenamentul, studiile şi parcursul său profesional de până atunci, considerându-se în principiu că doi indivizi cu un trecut similar sunt în egală măsură calificaţi pentru a se integra în respectiva structură de comandă[60].

Să precizăm că această abordare nu are intenţia de a subestima rolul personalităţii unui comandant în conturarea deciziilor sale – care, nu de puţine ori, sunt cele care fac diferenţa între victorie şi înfrângere – ci doar de a asigura criterii obiective de evaluare a performanţelor, element considerat esenţial pentru a promova. Sau, cum ar spune generalul Eisenhower, succesul nu are nevoie de explicaţii, iar eşecul nu admite scuze.

Dacă în situaţiile unde esenţialul îl constituie transmiterea şi executarea neperturbată a deciziei de la centrul de comandă către punctul unde este necesară aplicarea ei – în fond, situaţia întâlnită în desfăşurarea operaţiunilor militare – ar fi o gravă pierdere a privi lucrurile astfel şi în cazul politicului.

Astfel, întrucât în acest sensibil domeniu contează nu doar modul de implementare a deciziei (apanajul, în fond, al executivului), ci şi cel în care s-a ajuns la articularea acesteia – situaţie în care nu de puţine ori tocmai abilităţile personale ale promotorului respectivei decizii se pot dovedi determinante în

---

[60] Cf. Wesley K. Clark, *Waging Modern War. Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, New York: Public Affairs, 2002, p. 68

impunerea acesteia din pleiada de opţiuni teoretic posibile – devine esenţial a cunoaşte cât mai multe despre cei implicaţi, spre a înţelege astfel modul în care articularea măsurilor politice în cauză a fost influenţată de personalitatea promotorului lor.

Nu dorim în acest mod să sugerăm nici pe departe andosarea concepţiilor elitiste, de tipul „mitului eroului în politică", fiind cunoscut faptul că acestea, interpretate într-o manieră reducţionistă, pot fi utilizate inclusiv pentru promovarea unor politici filo-totalitare[61]. Totuşi, apreciem că o înţelegere adecvată a unor decizii cruciale pentru anumite perioade istorice nu poate avea loc în absenţa cunoaşterii principalelor trăsături ale liderului responsabil de articularea şi implementarea lor.

În aceste condiţii, după ce am văzut în capitolele anterioare cum s-a declanşat şi adâncit Marea Criză, cât şi importanţa studierii acesteia pentru contextul economico-politic actual, considerăm că orice demers istoric dedicat perioadei avută în vedere ar fi incomplet fără o introspecţie a personalităţii lui Franklin Delano Roosevelt, cel care şi-a pus cel mai pregnant amprenta asupra soluţionării problemelor cauzate de criza economică, restaurând nu doar bunăstarea, ci şi respectul de sine al cetăţenilor S.U.A.

Pe lângă aceasta, apreciem că studierea concepţiilor şi gândirii lui F.D. Roosevelt constituie fundamentele preliminare pentru înţelegerea moştenirii sale – nu doar în sensul realizărilor materiale, din care unele, în adevăr, sunt vizibile şi în prezent, ci, în special, a moştenirii sale doctrinare, ideatice, care au influenţat şi continuă să influenţeze într-o manieră indelebilă atât mediul intern al Statelor Unite, cât şi scena internaţională globală.

Născut fiind în seara zilei de 30 ianuarie 1882, în familia lui James Roosevelt şi a Sarei Delano, putem spune că

[61] Avem în vedere, în special, teoriile lui Arthur de Gobineau, care se va dovedi a fi un adevărat protofascist

viaţa lui Franklin Delano Roosevelt a început practic concomitent cu perioada de afirmare a S.U.A. ca putere de prim rang pe scena internaţională. Familia sa era una cu reputaţie, în adevăr, dar nimic nu avea să prezică, până mult mai târziu, ascensiunea spectaculoasă a acestuia – mama sa, care se va preocupa de altfel până târziu de o multitudine de aspecte ale vieţii sale, ar fi dorit ca el fie să administreze afacerile familiei, fie ca el să fi practicat avocatura într-o reputată companie specializată în dreptul comercial[62].

Din acest punct de vedere, putem considera că parcursul biografic al lui Franklin D. Roosevelt reprezintă o variantă uşor diferită de standard a împlinirii visului american[63]: spre deosebire de modelul clasic, al omului nevoit a porni de jos, dar care s-a realizat prin autodeterminare, muncă asiduă şi căruia ajung a-i fi apreciate calităţile personale, mai degrabă decât obârşiile modeste – arhetipul fiind preşedintele Abraham Lincoln – Roosevelt va porni în viaţă cu o bază materială deloc neglijabilă, fapt pe care îl va fructifica într-o educaţie aleasă, care, coroborată cu abilităţile sale de lider, îl va propulsa într-o promiţătoare carieră politică.

Lovit de două ori de boală, va avea de fiecare dată o revenire cu atât mai spectaculoasă, cu cât rivalii săi îl considerau pierdut, pentru a nu se opri mai apoi decât pe cele mai înalte trepte ale gloriei, glorie pe care însă nu o va utiliza în avantajul personal, ci, din postura de preşedinte, va servi cu

---

[62] Fapt care ar fi fost, de altfel, cel mai probabil în cazul în care Roosevelt nu s-ar fi aventurat încă de la vârsta de 28 de ani în politică. Vid. Jean Edward Smith, *FDR*, New York: Random House Trade Paperbacks, 2007, p. 59

[63] Pentru a utiliza expresia consacrată de James Truslow Adams, în volumul *The Epic of America*, Boston: Little, Brown & Co., 1934. Citäm: „Visul american [constă în] a visa la o ţară în care viaţa ar trebui să fie mai bună, mai prosperă şi mai împlinită pentru fiecare, prezentând oportunităţi pentru fiecare, în funcţie de abilitatea de a le realiza. […] Este un vis al unei ordini sociale în care fiecare bărbat şi fiecare femeie să atingă condiţia maximă de care sunt capabili în baza calităţilor înnăscute, şi să fie recunoscuţi de ceilalţi pentru ceea ce sunt, indiferent de circumstanţele fortuite de la naştere sau ale poziţiei sociale"

dedicaţie interesele naţiunii şi, mai apoi, ale lumii libere. Privită astfel, şi viaţa lui Roosevelt constituie întruparea anterior-amintitului vis, cu precizarea că a fost nevoit să depăşească o condiţie fizică, a infirmităţii, nu una social-materială, dar una poate tocmai mai cauzatoare de prejudecăţi, în special când vine vorba de a conduce[64]. Din acest punct de vedere, meritele îi aparţin în totalitate.

Deşi, inevitabil, suprapunerea temporală nu este perfectă, trebuie să remarcăm paralelele dintre destinele lui Roosevelt şi cel al ţării sale, care, după o ascensiune fără precedent, va fi încercată de război, pentru a traversa din nou o perioadă de dezvoltare, curmată însă de cea mai gravă criză economică de până atunci (şi, sperăm, dintotdeauna). Asemeni celui care îi preluase deja frâiele, S.U.A. vor renaşte din cenuşa recesiunii, pentru a se dedica apoi luptei de care depindea însăşi existenţa întregii lumi libere.

Până a ajunge însă acolo, să precizăm că, abia cu doi ani înainte de naşterea lui Roosevelt, în 1880, fusese în mod oficial pronunţată încheierea expansiunii interne, terminându-se împingerea „Frontierei" civilizatoare spre ultimele teritorii sălbatice ale continentului[65]. Din acest moment, începea o nouă epocă pentru S.U.A., constând lupta pentru împingerea unei frontiere diferite, a luptei împotriva variilor despotisme şi regimuri antidemocratice ale lumii, în numele promovării idealurilor pe care fuseseră clădite Statele Unite practic de la începuturile lor.

Vom vedea *infra*, trecând în revistă o serie de aspecte biografice ale viitorului cel de-al treizeci şi doilea preşedinte al S.U.A., modul în care putem identifica o legătură indisolubilă

---

[64] Să amintim în acest sens importanţa (foarte probabil) excesivă pe care dinastiile europene o acordau integrităţii fizice a prinţilor moştenitori, dar care a fost posibil a nu fi determinantă pentru abilităţile de conducere ale celor în cauză. Pentru exemplificare, vid. Alan Palmer, *Twilight of the Habsburgs. The Life and Times of Emperor Francis Joseph*,, Londra: Phoenix, Press, 2001, p. 3

[65] Pt. detalii asupra tezei « frontierei », vid. Frederick Jackson Turner, *The Frontier In American History*, Charlottesville, VA: University of Virginia, 1996, pp. 3-27

între ascensiunea lui Franklin D. Roosevelt şi destinul ţării sale din acea perioadă, pentru ca, mai apoi, să vedem în ce mod personalitatea sa, cizelată în toţi aceşti ani, a fost determinantă pentru scoaterea ţării din criză şi, poate chiar mai important, pentru salvarea lumii de pericolul fascist. Sau, pentru a cita dintr-un vechi cântec al veteranilor ce-i onorează memoria,

„Cu toţii am vorbi germana
Şi-am trăi sub steagul nipon
De n-ar fi fost Domnul şi acel om”[66].

Până la a ajunge la a sa oră de glorie însă, există o serie de aspecte privind personalitatea lui Roosevelt ce ar reprezenta o gravă pierdere a fi trecute cu vederea.

Am amintit deja faptul că Franklin Roosevelt provenea dintr-o cât se poate de reputată familie a New York-ului acelor ani, acest lucru fiind valabil atât pe linia paternă, cât şi pe cea maternă. Dacă familia Roosevelt era cea al cărei nume avea, în scurt timp, să devină de departe cel mai cunoscut, graţie succesului în politică al lui Theodore Roosevelt, la momentul naşterii lui Franklin, „sângele albastru”[67] din venele sale venea preponderent de pe linia maternă, a familiei Delano.

Nu doar că şapte din pasagerii de pe vasul Părinţilor Pelerini, cei care vor pune bazele coloniei Plymouth, din golful Massachusetts, proveneau cu toţii din familia Delano, dar trei dintre aceştia îşi vor pune semnătura pe Conventul de pe

[66] Traducere liberă după “We’d all be speaking German living under the flag of Japan if it wasn’t for the good Lord and the man.”, intonat la ceremonia comemorativă a eroilor de pe portavionul *USS Intrepid*, de Ziua Veteranilor, 2008. Vid. „Bush Leads Ceremony at the Intrepid”, în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 11 noiembrie 2008

[67] Deşi ar fi impropriu a utiliza această formulare în sensul european, nobiliar al termenului, nu putem ignora existenţa, chiar într-o ţară ce nu a cunoscut monarhia, a unei pături selecte, în stilul patricienilor romani, pătură ce a dat, nu de puţine ori, în continuare naştere unor personalităţi remarcabile

Mayflower[68], document fundamental în istoria celor treisprezece colonii ce vor deveni, mai apoi, Statele Unite.

Familia Delano se va menţine în continuare prosperă şi distinsă, atingând apogeul în secolul al nouăsprezecelea, în timpul lui Warren Delano, care va ajunge căpitan al unui vas comercial încă înainte de a împlini douăzeci şi cinci de ani; punctul culminant al realizărilor materiale îl va atinge însă fiul său, Warren Delano II, care, după o perioadă de ucenicie la mai multe companii importatoare din Boston, la vârsta de douăzeci şi patru de ani, va purcede spre Macao ca responsabilul comercial al încărcăturii unui clipper. Va petrece următorii nouă ani făcând afaceri în regiune, inclusiv implicându-se în comerţul cu opiu, de departe cea mai rentabilă marfă a Chinei acelor timpuri.

După o scurtă revenire în S.U.A., în timpul căreia se va căsători cu Catherine Robbins Lyman, fiica unui judecător din Northampton, Massachusetts,[69] Warren va continua comerţul în factoriile chineze pentru alţi trei ani, pentru ca, începând cu 1846, să se stabilească definitiv în New York. Aici, cu capitalul acumulat, de peste un milion de dolari (echivalentul a circa 22 miliarde din prezent, raportat la puterea de cumpărare de atunci), va achiziţiona o serie de companii, în cele mai diverse domenii, de la comisionari portuari până la transportatori feroviari şi exploatări miniere.

În aceste auspicii favorabile va veni pe lume, în anul 1854, Sara Delano. Aceasta va primi, începând cu vârsta de zece ani, o educaţie aleasă, în mediul cel mai favorabil culturii din acea perioadă, Lumea Veche. Va rezida, succesiv, la Paris şi Dresda, până la declanşarea războiului franco-prusac din 1870, când va trebui să revină definitiv în S.U.A., la Algonac, New York, somptuoasa reşedinţă a familiei, pe care, de altfel, ulterior, Franklin D. Roosevelt o va percepe întotdeauna ca un simbol al prosperităţii şi lucrurilor care se desfăşoară după

[68] J. E. Smith, *op. cit.*, p. 10
[69] *Ibid.*, p. 11

modelul optim – va consacra chiar expresia „toate au mers ca la Algonac".

În 1879, după eşecul într-o relaţie anterioară, pricinuit în bună parte de opoziţia familiei, Sara îl va cunoaşte pe James Roosevelt, un bărbat care avea practic dublul vârstei sale – era născut în 1828 – dar care va ajunge pretendentul preferat în ochii părinţilor ei: provenea dintr-o familie cât se poate de respectabilă, poseda o avere suficientă încât să nu fie suspectat a se căsători din interes, era manierat şi avea „maturitatea necesară". Se vor căsători într-o ceremonie intimă în octombrie 1880, pentru ca, nu mult după aceea, pe 30 ianuarie 1882, să vină pe lume unicul lor copil, Franklin, numit astfel în cinstea unchiului preferat al Sarei, Franklin Delano[70].

De altfel, Sara va fi cea care se va ocupa preponderent de educaţia lui Franklin, care se va dovedi un copil cât se poate de receptiv, dar şi înzestrat intelectual: va învăţa să citească înainte de a împlini şase ani, pentru ca apoi, dat în grija guvernantelor sale, să asimileze cu repeziciune trei limbi străine – latina, franceza şi germana - , alături de cunoştinţele adecvate vârstei în istorie, geografie şi aritmetică[71].

De asemenea – lucru extrem de important pentru deschiderea orizonturilor gândirii sale, mai ales într-o epocă în care se călătorea incomparabil mai puţin decât în prezent, la costuri mult mai ridicate – până la împlinirea vârstei de

[70] Alternative privind numele pe care avea să-l poarte cel mai nou membru al familiei Delano Roosevelt, arată J.E. Smith (*op. cit.*, pp. 18 sq.), ar fi fost Warren, în cinstea tatălui Sarei, variantă ce a căzut deoarece un frate al acesteia botezase deja cu acest nume un copil ce decedase prematur, sau Isaac, după cum ar fi dorit James. În familia Roosevelt exista tradiţia numirii alternative a generaţiilor, Isaac şi James (forma engleză pentru Iacob), după modelul biblic. Dacă până în prezent nu a existat niciun preşedinte american cu prenumele Isaac, ar fi fost interesant (dacă ne este permis raţionamentul speculativ) care ar fi fost destinul unui candidat la preşedinţie purtând numele Warren Delano Roosevelt, la scurt timp după mandatul întrerupt prematur de un atac de cord al preşedintelui Warren Gamaliel Harding, extrem de popular în momentul alegerii sale, promotorul unor reforme inovative, dar al cărui mandat a fost măcinat de o serie de scandaluri publice

[71] R. Freedman, *op. cit.*, p. 9

paisprezece ani, Franklin D. Roosevelt va fi vizitat Europa de nu mai puţin de opt ori; merită amintită o şedere în Germania în anul în care împlinea nouă ani, când a petrecut şase săptămâni la şcoala de stat din Bad Nauheim, cu scopul de a-şi perfecţiona cunoaşterea limbii – fapt care i se va dovedi de un real folos în timpul celui de-al treilea mandat al său, când va avea un avantaj clar din înţelegerea nemijlocită a documentelor şi veştilor din ţara care îi va declara război practic fără alt motiv decât „vina" de a fi ripostat agresiunii japoneze, anume Germania nazistă.

Un alt element din copilărie care îi va marca într-o manieră determinantă cariera îl va reprezenta petrecerea vacanţelor la reşedinţa de vară a familiei de pe insula Campobello (situată în largul coastelor statului Maine, dar aparţinând de provincia canadiană New Brunswick). Proximitatea mării – şi faptul că singura modalitate de acces era străbaterea golfului Fundy cu vaporul, un pod care să conecteze insula cu continentul (şi care de altfel, este cunoscut ca şi Podul Memorial Franklin D. Roosevelt) fiind ridicat abia în 1958 - îi va insufla tânărului Franklin pasiunea pentru navigaţie, astfel că, după ce va deprinde cunoştinţele de bază în materie, la vârsta de şaisprezece ani, va primi din partea familiei sale prima sa ambarcaţiune, un iaht de 51 de picioare.

Să precizăm că dragostea pentru navigaţie şi tot ceea ce însemna marea nu îl va părăsi niciodată, el datorându-şi de altfel în bună măsură afirmarea politică anilor petrecuţi în funcţia de vicesecretar general al Departamentului Marinei, perioadă în care, după cum vom vedea, va fi un fervent susţinător al marinei militare a S.U.A., pe care o vedea ca esenţială pentru consolidarea poziţiei ţării sale pe scena internaţională. Iar cunoştinţele practice în domeniu, pe care le poseda încă de la o vârstă fragedă, i se vor dovedi de un real folos, putând promova soluţii şi adopta decizii incomparabil mai în cunoştinţă de cauză decât un deţinător al poziţiei similare numit din raţiuni pur politice.

În toamna lui 1896, tânărul Roosevelt va fi înscris la Şcoala Secundară Groton, din localitatea omonimă, statul Massachusetts[72]. Fondată cu doar doisprezece ani în urmă de reverendul episcopal Endicott Peabody, cel care avea, de altfel, să devină primul ei rector[73], după modelul şcolilor cu internat britanice, aceasta dorea a promova o educaţie deosebită, pentru elevi din familii de elită, provenind în special din regiunea New England, cărora să le ofere bazele pentru a accede ulterior la o universitate de renume, preferabil una din Ivy League şi, spera rectorul Peabody, la o răsunătoare carieră politică.

Deşi numărul absolvenţilor care vor accede la demnităţi importante în stat se va dovedi totuşi unul incomparabil mai redus decât şi-ar fi dorit Endicott Peabody, între aceştia se vor regăsi nume marcante, între care Francis Biddle, Sumner Welles, Averell Harriman, Dean Acheson şi, evident, Franklin D. Roosevelt, de altfel singurul absolvent care se va ridica până la suprema treaptă a preşedinţiei.

Sistemul de învăţământ de la Groton era menit să ofere mai mult decât o însumare de cunoştinţe elevilor săi.

---

[72] Cf. Frank Burt Friedel, *Franklin D. Roosevelt. A Rendezvous with Destiny*, Boston: Little, Brown & Co., 1990, pp. 8 sqq.
Interesant este a remarca faptul că, dacă toate principalele lucrări consultate privind biografia lui Franklin D. Roosevelt îl indică pe acesta ca absolvent al Şcolii Groton, la o căutare pe website-ul acesteia (www.groton.org), nu apare numele său, ci cel al vărului său, cel de-al douăzeci şi şaselea preşedinte al S.U.A., Theodore Roosevelt. Şi mai interesant este că, în autobiografia sa, Theodore Roosevelt, deşi tratează chestiunea studiilor sale destul de pe larg, nu pomeneşte nimic despre a fi studiat la Groton. Apreciem, în aceste condiţii că în articolul de prezentare a şcolii, disponibil la http://www.groton.org/home/content.asp?id=793 (accesat la 18 noiembrie 2008), şi preluat după un ziar local, s-a strecurat o regretabilă eroare, a cărei corectare ar reprezenta un dezirabil act de onestitate intelectuală.

[73] Poziţie situată, practic, undeva între rectorul universităţilor europene şi cea derivând din traducerea literală din limba latină a termenului, semnificând „învăţător"; nu avem de-a face stricto sensu cu un rector ecleziastic, termen ce reprezintă o poziţie în conducerea diocezei, decât în sensul în care Şcoala Secundară Groton, deşi nu de profil teologic, se inspira în bună măsură din modelul acestora

Astfel, viziunea rectorului Peabody era că nu doar orele propriu-zise erau importante, ci practic întreg modul în care era structurată viaţa elevilor săi: faptul că aceştia îşi petreceau timpul împreună, după nişte reglementări stricte, în condiţii spartane prin comparaţie cu mediul privilegiat din care aceştia proveneau, era menit să le întărească spiritul, să le insufle respectul faţă de reguli, astfel ca, la absolvire, aceştia să poată fi numiţi, fără putinţă de tăgadă, gentlemeni[74].

Educaţia primită la Groton şi, în special, modelul rectorului Peabody, îşi vor face simţită influenţa pe tot parcursul vieţii lui Franklin D. Roosevelt, care va purta adânc în suflet imaginea dascălului său, din ale cărui vorbe pline învăţăminte va cita nu o dată în discursurile sale politice; de altfel, îl va invita pe reverendul Endicott Peabody să ţină slujba religioasă dedicată inaugurării sale ca preşedinte, pentru ca, mai apoi, să-l invite să ţină slujbe ori de câte ori se va ivi ocazia[75].

Referindu-ne la personalitatea de lider a tânărului Roosevelt, ce prindea contur în această perioadă, să amintim că acesta nu va dori doar să fie apreciat pentru calităţile sale de Peabody şi ceilalţi dascăli; va pune o importanţă deosebită pe relaţiile cu colegii, cărora va reuşi să le câştige nu doar admiraţia pentru capacităţile intelectuale (pe care va şti să şi le cultive atent, arătându-se uneori mai puţin pregătit decât în realitate, spre a nu eroda coeziunea grupului când aceştia aveau dificultăţi cu un subiect dat), ci şi pentru abilităţile sale sportive (unde, fără a fi un atlet deosebit, ajunsese un excelent jucător de echipă, fiind capabil să dirijeze rezultatele întregului grup spre obţinerea rezultatului maxim).

În acest mod, va ajunge să fie nu doar admirat (sau, din contră, invidiat) pentru anumite însuşiri ale sale, ci respectat cu adevărat; putem aprecia că, practic, colegii de la Groton au reprezentat primul „electorat" pentru câştigarea

[74] R. Freedman, *op. cit.*, p. 13
[75] F.B. Friedel, *op. cit.*, pp. 9 sq.

sufletelor cărora a trebuit să lupte. Va aplica în linii mari acelaşi model şi la Facultatea de Drept a Universităţii Harvard, al cărei student devenise începând cu toamna lui 1900, reiterând în bună măsură succesul avut.

Va frecventa un număr larg de societăţi şi frăţii studenţeşti – cea mai cunoscută dintre ele fiind Alpha Delta Phi - în care, în general, era cât se poate de bine văzut, în special graţie deschiderii pe care i-o aducea statutul său social deloc de ignorat. Totuşi, interesant este că de aici i se va trage şi prima decepţie din viaţă, anume imposibilitatea de a accede în cea mai exclusivistă societate studenţească, Porcellian[76].

Nu doar că era nevoie de recomandarea unor membri mai vechi pentru a accede, ci şi numărul poziţiilor era extrem de limitat. Iar fiind dat specificul vârstei şi obişnuit fiind doar cu succesul, aceasta va constitui pentru Franklin o puternică decepţie. Totuşi, cum ar spune Nietzsche, ceea ce nu te ucide te face mai puternic, astfel că şi această respingere va constitui o valoroasă lecţie pentru Roosevelt, care va înţelege astfel că nu întotdeauna trebuie să îţi stabileşti cele mai înalte deziderate, câteodată al doilea cel mai bun rezultat putându-se dovedi chiar preferabil. De asemenea, va înţelege că elitismul nu este totul în viaţă, lucru ce i se va dovedi cât se poate de util în politică, unde va avea o priză deosebită tocmai în rândurile electoratului mai defavorizat social, pentru care va arăta o deferenţă ieşită din comun, contrar a ceea ce s-ar fi aşteptat majoritatea adversarilor săi politici, care ăl priveau prin prisma originilor sale patriciene.

Pe lângă abilităţile anterior-menţionate, aici va avea ocazia să şi le dezvolte şi rafineze pe cele de orator, participând frecvent în dezbaterile studenţeşti (spre care va manifesta un interes deosebit, în special faţă de cele în care se discutau teme politice şi geostrategice, în detrimentul celor juridice, după cum ar fi sugerat-o profilul studiilor).

[76] J.E. Smith, *op. cit.,* p. 33

De asemenea, îşi va descoperi noi înclinaţii, care, la rândul lor, îi vor cizela abilităţile de care se va servi din plin mai târziu, în cariera sa politică: avem în vedere în special participarea la ziarul studenţesc *The Harvard Crimson*, unde va activa ca editor voluntar, activitate ce îl va absorbi într-atât încât, chiar după susţinerea licenţei în iunie 1903, va mai rămâne încă un an la Harvard spre a-şi finaliza proiectele editoriale în desfăşurare[77].

Interesant este a remarca faptul că pentru a accede la poziţia de editor, Franklin a trebuit să concureze cu alţi şaptezeci de studenţi şi să îşi dovedească meritele; după cum arată biograful Russell Freedman[78], aceasta a fost una din primele situaţii din viaţă unde nu a putut conta pe sprijinul familiei, el trebuind să participe într-o competiţie în care calităţile personale aveau să fie singurele care să încline balanţa în favoarea sa.

Însă, acum, ca şi de alte atâtea ori pe parcursul vieţii şi carierei sale politice, determinarea sa legendară îşi va spune cuvântul: nu doar că va impresiona comitetul de selecţie, ci, odată ajuns în colectivul editorial, va lucra adeseori până târziu în noapte la redactarea gazetei, astfel încât aceasta să se ridice întotdeauna la cele mai ridicate standarde – iar a te menţine la vârf în una din cele mai (dacă nu cea mai) elitiste comunităţi universitare americane nu însemna puţin lucru.

Deşi pe tot parcursul facultăţii Roosevelt s-a dovedit un student meritoriu, se observa încă de pe acum faptul că interesele sale erau preponderent îndreptate spre politic şi social, decât înspre juridic – de altfel, tema licenţei sale viza istoria instituţiilor guvernării - motiv pentru care, de altfel, va prefera să nu continue cu studii postuniversitare de drept la Harvard, ci să revină, alături de mama sa, la New York (să precizăm că, între timp, tatăl său, James Roosevelt decedase, iar în aceste condiţii Sara închiriase un apartament în

[77] *Ibid.*, p. 31
[78] R. Freedman, *op. cit.*, p. 19

Cambridge, Massachusetts[79], spre a fi mai aproape de fiul ei până la finalizarea studiilor fiului ei).

Totuşi, la insistenţele mamei sale, se va înscrie începând cu 1905 la Facultatea de Drept a Universităţii Columbia din New York, astfel încât, doi ani mai târziu, să treacă cu brio examenele pentru admiterea în barou, ceea ce îi va permite a se angaja la reputata casă de avocatură Carter, Leydard & Milburn, specializată în procese ale corporaţiilor. Deşi nu a reprezentat un domeniu care să îl atragă în mod deosebit, putem aprecia că buna cunoaştere a mecanismelor legislative, cât şi a funcţionării, intereselor şi nevoilor unei corporaţii îi vor fi cât se poate de utile în timpul gestionării problemelor Marii Crize.

Să ne referim în continuare la o serie de aspecte din viaţa personală ale lui Franklin D. Roosevelt, spre a avea astfel o imagine nu doar asupra sa, ci şi asupra unora din factorii de influenţă asupra sa din perioada următoare. Să amintim în primul rând faptul că, încă din noiembrie 1903, o va cere de nevastă pe Anna Eleanor Roosevelt, o verişoară a sa de gradul al cincilea, cu care se va logodi în secret, pentru a se căsători aproape doi ani mai târziu, în vara lui 1905.

Născută în 1884, Anna Eleanor era fiica Annei Hall şi al lui Elliott Roosevelt, naşul lui Franklin şi fratele celui de-al douăzeci şi şaselea preşedinte al S.U.A., Theodore Roosevelt[80]. Acesta din urmă, de altfel, va fi cel care îşi va conduce nepoata la altar în ziua nunţii (fiind în acel moment cea mai apropiată rudă bărbătească a Annei, tatăl ei, Elliott încetând din viaţă în 1894).

De altfel, „Teddy" îl va felicita pe tânărul mire cu cuvintele „Nimic nu este mai bine decât a păstra numele în familie" – întrucât, prin căsătoria celor doi, ambele ramuri ale

---

[79] Campusul Universităţii Harvard este localizat, împreună cu cealaltă renumită universitate a Bostonului, Institutul Tehnologic Massachusetts - MIT, în localitatea Cambridge, situată pe malul nordic al râului Charles (Bostonul ocupând, inerent, malul sudic)

[80] F.B. Friedel, *op. cit*., pp. 11 sq.

familiei – Roosevelt-ii din Oyster Bay, ramura lui Theodore, şi cei de pe Hudson, ramura lui Franklin – erau astfel reunite, cu toţii având semnificativ de câştigat: reputaţia unui nume deja consacrat în politică (Theodore fusese, succesiv, prefect al poliţiei, vice-secretar general al Amiralităţii, guvernator al statului New York şi vicepreşedinte al S.U.A., până când asasinarea preşedintelui în exerciţiu, William McKinley, în septembrie 1901, îl va propulsa spre demnitatea supremă în stat[81]) întâlnea pe moştenitorul unei averi considerabile.

În acest mod, nu doar că Anna Eleanor avea practic viaţa asigurată alături de un soţ mai mult decât adecvat, dar şi acesta din urmă avea de câştigat, prin strângerea legăturilor cu (pe atunci) mult mai celebra sa rudă. Totuşi, deşi este incontestabil că Franklin, un tânăr cât se poate de atrăgător şi provenind dintr-o familie respectabilă, nu dusese nici pe departe lipsă de companie feminină pe durata studiilor, şi că avea semnificativ de beneficiat de pe urma căsătoriei, după cum arată biograful Frank B. Friedel[82], el a fost realmente atras de Eleanor, în pofida comentariilor maliţioase care să sugereze contrariul (şi chiar a părerii Eleanorei înseşi, care se considera o persoană lipsită de frumuseţe, deşi, în felul ei, avea o graţie aparte).

Se impun câteva precizări de ordin genealogic, spre a arunca mai multă lumină asupra relaţiilor de rudenie dintre membrii celor două mari ramuri ale familiei Roosevelt: astfel, Theodore şi Franklin Delano, veri îndepărtaţi, sunt înrudiţi prin intermediul strămoşului comun Nicholas Roosevelt (1658-1742), de care îi despart nu mai puţin de şase generaţii. Să mai amintim că familia Roosevelt este de origine olandeză – de unde şi pronunţia de sonoritate non-engleză a numelui - tatăl lui Nicholas, Claes Martenszan van Rosenvelt, (?-1659) fiind cel mai vechi strămoş cunoscut al familiei care a traversat

---

[81] Vid. „Roosevelt, Theodore", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007

[82] F.B. Friedel, *loc. cit*.

Atlanticul, stabilindu-se, începând cu 1649, în colonia Noului Amsterdam[83].

Fiii lui Nicholas, Johannes şi, respectiv, Jacobus[84], vor da naştere celor două ramuri ale familiei, identificabile practic până în prezent, respectiv cea a Roosevelt-ilor din Oyster Bay şi a celor de pe cursul inferior al Hudsonului (ambele repere geografice fiind situate în statul New York, cea dintâi fiind o mică localitate cu ieşire la golful omonim, situată la circa 40 km de aglomerarea urbană a New York-ului).

Ca o paranteză, să mai precizăm că Franklin Delano Roosevelt se înrudea şi cu Douglas MacArthur, viitorul general, erou al luptelor din Pacific, şi cu sir Winston Leonard Spencer Churchill, viitorul premier britanic şi aliat din timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale. Concret, stră-străbunica generalului MacArthur, Sarah Barney Belcher (1771-1867), din Taunton, Massachusetts, era şi mătuşa lui Churchill, dar şi al lui Roosevelt; acesta din urmă şi Douglas MacArthur erau veri de gradul al şaselea, iar cu Churchill, de al optulea[85].

Observăm astfel cum, după mai bine de două secole şi jumătate, cele două ramuri ale familiei erau pentru prima oară reunite prin căsătoria lui Franklin cu Anna Eleanor, fapt care, din considerente pragmatice, o va încânta şi pe soacra mare, Sara Delano Roosevelt – deşi aceasta nu va nutri niciodată o prea puternică simpatie pentru nora sa.

Este neîndoios faptul că această înrudire, ce venea să consolideze relaţiile cu preşedintele Theodore Roosevelt, avea

---

[83] Cf. *Franklin D. Roosevelt - American Heritage Center*, http://www.fdrheritage.org/fdr_museum_preview.htm , 2007

[84] "Roosevelt Family Tree", în *The American Experience*, www.pbs.org/wgbh/amex/eleanor/sfeature/tree_graphic.html , 1999

[85] Vid. W. Manchester, *op. cit.*, p. 17, precum şi „Sarah Barney", în *Ancestry World Tree Project*, http://awt.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=:3198285&id=I631246144&ti=5538 , 17 martie 2008. Roosevelt este menţionat ca văr de gradul al şaptelea al lui Churchill conform biografiei IMDB; strămoşul comun identificat fiind peregrinul John Needham; menţionăm că există şi surse on-line mai superficiale, în genul WikiAnswers, care neagă orice înrudire între aceştia, evident în mod eronat

să fie cât se poate de benefică tânărului Franklin, chiar dacă nu prin numirea acestuia din urmă într-o funcţie anume, ci preponderent prin recunoaşterea acordată unui nume capabil să deschidă virtual orice uşă – în pofida diferenţei de apartenenţă politică, ramura din Oyster Bay fiind înfocaţi republicani şi, mai apoi ai cauzei progresiste, în timp ce Roosevelt-ii de pe Hudson erau aderenţi ai Partidului Democrat - după cum vom vedea în cele ce urmează.

Revenind la cariera lui Franklin Delano Roosevelt, munca de la Carter, Leydard & Milburn, deşi promiţând siguranţă pe termen lung, nu era nici pe departe ceea ce şi-ar fi dorit, el exprimându-şi în repetate rânduri, faţă de colegii săi avocaţi, dorinţa de a intra în politică. Oportunitatea se va ivi la alegerile pentru Senatul statului New York din 1910, când prietenii din Partidul Democrat îl vor invita să candideze din partea comitatului Dutchess, unde îşi avea reşedinţa. (Iniţial i se oferise să candideze pentru Camera Reprezentanţilor, o poziţie incomparabil mai accesibilă pentru un debutant într-ale politicii, dar în condiţiile în care deputatul în exerciţiu, Lewis Stuyvesant Chanler, a decis să încerce obţinerea unui nou mandat, disponibilitatea partidului de a-i permite să candideze din partea sa pentru camera inferioară a dispărut, astfel că singura alternativă la dispoziţia lui Roosevelt era să lupte pentru un loc în Senat[86]).

Interesant este că a fost recomandat nu într-atât pentru că democraţii apreciau că ar fi avut şanse de câştig (comitatul său era recunoscut ca un fief al republicanilor), ci pentru simplul motiv că averea familiei i-ar fi permis să-şi finanţeze singur campania electorală[87]. Putem aprecia, de aici, că partidul nu era dispus să rişte a investi într-o campanie pe care o vedea ca lipsită de sorţi de izbândă – estimativ, şansele erau una din cinci[88] -, condiţii în care singurele perspective

[86] James MacGregor Burns, *Roosevelt: the Lion and the Fox*, San Diego: Harcourt, Brace & Co., 1984, p. 29
[87] R. Freedman, *op. cit.*, p. 30
[88] F.B. Friedel, *op. cit.*, p. 17

pentru tânărul candidat erau de a-şi face cunoscut numele în rândurile electoratului, în aşteptarea unor vremuri mai favorabile.

Totuşi, elanul şi determinarea sa îşi vor spune cuvântul: va duce o campanie intensă, în care va vizita practic întreg comitatul, lansând o premieră în domeniu, campania din automobil. Întrucât acestea erau extrem de rare în epocă, regulile de circulaţie cereau ca automobilistul să oprească de fiecare dată când din sens opus venea un căruţaş. Aparent, acest lucru ar fi lungit deplasările, introducând timpi morţi suplimentari; Roosevelt va transforma însă dezavantajul în oportunitate, utilizând opririle pentru a intra în dialog cu respectivii căruţaşi şi a-ş prezenta astfel platforma politică. În plus, subliniază Russell Freedman[89], obişnuia să deschidă orice cuvântare adresată electoratului cu cuvintele „Prietenii mei,", arătând astfel empatie publicului, fapt ce îl va ridica semnificativ în ochii electoratului.

Nu doar că programul să electoral viza unele probleme concrete cu care se confrunta populaţia preponderent rurală a comitatului său (situat, în medie, la circa 100 km de New York, în zona central-estică a statului, la graniţa cu Connecticut-ul), între care abolirea unei taxe locale pentru produsele lactate, ci fusese astfel gândită încât să transcendă diferenţele de abordare bipartizane. Roosevelt se dorea un candidat „vasal nimănui", „neinfluenţat de nici un grup de interese şi cu intenţia de a rămâne aşa"[90].

De asemenea, îl va denunţa, într-o manieră elegantă totuşi, pe senatorul în exerciţiu, John F. Schlosser – care petrecuse deja două mandate în funcţie - ca aservit intereselor obscurantiste ale unor grupuri restrânse din cadrul Partidului Republican, şi nu satisfacerii necesităţilor comunităţii – cea care, în fond, îl mandatase să o reprezinte.

---

[89] R. Freedman, *op. cit.*, p. 32

[90] J. MacGregor Burns, *op. cit.*, p. 31

Cuvintele lui Roosevelt sunt mai mult decât relevante: „Acum mi-am cunoscut adversarul, pe senatorul Schlosser, şi nu am nimic personal împotriva sa sau împotriva integrităţii sale personale. Dar vă spun aceasta: mă îndoiesc ca el să fi fost un reprezentant adevărat al populaţiei celui de-al 26-lea District Senatorial. Fie că l-a reprezentat pe Înţeleptul din Chatham [Marcus A. Hanna, industriaş şi influent senator republican, n.a.] prin telefonul interurban, fie că nu a reprezentat pe nimeni în afara propriei persoane, nu ştiu exact. Dar ştiu sigur că nu m-a reprezentat nici pe mine, şi nici pe voi”[91].

Roosevelt îl va lua ca model în lupta politică pe atât de îndrăgitul Abraham Lincoln, citând, în momentul acceptării nominalizării sale ca şi candidat, cuvintele celui de-al şaisprezecelea preşedinte: „Nu sunt determinat să câştig, dar sunt determinat să fiu cinstit. Nu sunt determinat să reuşesc, dar sunt determinat să mă ridic la lumină. Trebuie să mă alătur oricui reprezintă dreptatea, şi să mă despart de el atunci când se îndreaptă spre rău.”

Fără a avea neapărat calităţi oratorice deosebite, apreciază sociologul Harold F. Gosnell[92], Roosevelt a ştiut să adreseze exact chestiunile potrivite pentru electoratul său potenţial, adresându-i-se într-un limbaj pe care acesta să îl înţeleagă. Putem aprecia că începuse astfel tranziţia dinspre un Roosevelt elitist, aparţinător al înaltei societăţi, înspre un Roosevelt nu mai puţin aparţinător al acesteia, dar deschis către oamenii simpli, către problemele lor şi adresându-li-se într-o manieră apropiată de sufletul acestora, tendinţă ce se va manifesta chiar mai pronunţat în campaniile următoare, dar şi pe parcursul mandatelor sale prezidenţiale, fapt ce îi va asigura simpatia (aproape) fără rezerve a publicului.

Campania extrem de reuşită, în care va adresa un număr record de discursuri, se va întâlni de nenumărate ori cu

---

[91] F.D. Roosevelt, cit. în Harold F. Gosnell, *Champion Campaigner Franklin D. Roosevelt*, New York: Macmillan Co., 1952, p. 33

[92] *Ibid*., p. 34

cetăţenii, încercând să-i cunoască îndeaproape pe toţi care manifestau un cât de limitat interes faţă de programul său politic, coroborată cu tendinţa la nivel naţional îndreptată împotriva maşinăriei politice republicane[93], îi vor aduce o victorie relativ strânsă, dar binemeritată: 15708 voturi, faţă de cele 14568 ale lui Schlosser[94]. Roosevelt păşea astfel, la puţin peste 28 de ani împliniţi, înspre ceea ce se va dovedi o cât se poate de încununată de succese carieră politică.

Totuşi, oricât de popular ar fi dorit să apară în ochii publicului, Roosevelt nu se putea dezice de opiniile de factură elitistă, caracteristice pentru mediul select din care provenea. Astfel, primul său contact cu Frances Perkins, o tânără militantă pentru drepturile muncitorilor şi cea care avea să devină în timpul administraţiei sale cea dintâi femeie numită în Cabinet, ca Secretar al Muncii (funcţie echivalentă cu rangul de ministru în sistemele parlamentare şi semiprezidenţiale), avea să fie unul de natură conflictuală: va refuza iniţial să susţină în senat o lege privind reducerea săptămânii de lucru a săptămânii de lucru pentru femeile din fabricile de conserve, de teama ca timpul de inactivitate astfel rezultat să nu ducă la pierderi economice în rândurile fermierilor ce aprovizionau respectivele fabrici şi să nu promoveze lenea[95].

Adversarii săi vor încerca să profite de acest lucru, evidenţiind – chiar exagerând - în ochii publicului acele trăsături care îl caracterizau ca un intelectual cu prea puţine tangenţe cu lumea reală (fapt cât se poate de neadevărat în cazul său, dar o caracteristică generală a tinerilor cu condiţia

---

[93] Să precizăm că, deja în 1910 la nivel naţional se afla la putere preşedintele republican William Howard Taft, pe care Theodore Roosevelt îl susţinuse iniţial ca pe un demn succesor al său, dar pe care va ajunge însă în scurt timp să-l critice vehement, pentru ralierea de partea „cavaleriei negre", acei membri ai legislativului care votau legi aproape exclusiv în interes personal, sau în cel al grupurilor de interese din care făceau parte, ignorând deliberat problemele naţiunii. Vid. Theodore Roosevelt, *An Autobiography*, New York: Bartleby, 1998, pp. 42-46

[94] J. MacGregor Burns, *op. cit.*, p. 34

[95] R. Freedman, *op. cit.*, p. 35

sa socială), infatuat şi, literalmente cu nasul pe sus. Fără ca aceasta să fi fost pe departe intenţia lui Roosevelt, este nu mai puţin adevărat că avea un tic ce consta în aruncarea capului pe spate, fapt ce, fiind dat nasul său ascuţit şi statura sa (avea 1,85 m înălţime, era zvelt, dar atletic), putea da impresia de aroganţă cui nu îl cunoştea îndeajuns.

În cele din urmă va vota însă în favoarea legii în cauză, ca urmare a presiunii celor ce militau pentru condiţii mai bune pentru muncitori, fără însă a-şi manifesta în vreo formă susţinerea pentru măsura în discuţie, în special de teama de a nu-şi aliena electoratul. Să precizăm că, un efect secundar al sistemului politic american, caracterizat de alegerea candidaţilor prin vot uninominal, practic de la începuturile existenţei S.U.A. ca naţiune, este acela că, deşi legiferând pentru întreg statul (sau întreaga federaţie, după cum avem în vedere legislativele statale sau pe cel federal), aleşii fiind desemnaţi doar prin votul comitatului (sau, respectiv, statului) lor de domiciliu, ei răspund politic cu prioritate în faţa acestora. În aceste condiţii, o practică frecventă a congresmenilor este de a susţine şi promova acele legi care servesc interesele comunităţii ce i-a ales, chiar în detrimentul interesului general[96]. Totuşi, ar fi nedrept a-l acuza pe Roosevelt de promovarea unor interese înguste, chiar în această situaţie, în condiţiile în care exemplele viitoare ni-l

[96] Termenul consacrat în politica americană pentru acest gen de practici, „earmarking" (traducere literală „etichetarea urechilor"), provine de altfel din practica zootehnică, unde animalele erau etichetate astfel încât să poată fi identificat proprietarul lor. Ideea este ca electoratul să realizeze că o anumită măsură – constând, cel mai adesea, în alocarea de fonduri pentru proiecte regionale – a fost luată de congresmanul pe care respectiva comunitate l-a votat, care merită astfel susţinerea ei în continuare. Totuşi, fiind vădit opuse interesului naţional şi adesea adoptate pe criterii politicianiste, practicile de „earmarking" au fost denunţate adesea vehement, un relevant exemplu recent (şi care oferă o amplă expunere teoretică pe marginea acestora), fiind cel al senatorului de Arizona, John McCain, candidatul republican la alegerile prezidenţiale din 2008. Vid. John McCain, *Speech at Reagan Library*, http://www.johnmccain.com/Informing/News/Speeches/a1120e1f-c9bc-4ce0-b2bc-41345eab7295.htm , 23 iunie 2006

înfăţişează ca dedicat cauzelor pe care le-a promovat şi nu doar dorinţei de a se menţine în graţiile electoratului.

În pofida neajunsurilor minore evocate anterior, tânărul senator se va menţine în admiraţia publicului, în special graţie implicării sale totale în activitatea legislativă. Dacă, în condiţii, normale, legislativul statal se reunea arareori pentru mai mult de zece săptămâni pe an la Capitoliul din Albany[97], majoritatea membrilor preferând să facă naveta din comitatele lor de reşedinţă, pentru a se caza în Albany doar pe perioada sesiunii parlamentare, Roosevelt va decide să se dedice unei cariere de „senator cu normă întreagă”[98], stabilindu-şi reşedinţa în capitala statului pe tot timpul anului, astfel încât să fie în contact permanent cu problemele legislative.

Interesul său pentru politică şi dorinţa de a se perfecţiona în domeniu, astfel încât să poată în viitor accede la demnităţi mai importante sunt cele care l-au animat, activitatea sa fiind vădit nerentabilă privită dintr-un punct de vedere pur economic: indemnizaţia senatorială era de 1500 USD pe an, în timp ce Roosevelt, rezidând permanent în Albany, cheltuia nu mai puţin de 4800 USD numai pentru chirie.

Din această perioadă datează şi prima luptă politică majoră a lui Roosevelt împotriva forţelor din propriul partid, mai precis împotriva celei mai redutabile maşinării politice existente, Tammany Hall[99]. De regulă, punctul de vedere

---

[97] Interesant este a preciza că statul New York nu are capitala în oraşul omonim, importantul centru economic al S.U.A., ci în Albany, un orăşel de cca. 95000 locuitori, situat la 220 km nord de cea mai cunoscută aglomeraţie urbană a statului

[98] J.E. Smith, *op. cit.*, p. 69

[99] Şi, am putea adăuga, celei mai longevive. Fondată în 1786, iniţial ca societate politică imitând riturile societăţilor secrete, pentru ca mai apoi, odată cu apariţia diviziunii bipartizane, să devină un veritabil nucleu dur al Partidului Democrat, care să impună linia pe care să o adopte congresmenii aleşi din rândurile partidului, şi bazându-se pe un sistem de control al votului în genul „whips”-ilor (biciuitorilor) din Parlamentul Britanic (doar că nu îndreptată

impus de liderul grupării Tammany prevala, iar pentru a avea speranţe de promovare suficientă în campanie, un candidat trebuia să aibă „binecuvântarea" acestuia, în caz contrar el nebeneficiind nici măcar de susţinerea propriului partid (sau, cel puţin, de susţinerea celei mai importante grupări politice a partidului).

În aceste condiţii, va izbucni conflictul pentru desemnarea senatorului statului New York la nivel federal (conform prevederilor constituţionale iniţiale, aplicabile până la intrarea în vigoare celui de-al şaptesprezecelea amendament, pe 8 aprilie 1913, senatorii din Congresul federal erau aleşi de către legislativul fiecărui stat, abia începând cu această dată ei fiind aleşi prin sufragiul universal). Astfel, nucleul Tammany îl susţinea pe William F. Sheehan, care, în mod evident, odată numit, avea să promoveze la Washington interesele grupării (acesta era cunoscut ca întreţinând relaţii apropiate cu judecătorul Alton B. Parker, care îşi utilizase nu o dată poziţia spre a promova, prin intermediul deciziilor părtinitoare, interese de afaceri)[100].

În schimb, Franklin D. Roosevelt, precum tatăl său odinioară, făcea parte din rândurile „Democraţilor lui Cleveland" - numiţi astfel după cel de-al douăzeci şi patrulea preşedinte al S.U.A., Stephen Grover Cleveland (1885-1889 şi 1893-1897), un adversar înveterat al corupţiei şi acţiunii grupurilor de interese – grupare care, deşi minoritară, lupta împotriva maşinăriei politice Tammany, în vederea salvgardării interesului public.

Democraţii lui Cleveland îl vor promova pe Edward M. Shepard, considerându-l ca servind cauza generală. Spre a

---

într-atât spre prezervarea unităţii de opinie, cât spre promovarea intereselor proprii), Tammany va dăinui până în 1973. Totuşi, declinul acesteia va începe încă din 1932, an în care Roosevelt va promova în campania electorală membri ai partidului neafiliaţi maşinăriei politice. Vid. „Tammany", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007

[100] J.E. Smith, pp. 70 sqq.

avea succes, însă, întrucât şansele de a confrunta frontal gruparea Tammany erau minime, se vor folosi de prejudecăţile publicului, exploatând faptul că Sheehan era catolic, în timp ce Shepard era episcopal, religie incomparabil mai apreciată într-o ţară în care predomină variate denominaţii protestante, iar catolicii au fost mult timp priviţi ca neloiali ţării şi aserviţi Papalităţii[101].

Portiţa procedurală identificată de Roosevelt pentru a bloca nominalizarea lui Sheehan se baza tocmai pe modul de operare al maşinăriei politice: era nevoie de 101 voturi pentru a trimite un senator, iar toţi cei 114 democraţi *prezenţi* la şedinţa de deliberare preliminară trebuiau să voteze în adunarea legislativă aşa cum ar fi dictat-o majoritatea (58 de voturi, număr pe care gruparea Tammany îl putea strânge cu uşurinţă). În schimb, dacă aceştia absentau de la şedinţa pe grupuri de lucru, puteau vota în adunare conform propriei conştiinţe.

În acest mod, un număr de doar 21 de membri a reuşit să blocheze, timp de zece săptămâni, alegerea unui senator. În cele din urmă, însă, întrucât nevoie de desemnarea unui senator spre a putea vota legea bugetului, grupul de democraţi „rebeli", al căror principal purtător de cuvânt devenise Franklin D. Roosevelt, a acceptat să îşi dea votul în favoarea lui James Aloysius O'Gorman[102], un alt candidat afiliat Tammany, dar cu o imagine incomparabil mai puţin pătată decât cea a lui Sheehan.

Interesant este să amintim că tot din această perioadă datează relaţia extrem de ambivalentă a lui Roosevelt cu Alfred Emanuel „Al" Smith, „adevăratul şi devotatul copil al

---

[101] Să amintim aici faptul că, inclusiv John Fitzgerald Kennedy, catolic de origine irlandeză, a trebuit să declare într-un discurs adresat protestanţilor din Houston, în 1960: „Nu accept ordine de la Papă", în condiţiile în care planau asupra sa suspiciuni că, urmare a confesiunii sale, nu ar respecta libertăţile religioase garantate de Constituţie. Vid. Kenneth L. Woodward, „Mitt Romney Is No Jack Kennedy", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 5 decembrie 2007

[102] J.E. Smith, p. 75

organizaţiei"[103] Tammany, după cum îl numea şeful acesteia, Charles Francis Murphy. Dacă Smith era preferatul democraţilor Tammany pentru nominalizarea în alegerile prezidenţiale, cariera sa politică nu se va dovedi nici pe departe într-atât de încununată de succese – va candida, fără succes, împotriva republicanului Herbert Hoover în 1928, pentru ca în 1932, să piardă chiar nominalizarea din rândurile partidului, în detrimentul lui Roosevelt. Totuşi, în pofida rivalităţii ce se contura între ei, vor exista şi momente în care situaţia le va cere să colaboreze –ei manifestând, public cel puţin, semne de prietenie - cum a fost momentul în care Roosevelt va fi cel care îl va nominaliza, din partea Partidului Democrat, pe Al Smith pentru candidatura sa la preşedinţie, punct care, de altfel, va marca revenirea lui Franklin D. Roosevelt în politică, după lunga absenţă cauzată de poliomielită.

Totuşi, „investiţia" lui Roosevelt se va dovedi cât se poate de fructuoasă: adoptarea unor stanţe nepartizane, care vizau interesul public, nu pe cel al grupărilor promotoare ale politicilor de „earmarking", îi va amplifica simpatia în rândurile electoratului, care, sătul de maşinaţiunile grupurilor de interese ce măcinau ambele partide – Tammany în rândul Democraţilor şi, respectiv, Morton pentru Republicani[104].

Efectele pozitive se vor face simţite în campania pentru alegerile din 1912 (spre deosebire de senatorii federali, care sunt aleşi pentru şase ani, cei statali au un mandat de doar doi ani). În acest an, Roosevelt va fi răpus la pat de febră

---

[103] Albert Fried, *FDR and His Enemies*, New York: Palgrave, 1999, p. 21

[104] Nucleu ce, fără a rivaliza nici ca influenţă, nici ca longevitate Tammany-ului Partidului Democrat, Morton Hall va fi, totuşi, o voce de neignorat pentru membrii GOP-ului (Grand Old Party, denumirea neprotocolară a Partidului Republican), cel puţin la începuturile secolului al XX-lea, până la schisma progresistă a lui Theodore Roosevelt, din campania prezidenţială din 1912. Vid. Bill Eberius, *Theodore Roosevelt. Man of Action*, U.S. History Interactive, 1999

tifoidă[105], fiind astfel în imposibilitatea de a reitera în persoană campania activă ce îl propulsase în senat.

Însă Roosevelt nu era nici pe departe omul care să considere boala un impediment insurmontabil. Astfel, va apela la serviciile lui Louis McHenry Howe, un cât se poate de talentat reporter de la *The Saturday Evening Post*, pe care îl va angaja ca manager de campanie şi care va rămâne, de altfel, consilierul de încredere al lui Roosevelt, până în 1945, la moartea celui de-al treizeci şi doilea preşedinte. Howe va conduce campania pentru realegerea lui Franklin D. Roosevelt în senatul statal într-o manieră strălucită, nu doar evidenţiind în ochii electoratului realizările şi implicarea acestuia din urmă în problemele comunităţii într-atât de bine (şi, se cuvine să precizăm, speculând, în special, afinitatea fermierilor pentru tânărul senator), ci şi făcând permanente referiri la popularul fost preşedinte şi văr al lui Franklin, Theodore Roosevelt - ce avusese, în debutul carierei sale politice, un parcurs frapant de similar cu cel al tânărului candidat - încât îi va aduce victoria în alegeri fără ca acesta să fie nevoit să părăsească vreodată patul de suferinţă.

Caracterizat de David M. Kennedy[106] ca „un omuleţ cu înfăţişarea colţuroasă şi ochii ca nişte cratere, [dar] isteţ, credincios şi operativ", Louis Howe, suferind adesea de dispepsie[107], departe de a beneficia de o prestanţă publică deosebită, ar fi avut, cel mai probabil, şanse extrem de reduse

---

[105] Boală cauzată de o variantă a bacteriei salmonella, rezistentă la granulocite şi capabilă a pătrunde în sistemul limfatic, provocând astfel o infecţie generalizată în întreg organismul; vaccinarea împotriva acesteia în S.U.A. debutase abia în 1911, iar răspândirea bolii era extrem de facilă, în lipsa apei potabile pure din punct de vedere microbiologic. Să precizăm că mătuşa lui Franklin, Alice Hathaway Lee Roosevelt, prima nevastă a vărului său, Theodore, decedase, în 1884, de aceeaşi boală. Totuşi, constituţia robustă a lui Franklin D. Roosevelt îşi va spune cuvântul, el revenindu-şi după mai multe luni de suferinţă

[106] D. M. Kennedy, *op. cit.*, p. 96

[107] „New Quarters", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 17 decembrie 1934

de a se impune ca o figură marcantă pe scena politică dacă ar fi ales să se implice el însuşi ca actor principal.

Sau, pentru a o cita pe Eleanor Roosevelt, „Louis era extrem de interesat în a deţine puterea, iar dacă acest lucru nu îi era posibil, şi-o dorea prin intermediul cuiva pe care să îl poată influenţa".[108] În aceste condiţii, postura de manager de campanie – şi, mai târziu, de confident apropiat al preşedintelui – i se potrivea de minune, fiind dificil a aprecia care ar fi fost şansele unui Roosevelt altfel cât se poate de capabil, dar greu încercat de boală – în 1912, de febră tifoidă şi, după cum vom vedea infra, de poliomielită începând cu 1922 - de a reveni pe scena politică fără sprijinul înzestratului său consilier.

Însă Roosevelt nu va ajunge să ducă până la capăt acest al doilea mandat de senator în legislativul newyorkez: victoria lui Woodrow Thomas Wilson în alegerile prezidenţiale din anul 1912, un democrat cu viziuni progresiste şi care nu agrea practicile Tammany Hall, îi va deschide tânărului senator oportunitatea promovării într-o poziţie de răspundere la Washington.

Preşedintele Wilson, un idealist ce aprecia în mod deosebit la Roosevelt forţa morală şi îndârjirea demonstrate în confruntarea cu maşinăria politică – avem în vedere nu atât trecutul său de politician antisistemic, trăsătură aplicabilă mai degrabă lui „Teddy", cât modul în care F.D. Roosevelt îl susţinuse pe Wilson în timpul alegerilor preliminare, în faţa liderului Tammany, Charles Murphy[109] - , îi va propune să ocupe postul de vicesecretar general al Departamentului Marinei, adică exact funcţia pe care o ocupase vărul Theodore până la decizia de a purcede în persoană pe front în războiul de independenţă cubanez al anului 1898.

Interesant este că ar fi putut opta, având susţinerea lui William Gibbs McAdoo, viitorul Secretar al Trezoreriei, pentru

[108] J.E. Smith, *op. cit.*, pp. 111 sq.
[109] J. MacGregor Burns, *op. cit.*, p. 47

o poziţie de vicesecretar în cadrul Departamentului acestuia. În schimb, ambiţiile sale şi dorinţa de a semăna cu modelul său în ceea ce priveşte cariera politică, Theodore Roosevelt, îl vor determina pe Franklin să opteze fără preget pentru Departamentul Marinei[110]. În aceste condiţii, începând cu 17 martie 1913, Franklin Delano Roosevelt, ce împlinise 31 de ani cu nici două luni în urmă, păşea pe calea ce, spera el în mod cât se poate de justificat, avea să îl poarte pe urmele celui de-al douăzeci şi şaselea preşedinte.

Din această poziţie, va susţine, asemenea vărului său mai vârstnic[111], dezvoltarea marinei militare, pe care o vedea ca reprezentând elementul esenţial pentru afirmarea S.U.A. ca putere de prim rang pe scena internaţională. Interesant este că, spre a nu aliena pacifiştii, din care un număr însemnat îl susţineau pe preşedintele Wilson, a preferat, spre deosebire de Theodore, care dorea „construirea câte unui cuirasat pe fiecare pârâiaş”[112], să nu pledeze pentru o înarmare care să fie percepută de rivalii S.U.A. ca având potenţialul de a exprima

---

[110] Să precizăm că Departamentul Marinei are în competenţă vasele, echipamentul de luptă şi personalul navigant al marinei militare. Înfiinţat în 1798, va fi încorporat, începând cu 1949, în Departamentul Apărării. Chestiunile ce privesc marina comercială sunt gestionate de Departamentul Transporturilor.
Vid. „The Department of Defense Organizational Structure”, în *Office of the Secretary of Defense Guidebook*, Arlington, VA: OSD Public Affairs, martie 2008
Ca o paranteză, deşi pe timp de război rolul marinei comerciale ca transportator şi distribuitor al furniturilor militare către aliaţi a fost incontestabil, iar pierderile de vieţi au fost considerabile, înmormântarea cu onoruri militare ale marinarilor ucişi în aceste condiţii nu va fi pusă în discuţie decât în 1988. Vid. „Persons Eligible For Burial In Arlington National Cemetery”, în *Arlington National Cemetery. Where Valor Proudly Sleeps*, http://www.arlingtoncemetery.net/eligib.htm , 22 decembrie 2007

[111] Artizanul expediţiei Marii Flote Albe, ce trimisese şaisprezece cuirasate şi vasele auxiliare aferente, cu un efectiv de 14000 marinari în jurul lumii - vid. „The Great White Fleet”, în *Department of the Navy - Naval Historical Center*, http://www.history.navy.mil/faqs/faq42-1.htm , 20 decembrie 2005

[112] Spre a cita o afirmaţie a sa dintr-un discurs ţinut în faţa Senatului pe 25 februarie 1898, apud. William Roscoe Thayer, *Theodore Roosevelt. An Intimate Biography*, New York: Bartleby, 2000, cap. VII

intenţii ostile. Astfel, aprecia el, existenţa flotei „nu este o chestiune [care ţine] de război sau pace", dar, în condiţiile în care „naţiunea noastră a ales să aibă o flotă şi războiul este încă o posibilitate", era imperios necesar ca aceasta să fie cât mai bine pregătită şi echipată, astfel încât să poată descuraja în mod eficient orice potenţial adversar. De altfel, nici nu va trece mult timp până când Roosevelt, în noua sa postură, va fi pus la grea încercare, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Astfel, pe 28 iunie 1914, arhiducele Franz Ferdiand de Habsburg era asasinat la Sarajevo[113], fapt ce părea a prezenta consecinţe minime pentru S.U.A. în acele momente. Însă, prin aruncarea, în interval de nici două, a întregii Europe în primul război total[114] din istoria omenirii, sub nicio formă nu îl putea aparent insignifiantul eveniment lăsa indiferent pe preşedintele Wilson.

Dacă iniţial acesta va proclama neutralitatea ţării sale – fapt care, de altfel, îi va aduce realegerea în 1916, în detrimentul rivalului său republican, Charles Evans Hughes, care pleda deschis pentru trimiterea de trupe în Europa[115] – în scurt timp, ca urmare a intensificării atacurilor submarinelor germane asupra vaselor comerciale americane (deci aparţinând unei ţări neutre, fapt în vădită încălcare a convenţiilor de drept internaţional în vigoare, după cum o violare a dreptului internaţional o constituia atacarea vaselor care transportau şi pasageri, pe lângă încărcătura cu valoare strategică, fără a acorda avertismentele cuvenite şi a permite evacuarea civililor), Wilson se va vedea nevoit să declare război Germaniei Wilhelmiene.

Iar dacă trupele americane aflate sub comanda generalului John J. Pershing au ajuns a sărbători, înaintea intrării efective în luptă, ziua naţională la Paris, la nici trei luni de la emiterea declaraţiei de război (6 aprilie 1917), la peste

---

113 A. Palmer, op. cit., p. 323 sq.

114 Henry Kissinger, *Diplomația*, Bucureşti: Bic All, 2002, p. 175

115 John Milton Cooper, Jr., *The Warrior and the Priest. Woodrow Wilson and Theodore Roosevelt*, Cambridge, MA: Belknap Press, 1994, p. 307

3000 de mile distanţă de coasta estică a Statelor Unite, fără îndoială că un merit deosebit în acest sens l-a avut şi Franklin D. Roosevelt.

Aflat într-o inspecţie de rutină a efectivelor staţionate în Santo Domingo şi rechemat de urgenţă de superiorul său direct, secretarul Josephus Daniels, Roosevelt se va implica deîndată în administrarea efortului de război al ţării sale cu vigoare şi aplomb[116]. Între problemele imediate, se impuneau soluţionate chestiuni de ordin logistic, satisfacerea efectivelor umane necesare prin creşterea vitezei de integrare a recruţilor la posturile lor, precum şi, poate cel mai important pentru creşterea capacităţii de transport a trupelor (fuseseră recrutaţi nu mai puţin de 2,8 milioane bărbaţi cu vârstele între 18 si 45 ani, care, inevitabil, trebuiau transportaţi la teatrele de operaţiuni, iar marina dispunea de doar 197 vase), extinderea lucrărilor de construcţii navale aflate în derulare.

De asemenea, este meritul lui Roosevelt de a specula o portiţă în regulamentul privind armele şi muniţiile, spre a putea proceda la înarmarea vaselor aparţinând marinei comerciale, astfel încât acestea să se poată proteja şi singure în faţa atacurilor germane. Astfel, în condiţiile în care legislaţia în vigoare interzicea vânzarea de tunuri similare celor utilizate pe vasele militare către navlositorii civili, Roosevelt va trece la închirierea acestora: tehnic vorbind, tunurile rămâneau astfel în continuare proprietatea Marinei Militare, dar urmau să se afle acolo unde situaţia o cerea, pe vasele de transport.

Putem aprecia, în aceste condiţii, că studiile sale de drept de la două din cele mai prestigioase universităţi americane îşi spuneau acum cuvântul; să precizăm că va recurge, trei decenii şi jumătate mai târziu, la o stratagemă asemănătoare în vederea perfectării acordului distrugătoare-contra-baze cu Marea Britanie aflată sub agresiunea nazistă.

Un alt atu deloc de neglijat al lui Roosevelt era vârsta sa, de doar 35 de ani în 1917, ceea ce îl făcea extrem de

[116] J. MacGregor Burns, *op. cit.*, p. 63

receptiv la inovaţiile şi dezvoltările tehnologice – care, cum bine ştim, se succed într-un ritm ameţitor, în special pe timp de război. Astfel, în condiţiile în care se punea problema creării unei zone de interdicţie pentru submarinele germane, astfel încât acestea să nu poată ajunge din porturile lor de origine în marea liberă, unde ameninţau vasele comerciale, este meritul lui Franklin D. Roosevelt de a fi promovat, din poziţia sa de la Departamentul Marinei, o soluţie tehnologică inovatoare şi mare economisitoare de efort şi resurse: până atunci, minele marine erau proiectate să se declanşeze exclusiv la impactul cu coca vaselor cu care intrau în contact, fapt ce presupunea necesitatea utilizării unui număr extrem de ridicat de astfel de dispozitive spre a crea o zonă de interdicţie maritimă.

În schimb, un inventator perfectase recent un nou design, care se baza pe ataşarea unei antene lungi din cupru încărcăturii explozive, astfel încât să fie posibilă distribuirea mult mai rarefiată a minelor în zona ce se dorea sigilată trecerii vaselor. Era suficient ca acestea din urmă să atingă antena pentru declanşarea exploziei (şi, pe lângă aceasta, prin crearea unei zone de vid capabilă de a provoca rupturi ale cocii, o explozie submarină poate fi mai periculoasă dacă are loc în vecinătatea şi nu la contactul cu vasul ţintă, fie el de suprafaţă sau submarin).

La insistenţele lui Franklin D. Roosevelt, va demara un program extensiv de manufacturare a respectivelor mine, care vor fi instalate începând cu iunie 1918. Cele 70000 de mine, implicând utilizarea a circa 11000 tone de trinitrotoluen[117], vor fi desfăşurate în Marea Nordului, fiind responsabile pentru scufundarea a între minimum patru şi maximum douăzeci şi opt de submarine germane, singurul fapt responsabil pentru neobţinerea unei cifre mai ridicate a fatalităţilor în rândurile inamice constituindu-l semnarea

[117] J.E. Smith, *op. cit.*, pp. 143 sq.

armistiţiului de la Compiègne, pe 11 noiembrie 1918, prin care forţele Puterilor Centrale acceptau să depună armele.

Deşi ar fi exagerat în aceste condiţii să apreciem măsura minării Mării Nordului ca determinantă pentru efortul de război american, totuşi nu putem să nu salutăm iniţiativa şi spiritul novator al lui Roosevelt, care îşi va dovedi din plin meritele de promotor al noilor tehnologii în domeniul militar peste nici două decenii şi jumătate, când ţara sa va fi angajată în cel mai devastator război din istorie şi în care promovarea unor soluţii tehnologice de avangardă se va dovedi salutară în înclinarea balanţei pe câmpul de luptă.

În ultimele luni ale războiului, Roosevelt va fi detaşat în Europa, spre a supraveghea îmbarcarea trupelor, în vederea repatrierii acestora. Cu această ocazie, va vedea îndeaproape ororile Marelui Război, lucru de care majoritatea americanilor, pentru care acesta fusese ceva îndepărtat, erau mult prea puţin conştienţi şi le părea drept nimic mai mult decât o risipă de resurse, împotriva căreia nu puteau ridica suficient de puternic vocea, de teama de a nu intra sub incidenţa legilor privind sediţiunea. Roosevelt, în schimb, care, pentru un scurt timp, se va afla chiar sub tirul inamic al unei unităţi de artilerie, văzuse, putem spune, pe viu toate dramele pe care un război le cauzează. Acest lucru îl va determina, în viitor, să fie cât se poate de recalcitrant în a susţine cauza implicării ţării sale în luptă, şi – tocmai pentru a preveni drame similare - când situaţia i-o va impune, să mobilizeze întregul potenţial al ţării sale împotriva agresorilor şi duşmanilor democraţiei.

Să mai menţionăm că Roosevelt va descrie – într-un discurs din campania electorală a anului 1940 - experienţa vizitării Europei devastate de flagelul războiului în cuvinte simple, dar cât se poate de mişcătoare, încrustate începând cu 1997 în piatra Memorialului Naţional „Franklin D. Roosevelt" din Washington: „Am văzut războiul. Am văzut războiul terestru şi maritim. Am văzut sângele curgând al răniţilor…Am văzut morţii [zăcând] în noroi. Am văzut oraşe

distruse…Am văzut copii murind de foame. Am văzut agonia muncitorilor şi soţiilor lor. Urăsc războiul".

Până însă a ajunge la conduita sa din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, perioadă ce a constituit de departe cea mai dură piatră de încercare a capacităţilor sale de comandant suprem, diplomat şi, nu în ultimul rând, om politic, să ne oprim atenţia asupra carierei politice interbelice a lui Franklin Delano Roosevelt, al cărei punct central îl va constitui preşedinţia pe timp de recesiune. Înainte însă de aceasta, să evocăm o serie de aspecte esenţiale pentru accederea sa la demnitatea supremă în stat.

Astfel, anul 1920 va marca implicarea lui F.D. Roosevelt în campania menită a-l propulsa la preşedinţie pe democratul James Middleton Cox, guvernatorul statului Ohio. Comparat cu Theodore Roosevelt pentru spiritul său progresist[118] şi adeptul unei linii politice care nu servea interesele Tammany, dar fără a i se opune în mod explicit – lucru esenţial pentru a nu aliena susţinătorii importanţi din conducerea partidului – James Cox îl va dori pe Franklin ca aliat în cursa electorală.

Astfel, Cox urma să fie candidatul pentru preşedinţie, pentru ca mai tânărul Franklin Delano Roosevelt să concureze pentru funcţia de vicepreşedinte. Acesta din urmă a fost ales nu doar pentru viziunea sa novatoare în politică, ci şi, în special, pentru conduita sa exemplară ca vicesecretar al Departamentului Marinei în timpul războiului şi pentru popularitatea deosebită de care se bucura în statul New York, stat ale cărui voturi în colegiul electoral cântăreau enorm în competiţie.

Să menţionăm că, discursul de acceptare a candidaturii, susţinut de Roosevelt pe 9 august 1920, venea tocmai să susţină viziunile progresiste ale lui Cox. Citătm: „[a]acela care a fost selectat pentru preşedinţie, şi care este

[118] Charles E. Morris, *The Progressive Democracy of James M. Cox*, Project Gutenberg, www.gutenberg.org , E-Book #5369, mai 2004

şeful meu şi al vostru, este un om cu care împărtăşesc aceleaşi idealuri. Va aduce Americii acel gen de conducere care ne va determina să o respectăm şi va aduce chiar mai multă grandoare ţării noastre. Recunosc în el un lider capabil să conducă naţiunea într-un marş nestăvilit al progresului. Un astfel de om este James M. Cox"[119].

În încheierea discursului său, Roosevelt va afirma: „Credinţa [în adaptarea politicilor naţionale la noile condiţii] mă face să fiu sigur de faptul că America va alege calea progresului şi va lăsa deoparte doctrinele [asociate cu] disperarea, şoaptele perfide şi drumul cel îngust către ziua de ieri. Fie ca Spiritul Călăuzitor al ţării noastre să ne ţină picioarele pe calea cea largă, care duce la o zi de mâine mai bună şi să ne dea puterea de a continua".

Să precizăm că Roosevelt a fost cât se poate de abil în redactarea discursului anterior-menţionat: prin afirmarea repetată a adeziunii sale la cauza progresistă, dorea câştigarea electoratului de partea sa – atât a susţinătorilor tradiţionali ai democraţilor, cât şi a unei părţi a electoratului republican, pe care spera să îi atragă atât prin relaţia sa de rudenie cu profund regretatul Theodore Roosevelt, cât şi prin discursul ce se dorea în rezonanţă cu politicile acestuia din urmă. În schimb, prin utilizarea sintagmei „Spiritul Călăuzitor", de rezonanţă amerindiană, dorea să arate că nu va acţiona în contrar cu politicile Tammany Hall (cunoscut fiind faptul că terminologia organizaţiei era înţesată de denumiri amerindiene, liderii acesteia purtând nume ca „sachem", „marele vraci", „şeful de trib", sediul central era „tipia" etc.).

Însă în condiţiile în care alegerile din 1920 veneau după cele două mandate ale lui Woodrow Wilson, marcate de dificultăţile războiului – chiar îndepărtat din perspectiva S.U.A., existaseră efecte ale sale care să se resimtă în viaţa cotidiană - publicul dorea o revenire la o „preşedinţie de

[119] John Grafton (ed.), *Franklin Delano Roosevelt. Great Speeches*, Mineola, NY: Dover Publications, 1999, pp. 1 sqq.

pace", exact ceea ce republicanul Warren Gamaliel Harding şi candidatul său pentru vicepreşedinţie şi viitorul său succesor, Calvin Coolidge, promiteau să ofere. Ca o paranteză, interesant este a remarca faptul că atât Cox, cât şi Harding, proveneau din statul Ohio, fiind născuţi la distanţă de mai puţin de 120 km unul de celălalt, iar ambii erau de profesie jurnalişti.

Relativa ostilitate a publicului faţă de candidaţii democraţi, percepuţi ca loiali liniei wilsoniene, coroborată cu andosarea candidaturii lui Harding de către sora fostului preşedinte Theodore Roosevelt (decedat în 1919), Corinne Roosevelt Robinson[120], o membră marcantă a Comitetului Naţional Republican (fapt ce dilua revendicarea lui Cox şi Franklin Delano din moştenirea ideatică a celui de-al douăzeci şi şaselea preşedinte), vor determina electoratul să se îndrepte masiv spre tandemul Harding-Coolidge. Acesta va obţine 60,3% din votul popular, ceea ce echivala cu o victorie în 37 din cele 48 de state din acele vremuri, obţinând astfel votul a 404 mari electori, faţă de numai 127 pentru tandemul Cox-Roosevelt.

Deşi din unele puncte de vedere acest rezultat, deloc favorabil, ar putea fi privit ca dezavantajos pentru cariera lui F.D. Roosevelt, lucrurile nu stau neapărat aşa, participarea la campanie oferindu-i ocazia de a-şi face cunoscută imaginea la nivel naţional. Sau, pentru a-l cita pe Russell Freedman, „Campania îl purtase pe tot cuprinsul Americii. Vorbise cu crescătorii de vite din Wyoming, fermierii din Kansas şi muncitorii din fabricile Chicago-ului, cu arendaşii din Alabama, cu hamalii din San Francisco şi îi ascultase pe toţi"[121]. Ajunsese să cunoască America „precum numai un candidat la o demnitate sau un agent de vânzări priceput ar fi

---

[120] „The Presidential Election of 1920", în *American Leaders Speak. Recordings from World War I and the 1920 Election*, Washington, D.C.: Library of Congress. Nation's Forum Collection, februarie 2001

[121] R. Freedman, *op. cit.*, p. 43

reuşit" (această din urmă expresie îi aparţine lui Roosevelt însuşi).

De asemenea, graţie lui Louis Howe, Roosevelt o va utiliza în campanie şi pe Eleanor, când prezenţa ei, permanent alături de soţul ei la întâlnirile cu presa[122], avea rolul de a crea în ochii electoratului imaginea unei familii unite – aproape ideală, am putea spune - şi, în acest mod, ce îi umaniza, îi apropia de condiţia familiei americane obişnuite, să câştige inimile electoratului, aşa cum argumentele politice erau menite să le câştige raţiunea[123].

Acest lucru era esenţial pentru un candidat care abia împlinise 38 de ani, care se afirmase la nivel statal şi într-un domeniu important de activitate, dar totuşi cu o acoperire mediatică relativ restrânsă, astfel încât să obţină notorietatea şi recunoaşterea în faţa potenţialului electorat, astfel încât să pună bazele a ceea ce se anunţa drept o carieră politică strălucită. Din acest punct de vedere, în pofida înfrângerii înregistrate în alegeri de tandemul Cox-Roosevelt, acesta din

---

[122] J.E. Smith, *op. cit.*, p. 183

[123] Ca o paranteză, să precizăm că, în prezent este o practică obişnuită pentru candidaţi să se înfăţişeze public cu familiile lor, după cum a devenit o tradiţie şi ca, odată învestit în funcţie, preşedintele să îşi achiziţioneze şi un animal de casă, fapt menit de asemenea a-i apropia de electoratul obişnuit, fiind cunoscut că majoritatea familiilor americane - circa 63% conform statisticilor American Pet Products Association din 2006, deci cca. 69 milioane de familii - deţin cel puţin un animal de casă. Vid. Jeremy Pelofsky, „First Dog tradition to continue under Obama", în *Front Row Washington. Tracking U.S. politics*, Reuters, 5 noiembrie 2008

Iar dacă de departe cel mai frecvent animal de companie a fost câinele – vorbindu-se chiar de o tradiţie a „primului câine" al naţiunii - au existat însă şi cazuri mult mai „originale", între care putem aminti puii de tigru ai lui Martin van Buren, pe care Congresul a trebuit să îl implore ca să-i trimită la grădina zoologică, sau veritabila menajerie a preşedintelui Calvin Coolidge, care cuprindea nu mai puţin de doisprezece câini, dar şi un râs, un raton şi un hipopotam pitic (Cf. *White House Pets*, Williamsburg, VA: Presidential Pets Museum, 2008). De altfel, din acest punct de vedere nici Roosevelt nu va fi scutit de incidente din partea presei în timpul războiului, când va fi acuzat de deturnarea unui crucişător pentru a-i aduce acasă căţeluşul, terrierul scoţian Falla.

urmă era, personal, în câştig: avusese ocazia să se facă cunoscut la nivel naţional, iar impresia electoratului despre el era una cât se poate de favorabilă. Tot ceea ce rămânea era ca el să o fructifice cât mai bine în campaniile viitoare.

După această paranteză fără relevanţă politică reală, dar pe care am preferat să o menţionăm deoarece reprezintă un factor de controverse ce face deliciul publicului larg în virtual orice campanie electorală, să revenim la chestiuni – din nefericire – mult mai grave, care au marcat în mod iremediabil viaţa lui Franklin D. Roosevelt, din fericire însă, fără a-i spulbera perspectivele politice.

Astfel, îi va fi oferită o poziţie de avocat în cadrul Fidelity & Deposit Co., o societate de investiţii din Maryland, proprietarul acesteia, Van Lear Black, un democrat convins, dorindu-l pe Roosevelt în firmă în speranţa că, date fiind notorietatea numelui său şi contactele personale, va atrage clienţi importanţi. De altfel, din acest punct de vedere noua slujbă era cât se poate de convenabilă pentru Franklin, el netrebuind să lucreze permanent, putându-se dedica activităţilor sale politice, esenţial fiind pentru Black să beneficieze preponderent de numele Roosevelt, decât de prestaţiile profesionale efective ale acestuia[124].

La recomandările lui Howe, Roosevelt va demara pregătirile pentru următoarea campanie, sperând la obţinerea unui mandat în legislativul statal la alegerile din 1922. Va fi atent însă, de data aceasta, să ralieze toată susţinerea posibilă din cadrul partidului, preferând să cadă de acord în privinţa platformei promovate cu liderul Tammany Hall, Charles Murphy, decât să rişte crearea de sciziuni fratricide în partid, care să îl favorizeze pe senatorul republican în exerciţiu, William Calder.

Spre a recâştiga susţinerea electoratului după lunga sa absenţă de la Albany, va proceda în exact acelaşi mod care îi adusese succesul şi până acum, încercând ca, prin implicare

[124] J.E. Smith, *op. cit.*, pp. 184 sqq.

activă, să revină în atenţia publicului. În acest sens, se va implica într-o serie de activităţi filantropice, va conduce campanii de colectare de fonduri pentru cauze umanitare şi, decizie ce se va dovedi fatală, va accepta poziţia de preşedinte onorific al Comitetului Cercetaşilor Americani, filiala statului New York.

Va fi invitat, drept urmare, în iulie 1921, la sărbătoarea anuală a cercetaşilor, de pe Muntele Urşilor, în nordul statului New York, pe Hudson. Acolo va petrece câteva zile minunate, după cum îşi va aminti mai târziu (fiind cunoscută jovialitatea sa şi apetenţa sa deosebită pentru activităţile în aer liber), care îi vor oferi ocazia nu doar de a fi cunoscut în rândurile tineretului – lucru mai puţin important din punct de vedere politic, cercetaşii fiind băieţi între 11 şi 18 ani, deci fără drept de vot la momentul respectiv, ei contând mai degrabă ca potenţiali viitori susţinători ai cauzei democrate – cât, in special, de a fi văzut la paradele şi variile activităţi ale cercetaşilor, având de asemenea ocazia de a discuta cu reprezentanţii presei prezenţi la eveniment.

Ceea ce se va dovedi însă catastrofal va fi că, fără să realizeze, va ingera, cel mai probabil dintr-o sursă de apă infestată, virusul poliomielitei[125]. Interesant este că virusul poate fi preluat de un număr semnificativ mai ridicat de persoane decât al cărora vor ajunge a suferi de poliomielită, practic singura situaţie[126] – cu o probabilitate de doar 1% - în

---

[125] Există, cu toate acestea, teorii mai recente, care, pe baza studierii descrierii simptomelor sale, atribuie paralizia suferită de Roosevelt sindromului Guillain-Barré. Vid. „Maybe FDR didn't have polio, scientists say", în *CNN Health*, 31 octombrie 2003

Totuşi, este dificil a accepta ideea unui diagnostic eronat, în condiţiile în care a Roosevelt a fost consultat de reputaţi medici în domeniu, iar primele descrieri medicale ale sindromului Guillain-Barré datau din 1859, pentru ca un mecanism eficient de diagnosticare a acestuia să fi fost elaborat în 1916, deci este cel mai probabil ca un pacient cu condiţia sa financiară să fi avut acces facilităţi medicale dezvoltate în ultimii cinci ani şi la specialiştii cu competenţa necesară

[126] „Poliomyelitis", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007

care boala se declanşează este dacă virusul ajunge mai apoi să treacă în fluxul sanguin, caz în care va afecta un număr mai mare sau mai mic de neuroni motorii, putând cauza, de la atrofierea muşchilor uneia sau mai multor membre, până la diferite grade de paralizie. Statistic vorbind, din rândurile pacienţilor afectaţi – cel mai adesea copii, de unde şi numele popular al bolii, paralizie infantilă, deşi adulţii nevaccinaţi sunt virtual la fel de susceptibili a contacta boala - după trecerea perioadei febrile, numai cca. 25% îşi pierd complet funcţiile motorii ale unui număr ridicat de muşchi, suferind dizabilităţi permanente; cca. 25% vor suferi dizabilităţi uşoare, iar 50% au toate şansele de a-şi reveni aproape complet, ajungând doar a suferi, periodic, dureri în muşchii afectaţi. Nu trebuie să ne surprindă, în aceste condiţii, speranţa de însănătoşire ce a nutrit-o permanent Roosevelt, acesta fiind, de altfel, elementul care l-a menţinut activ în anii de suferinţă.

De asemenea, se cuvine să precizăm că, nici măcar în prezent, nu există un tratament eficient împotriva poliomielitei, dar, graţie campaniilor extensive de vaccinare demarate începând cu 1955 – şi finanţate în bună măsură de Fundaţia Naţională pentru Paralizia Infantilă, fondată în anul 1938 de nimeni altul decât Franklin D. Roosevelt – în prezent aceasta a fost virtual eradicată de pe cuprinsul întregii lumi civilizate. Campaniile de vaccinare continuă însă, sub auspiciile Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, în vederea eradicării ei din ultimele sale „bastioane", din Asia de Sud şi Africa (unde cele mai afectate ţări sunt Somalia, Etiopia şi Congo), lucru cu atât mai necesar cu cât, în condiţiile globalizării, o epidemie de proporţii ar fi posibilă în cazul în care virusul ar găsi regiuni din care boala se credea eradicată şi vaccinările ar fi fost oprite.

Deşi atacul viral era unul apreciat de medicii săi ca de nivel mediu, acesta îi provocase pierderea aproape completă a funcţiilor motorii de la bazin în jos, el având nevoie de mai bine de două luni pentru a începe să-şi simtă şi să poată mişca, puţin, degetele mari de la picioare; în schimb, continua să

piardă masă musculară mai jos de regiunea lombară, fapt ce însemna că recuperarea, chiar de avea să fie posibilă, avea să fie cu atât mai dificilă.

În toată această perioadă, extrem de dificilă, alături de el vor fi Sara, Eleanor şi Louis Howe, care nu doar că vor avea grijă ca totul să îi fie pus la dispoziţie şi ca valeţii să se ocupe de el în mod corespunzător, ci, poate chiar mai important decât aceasta, îl vor susţine moral, astfel încât să-i grăbească, cel puţin din acest punct de vedere, recuperarea.

Interesant este însă, faptul că tocmai boala este cea care a reconsolidat căsnicia lui Franklin şi a Annei Eleanor, în condiţiile în care acesta avea deja, de câţiva ani buni, o relaţie extraconjugală cu Lucy Page Mercer, o femeie cu nouă ani mai tânără decât el, care fusese angajată, începând cu anul 1913, tocmai ca secretară socială a Eleanorei. Relaţia lor fusese descoperită în anul 1918, când o serie de scrisori amoroase expediate Luciei de Franklin din Europa au ajuns în posesia soţiei sale.

Eleanor, revoltată, îl va ameninţa că intentează acţiunea pentru divorţ, lucru pe care Franklin, iniţial, era pe punctul de a-l accepta, până când insistenţele mamei sale, Sara, care îl va ameninţa că îl dezmoşteneşte, şi ale lui Louis Howe, care îl avertiza că o căsnicie ruinată i-ar dăuna enorm în viaţa politică, îl vor determina să îşi revizuiască atitudinea şi să pună capăt aventurii sale[127]. În schimb, după atacul de poliomielită, Franklin se va apropia din nou de soţia sa, iniţial ca o persoană dependentă, pentru ca, mai apoi, odată cu restaurarea parţială a funcţiilor sale corporale, să aibă cu aceasta o cât se poate de fructuoasă colaborare în ceea ce priveşte imaginea vieţii de familie, atât de necesară în cariera politică. Totuşi, Eleanor, care devenise incomparabil mai independentă de când încetase relaţia fizică cu soţul ei, îşi va urma în bună măsură propria agendă, consacrându-se

[127] Cormac O'Brien, *Vieţile secrete ale preşedinţilor americani*, Bucureşti: Litera Internaţional, 2008, p. 189

activităţilor umanitare şi, poate chiar mai important decât acestea, susţinerii mişcării feministe internaţionale.

Revenind, să precizăm că abia începând cu octombrie 1921 îşi va relua Roosevelt, parţial, programul de lucru, chemând-o lângă patul de suferinţă pe secretara sa personală, Marguerite „Missy" LeHand, pentru scurte şedinţe de dictare; de asemenea, va începe să primească musafiri din afara familiei şi a cercului său de apropiaţi, cu care să discute afaceri şi politică.

Determinarea cu care Roosevelt ne obişnuise deja îşi va spune şi de această dată cuvântul: încurajat de medicii săi, care apreciau, judecând după starea generală bună a organismului său, că are şanse sporite de recuperare, va demara un program susţinut de exerciţii fizice. Dacă i se va dovedi imposibil, în pofida previziunilor optimiste anterior-menţionate, să îşi recapete în măsură suficientă mobilitatea picioarelor, exerciţiile se vor dovedi cât se poate de benefice pentru tonifierea muşchilor braţelor şi spatelui.

Acest lucru îi va permite, începând cu primăvara lui 1922, să îşi recapete o mobilitate parţială, graţie unor proptele metalice, care, montate deasupra şoldurilor, cu o articulaţie la genunchi şi fixate de gleznă, îi vor oferi, pentru prima dată după mai bine de opt luni, o poziţie ortostatică. Deplasarea prin forţele proprii îi era posibilă, pe scurte distanţe, cu ajutorul unor cârje.

În timp, după continuarea exerciţiilor fizice şi mai multe şedinţe de tratament balnear, iniţial în apele calde din largul coastelor Floridei şi, mai apoi, începând cu 1924, la Warm Springs, Georgia, starea sa se va îmbunătăţi suficient încât să se poată deplasa, pentru scurte distanţe, doar cu ajutorul fiului său, James şi al unui baston, fapt ce îi permitea să arate mult mai natural şi mai puţin afectat de dizabilitate decât era în fapt.

Să precizăm, de altfel, că, pe deplin conştient de dificultăţile persoanelor încercate de poliomielită, dar care nu avuseseră şansa de a se naşte într-o familie din înalta societate,

Roosevelt se va arăta cât se poate de plin de deferenţă faţă de cei aflaţi într-o situaţie similară cu a sa. Astfel, de îndată ce va afla de proprietăţile curative ale apelor din Warm Springs, o mică localitate din vestul Georgiei, situată la cca. 100 km de Atlanta, nu va pregeta să investească cca. o treime din averea sa în achiziţionarea unei baze termale abandonate, pe care o va restaura, pentru uzul său propriu, dar şi al oricărui alt bolnav interesat de a beneficia, gratuit, de tratament.

Va lupta însă nu doar cu boala, dar şi cu prejudecăţile societăţii, care de multe ori se vor dovedi un obstacol poate la fel de dificil de trecut (dar, din fericire, nu insurmontabil): nu doar că existau persoane care credeau, în mod eronat, că poliomielita ar fi contagioasă şi după trecerea fazei febrile a bolii (care nu durează decât aproximativ două luni) şi discriminau, pe aceste considerente, suferinzii, ci şi, chiar mai gravă, dată fiind situaţia din Georgia, stat situat în sud-estul S.U.A. şi susţinător al sclaviei în timpul Războiului de Secesiune, era discriminarea chiar mai severă a suferinzilor de culoare[128]. Atitudinea lui Roosevelt se va dovedi demnă de un (viitor) preşedinte al tuturor americanilor, indiferent de condiţia lor socială sau apartenenţa rasială, el sprijinindu-i pe

[128] Relevantă în acest sens este imaginea oferită de regizorul Joseph Sargent, în filmul biografic *Warm Springs*, produs şi distribuit de HBO Films, 2005. Recunoscut pentru acurateţea istorică a detaliilor oferite, acesta prezintă drama lui Franklin D. Roosevelt, de la contactarea poliomielitei, în vara lui 1921, şi până la revenirea în viaţa politică, culminând cu momentul nominalizării, de către acesta, a lui Al Smith drept candidatul Partidului Democrat la alegerile prezidenţiale din 1928. Roosevelt, deşi, inerent, personajul principal, nu este, totuşi, prezentat ca singurul nevoit să treacă prin drama cauzată de poliomielită; din contră, sunt înfăţişate şi o serie de alte cazuri, unele mai grave prin prisma condiţiei fizice chiar mai precare, a lipsei mijloacelor de subzistenţă, a condiţiei rasiale sau a vârstei fragede.
Pentru toţi aceştia, centrul de recuperare de la Warm Springs va deveni o a doua casă, iar Roosevelt, am putea spune, ceva în genul unui părinte. Pe termen lung, nu doar că perioada petrecută între suferinzi îl va ajuta să-şi accepte mai uşor condiţia şi, în acest mod, să-şi depăşească complexele asociate ei, ci îi va oferi o excelentă cunoaştere a problemelor celor în nevoie, de care se va apropia, în campaniile sale viitoare, cu chiar mai multă solicitudine, fapt cât se poate de benefic pentru cariera sa politică.

toţi, în mod nediscriminatoriu: în anul 1927, va înfiinţa Fundaţia Georgia Warm Springs, dedicată tratamentului recuperatoriu al suferinzilor de poliomielită. În scurt timp, se va ajunge ca facilităţile de tratament de pe mica sa moşie din Warm Springs – care va ajunge a fi cunoscută drept „Căsuţa Albă" – să opereze la capacitatea maximă.

Deşi petrecea adesea săptămâni întregi la Warm Springs, situaţia financiară i-ar fi permis-o, iar mama sa, Sara, chiar ar fi dorit acest lucru, Roosevelt nu se va detaşa însă de activităţile sale de dinaintea atacului de poliomielită: graţie avocatului Basil O'Connor, care deţinea un birou alăturat sediului Fidelity & Deposit va putea reveni în activitatea profesională.

Cei doi urmau să constituie societatea Roosevelt & O'Connor, în care cel dintâi avea să ofere „consultanţă juridică generală", în schimbul unui salariu de 10000 USD/an (echivalentul a cca. 120.000 USD/an, calculaţi la valoarea din 2007), în timp ce de redactarea efectivă a documentelor avea să se ocupe cel din urmă. Asemeni situaţiei de la Fidelity & Deposit, Roosevelt era dorit în special deoarece prezenţa sa era determinantă în atragerea clienţilor, cărora numele său avea să le inspire încredere. Totuşi, nu trebuie minimizate nici competenţele sale deosebite, singurul său impediment major în acea perioadă fiind imposibilitatea de a fi prezent la sediu pentru perioade prea lungi de timp, ca urmare a condiţiei sale fizice încă precare şi a perioadelor lungi petrecute la tratamente recuperatorii (totuşi, cu trecerea anilor, pe măsură ce starea sa fizică generală se va îmbunătăţi şi va realiza că şansele sale de a recâştiga completitudinea funcţiilor locmotorii sunt extrem de reduse, se va dedica tot mai mult activităţilor sale profesionale).

De asemenea, se va ocupa, cu ajutorul nepreţuit al lui Louis Howe, de pregătirea revenirii sale pe scena politică, lucrul pe care şi-l dorea cu ardoare. De altfel, Howe a fost cel care a crezut tot timpul în el (sau, cel puţin, a fost suficient de abil încât să arate în permanenţă acest lucru, faţă de public şi

de Roosevelt, deopotrivă): întrebat, la un moment dat, dacă apreciază că şeful său va fi capabil să revină vreodată pe scena politică, Louis Howe va răspunde cu seninătate: „Cred că într-o zi Franklin va fi preşedinte”[129].

Până atunci însă, Roosevelt trebuia să revină în viaţa politică. Graţie lui Howe, va specula însă foarte bine momentul, neavântându-se într-un moment ce i-ar fi putut fi nefavorabil. De altfel, remarca David Kennedy, „în mod paradoxal, boala a fost cea care i-a creat oportunităţile [de afirmare] politică. Ţintuindu-l la pat şi în convalescenţă ani de zile, va deveni singurul democrat la nivel naţional cu reputaţia nepătată de bătăliile fratricide din rândurile partidului şi înfrângerile zdrobitoare ale anilor 1920”[130].

Astfel, la un moment dat, Howe chiar îi va cere să se prefacă mai bolnav decât în realitate, spre a evita presiunile din partea liderilor democraţi, care ar fi dorit să-l arunce prematur în cursă pe Roosevelt, un candidat cu o imagine publică impecabilă, dar care, fiind dată conjunctura acelor ani, urma să sfârşească, după toate probabilităţile, drept o apariţie episodică, menită doar a câştiga timp pentru cei din eşaloanele superioare ale partidului şi a-i proteja pentru moment, în acest mod, de confruntarea cu electoratul.

Momentul reafirmării pe scena politică va veni în 1924, când Al Smith va candida din nou la preşedinţie. După un mandat petrecut ca guvernator de New York, Smith, care deşi loial obiectivelor Tammany, se dovedise în repetate ocazii un promotor al politicilor progresiste, spera ca, urmare a scandalurilor care măcinaseră preşedinţia lui Warren G. Harding[131], dar şi a prestaţiei deloc strălucite a lui Calvin

[129] J.E. Smith, *op. cit.*, p. 193

[130] D. M. Kennedy, *op. cit.*, p. 96

[131] Acesta decedase ca urmare a unui infarct survenit în seara zilei de 2 august 1923. Îi va succede vicepreşedintele Coolidge, care, la rândul său, va candida în 1924 pentru un mandat complet

Coolidge[132] în exerciţiul demnităţii supreme în stat, să acceadă cu relativă uşurinţă la fotoliul prezidenţial. În schimb, realitatea îi va dovedi contrariul.

De altfel, Al Smith nu va reuşi nici măcar să obţină nominalizarea sa în alegerile preliminare, din cadrul partidului: în condiţiile în care nu va reuşi ralierea majorităţii de două treimi necesară, partidul va decide în cele din urmă, după o perioadă de ezitări şi dezbateri contradictorii (ce se vor prelungi pe parcursul a nu mai puţin de şaptesprezece zile) între variile facţiuni din cadrul acestuia, să susţină candidatura lui John William Davis, din Virginia de Vest, fost ambasador în Marea Britanie, în timpul preşedinţiei lui Woodrow Wilson.

Se va dovedi însă că nici acesta nu va avea prea mult succes, în condiţiile în care economia se afla în plină expansiune iar bunăstarea era virtual omniprezentă, electoratul neavând nici un motiv de a vota pentru candidatul opoziţiei. Astfel, preşedintele în exerciţiu, Calvin Coolidge, va fi reconfirmat pentru un nou mandat, câştigând alegerile în treizeci şi cinci de state, totalizând deci 382 de voturi în

---

[132] Recunoscut pentru perioadele sale lungi de inactivitate somnolentă – de până la 15 ore pe zi - Coolidge este considerat cel mai pasiv preşedinte american din toate timpurile. De asemenea, era şi unul din cei mai taciturni, considerând că, în nouă din zece cazuri, presa nu are nimic de aflat de la el. Iar decesul fiului său de numai 16 ani, survenit în vara lui 1924, nu va face decât să îi accentueze stările de oboseală cronică şi recluziune. Vid. C. O'Brien, *op. cit*., pp. 168-172, precum şi „The First Patient: Health and the Presidency", *CNN Special Investigations Unit*, http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0805/24/siu.01.html , 24 mai 2008
A fost apreciat, în schimb, de libertarieni ca Robert Ferrell sau Peter Clements, care văd în modelul preşedintelui neangajat în problemele de stat un deziderat, ei susţinând tocmai noningerinţa politicului în problemele cotidiene (dar ignorând faptul că pot exista situaţii în care tocmai implicarea preşedintelui să se dovedească salutară).
Cea mai cunoscută replică a sa este „Cred că publicul american doreşte un asin solemn în calitatea de preşedinte şi cred că le voi satisface dorinţa", autocaracterizare mai mult decât elocventă. Vid. Joslyn Pine (ed.), *Wit and Wisdom of the American Presidents. A Book of Quotations*, Mineola, NY: Dover Publications, 2001, p. 46

colegiul electoral, de aproape trei ori mai mult decât John Davis.

În schimb, Roosevelt se va dovedi, de departe, cel mai câştigat: la recomandarea judecătorului Joseph M. Proskauer, partidul îl va desemna pe acesta ca promotor al lui Smith în campanie. Ideea era ca, fie şi în parte, aura atributelor ce compuneau imaginea excelentă a lui Franklin D. Roosevelt să se reverse asupra lui Al Smith, ridicând „o parte a blestemului"[133] de pe umerii săi (aluzie la precedentele candidaturi, lipsite la rândul lor de succes, ale lui Smith, dar şi la faptul că un catolic de origine irlandeză, provenind dintr-o familie de muncitori dintr-un cartier rău famat al New York-ului şi, în bună măsură, un autoeducat, nu era tocmai bine văzut în ochii electoratului rural, pe când Roosevelt era de departe omul cel mai potrivit pentru a discuta cu aceştia), astfel încât acesta din urmă să aibă şanse, fie ele şi teoretice, în faţa contracandidaţilor săi.

Iar dacă în propriii ochi, Roosevelt suferise o înfrângere prin faptul că anii de boală îl ţinuseră deoparte de scena politică, lucrurile stăteau, în realitate, semnificativ mai favorabil pentru el: reuşise să traverseze o perioadă de lupte fratricide, intrapartinice, fără ca reputaţia sa să fi fost deteriorată în vreun fel, fiind, la momentul 1924, în relaţii amicale cu practic toate grupările[134] din Partidul Democrat. Pe lângă aceasta, faptul că ajungea să îl promoveze pe Smith, cu care avea multe în comun în ceea ce priveşte abordările doctrinare, constituia o excelentă ocazie de a da glas, la scena deschisă, a propriilor idei şi convingeri.

De altfel, acesta este şi motivul pentru care Roosevelt nu îl va susţine pe William Gibbs McAdoo, care era poziţionat mult mai favorabil, cel puţin în ochii unei părţi semnificative a electoratului: acesta din urmă susţinea deschis prohibiţia, fapt ce atrăgea electoratul ultraconservator, în adevăr, dar aliena

[133] J.E. Smith, *op. cit.*, p. 209
[134] H.F. Gosnell, *op. cit.*, p. 74

pe toţi ceilalţi, lucru pe care Roosevelt, un om politic cu viziuni liberale, nu l-ar fi putut andosa (de altfel, să precizăm că Roosevelt, nedorind a-şi periclita poziţia în ochii electoratului, fie el conservator sau mai libertin, considera ca eronată impunerea prohibiţiei printr-un amendament constituţional, cum era reglementată în acele momente, şi dorea deferirea acestei chestiuni în competenţa statelor federate. Această poziţie, mai ambiguă în fond, era menită a nu aliena pe niciuna din facţiuni, vrând, în limbaj diplomatic, să sugereze că problema va fi discutată cu o ocazie ulterioară). Putem, in aceste condiţii, aprecia că implicarea sa în campania pentru nominalizarea lui Al Smith, deşi fără îndoială utilă pentru acesta din urmă, a reprezentat o alegere înţeleaptă din partea lui Roosevelt, care i-a servit, în primul rând, sieşi.

Relevant este, în acest sens, să amintim discursul lui Roosevelt ţinut pe 26 iunie 1924 la Convenţia Naţională Democratică, reunită la Madison Square Garden, New York[135]. Acesta va începe printr-un apel la unitatea partidului, citând cuvintele lui Abraham Lincoln, „[Să nu fim] maliţioşi cu nimeni şi miloşi cu toată lumea", lucru esenţial în condiţiile în care democraţii pierduseră enorm în ultimii ani tocmai deoarece se dovediseră incapabili a prezenta o linie politică articulată, unificată, în confruntarea cu oponenţii republicani.

Va continua dând glas unei serii de elogii la adresa lui Al Smith, pentru a conchide cu cuvintele: „El are o personalitate care evocă fiecărui ascultător nu doar sinceritatea, ci justeţea tuturor spuselor sale. El este

[135] În fapt, discursul fusese redactat de judecătorul Proskauer, Roosevelt invocând lipsa de timp pentru conceperea acestuia. Putem deduce că principala raţiune din spatele refuzului său era dorinţa de a cunoaşte în prealabil poziţia liderilor partidului vis-à-vis de acesta, înainte de a face declaraţii publice pe marginea unui subiect într-atât de sensibil, în special în condiţiile în care discursul era primul după lunga sa absenţă. Vid. William Safire, „Language: The old combatant is on the march", în *The International Herald Tribune*, New York: NY Times Co., 26 august 2007

„Războinicul cel Fericit" al frontului politic – Alfred E. Smith"[136].

Această ultimă remarcă era o aluzie evidentă la opera poetului romantic William Wordsworth, care, în 1806, publicase „Character of a Happy Warrior" [137], poezie ce evoca un model de ideal uman, capabil a înfrunta toate greutăţile ce se adună asupră-i, conştient fiind că luptă pentru o cauză justă, binecuvântată; Războinicul cel Fericit, conchidea Wordsworth, era „Acel Om precum care orice Războinic şi-ar dori să fie".

În condiţiile în care aceasta reprezenta prima cuvântare publică de amploare a lui Roosevelt din ultimii trei ani, pe care fusese nevoit să-i petreacă în lupta cu invaliditatea cauzată de poliomielită, putem aprecia că discursul de nominalizare a lui Al Smith a reprezentat un succes incontestabil pentru cel ce îi dăduse glas.

Interesant este că publicul a ovaţionat prelung, însă nu pentru a-şi arăta susţinerea faţă de subiectul discursului, ci faţă de persoana lui Roosevelt, al cărui nume devenea, astfel, dintr-un instrument politic, menit doar să atragă atenţia publicului, sau, eventual, să fie utilizat pentru traversarea unor perioade mai dificile pentru partid, o alternativă viabilă pentru campaniile viitoare. Nu trebuie să ne surprindă, în aceste condiţii, faptul că Roosevelt va fi numit „cea mai răsunătoare personalitate a Convenţiei [Naţionale Democratice]"[138]; de asemenea, liderul Clubului Democrat din Kansas City, Thomas Joseph Pendergast, va aprecia că Roosevelt va fi cel nominalizat de partid pentru alegerile din 1928. Iar dacă acest ultim aspect nu se va materializa decât patru ani mai târziu decât data avansată anterior, acest lucru nu poate fi decât îmbucurător, în condiţiile în care toamna lui

---

[136] F.D. Roosevelt, apud J.E. Smith, *op. cit.*, p. 211

[137] William Wordsworth, *The Complete Poetical Works*, New York: Bartleby, 1999 (ediţia originală, Londra: Macmillan & Co., 1888)

[138] „Roosevelt offers name of gov. Smith", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 27 iunie 1924

1928 va aduce victoria detaşată a republicanului Herbert Hoover, iar o înfrângere în faţa acestui (pe atunci) popular personaj i-ar fi dăunat, fără îndoială, lui Roosevelt.

Totuşi, Al Smith, nenominalizat pentru alegerile prezidenţiale, va alege să candideze, la alegerile din noiembrie 1924, pentru postul de guvernator al statului New York, alegeri în care îl va înfrânge pe candidatul republican, Theodore Roosevelt, Jr[139]. Patru ani mai târziu însă, Smith va obţine din nou nominalizarea Partidului Democrat pentru alegerile prezidenţiale, el renunţând astfel la a candida pentru un nou mandat de guvernator. În aceste condiţii, îi va oferi lui Franklin Delano Roosevelt să candideze pentru poziţia pe care urma să o vacanteze în scurt timp.

Prezicând (în mod corect) că anul 1928 va fi unul nefavorabil pentru democraţi şi temându-se (în mod eronat) că înfrângerea lui Smith în alegerile prezidenţiale avea să repercuteze în mod negativ asupra lui F.D. Roosevelt, consilierul său, Louis Howe, îi va recomanda să nu candideze, punct de vedere împărtăşit de Anna Eleanor, care ar fi preferat ca soţul său să se concentreze pe recuperarea medicală.

Cum însă Roosevelt nu era omul care să stea deoparte de scena politică, şi cum dorea cu ardoare să calce pe urmele vărului Theodore, care fusese învestit în exact aceeaşi demnitate începând cu 1899, va alege, contrar acestor sfaturi, să candideze. Va repurta victoria cu o majoritate extrem de strânsă, de abia aproximativ 25000 de voturi, dintr-un total de peste patru milioane, fapt ce îl va determina pe Roosevelt să se autocaracterizeze cu umor ca „guvernatorul jumătăţii de procent”[140].

Apreciem că un element esenţial ce l-a propulsat în vârful preferinţelor electoratului l-a constituit şi poziţia în favoarea muncitorimii, el atrăgând astfel de partea sa cetăţenii obişnuiţi, cei care, de altfel, beneficiau în cea mai mică măsură

[139] H.F. Gosnell, *op. cit.*, p. 76
[140] R. Freedman, *op. cit.*, p. 67

de progresele spectaculoase ale naţiunii dintr-o epocă altfel caracterizată de o creştere economică fără precedent[141].

Aşa cum rezultă dintr-un discurs de campanie, susţinut pe 20 octombrie 1928, la Buffalo, New York, Roosevelt se va dovedi un fervent apărător al cauzei progresiste, solicitând votarea unei Legi a Muncii[142]; va compara situaţia cu o dezbatere a anului 1911, când se pusese problema să prevadă explicit limitarea numărului săptămânal al orelor de muncă în industrie pentru femei şi copii, şi ai cărei înfocaţi adversari erau nimeni alţii decât republicanii, în pofida celor clamate de aceştia, în mod vădit demagogic, în campania electorală (şi atunci, adversarul lor fusese tot un Roosevelt, Theodore, care părăsise Partidul Republican, pentru a fonda o mişcare progresistă independentă, din partea căreia va candida, de altfel, la preşedinţie în 1912).

De altfel, pe parcursul mandatului său de guvernator, Roosevelt se va dovedi cât se poate de deferent la problemele populaţiei, care resimţea, deja, din plin efectele crizei economice (aspecte pe care le-am detaliat în capitolul anterior). Politicile sale vor viza reducerea preţurilor la utilităţi şi acordarea de reduceri de taxe pentru fermieri, astfel încât aceştia să poată trece mai uşor peste perioadele de dificultăţi ce se abătuseră, precum asupra întregii naţiuni, şi asupra cetăţenilor statului New York. În acest sens, va înfiinţa, în timpul celui de-al doilea mandat al său, Administraţia pentru Ajutorul Temporar de Urgenţă (T.E.R.A.), al cărei director executiv va deveni Harry Lloyd Hopkins, viitorul Secretar al Comerţului şi, ulterior, ambasador la Moscova.

---

[141] În primul rând, deoarece guvernarea republicană, dorind să protejeze (aproape exclusiv) interesele oamenilor de afaceri, votase reduceri de taxe ce avantajau păturile sociale înstărite, aducând beneficii nesemnificative pentru cei cu venituri reduse; de asemenea, industrializarea accentuată şi lipsa reglementărilor în ceea ce priveşte securitatea în muncă a dus la deteriorarea condiţiilor pentru un număr ridicat de muncitori, cărora, pentru a-şi menţine competitivitatea pe piaţă, angajatorii nu le oferiseră decât creşteri salariale simbolice. Vid. H. Zinn, *op. cit.*, p. 384

[142] J. Grafton, *op. cit.*, p. 8

T.E.R.A., deşi cu competenţă statală doar, va deveni cea dintâi agenţie guvernamentală menită să asiste victimele Marii Crize, creând noi locuri de muncă, în domenii ca proiecte de infrastructură publică, reabilitarea solului şi reîmpăduriri, finanţate din taxarea „celor care au beneficiat de pe urma sistemului nostru industrial şi economic". După cum va afirma într-un discurs ţinut în faţa Legislativului de la Albany pe 28 august 1931, „Pentru aceşti nefericiţi cetăţeni [afectaţi de criză] guvernul trebuie să-şi extindă [programele de] ajutor, nu din considerente caritabile, ci din considerente ce ţin de o datorie socială"[143].

Aparent, Roosevelt ar putea fi privit, prin prisma măsurilor de asistenţă economică al căror promotor a fost, drept un (proto)socialist. În schimb, dacă privim în mod agregat discursurile sale, şi avem în vedere formaţia sa de avocat, observăm o corelaţie cu principiul juridic al neîmbogăţirii fără justă cauză: oricine a cauzat altcuiva un prejudiciu, este ţinut a-l repara, el neavând dreptul a beneficia, în mod nejustificat, de ceva ce aparţinuse de plin drept altcuiva. Iar în condiţiile în care populaţia fusese prejudiciată ca urmare a unor acţiuni a oamenilor de afaceri, apare ca justificată iniţiativa de a-i taxa spre a oferi locuri de muncă populaţiei cele mai afectate de criză.

Cele două mandate de guvernator ale lui Roosevelt au marcat, la nivelul statal, experimentarea unor politici pe care, odată ajuns în fruntea naţiunii, le va extinde, nu doar ca arie de acoperire, ci şi ca amploare, în lupta cu flagelul depresiei, ce nu doar că eroda acumulările de valoare, ci, chiar mai grav, devenise literalmente o problemă existenţială pentru milioane de americani.

De altfel, viziunea contractualistă evocată anterior va deveni o prezenţă constantă în discursul politic al lui Roosevelt, după cum vom vedea, pe larg, în capitolul următor. Să ne oprim, în continuare, atenţia asupra ascensiunii sale la

[143] *Ibid.,* p. 11

preşedinţie şi a debuturilor programului de reforme cunoscut sub numele incluziv de „New Deal" („Noua Orientare").

IV. Ascensiunea lui Roosevelt la preşedinţie şi începuturile reformelor Noii Orientări

Am văzut până acum care a fost parcursul carierei lui Roosevelt, până în momentul în care i se va deschide perspectiva de a candida pentru preşedinţie. Astfel, după repetatele înfrângeri suferite de Al Smith în alegeri, devenise evident pentru liderii Partidului Democrat că ar fi fost virtual imposibil a prelua preşedinţia din mâinile republicanilor fără promovarea unei figuri politice noi, care, lipsită fiind de tarele ce grevau imaginea lui Smith şi, în acelaşi timp, capabilă să ralieze susţinerea tuturor facţiunilor din propriul partid, să acceadă la Casa Albă, pentru prima dată după preşedinţia lui Woodrow Wilson (lucru esenţial pentru perspectivele democraţilor, în condiţiile în care ultimii trei preşedinţi ai S.U.A. fuseseră, fără excepţie, republicani).

De altfel, era imperios nevoie ca Partidul Democrat să promoveze un nume nou în cursa prezidenţială, în condiţiile în care, chiar aflaţi la conducerea Congresului, o serie de democraţi acceptaseră să colaboreze cu republicanul Herbert Hoover, în speranţa că politicile moderate ale acestuia vor scoate ţara din ceea ce ei apreciau a fi o recesiune moderată[144], condiţii în care, cum ar spune libertarienii, reforme prea radicale ar fi ameninţat buna funcţionare a însuşi mecanismului economic.

Între aceştia se regăseau nume grele ale partidului, ca foştii candidaţi la preşedinţie, James Cox, John W. Davis şi Al Smith, dar şi Joseph Robinson, liderul grupului senatorial majoritar (începând cu 1930, democraţii preluaseră conducerea Congresului), John Nance Garner, purtătorul de cuvânt al Camerei Reprezentanţilor, sau Jouett Shouse şi John Jacob Raskob, membri proeminenţi ai Comitetului Naţional Democrat. Deşi altfel susţinători ai platformei partidului, aceşti democraţi de marcă împărtăşeau – în prea mare măsură, am aprecia – viziunea republicană, conform căreia punctul

[144] A.J. Badger, *op. cit.*, p. 54

central al restaurării bunei funcţionări a mecanismului economic îl constituia echilibrarea bugetară, element ce reprezenta punctul central al programului lui Hoover.

După cum a dovedit-o însă, în repetate rânduri, practica economică, nu neapărat un buget naţional echilibrat reprezintă panaceul pentru toate problemele, existând, din contră, situaţii în care este mai eficient a merge pe deficit pentru perioade limitate de timp, finanţând în acest mod proiecte de relansare economică, pentru a aduce, pe termen lung, câştiguri incomparabil mai însemnate. Practic, o politică a deficitului aplicată judicios poate fi privită ca nimic mai mult decât o împrumutare, ca o investiţie momentană, calculată a aduce profituri viitoare (există, însă, riscul inerent ca o politică a deficitului gestionată în mod necorespunzător să ducă doar la adâncirea acestuia şi, implicit, la probleme suplimentare, motiv pentru care orice guvern responsabil va analiza atent orice proiect care implică finanţarea pe baza apariţiei unui deficit).

În aceste condiţii, democraţii aveau nevoie de a promova o figură nouă ca purtător de drapel al platformei lor reformiste, nepătată de asocierea bipartizană anterior-menţionată, la acest lucru cel mai bine pretându-se, de departe, Franklin D. Roosevelt., De asemenea, reformele întreprinse în calitate de guvernator de New York pentru atenuarea efectelor crizei economice îl recomandau ca pe un politician vizionar, care s-ar fi implicat cu dedicaţie în lupta împotriva recesiunii, şi care nu avea să se teamă a aplica acele măsuri pe care le considera cele mai adecvate.

Totuşi, exista, chiar în rândurile democraţilor, un nucleu conservator important, care se opunea promovării lui Roosevelt, de teama ca acesta, odată ajuns la putere, să nu pună în aplicare măsuri care să ştirbească din interesele marilor afacerişti (din care, după cum am văzut anterior, în capitolul II, aceia care se retrăseseră la timp de pe piaţa bursieră şi investiseră în instrumente monetare ce îşi menţin bine valoarea pe timp de criză – i.e. aur şi obligaţiuni – nu

aveau virtual nimic de pierdut de pe urma crizei), dar cărora programe prea ambiţioase de reformă – care prezentau riscul de a include şi o componentă cel puţin social-democrată, dacă nu chiar socialistă – li se profilau ca ameninţătoare pentru afacerile lor.

În aceste condiţii, conservatorii, deşi conştienţi că riscau să sacrifice interesele partidului, care avea să fie privat în acest mod de candidatul cel mai potrivit pentru a i se opune lui Hoover în alegeri, nu vor precupeţi niciun mijloc menit a-l împiedica pe Roosevelt să primească nominalizarea partidului pentru cursa electorală.

Strategia era cât se poate de simplă şi, de altfel, fusese utilizată în trecut de Roosevelt însuşi, în timpul confruntării Sheehan-Shepard: dacă îi propuneau lui Al Smith să candideze din nou[145], Convenţia Naţională Democrată avea să se găsească pentru mai mult timp în impas, nici unul din ei nefiind capabil a ralia susţinerea a două treimi din membrii cu drept de vot, fapt ce le-ar fi oferit conservatorilor timpul necesar pentru a identifica un al treilea potenţial candidat, agreat de toate facţiunile implicate, pe care să îl promoveze, mai apoi, în cursa pentru Casa Albă.

În aceste condiţii, lui Roosevelt nu îi rămânea decât să ralieze în susţinerea sa un nucleu suficient de puternic pentru a contrabalansa influenţa conservatorilor şi să spere că, în cele din urmă, aceştia din urmă, deşi capabili pe termen scurt a se mobiliza pentru un vot negativ, nu vor fi suficient de uniţi pentru a propune o alternativă viabilă (pe care, de altfel, şi propriii săi susţinători ar fi trebuit să o accepte), situaţie în care numele său avea să revină din nou în centrul atenţiei.

În acest sens, va apela la vechea gardă a partidului[146], între care cele mai proeminente nume erau cel al colonelului Edward Mandell House, cel care fusese, anterior, unul din principalii susţinători ai lui Woodrow Wilson şi însărcinatul

---

[145] *Ibid.*, p. 55

[146] Page Smith, *Redeeming the Time. A People's History of the 1920's and the New Deal* (vol. 8), New York: McGraw-Hill, 1987, p. 320

acestuia pentru redactarea armistiţiului cu Germania în timpul primei conflagraţii mondiale, dar şi la Josephus Daniels, fostul său superior de la Departamentul Marinei, sau Owen D. Young, fostul însărcinat de afaceri al S.U.A. la Comisia Internaţională a Reparaţiilor, şi, începând cu 1922, membru în Comitetul Director al General Electric[147], un om de succes, extrem de bine văzut, deopotrivă în mediul de afaceri şi în cel politic[148].

Deşi curtarea principalilor susţinători ai preşedintelui Wilson, cu toţii internaţionalişti înveteraţi, nu era o politică lipsită de riscuri, în condiţiile în care se profila un curent izolaţionist tot mai puternic (curent care, oricum, fusese prezent în rândurile republicanilor, care votaseră cu o majoritate decisivă împotriva proiectului Ligii Naţiunilor, dar care, pe fondul adâncirii problemelor economice interne, ajungea să se propage şi în rândurile democraţilor, care vor considera prioritară soluţionarea acestora din urmă, înaintea oricăror probleme de politică externă, privite ca nimic mai mult decât potenţiali factori de risc, prin antrenarea automată a S.U.A. în conflicte îndepărtate şi, implicit, secătuitoare de resurse), aceasta era practic singura alternativă realistă la dispoziţia lui Roosevelt, care, în plus, avea astfel şansa de a-şi face publică adeziunea faţă de o platformă pe care, de altfel, o susţinuse şi anterior, în timpul mandatului său de vicesecretar general al Departamentului Marinei.

Cuvintele colonelului House vor fi cele ce îi vor deschide, practic, lui Roosevelt calea spre preşedinţie: îl va caracteriza pe acesta din urmă drept „onest şi capabil, cel mai potrivit candidat şi cel care prezintă cele mai mari şanse de a fi

---

[147] Companie care, de altfel, va supravieţui Marii Crize tocmai graţie implementării unor politici propuse de Young. Vid. „Owen D. Young", în *General Electric Past Leaders*, http://www.ge.com/company/history/bios/owen_young.html , 3 decembrie 2008

[148] Să mai precizăm, de altfel, că Owen Young fusese ales „Omul Anului 1930" de redactorii *Time*. Vid. „Man-of-the-Year", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 6 ianuarie 1930

ales, odată nominalizat"; prin contrast, continua House, „Singurul democrat cu perspective de a fi nominalizat despre care cred că *nu* va putea fi ales este Smith"[149].

Totuşi, perspectivele de nominalizare a lui Roosevelt erau relativ sumbre, în condiţiile în care din alegerile preliminare desfăşurate în primele şapte state, câştigase doar patru, iar Al Smith câştigase două. Şi, chiar mai grav, se contura perspectiva unui al treilea pretendent la nominalizare, în persoana lui John Nance Garner, câştigătorul alegerilor preliminare din California.

Iar în condiţiile în care în Massachusetts Roosevelt câştigase abia un sfert din voturi, Smith repurtând o victorie semnificativă graţie susţinerii catolicilor irlandezi, ce constituiau o proporţie importantă din populaţia acestui stat[150] şi marja cu care îşi asigurase victoria în New York-ul natal era una extrem de strânsă (lucru cât se poate de îngrijorător, de regulă un candidat repurtând o victorie decisivă în statul de origine, unde este cel mai cunoscut în rândurile alegătorilor săi. Repurtarea unui scor modest în alegerile preliminare din propriul stat constituie, în mod normal, un semnal de alarmă, denotând severe probleme de popularitate pentru respectivul candidat. Să precizăm, dacă mai este cazul, că, fiind vorba de alegerile preliminare, votează doar membrii înregistraţi ai partidului în cauză.[151]).

Însă, asemeni senatorului de Arizona, John McCain, care a trenat mult timp pe locul trei în preferinţele colegilor de partid înainte de a câştiga nominalizarea Partidului

---

[149] E.M. House, apud P. Smith, *op. cit.*, p. 321

[150] Chiar în prezent, în condiţiile unei incomparabil mai ridicate rate a mobilităţii populaţiei decât în urmă cu mai bine de şapte decenii, aceasta rămâne extrem de însemnată, la recensământul anului 2000 cetăţenii de origine irlandeză reprezentând 22,5% din populaţia acestui stat. Cf. *Massachusetts Ethnic Groups*, http://www.city-data.com/states/Massachusetts-Ethnic-groups.html , 4 decembrie 2008

[151] Pentru un exemplu de dată recentă, dar ilustrativ pentru principiile în baza cărora se desfăşoară alegerile preliminare, vid. „Still wide open", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 16 ianuarie 2008

Republican pentru a candida în cursa prezidenţială a anului 2008, impunându-se decisiv în faţa lui Mitt Romney[152] şi a mult mai cunoscutului Rudy Giuliani, şi Franklin Delano Roosevelt va înregistra o revenire spectaculoasă în campania anului 1932, care (spre deosebire de McCain, de data aceasta, îl va propulsa, în cele din urmă, la reşedinţa de pe 1600 Pennsylvania Ave, NW).

Un factor decisiv în impulsionarea lui Roosevelt către victorie l-a constituit exprimarea susţinerii din partea guvernatorului de Louisiana, democratul Huey Pierce Long. Un fervent susţinător al reformelor sociale şi a redistribuirii averilor – a fost adesea supranumit „un Robin Hood modern"[153] – acesta va considera cel mai potrivit a-l susţine pe Roosevelt, cu care, de altfel, împărtăşea de departe cele mai multe puncte de vedere politice comune. Este adevărat însă că, la scurt timp după începutul mandatului prezidenţial al lui Roosevelt, Long se va distanţa semnificativ de acesta, acuzându-l că menţine un ritm prea lent al reformelor şi că, în acest mod, aduce un deserviciu maselor.

Totuşi, în condiţiile în care alternativele ar fi fost nominalizarea lui Smith, sau, chiar mai rău, o sciziune în rândurile democraţilor, ceea ce ar fi riscat (teoretic, cel puţin) să-i aducă republicanului Herbert Hoover un nou mandat, apreciem că Huey Long a făcut cea mai inspirată alegere posibilă în momentul în care a decis să andoseze candidatura lui Roosevelt.

Nici presa vremii nu era tocmai favorabilă candidaturii lui Roosevelt, reputatul jurnalist Walter Lippmann, editorialist al *New York Herald Tribune*, un cotidian influent în epocă, dar părtinitor, fiind cunoscute simpatiile republicane ale acestuia, îl va denunţa drept „o persoană uşor impresionabilă, lipsită de o înţelegere adecvată a vieţii publice

---

[152] Elisabeth Bumiller şi David Kirkpatrick, „As Romney Exits, McCain Seeks Unity", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 8 februarie 2008

[153] „Huey Pierce Long", Jr., în *Louisiana Secretary of State*, http://www.sos.louisiana.gov/tabid/397/Default.aspx , 4 decembrie 2008

şi de convingeri prea ferme, […] un om amabil, cu multe impulsuri filantropice, dar care nu se opune ferm niciunui lucru, […]un om plăcut, care, fără a se remarca prin calităţi deosebite, şi-ar dori să devină preşedinte"[154].

Interesant este să remarcăm că, dacă sunt incontestabile calităţile de jurnalist ale lui Lippmann, care, de altfel, va fi recompensat pentru activitatea sa cu două premii Pulitzer (în 1958 şi 1962), viziunile sale politice erau preponderent antisistemice, dar nu în sensul bun, reformist al termenului, ci în cel negativ, anarhist: în anii de început ai Războiului Rece va deveni un susţinător al sovieticilor, pledând pentru „noningerinţa" în sfera acestora de influenţă (în fapt, pentru achiesarea în faţa pretenţiilor exagerate ale acestora); considerat un element periculos, va fi pus sub urmărirea Biroului Federal de Investigaţii, care va întocmi nu mai puţin de 89 de note referitoare la acesta[155].

Sub aceste auspicii, aparent nefavorabile, îşi va începe activitatea Convenţia Naţională Democrată a anului 1932, reunită pentru desemnarea candidatului pe care avea să-l susţină partidul în cursa prezidenţială. Astfel, pe data de 27 iunie 1932, 3210 delegaţi ai variilor organizaţii regionale componente ale Partidului Democrat se vor reuni pe stadionul din Chicago, spre a proceda la desemnarea candidaţilor, dar şi pentru a aduce în discuţie chestiuni ca poziţia partidului relativ la prohibiţie sau responsabilitatea guvernamentală în ceea ce priveşte ajutorul social, pe timp de criză[156].

Într-o manevră îndrăzneaţă, ce venea în contradicţie cu tradiţiile partidului de până atunci (care, deşi nu cereau explicit, presupuneau ca dezbaterile să aibă loc în absenţa

---

[154] Walter Lippmann, apud P. Smith, *op. cit.*, pp. 326 sq.

[155] Vid. Robert O. Anthony şi Tom Hyry, *Guide to the Walter Lippmann Papers*, Yale University Library Manuscripts and Archives, martie 2006, precum şi *Federal Bureau of Investigation – Reading Room "L"*, http://foia.fbi.gov/foiaindex/foiaindex_l.htm , 4 decembrie 2008

[156] „1932: Wheeling and Dealing", în *Parades, Protests and Politics in Chicago*, Chicago Historical Society, 1999

celor propuşi pentru nominalizare[157]), dar menită să atragă susţinerea unui număr cât mai ridicat din membrii prezenţi, Roosevelt se va deplasa personal la Chicago, pentru ca, odată nominalizat, să îşi prezinte discursul de mulţumire şi acceptare. Pe lângă cea politică, a stabilit şi o premieră de ordinul adoptării noilor tehnologii, Roosevelt devenind primul candidat prezidenţial ce s-a deplasat în avion în interesul campaniei sale, fapt ce reamintea de cursa pentru legislativul New York-ez din urmă cu mai bine de două decenii, când fusese primul candidat ce utilizase un automobil ca vehicul de campanie.

Totuşi, deşi miza ca optimismul său să aibă un efect de contagiune în rândurile colegilor de partid, în condiţiile în care era aplicabilă regula întrunirii a două treimi din voturile exprimate pentru desemnarea candidatului, situaţia sa era chiar mai dificilă decât ar fi estimat: va întruni, în adevăr, pluralitatea voturilor exprimate, dar aceasta era insuficientă pentru a-i aduce victoria. Roosevelt reunise 666 voturi, faţă de cele doar 201 ale lui Al Smith şi 90 ale lui Garner, dar ar mai fi avut nevoie de alte 104 voturi pentru a întruni minimul necesar nominalizării[158].

În aceste condiţii, se va proceda la o repetare a scrutinului, fiecare din părţi sperând ca o parte din delegaţi să migreze înspre propria poziţie. Va avea loc o uşoară raliere înspre Roosevelt, el reunind 677 ¾ din voturi la a doua exprimare a acestora, fapt ce îl plasa mai bine, dar încă departe de cele două treimi necesare. Pentru o tranşare definitivă a chestiunii se impunea o repoziţionare a forţelor, situaţie în care de departe cel mai mult de câştigat ar fi avut Garner şi susţinătorii săi: dacă aceştia migrau înspre poziţia lui Roosevelt, acceptând să îl susţină într-un un al treilea scrutin, puteau obţine promisiuni importante de la acesta în eventualitatea victoriei în alegerile generale.

---

[157] D. Kennedy, *op. cit.*, p. 98

[158] Cf. J.E. Smith, *op. cit.*, p. 271; P. Smith, *op. cit*, p. 330, menţionează 666 ¼ pentru Roosevelt şi 201 ¾ pentru Al Smith

În schimb, o alianţă Garner-Smith nu ar fi prezentat o prea mare utilitate, în condiţiile în care, cu toată susţinerea pe care i-ar fi acordat-o, ar fi fost greu de crezut ca Roosevelt să fie părăsit de aproximativ jumătate din susţinătorii săi, din precedentele două tururi. Totuşi, dacă acesta s-ar fi menţinut pe poziţiile iniţiale, de neacceptare a ofertei de negociere, cel mai probabil ar fi fost ca susţinerea pentru Roosevelt să pălească în cele din urmă şi să se ajungă la o soluţie „de rezervă", anume desemnarea unui candidat fără nici o legătură anterioară cu cei trei, ajungându-se a fi vehiculat numele lui Newton Diehl Baker[159], fostul secretar de război în timpul preşedinţiei lui Wilson, un democrat progresist, a cărui viziune internaţionalistă, deşi agreată de o bună parte din colegii de partid, ar fi avut slabe şanse de a convinge electoratul la nivel naţional. Practic, s-ar fi ajuns în situaţia în care lupta intrapartinică să-i priveze pe democraţi de lansarea în cursa electorală a unui candidat cu reale şanse de succes, pentru simplul motiv că variile facţiuni nu se putuseră pune de acord în acest sens.

Compromisul - sugerat lui Roosevelt de Huey Long şi susţinut în rândurile partidului de magnatul de presă William Randolph Hearst - va consta în curtarea lui John Nance Garner, căruia îi va oferi ca, în eventualitatea nominalizării lui Franklin D. Roosevelt drept candidatul democrat pentru alegerile prezidenţiale, să îl ia în tandemul electoral, pentru postul de vicepreşedinte (de altfel, Garner chiar va servi ca vicepreşedinte al lui Roosevelt în timpul primelor sale două mandate, până în anul 1941, când va fi înlocuit de Henry Agard Wallace). După o zi extrem de agitată, la orele 22:32, va fi pronunţat rezultatul final al Convenţiei, Roosevelt, susţinut de Garner, reunind 945 voturi, în comparaţie cu cele doar 190 ale lui Al Smith[160] (care, după cum putem observa, chiar a pierdut pe parcurs o parte din simpatizanţii iniţiali).

---

[159] J. Grafton, *op. cit.*, p. 13
[160] J.E. Smith, *op. cit.*, p. 274

Discursul de acceptare a nominalizării, susţinut pe 2 iulie 1932, venea să reafirme exact elementul de premieră introdus de Roosevelt prin participarea sa la Convenţie, unde va declara că, în adevăr, a încălcat cutuma, „într-un mod fără precedent şi neobişnuit", dar aceasta se impunea deoarece „acestea sunt vremuri fără precedent şi neobişnuite"[161].

Această formulare, ce venea să anticipeze cu mai bine de treizeci de ani celebrele „Trăim vremuri interesante" ale lui Robert Kennedy, accentua tocmai faptul că Roosevelt se dorea un preşedinte care să acţioneze pentru scoaterea ţării sale din criză, care să aplice nu doar soluţii consacrate, ci, după cum vom vedea *infra*, să încerce în permanenţă ceva inovativ, fapt ce se va dovedi, în cele din urmă, decizia corectă pentru scoaterea ţării din criză, sau, dacă e să ţinem cont de vocile clamând contrariul, cel puţin pentru ajutorarea unor segmente importante ale populaţiei S.U.A. să treacă mai uşor peste dificultăţile inerente perioadei.

În continuare, Roosevelt îşi va reafirma dedicaţia faţă de cauza progresistă: „Să ne decidem, aici şi acum, să repunem ţara aceasta pe calea cea întreruptă către progresul real, către dreptatea reală, sau către o egalitate reală pentru toţi cetăţenii, fie ei mari sau mici", pentru ca, imediat mai apoi, să se revendice din tradiţia wilsoniană: „Liderul nostru indomptabil în acest marş întrerupt nu mai este cu noi acum, dar spiritul său supravieţuieşte. […] Să facem să simţim că în tot ceea ce facem, trăieşte cu noi, deşi nu în persoană, sufletul măreţ, indomptabil, de nestins, progresist al lui Woodrow Wilson".

De asemenea, discursul de acceptare a candidaturii va marca şi punctul în care Roosevelt se va exprima deschis împotriva conservatorismului de tip Tory, pe care îl va denunţa ca îndreptat împotriva libertăţilor pe care se sprijinea Uniunea: „Există două moduri de a percepe datoria guvernului în chestiuni economice şi sociale. Cea dintâi are

[161] F.D. Roosevelt, apud J. Grafton, *op. cit.*, p.14

grijă ca o minoritate privilegiată să fie ajutată şi speră ca o parte din prosperitatea acestora să se scurgă, câte puţin, înspre muncitor, înspre fermier şi micul întreprinzător. Această teorie aparţine partidului Tory-ismului, iar eu speram că ultimii tory ne-au părăsit ţara la 1776".

Per a contrario, Roosevelt propunea, pentru democraţi şi republicani deopotrivă, o viziunea calchiată pe crearea unei „Partide a Gândirii Liberale, a acţiunii planificate, a unei perspective internaţionale luminate, şi a binelui maxim pentru numărul maxim de cetăţeni", bazându-se pe „simţământ politic şi vizionarism".

Dacă unele referinţe din discursul său ar putea fi privite, la un prim contact, ca stângiste, sau chiar socialiste, vom vedea, ulterior, că, în fapt, tocmai politicile sale judicios planificate au fost cele care au salvat ţara de la alunecarea în ceea ce ar fi putut constitui un socialism autentic, situaţie ce ar fi reprezentat o reală catastrofă pentru întreaga lume liberă.

Cel din urmă paragraf al discursului său, dar de departe cel mai semnificativ al acestuia, statua: „Vă angajez – mă angajez pe mine însumi la o nouă convenţie cu poporul american. Fie ca toţi cei care ne-am adunat aici să devenim profeţii unei noi ordini a competenţei şi curajului. Aceasta este mai mult decât o campanie politică; este o chemare la arme. Oferiţi-mi sprijinul vostru, nu doar pentru a câştiga voturi, ci pentru a câştiga cruciada pentru restituirea Americii propriului ei popor"[162].

Acest din urmă paragraf, intrat în posteritate (să menţionăm că, de altfel, cea dintâi şi cea mai importantă propoziţie a acestuia este, în prezent gravată în piatra Memorialului Naţional „Franklin D. Roosevelt" din Washington), este cel care a consacrat numele sub care sunt cunoscute politicile reformiste ale lui Roosevelt din anii ce vor urma, „New Deal". Sintagma este traductibilă, în principal, ca

[162] *Ibid.,* p. 17

„Noua Convenţie" sau „Noua Înţelegere"[163], aceasta fiind cea mai răspândită traducere, care pune, astfel, accent pe viziunea contractualistă privind rolul liderului şi al statului în viaţa cetăţenilor (în sensul angajării liderului de a servi interesele cetăţenilor ce au acceptat să îl învestească cu prerogativele puterii executive, tocmai în scopul unei administrări mai judicioase a problemelor lor).

Accepţiunea de Nouă Convenţie îşi are bazele în viziunea contractualistă ce a dominat de altfel gândirea politică americană încă de la adoptarea Conventului de pe Mayflower, în noiembrie 1620. Conform acestuia, coloniştii nou-ajunşi în regiunea Plymouth-ului aveau să se structureze într-un „corp politic şi civil"[164], instituţiile şi structurile decizionale ale nou-înfiinţatei entităţi politice (şi, într-un viitor nu tocmai îndepărtat, statale), agregându-se, practic, prin libera voinţă a cetăţenilor săi, care au convenit în acest sens.

De asemenea, „New Deal" este traductibil şi ca „Noua Orientare"[165], interpretare mai restrâns vehiculată, dar care, la rândul ei, prezintă meritul de a evidenţia rolul reformator, novator al politicilor lui Roosevelt; de asemenea, această din urmă traducere ar veni în spiritul progresist ce a animat campania sa, în detrimentul politicilor lipsite de viziune de până atunci.

Interesant este că ambele accepţiuni ale „New Deal"-ului lui Franklin Delano Roosevelt se regăsesc şi în discursul politic al modelului său în carieră, cel de-al douăzeci şi şaselea preşedinte al S.U.A., Theodore Roosevelt, cel care lansase, de altfel, în urmă cu un sfert de veac, programul cunoscut ca „Square Deal" („Înţelegerea Echitabilă"). Acesta, implementat

---

[163] Traducerea cea mai răspândită, utilizată, între alţii, de Mircea Maliţa, de la *Cadran Politic*, sau de redacţiile *Adevărul* şi *Business Magazin*

[164] „Mayflower Compact : 1620. Agreement Between the Settlers at New Plymouth", în *The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, New Haven, CT: Yale Law School Lillian Goldman Law Library, 2008

[165] Formulă utilizată de C. O'Brien, *op. cit.*, pp. 186 sq., dar şi de Iulian Cănănău, *O istorie documentară a S.U.A.*, Piteşti: Agatha, 2003

ca urmare a disponibilizărilor şi deteriorării condiţiilor pentru muncitori ca urmare a declanşării panicii bursiere din anul 1907, venise să pună bazele unui nou set de reguli în baza cărora să se desfăşoare, pe principii de echitate, relaţiile tripartite, sindicate – patronate - guvern.

În acest scop, era nevoie, conform lui Theodore, de o „justiţie imparţială pentru toţi", al cărei garant urma să devină el însuşi, preşedintele, „indiferent dacă acela care a încălcat regulile este susţinut de cele mai bogate corporaţii, dispunând de cele mai importante acumulări de bogăţii de pe cuprinsul ţării, sau dacă este susţinut de cele mai influente sindicate din ţară"[166].

Politicile „Square Deal" au fost lăudate, la finele mandatului lui Theodore Roosevelt, de senatorul progresist Robert Marion La Follette, Sr., care va declara: „[Roosevelt] a propovăduit de la Casa Albă multe doctrine, dar dintre ele cea care şi-a lăsat cea mai puternică amprentă asupra spiritului american a fost marele adevăr al justeţii sociale, prin expresia viguroasă şi cuprinzătoare a „Înţelegerii Echitabile". Sarcina de a face din reformă un lucru respectabil într-o lume mercantilizată, precum şi de a oferi Naţiunii o expresie-slogan, este mai grandioasă decât şi-ar putea imagina acela care a adus-o la îndeplinire"[167].

Şi „Square Deal", la rândul său, includea dimensiunea unei noi orientări, în sensul în care relaţiile angajator-angajaţi urmau să fie privite într-o nouă lumină, în care drepturile acestora din urmă să fie recunoscute, conform cu aportul lor real la realizările companiei, şi nu pe bazele minimaliste pe care le-ar fi dorit liderii corporaţiilor.

Aceste relaţii urmau a fi orientate în lumina doctrinei progresiste, care, departe de a promova o politică socialistă cum ar putea părea la o primă vedere, (să precizăm, dacă mai era nevoie, că atât Theodore, cât şi Franklin Delano Roosevelt

[166] T. Roosevelt, *op. cit.*, pp. 286 sq.
[167] Robert La Follette, apud T. Roosevelt, *op. cit.*, p. 225

erau, de altfel, fervenţi opozanţi ai socialismului[168]), dorea obţinerea echităţii sociale prin respectarea strictă a legilor, introducând, însă, suplimentar, garanţii suplimentare de ordin procesual, astfel încât una din părţi să nu îşi poată exercita influenţa pentru ca, utilizând litera legii, dar abuzând de spiritul ei, să prejudicieze partea lipsită (sau sever limitată) de mijloace de apărare efectivă în instanţă a drepturilor sale (situaţie, din nefericire, virtual omniprezentă şi în contextul actual, în care este cunoscută acuta lipsă de putere a individului în faţa corporaţiilor, care, utilizând contracte de adeziune, nenegociabile – fie în relaţia cu angajaţii, fie cu clienţii persoane fizice – îşi impun propriile condiţii, pe care, ulterior, şi le vor impune uzând fără scrupule de forţa coercitivă a justiției).

Dacă mai era nevoie de vreo ilustrare a posibilităţii transpunerii în practică a teoriei iluministe a contractului social (care, de altfel, va primi forma sa structurată la câteva decenii bune după debarcarea Părinţilor Peregrini la Plymouth), sau a viziunii libertariene privind ordonarea spontană, Conventul de pe Mayflower, am putea aprecia, reprezintă o excelentă întruchipare avant la lettre a acestora.

Viziunea contractualistă, la rândul ei, va reveni, cu recurenţă, în actualitate, cea mai recentă instanţiere a sa constituind-o Contractul cu America, platforma-program de campanie a republicanilor în timpul alegerilor pentru congres din 1994, redactată de Larry Hunter şi Newt Gingrich. Acest program pleda, într-o manieră frapant de similară cu abordarea Roosevelt-iană, „nu doar pentru schimbarea politicilor [adoptate de Camera Reprezentanţilor], ci, chiar mai

[168] Pentru a risipi orice urmă de echivoc ar mai plana în ceea ce priveşte orientarea politică a lui Franklin D. Roosevelt, să citǎm afirmaţia conform căreia „cu mult înaintea campaniei prezidenţiale din 1932, dl. Roosevelt se erijase în principalul exponent democrat al unui liberalism modern, al cărui nucleu îl constituia disponibilitatea de a utiliza puterea politică a guvernului pentru a redresa echilibrul economiei globale" – cf. Ernest Lindely, apud P. Smith, *op. cit.*, p. 375

important decât aceasta, pentru restaurarea legăturilor de încredere între popor şi reprezentanţii pe care i-au ales”[169].

Să precizăm, de altfel, că New Deal-ul va deţine, până în prezent, recordul pentru implicarea administraţiei, atât ca număr de probleme abordate, cât şi ca profunzime a tratării chestiunilor, în scopul depăşirii problemelor cu care se confrunta naţiunea; este interesant cum modelul acestuia a ajuns să constituie o sursă inspiraţie pentru generaţiile viitoare implicate în politică, transgresând chiar liniile bipartizane şi ajungând a fi utilizat în discursul lor chiar de Partidul Republican, opus administraţiei democrate a preşedintelui Clinton[170].

Cu toate acestea, ne vom opri pe parcursul prezentei lucrări asupra accepţiunii New Deal-ului ca o Nouă Orientare, aceasta prezentând acurateţe prin prisma implementării în practică a politicilor progresiste de către administraţia Roosevelt, aspect pe care îl apreciem ca de importanţă primordială.

Să ne oprim, deci, în continuare atenţia asupra debutului preşedinţiei lui Franklin Delano Roosevelt, analizând startul programelor sale reformatoare. Înainte de aceasta, însă, pentru a avea o imagine a modului în care au fost receptate ideile sale de publicul larg, să mai zăbovim pentru scurt timp asupra victoriei sale în alegeri, fapt ce, apreciem, constituie un excelent barometru de opinie în acest sens.

Astfel, după cum am văzut *supra*, în capitolul II, Herbert Hoover, care îşi petrecuse aproape întregul mandat

---

[169] „Republican Contract with America”, *United States House of Representatives*, http://www.house.gov/house/Contract/CONTRACT.html , ce va fi adoptată ca document legal în timpul celei de-a doua sesiuni a celui de-al 103-lea Congres, în cursul lui aprilie 1994

[170] Republicanii vor ajunge chiar să clameze că „[p]robabil niciodată de la demararea New Deal-ului încoace […] nu s-a mai mişcat Congresul cu o asemenea viteză pe atât de multe fronturi” – cf. Jeffrey B. Gayner, „The Contract with America: Implementing New Ideas in the U.S.”, The Heritage Foundation. Leadership for America, 12 octombrie 1995

ezitând să dea curs unor politici relativ riscante, dar care, în dezastruosul context economic al anilor în cauză ar fi reprezentat, probabil, singura alternativă viabilă, a întreprins singurele măsuri de mână forte exact când acest lucru ar fi fost mai puţin dezirabil şi împotriva unor oameni care se făceau „vinovaţi" de nimic mai mult decât de a fi literalmente împinşi spre pragul disperării, ca urmare a adâncirii crizei economice şi a politicilor guvernamentale ineficiente, participanţii la marşul Forţei Expediţionare a Bonificaţiei.

Oricât de dezgustător, acest incident nu a reprezentat unicul factor ce a determinat înfrângerea lui Hoover în alegeri, la aceasta contribuind, în bună măsură, şi dorinţa de schimbare ce cuprinsese electoratul, după seria neîntreruptă a celor trei contraproductivi preşedinţi republicani, Warren G. Harding, Calvin Coolidge şi Herbert Hoover. Dacă, în perioadele de creştere economică, publicul, mai puţin afectat fiind, putea închide ochii la contraperformanţele acestora sau la scandalurile ce le zguduiseră imaginea, în condiţii de criză, când fiecare aşteaptă cât mai mult de la cel pe care l-a învestit prin votul său, un preşedinte manipulabil ca urmare a numeroaselor sale aventuri amoroase (Harding), sau care petrece cincisprezece ore dormind şi, în răstimpul când este treaz, refuză să discute cu presa (Coolidge[171]), sau chiar mai rău, unul care utilizează fără scrupule trupele armate, echipate cu armament de război, nicidecum pentru controlul mulţimilor, împotriva propriilor cetăţeni (Hoover) în mod categoric nu ar mai putea atrage altceva decât dezgustul electoratului, dezgust care se va răsfrânge, aproape inevitabil, şi asupra partidului său.

[171] Dar care, în mod ironic pentru taciturnismul său, va deveni primul preşedinte a cărui voce să fie difuzată într-o emisiune radio (instrument tehnologic de care, după cum vom vedea, Roosevelt se va servi incomparabil mai bine, el netransmiţând pur şi simplu mesaje, ci reuşind, în acest mod, stabilirea unui contact permanent cu naţiunea) – vid. „A Million Persons Will Hear Coolidge's Voice When He Addresses Congress This Afternoon", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 6 decembrie 1923

Nu trebuie, în consecinţă, să ne surprindă victoria decisivă repurtată de Roosevelt împotriva contracandidatului său la alegerile din 8 noiembrie 1932: va obţine nu mai puţin de 472 de voturi în colegiul electoral (pragul minim pentru câştigarea preşedinţiei fiind de 266), spre deosebire de cele doar 59 ale lui Hoover. De altfel, Roosevelt va câştiga alegerile în toate statele uniunii, cu excepţia Connecticut, Delaware, Maine, New Hampshire, Pennsylvania şi Vermont (din care, spre exemplu, în Connecticut va fi înfrânt cu o majoritate de abia 6788 de voturi, dintr-un total de peste 592.000, sau în New Hampshire, dintr-un total de cca. 204.000 voturi, se va situa la doar 2949 de voturi în urma lui Hoover)[172].

Totuşi, dacă analizăm alegerile din perspectiva susţinătorilor lui Hoover, aceştia ar putea argumenta că, la nivel naţional şi ţinând cont de votul popular, nu de distorsiunile induse de utilizarea mecanismului colegiului electoral, candidaţii ar fi fost mai apropiaţi în realitate. Astfel, rezultatul s-ar prezenta sub forma a 22.851.827 voturi exprimate în favoarea lui Roosevelt, faţă de 15.761.845 în favoarea principalului său contracandidat[173], şi cele aproape un milion de voturi reunite de candidaţii socialist (Norman Thomas), comunist (William Foster), precum şi alţi patru candidaţi (care împreună nu vor trece de 200.000 voturi la nivelul întregii uniuni; de altfel, în afară de Roosevelt şi Hoover, nici unul din candidaţi nu va reuşi câştigarea nici măcar unui singur vot în colegiul electoral).

În aceste condiţii, ar rezulta o diferenţă de numai 7.089.982 voturi între Roosevelt şi Hoover, dintr-un total de 39.744.317 voturi exprimate. Dar, chiar şi aşa, ar rezulta că Roosevelt a reunit sufragiile a 57,49% din totalul electoratului, o majoritate suficientă pentru ca nimeni să nu se îndoiască de legitimitatea sa.

---

[172] Ne fundamentăm analiza pe datele din David Leip, *Atlas of U.S. Presidential Elections*, http://uselectionatlas.org/ , 7 decembrie 2008

[173] „Election of 1932", în *U.S. Travel and History*, Florence, OR: Online Highways, http://www.u-s-history.com/pages/h894.html , 7 decembrie 2008

Odată victoria în alegeri asigurată şi după momentul festiv al depunerii jurământului şi învestirii de către Congres, urma ceea ce constituie, de regulă, de departe cea mai dificilă perioadă a oricărei guvernări, primele 100 de zile ale acesteia. Astfel, arăta preşedintele francez Nicolas Sarkozy[174], începuturile unei guvernări, mai precis primele ei 100 de zile, reprezintă momentul cel mai propice pentru demararea unui număr extins de proiecte.

Astfel, deşi o bună parte dintre acestea s-ar putea dovedi nepopulare şi, implicit imposibil de adoptat în alt context, în momentele de euforie post-electorală este posibilă adoptarea lor virtual nestingherită. Totuşi, este necesară, continua reformistul preşedinte francez, adoptarea unor pachete de legi, astfel încât lucrurile să evolueze cu celeritate, lucru imposibil în absenţa unui „angajament total"[175] din partea clasei politice. Aceasta trebuie să demonstreze, în ochii electoratului, că sprijină cu fermitate adoptarea reformelor propuse, pe care, în prealabil, a trebuit să le expună pe larg în timpul campaniei electorale, astfel încât populaţia să ştie exact la ce să se aştepte.

Un alt ingredient esenţial al acestei veritabile reţete a succesului în ceea ce priveşte politicile de reformă îl constituie poziţia preşedintelui faţă de electoratul său şi modul în care acesta le-a câştigat susţinerea: astfel, este necesar ca acesta să se dovedească popular, fără însă a pune accentul pe dimensiunea populistă (care ar reprezenta, inerent, garanţia eşecului unui program de reforme pentru relansarea naţiunii, fiind, mai degrabă, susceptibil a potenţa deficitele existente).

În schimb, în cazul în care reuşeşte – element în care contează într-o manieră covârşitoare abilităţile personale – să convingă electoratul de necesitatea reformelor avute în vedere, cât şi de faptul că, deşi vor antrena unele costuri, ele reprezintă de departe cea mai adecvată soluţie pe termen lung,

---

[174] Nicolas Sarkozy, *Martor*, Bucureşti: RAO, 2008, p. 166
[175] *Ibid.*, p. 40

dirijând întreaga scenă politică înspre implementarea proiectelor sale, este foarte probabil ca succesul să se materializeze cât de curând.

Desigur, pentru ca toate aspectele anterior-evocate să devină realitate, mai este necesar ca promotorul lor să fie cât se poate de activ în susţinerea ideilor sale, să fie un „hyper-président", apelativ care, deşi de dată recentă[176], se dovedeşte perfect aplicabil şi lui Franklin D. Roosevelt, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Astfel, Roosevelt îşi va începe în forţă mandatul, scopul său declarat constituindu-l combaterea efectelor crizei economice, de departe cea mai stringentă problemă a perioadei, cu ramificaţii în practic toate domeniile. Un bun strateg şi un excelent cunoscător al psihologiei maselor, nu va demara o multitudine de programe dintru început, care să promită multe dar să rezolve prea puţine din cele clamate, ci, conform adagiului vărului său, Theodore, care statua că „singura regulă sigură este de a promite cât de puţin şi a-ţi îndeplini întotdeauna cu credinţă promisiunile"[177], va demara un proces gradual de reforme, prin paşi mici în aparenţă, dar care, tocmai în acest mod, să se dovedească lipsiţi de ezitare.

Din acest punct de vedere, putem aprecia că ambii preşedinţi din familia Roosevelt au fost oameni politici de o probitate morală deosebită, consecvenţi principiului lui Abraham Lincoln[178], conform căruia în timp ce un politician

---

[176] A fost consacrat de volumul lui Éric Maigret, *L'hyper-président*, Paris: Armand-Colin, 2008, lucrare ce tratează ambiţiosul program politic al recent-alesului preşedinte Nicolas Sarkozy

[177] Afirmaţie făcută, de altfel, în legătură cu proiectul său pentru atingerea păcii sociale, Square Deal, când, în viziunea lui Theodore Roosevelt, guvernul trebuia să se implice nu doar la nivel declarativ, obţinând în acest mod simpatia populaţiei, ci într-o manieră activă, care, evitând a promite imposibilul de dragul voturilor imediate, să realizeze întocmai cele propuse. Vid. T. Roosevelt, *op. cit.*, p. 312

[178] Lincoln este, în adevăr, de departe cel mai cunoscut utilizator al adagiului „Un om de stat este cel care se gândeşte la generaţiile viitoare, iar un politician este cel care se gândeşte la viitoarele alegeri", dar paternitatea acestuia aparţine, după toate aparenţele, pastorului James Freeman Clarke

este cel care are în vedere doar interesul momentan, vizând câştigarea alegerilor următoare, un adevărat om de stat este cel care se gândeşte la ceea ce este mai bun pentru generaţiile următoare.

Iar dacă Theodore a fost pus în situaţia de a gestiona anumite chestiuni punctuale, în momente care, deşi s-au dovedit dificile, au reprezentat episoade conjuncturale, ce au putut fi depăşite cu relativă uşurinţă, lucrurile stăteau incomparabil mai grav pentru Franklin Delano Roosevelt, care avea în faţa sa o criză structurală de proporţie, pentru care era nevoie de un set de măsuri radicale, pentru care în prezent s-ar utiliza termenul de terapie de şoc (după cum ar spune Jeffrey David Sachs).

Totuşi, dacă accepţiunea modernă a termenului presupune o intervenţie brutală a statului în mersul unor economii ce erau, anterior, extrem de reglementate – în genul celor întâlnite în fostele state socialiste, sau în dictaturile Americii Latine - constând însă preponderent în retragerea intempestivă a controlului etatist, care astfel duce la colapsarea vechilor structuri din economia planificată, în vederea consolidării unora noi, pe principiile liberale, soluţia Roosevelt-iană aborda problema, am putea spune, în sens invers.

Din acest punct de vedere, proiectul lui Roosevelt consta în implicarea graduală a statului în economie, abordând, punct cu punct, varii chestiuni ce puneau probleme bunului mers al unei vieţi economice normale într-un stat liber. Contrar aparenţelor, conform cărora New Deal-ul ar fi reprezentat un model etatist asemănător cu cele în vogă în Europa, deci calchiat pe modelul corporatist consacrat de Italia fascistă şi Reich-ul german[179], modelul New Deal-ului era unul

[179] Ajungându-se, în acest sens, chiar de a se vorbi de „cele trei New Deal-uri: cel al lui Roosevelt, cel al lui Mussolini si cel al lui Hitler", perspectivă de inspiraţie libertariană, cu care însă nu putem fi de acord decât în prea mică parte, în condiţiile în care ar constitui o injustețe istorică a echivala corporatismul militarist al dictatorilor Axei cu intervenţionismul benign al lui

bazat pe concepţia progresistă, care, în adevăr, nu era una perfect individualistă, incluzând în oarecare măsură un element de colectivism[180] (prin faptul că punea în centrul ei dezvoltarea societăţii în ansamblul ei, nu doar cea a unor membri, care să îşi urmărească interesele înguste), dar în scopul salvării capitalismului şi a corectării viciilor sale sistemice, nicidecum al substituirii sale cu un altul, în genul celor la care se refereau detractorii reformelor Roosevelt-iene.

Prioritatea esenţială pentru noul preşedinte o constituia, în condiţiile adâncirii crizei, combaterea celui mai redutabil flagel pentru o economie de succes, a panicii (cunoscut este faptul că economia capitalistă modernă, ce a abandonat schimbul material direct, din raţiuni practice – chiar în cazurile în care se mai practică, în prezent, barterul, nu de puţine ori acesta are loc între tranzacţionatori care ajung să nu mai aibă un contact fizic, direct, cu mărfurile în cauză – în favoarea instrumentelor monetare şi a înscrisurilor, se bazează pe încrederea în bonitatea partenerului de afaceri, fie el un cocontractant ocazional, sau, o societate ce administrează active financiare, caz în care elementul încredere este cu atât mai determinant).

Roosevelt. Vid. Florin Rusu, „Singurul oligarh - statul!", în *Săptămâna Financiară*, Bucureşti: SFin, 17 octombrie 2008

[180] Pt. detalii privind distincţia dintre societăţile individualiste şi cele colectiviste, vid. Ayn Rand, *op. cit.*, p. 169. Să precizăm că, în viziunea fondatoarei obiectivismului, numai societăţile individualiste sunt cu adevărat liberale, cele în care componenta colectivistă are preeminenţă fiind văzute drept restricţionând libertăţile individului; punctul extrem al acestei interpretări îl constituie perceperea individului drept nimic mai mult decât un „animal de sacrificiu", ale cărui drepturi şi libertăţi sunt jertfite pe altarul unui pretins „bine comun superior".

Deşi această interpretare, fără îndoială, îşi găseşte perfectă aplicabilitate în condamnarea regimurilor totalitare, apreciem că ar fi totuşi forţat a o extinde şi la societăţile caracterizate de un regim liberal moderat, ce acceptă, în măsuri limitate, elemente social-democratice, sau de unul progresist, care, departe de a fi anticapitalist, are ca obiective tocmai salvgardarea capitalismului din faţa ameninţărilor din interiorul său

Iar în condiţiile în care panica de pe piaţa bursieră, ce erodase semnificativ cotaţiile cvasitotalităţii titlurilor tranzacţionate, tindea să se propage şi la nivelul pieţei bancare, un număr crescând de deponenţi ajungând să asalteze băncile pentru a-şi retrage economiile, restabilirea încrederii populaţiei reprezenta un element de primă necesitate[181] pentru ca alunecarea economiei pe spirala descendentă pe care se antrenase în urmă cu mai bine de trei ani să fie stăvilită, astfel încât revenirea pe creştere să devină, în cele din urmă, posibilă.

Relevant este, de asemenea, să aruncăm o privire asupra dinamicii numărului de jucători de pe piaţa bancară din perioada Marii Crize: dacă în anul 1930, în S.U.A. activau nu mai puţin de 23679 de bănci (incluzându-le aici, deopotrivă, pe cele naţionale şi pe cele ce activau la nivel statal, fie ele membre sau nemembre ale Rezervei Federale, sistem instituit prin Legea omonimă din 1913 şi cunoscut drept cvasi-public (incluzând o entitate guvernamentală, plus componente din sfera privată, ce serveşte drept banca centrală a S.U.A., dar care dispune, la nivelul statelor federate, de organisme regionale ce servesc drept agenţi fiscali ai Trezoreriei S.U.A.[182]), un an mai târziu, activau doar 21654 bănci, pentru ca anul 1933 să găsească în activitate abia 14207 dintre acestea[183]. În acelaşi interval de timp, activele acestora s-au diminuat de la 64125 la 40451 milioane USD, situaţie provocată, în principal, de criza bursieră şi care, inerent, avea ca efect, pentru un număr ridicat de bănci, imposibilitatea de a-şi onora obligaţiile faţă de clienţi.

---

[181] Pentru o detaliere exhaustivă a modului de funcţionare a economiei bazate pe încredere şi a consecinţelor nefaste antrenate de erodarea subită a acesteia, în special în ceea ce priveşte pieţele monetară şi bancară, vid. Nicolae Murgu, Paul Ştefănescu, Mugur Isărescu, *Afaceri şi căderi financiare în lumea capitalului*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1979, pp. 8 sqq.

[182] Pentru detalii, vid. *In Plain English: Making Sense of the Federal Reserve*, San Francisco, CA: United States Federal Reserve System Publication, 2006

[183] *Closed for the Holiday. The Bank Holiday of 1933*, Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston, 2007, p.11

(Să precizăm că, în condiţiile în care marjele de profit ale băncilor ar fi extrem de reduse în situaţia în care activitatea lor s-ar rezuma la a încasa diferenţa dintre dobânda oferită pentru depozite şi cea percepută pentru credite, precum şi comisioanele aferente, a devenit o practică curentă pentru bănci să investească sumele încredinţate de deponenţii lor pe piaţa bursieră. Totuşi, în condiţiile în care banca răspunde pentru depozitul pe care l-a contractat, riscurile pentru plasamentele neinspirate îi aparţin, clientul neputând fi ţinut responsabil pentru ceva asupra căreia nu avea controlul. Întrucât, în aceste condiţii, există însă riscul ca, drept urmare a unor plasamente neinspirate ale trader-ilor săi, banca să înregistreze pierderi severe, susceptibile chiar a o aduce în incapacitate de plată, există în prezent legislaţii care interzic expres băncilor lor să investească depozitele clienţilor lor pe piaţa bursieră[184]).

Din aceste raţiuni, Roosevelt va opta pentru a-şi demara preşedinţia cu un discurs în care venea tocmai să calmeze spiritele celor cuprinşi de panică, pe de o parte, şi, poate chiar mai important decât aceasta, să apară în ochii publicului ca un preşedinte deferent, preocupat de soarta celor ce, în fond, l-au învestit cu puterea tocmai pentru a le soluţiona problemele (aspect ce venea, am aprecia, în asentimentul „Noii Convenţii" cu naţiunea promovate de nou-alesul preşedinte), care să îi susţină în momentele dificile prin care treceau. Să ne oprim, în continuare, atenţia asupra discursului inaugural al lui Franklin D. Roosevelt, rostit în ziua depunerii jurământului său ca preşedinte, pe data de 4 martie 1933[185].

Apreciind că măştile de factură politicianistă nu îşi au locul, în special după câştigarea alegerilor şi în condiţiile în

---

[184] Fapt ce a determinat, recent, Forumul Economic Mondial, să declare băncile canadiene drept cele mai sigure din lume. Vid. Erik Heinrich, „Why Canada's Banks Don't Need Help", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 10 noiembrie 2008

[185] Disponibil în J. Grafton, *op. cit.*, pp. 28-33

care primordială era soluţionarea problemelor stringente ale naţiunii, Roosevelt va afirma că „[a]cesta este cu preeminenţă momentul de a spune adevărul, întregul adevăr, cu onestitate şi îndrăzneală. Nicidecum nu trebuie să renunţăm la a înfrunta condiţiile de azi din ţara noastră", pentru ca, în continuare, după ce a captat în acest mod atenţia publicului şi i-a câştigat încrederea, să continue pe o notă optimistă, menită a revigora moralul electoratului, afirmând: „Această grandioasă Naţiune va rezista cum a mai făcut-o şi în alte ocazii, va renaşte şi va prospera."

Va urma punctul nodal al întregului discurs (plasat în mod deliberat într-atât de aproape de începutul acestuia, în chiar primul paragraf, tocmai pentru a fi rostit într-un moment de maximă atenţie a publicului), reprezentat de cuvintele „Astfel, în primul rând, permiteţi-mi să-mi exprim convingerea fermă că *singurul lucru de care trebuie să ne temem este teama însăşi* [subl. ns.] – o teroare neidentificată, iraţională, nejustificată, care vine să paralizeze eforturile de a transforma retragerea în avansare".

Împotriva acesteia, Roosevelt solicita „înţelegerea şi susţinerea poporului însuşi", care să îl sprijine în misiunea sa de a conduce naţiunea „cu onestitate şi vigoare", lucruri care, aprecia el, aveau să-i permită atingerea „victoriei" în lupta cu dificultăţile pricinuite de criza economică.

În susţinerea argumentaţiei sale, conform căreia singura problemă a naţiunii era reprezentată de lipsa acută de încredere în buna funcţionare a mecanismelor financiare, şi nicidecum de vreo carenţă structurală a acesteia, nou-învestitul preşedinte va afirma: „Suferinţa noastră nu îşi are originile în vreo neîmplinire substanţială. Nu am fost loviţi de vreo invazie de lăcuste. Comparându-ne cu primejdiile pe care înaintaşii noştri au fost capabili a le surmonta deoarece nu s-au temut, încă putem fi recunoscători pentru multe lucruri. Natura încă ne oferă munificenţele sale iar eforturile umane nu au făcut decât să le înmulţească. Prosperitatea ne aşteaptă la prag, dar o utilizare generoasă a sa păleşte chiar în faţa

stocurilor [existente]. Acest lucru are loc, în principal, deoarece regulile de desfăşurare a schimburilor interumane au eşuat, ca urmare a incompetenţei şi încăpăţânării, [cei responsabili] recunoscându-şi vina şi abdicând [de la responabilităţile lor]".

În continuare, dând citire unei metafore de inspiraţie biblică, Roosevelt va denunţa problemele cauzate de urmărirea unor interese înguste ale unui segment restrâns a oamenilor de afaceri, care, din dorinţa de a nu-şi vedea diminuate averile, au preferat chiar sacrificarea bunei funcţionări a capitalismului: „Practicile schimbătorilor de bani lipsiţi de scrupule stau în faţa judecăţii opiniei publice, respinse fiind de sufletele şi minţile omenirii".

Aceşti profitori erau oameni „lipsiţi de viziune, iar acolo unde nu este viziune, oamenii pier". Deşi aceste cuvinte simple, conţinând un mesaj semnificativ hiperbolizat, nu ar trebui ascultate ad literam, totuşi, în condiţiile în care se ajunsese, din anumite puncte de vedere, ca efectiv oameni să piară ca urmare a crizei (dacă luăm în considerare numărul crescut de sinucideri pricinuite direct sau indirect de aceasta, observăm că afirmaţia lui Roosevelt era mai mult decât o simplă metaforă), era menită nu doar a ralia sprijinul publicului, ci a identifica exact problema şi a reliefa, astfel, aspectele ce urmau a suferi corecţii.

(Totuşi, interesant este a preciza că, spre deosebire de Theodore Roosevelt, Franklin Delano nu se va îndrepta cu virulenţă împotriva monopolurilor şi corporaţiilor-mamut, ci va încerca să identifice soluţii de dialog cu oamenii de afaceri, astfel încât să ajungă la satisfacerea interesului general nu prin antagonizarea părţilor implicate, una faţă de cealaltă, ci tocmai prin crearea unui climat consensual. În schimb, chiar din această perspectivă, ar fi injust a-i acuza discursul de lipsă de substanţă sau de demagogie; din contră, el venea să sublinieze exact acele elemente din mediul de afaceri împotriva cărora avea să-şi îndrepte măsurile coercitive, ceilalţi agenţi având în

continuare posibilitatea de a beneficia, pentru a utiliza o formulă mai legalistă, de protecţie egală în faţa legii).

De asemenea, va continua el, „în progresul nostru[186] pe calea reluării activităţii, avem nevoie de două garanţii împotriva unei resurgenţe a relelor din vechime; este nevoie de o strictă supraveghere a activităţilor bancare, a celor de creditare şi de investiţii; trebuie să se pună capăt speculaţiilor cu banii altora, şi trebuie să existe reglementări pentru o [piaţă] monetară adecvată dar sănătoasă."

Putem astfel constata faptul că discursul lui Roosevelt evită să sugereze o implicare generalizată a statului în economie; din contră, va insista pe dimensiunea de „paznic de noapte" a statului[187], actorul legislativ menit să reglementeze variile aspecte din mediul intern, fără însă a prelua integralmente controlul asupra activităţii economice, evitând în mod deliberat a întreprinde acţiuni ce ar putea fi privite ca stângiste. De asemenea, prin stabilirea unor obiective limitate, dar mai uşor realizabile tocmai prin întinderea lor mai redusă, probabilitatea de a da impulsul necesar restabilirii încrederii populaţiei, şi, în acest mod, de a relansa economia, creştea simţitor.

Se cuvine, în acest punct, să facem o precizare în lipsa căreia ar exista posibilitatea unei înţelegeri denaturate a situaţiei: menţionaserăm anterior (în cap. II) faptul că Hoover cochetase cu varii măsuri de relansare economică, dar care se dovediseră insignifiante faţă de gravitatea problemelor şi, prin aceasta, departe fiind de a corecta ceva, duseseră doar la irosirea de resurse şi, ceea ce era chiar mai grav, de timp, într-

[186] Am optat pentru această formulare, mai puţin inspirată în limba română, ce ar putea suna uşor tautologic, pentru a păstra strânsele legături ale lui Roosevelt cu mişcarea progresistă, al cărei promotor de seamă era, şi din ale cărei program se va inspira în elaborarea propriilor politici

[187] Pentru a utiliza o formulă consacrată de seniorul de LaSalle, economist liberal ce pleda pentru implicarea minimă a guvernului în economie, statului revenindu-i rolul de a adopta şi veghea la implementarea variilor reglementări legale, în scopul garantării drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor săi

o perioadă în care suferinţele populaţiei lovite de criză se adânceau, literalmente, pe zi ce trece.

Populaţia s-ar fi aşteptat din partea unui preşedinte de calibrul său intelectual, precum era Herbert Hoover, dacă nu la miracole, cel puţin la acţiuni îndrăzneţe, nicidecum la perpetua ezitare dintre aplicarea unor măsuri de factură intervenţionistă şi politicile tip laissez-faire – aceasta în condiţiile în care, dacă optarea pentru oricare din cursurile anterior menţionate ar fi putut duce la rezultate concrete, pendularea inconsecventă dintre cele două nu făcea decât să tergiverseze lucrurile. Nu era aplicată nici filosofia „terapiei de şoc" de inspiraţie liberală, ce pledează pentru auto-asanarea economiei prin purjarea tuturor elementelor sale neperformante, ce sunt lăsate să colapseze, acestora fiindu-le prelungită agonia, dar nici politicile de inspiraţie social-democrată, ce vizează implicarea directă a statului în acele sectoare desemnate ca prioritare pentru economie şi infuziile masive de capital de la bugetul de stat, menite a oferi „balonul de oxigen" companiilor de importanţă deosebită, dar aflate în pragul falimentului.

Acesta constituia, de altfel, unul din motivele pentru care Roosevelt, în care, după cum o demonstrează scorul electoral, publicul îşi investise atâtea speranţe, va evita să pozeze dintru început în ipostaza unui salvator capabil de miracole, preferând a aplica, din acest punct de vedere, o abordare antitetică faşă de cea a lui Hoover: în loc să opteze pentru a nega, în primă fază, gravitatea problemei şi a se erija, mai apoi, într-un lider mai capabil decât în realitate, Franklin D. Roosevelt se va adresa deschis naţiunii, venind, treptat, pas cu pas, să identifice acele soluţii care se profilau drept cele mai potrivite şi, în acest mod, să corecteze problemele.

Roosevelt, realizând că, în bună măsură, problemele nu sunt cauzate de carenţe structurale ale economiei, ci de o ceea ce constituia o problemă de percepţie, va proceda la corectarea deficienţelor din această direcţie, aspect ce se putea dovedi salutar şi care, de altfel, era facilitat de capitalul său de

imagine, dar şi de faptul că acest domeniu nu necesita un influx de resurse, preponderent contând abilităţile de comunicator ale celui ce se implica în acest domeniu.

De asemenea, prin faptul că anunţa clar care vor fi paşii pe care îi va întreprinde în perioada imediat următoare – reglementarea acelor sectoare în care vidul legislativ permisese apariţia, sau cel puţin, favorizase adâncirea problemelor, fără însă a se pronunţa deschis împotriva celor ce activau în acele domenii – populaţia ştia la ce să se aştepte, fiind practic avertizată că nu aveau loc să se producă miracole peste noapte, dar că preşedintele se implica, cu instrumentele ce-i stăteau la dispoziţie prin mandatul pe care îl deţinea, pentru soluţionarea problemelor lor.

Să precizăm că, spre deosebire de Theodore Roosevelt, predecesorul său în ceea ce priveşte promovarea liniei progresiste în politică, Franklin D. Roosevelt nu se va opune deschis intereselor marilor afacerişti, el neacuzându-i nediscriminatoriu pe aceştia pentru tarele economiei, precum procedase cel de-al douăzeci şi şaselea preşedinte, ci, rezumându-se la a-i condamna pe cei care, prin conduita lor aduseseră deservicii bunei funcţionări a economiei şi optând pentru o linie mai conciliantă cu cei ce se dovedeau a fi de bună credinţă, el apreciind, în mod corect, că ar fi fost imposibilă restabilirea unui climat de pace socială în lipsa unei relaţii dacă nu cordiale, cel puţin funcţionale, între administraţie, patronate şi muncitori.

Relevant este să pomenim faptul că, de altfel, discursul inaugural al lui Roosevelt venea să pledeze tocmai în această direcţie, el invocând „unitatea naţională, cu conştiinţa curată a căutării unor valori morale vechi şi de preţ". În acest sens, arăta el, politicile sale, oricât de reformiste, nu erau menite a zgudui orânduirea existentă din temelii, ci, din contră, tocmai a o consolida. Astfel, va conchide el, „[nu] suntem neîncrezători în viitorul democraţiei în esenţa sa. Poporul american nu a eşuat. [Aflat] în nevoie, acesta a învestit un mandat prin care arată că doreşte acţiune directă,

cu vigoare. Mi-au făcut un cadou constând în dorinţele lor. În spiritul darului, îl accept."

Paragraful imediat următor, ce marchează finalul discursului, vine să invoce, într-o manieră atât de frecventă în retorica politică americană, susţinerea divinităţii: „În această dedicaţie [adresată] Naţiunii cerem cu umilinţă binecuvântarea lui Dumnezeu. Fie ca El să ne aibă în pază pe fiecare dintre noi. Fie ca El să mă călăuzească în zilele ce vor veni".

Amintind, am putea spune, în primul rând de discursurile lui Woodrow Wilson (care, să nu uităm, era fiul unui predicator prezbiterian), dar încadrându-se pe un făgaş datând încă din zorii colonizării Americii, când pastorul John Winthrop pleda pentru o Americă dedicată transpunerii cuvântului divin pe pământ (într-o manieră aproape augustiniană, căreia însă îi adăuga dimensiunea excepţionalistă, a promovării acestui model în exterior). În condiţiile în care, să nu uităm, puritanii jucaseră un rol determinant în fondarea coloniilor americane, nu trebuie să ne surprindă faptul că retorica de inspiraţie religioasă îşi va găsi un ecou deosebit în S.U.A. în decursul secolelor, chiar în prezent, într-o epocă a secularizării fără precedent, ea având o rezonanţă deosebită, în special dacă avem în vedere faptul că, în 2001, doar cca. 15% din populaţie se declara ca nereligioasă, atee sau agnostică, iar denominaţiile religioase non-creştine atrăgeau abia cca. 5,2% din populaţie[188].

Iar dacă, în prezent, Partidul Republican este cel care face, cel mai frecvent, uz de retorica religioasă[189], nici democraţii, dacă doresc mobilizarea acelei părţi a electoratului compusă din cei ce se recomandă drept creştini înveteraţi, nu

---

[188] Pentru o statistică cuprinzătoare privind religiozitatea în S.U.A., vid. David Evans, „What Is Your Religion, If Any", în *USA Today*, McLean, VA: Gannett Co., http://www.usatoday.com/graphics/news/gra/gnoreligion/flash.htm , 23 decembrie 2008

[189] Pt. detalii, vid. „The Rise of the Religious Right in the Republican Party", în *Theocracy Watch,* http://www.theocracywatch.org/ , 6 septembrie 2008

ar putea, sub nici o formă, să ignore această componentă în discursul lor politic. Trebuie, de asemenea, să precizăm că, deşi abia începând cu deceniul al şaptelea al secolului XX se va contura o mişcare neoconservatoare proeminentă (şi deşi discursul pe care îl avem în vedere venea din partea unui democrat), în condiţiile în care societatea interbelică era, inerent, mai tradiţionalistă decât cea din prezent, invocarea elementelor de inspiraţie religioasă era menită a da discursului în cauză acel plus de atractivitate în ochii publicului care să determine andosarea, de către acesta, a întregului mesaj ce le fusese deferit atenţiei.

Ar fi însă injust a aprecia că Roosevelt s-ar fi limitat exclusiv la exercitarea excelentelor sale abilităţi de comunicare, în scopul expunerii unor discursuri frumos meşteşugite, fără însă a le da consistenţa materială necesară. Din contră, acesta va duce, încă din primele zile de după învestirea sa ca preşedinte, o politică proactivă, menită a corecta tot ceea ce putea fi corectat cu instrumentele de care dispunea deţinătorul puterii executive – care, să nu uităm, are, în sistemul american, nu doar prerogative extinse prin comparaţie cu regimurile parlamentare europene, ci şi o expunere mediatică deosebită, aflându-se permanent în centrul atenţiei publicului, condiţii în care, un bun cunoscător al psihologiei acestuia, va putea înfăptui minuni prin utilizarea judicioasă a acesteia. Şi, după cum ne va convinge, în repetate rânduri, Franklin D. Roosevelt era, fără îndoială, omul potrivit în acest sens.

Astfel, încă din ziua inaugurării sale, Roosevelt va proceda la soluţionarea uneia din cele mai delicate probleme ale momentului, panica bancară (care, după cum am văzut *supra*, prin faptul că un număr crescând de deponenţi alegea să-şi retragă sumele investite, risca, asemeni panicii bursiere, să inducă efecte destabilizatoare deloc dezirabile pe piaţa bancară, susceptibile chiar a cauza intrarea în incapacitate de plată a unora din băncile ce dispuneau de mai puţine lichidităţi). În acest sens, va acţiona într-o manieră cât se poate

de simplă, dar în acelaşi timp, de eficientă, demonstrând hotărâre şi, deopotrivă, încrederea în stabilitatea structurală a sistemului bancar.

Concret, Roosevelt îi va instrui pe guvernatorul de New York, Herbert Henry Lehman[190], precum şi pe cel de Illinois, Henry Horner, ca în ziua inaugurării sale ca preşedinte, să declare o vacanţă bancară, suspendând astfel activitatea tuturor băncilor din cele două importante centre financiare ale naţiunii, New York şi, respectiv, Chicago[191].

---

[190] Important om politic democrat, Herbert H. Lehman era, începând cu 1908, unul din asociaţii reputatei bănci de investiţii Lehman Brothers, ce aparţinea unui holding financiar creat în 1850. Va deţine numeroase demnităţi din partea Partidului Democrat, de la vice-guvernator al statului New York şi, mai apoi, guvernator, la senator, dar şi la poziţii precum cea de director pentru ajutorul extern în cadrul Departamentului de Stat, sau de director general într-un departament al O.N.U. Solidele sale cunoştinţe din domeniul bancar îi vor fi de un real folos, în special în aceste din urmă poziţii. Vid. „LEHMAN, Herbert Henry, (1878 - 1963)", în *Biographical Directory of the United States Congress, 1774-present*, Washington, DC: U.S. Senate Historical Office, 2008
Să precizăm, ca o paranteză, că banca Lehman Brothers a fost una din cele mai stabile instituţii financiare americane timp de mai bine de un secol şi jumătate, traversând cu succes unele din cele mai tulburi perioade ale istoriei naţiunii sale, până în momentul în care, un management defectuos, coroborat cu problemele cauzate de criza ipotecilor secundar-principale, o va împinge spre faliment. Este adevărat, însă, că, la momentul falimentului, la conducere nu se mai aflau membrii familiei Lehman, ci un manager profesionist (deşi, dacă ne este permis a adăuga, a cărui conduită profesională este cel puţin discutabilă). Efectele falimentului unei bănci de talia Lehman Brothers asupra economiei americane vor fi aproape catastrofale, în ziua pronunţării falimentului acesteia, 15 septembrie 2008, indicele bursier DJIA înregistrând o abruptă scădere de 504,58 puncte, după ce, în zilele anterioare, pe fondul panicii create de iminenţa falimentului Lehman Brothers, înregistrase pierderi de alte cca. 300 de puncte. Vid. „Rethinking Lehman Brothers. The price of failure", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 2 octombrie 2008, precum şi Bernie Becker şi Ben White, „Lehman Managers Portrayed as Irresponsible", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 6 octombrie 2008
Pt. detalii privind evoluţia bursei în perioada menţionată, vid. „Dow Jones Industrial Average - Historical Quotes", în *CNN Money*, http://money.cnn.com/quote/historical/historical.html?pg=hi&close_date=15%2F09%2F2008&mode=add&symb=DJIA , 23 decembrie 2008

[191] A.J. Badger, *op. cit.*, pp. 67 sq.

Două zile mai târziu, pe 6 martie 1933, Roosevelt va declara o vacanţă bancară la nivel federal, prevalându-se în acest sens de prerogativele ce îi erau conferite de Legea Comerţului cu Inamicul, datând din timpurile primei conflagraţii mondiale.

În baza Titlului 12, Cap. 2, Subcap. IV, Secţiunea 95A a acesteia, pe timp de război, preşedintele avea dreptul de a „investiga, reglementa sau interzice" tranzacţiile în valută sau metale preţioase, precum şi transferurile sau operaţiunile de credit ale oricărei instituţii bancare[192]. Totuşi, trebuie să precizăm faptul că Roosevelt, un excelent cunoscător al legislaţiei, deşi a acţionat în vederea atingerii unui scop benign, a făcut uz de prerogativele sale la limita legalităţii, în condiţiile în care, tehnic vorbind, singura raţiune pentru care s-ar fi putut aprecia, la momentul respectiv, că S.U.A. s-ar fi aflat în război la momentul respectiv ar fi constituit-o prezenţa unor efective reduse de trupe americane staţionate în Thailanda[193], ţară ce se afla, la momentul respectiv, în etapele finale ale unei revoluţii ce zguduise ţara timp de un deceniu.

(Să menţionăm că Roosevelt va face uz de practici similare ori de câte ori va estima că situaţia i-o cere, fapt ce, deşi în unele situaţii se va dovedi, retrospectiv, drept un lucru excelent, îi va atrage şi criticile acelor opozanţi care – din anumite puncte de vedere, pe bună dreptate – îl vor acuza de subminarea mecanismelor democraţiei. Şi, după cum vom vedea ulterior, dacă preşedintele Roosevelt a fost departe de a acţiona cu malvolenţă, unii din paşii pe care i-a întreprins ar putea fi priviţi cel puţin cu suspiciune, dacă nu cu mefienţă, în special într-o ţară în care teama de totalitarism a reprezentat o

---

[192] Textul integral al „Trading With the Enemy Act" (6 octombrie 1917) este disponibil în *U.S. Code Collection*, Cornell University Law School, http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode12/usc_sec_12_00000095---a000-.html , decembrie 2008

[193] Cf. Peter Anthony, *Thailand & the Pacific War, 1933 to 1945*, http://www.peteranthony.org/Thailand%20and%20the%20Pacific%20War.pdf , decembrie 2008

constantă recurentă a istoriei sale – teamă care, am aprecia, a constituit de altfel o excelentă garanţie a democraţiei şi libertăţilor fundamentale).

Respiro-ul astfel obţinut nu va reprezenta pur şi simplu un moment de inactivitate în care să ofere asigurări verbale populaţiei panicate de criza bancară, fapt ce ar fi fost, de altfel, futil, deoarece la expirarea vacanţei bancare lucrurile ar fi revenit exact în punctul lor de plecare, sau, chiar mai rău, ar fi determinat populaţia, a cărei panică să fi fost amplificată de imposibilitatea de a avea acces la conturile lor în zilele precedente, să dorească, odată băncile redeschise, să îşi retragă chiar cu mai mare repeziciune depozitele. Din contră, Roosevelt va utiliza aceste zile pentru a demara ample inspecţii la majoritatea băncilor aflate în dificultate, astfel încât eventualele nereguli contabile să poată fi depistate, în scopul eliminării oricăror suspiciuni privind „sănătatea" acestora şi în speranţa că transparenţa suplimentară să aibă ca efect redresarea încrederii populaţiei.

Concomitent, Roosevelt va demara procedurile pentru adoptarea Legii Bancare pentru Situaţii de Urgenţă[194], pe care o va deferi votului Congresului pe 9 martie 1933. Aceasta venea să corecteze şi de jure situaţia de care se prevalase preşedintele în urmă cu cinci zile, extinzând prerogativele sale de a suspenda activitatea instituţiilor bancare „pe timp de război": noua formulare, conform Titlului I, Secţiunea II, Parag. B. al Legii, era „pe timp de război sau pe timpul oricărei alte perioade de urgenţă naţională declarată astfel de către preşedinte".

Cu prerogative similare era învestit şi Secretarul Trezoreriei, care, în lumina prevederilor Secţiunii III (ce venea să amendeze Secţiunea XI, Parag. N din Legea Comerţului cu Inamicul), putea solicita „tuturor indivizilor, parteneriatelor,

[194] „Emergency Banking Relief Act of 1933", în *Documents of American History*, Praga: Institute of International Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University, http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1930sunit.html , 5 mai 2003

asociaţiilor şi corporaţiilor să plătească şi să livreze către Trezoreria Statelor Unite orice parte, sau tot aurul" pe care l-ar fi deţinut. Aceste măsuri, cu un caracter ce nu tocmai cadra cu o piaţă liberă, erau gândite pentru a face posibilă intervenţia rapidă pe piaţa monetară, făcând astfel posibilă stabilizarea fluctuaţiilor acesteia de către instituţiile statului.

Acestea dobândeau astfel un (eficace) instrument suplimentar de influenţare a economiei, fapt ce, deşi în situaţii normale ar fi fost privit ca o ingerinţă profund anti-liberală, în situaţii de criză se putea dovedi un element salutar. De altfel, prin achiziţionarea de către stat a surplusului de aur de pe piaţă, în schimbul acordării de compensaţii monetare – realizate, în fond, prin emisiuni de monedă fără acoperire în rezerva naţională de aur, dolarul înregistrând o devalorizare de aproximativ 40% în mai puţin de un an de la promulgarea legii – se va reuşi, în bună măsură, frânarea ciclului deflaţionist ce afecta economia americană[195].

Titlul II, autointitulat drept „Legea pentru Conservarea Băncilor", prevedea crearea unei poziţii de Auditor Monetar, care, „ori de câte ori va aprecia acest lucru ca necesar pentru conservarea activelor unei bănci, în folosul debitorilor şi creditorilor acesteia, […], va putea numi un Curator al băncii, căruia să îi ceară implementarea acelor măsuri de siguranţă pe care Auditorul le va crede de cuviinţă. Curatorul, sub supravegherea Auditorului, va asuma posesia asupra documentelor, registrelor şi oricăror materiale similare ale băncii în cauză, acţionând în aşa manieră încât să conserve activele băncii, aşteptând dispoziţiile viitoare privind

[195] Dacă, de regulă, deflaţia este asociată cu efectul ei imediat vizibil, constând în scăderea preţurilor, nu mai puţin adevărat este că, prin efectul ei mai puţin perceptibil, al reducerii drastice a masei monetare aflate în circulaţie, aceasta reprezintă – în pofida aparenţei sale benigne - un fenomen cu consecinţe nefaste asupra economiei, ducând la o încetinire semnificativă a cvasitotalităţii sectoarelor acesteia, prin inducerea unei crize de lichiditate, cu care ajung să se confrunte agenţii economici. Vid. Murray N. Rothbard, *Making Economic Sense*, Auburn, AL: Mises Institute, 1995, cap. 68

operaţiunile acesteia, conform cu prevederile legale în materie".

De asemenea, în situaţia în care investigaţiile aveau să releve faptul că era necesară o reorganizare majoră a băncii în cauză, aceasta avea să aibă loc abia după consultări cu deponenţii, creditorii şi acţionarii băncii, astfel încât interesele acestora să fie luate în considerare într-o manieră adecvată; obiectivul era asigurarea instrumentelor de plată suficiente pentru satisfacerea a cel puţin 75% din creanţele înregistrate de banca în cauză la momentul respectiv.

Măsurile de curatelă aveau să fie menţinute până când Auditorul avea să aprecieze, prin studierea documentelor contabile, că ridicarea lor devenise posibilă; aceasta urma să aibă loc într-un termen de cincisprezece zile, moment în care Curatorul trebuia să restituie conducerea băncii comitetului său executiv, dar şi să anunţe acest lucru într-un ziar din localitatea unde se afla sediul acesteia. În acest mod, se dorea ca, dacă iniţierea curatelei pentru banca suferindă de probleme financiare reprezentase un moment ce crease sentimente de anxietate în rândurile publicului, ce constatase astfel că instituţia căreia îi încredinţaseră depozitele lor avea probleme, terminarea acesteia să transmită un semnal pozitiv prezenţilor şi potenţialilor clienţi, care să conştientizeze astfel faptul că problemele lor au luat sfârşit.

Legea pentru Conservarea Băncilor aducea o implicare fără precedent a statului în domeniul bancar, fapt ce nu putea decât atrage resentimentele adepţilor liberalismului (între care istoricul Arthur Meiers Schlesinger, Jr., care îl va acuza pe Roosevelt de a fi încercat naţionalizarea întregului sector bancar[196]), care nu puteau decât să se teamă de ceea ce păreau a fi paşi mici, dar siguri, pe calea spre socialism.

Interesant este însă a remarca faptul că resentimente faţă de aceasta veneau şi din partea unor progresişti ca Robert La Follette sau a senatorului democrat de Colorado, Edward

[196] A. J. Badger, *op. cit.*, p. 70

Prentiss Costigan, care îl vor acuza pe preşedintele Roosevelt tocmai de a fi întreprins prea puţine, în momentul în care ar fi avut puterea de a acţiona într-o manieră mult mai decisivă, ei pledând pentru un control chiar mai strict al băncilor de către instituţiile statului.

Totuşi, să menţionăm că aceştia treceau, fără îndoială, cu vederea faptul că, spre deosebire de predecesorul său, Roosevelt găsise, după toate aparenţele, un echilibru optim, sau aproape de acest nivel, între implicarea statului în vederea soluţionării problemelor economice şi menţinerea intervenţionismului în limitele compatibile cu o economie liberă. Iar dacă avem în vedere faptul că nu mai puţin de 5000 de bănci au fost investigate în baza prevederilor anterior-menţionatei legi şi, obţinând verdictul favorabil din partea auditorilor lor, au fost astfel înlăturate orice dubii privind activitatea lor, putem considera că scopurile iniţiale ale adoptării legii au fost atinse, iar sectorul bancar a beneficiat semnificativ de pe urma acesteia, după cum, de altfel, a beneficiat, mai mult sau mai puţin direct, întreaga economie americană.

Acest prim obstacol fiind trecut, Roosevelt trebuia, după cum ar spune generalul Thomas „Stonewall" Jackson, să menţină presiunea ofensivei ridicată, atacând neobosit problemele naţiunii, una câte una, numai în acest mod putând menţine încrederea (şi, inerent, susţinerea) populaţiei la cotele suficient de ridicate care să-i permită adoptarea unor reforme conform cu ambiţioasa sa agendă.

Urmând acest raţionament, preşedintele Roosevelt va proceda, în continuare, la identificarea unor soluţii pentru problemele dintr-un alt sector-cheie al economiei, unul poate chiar mai important pentru majoritatea cetăţenilor decât cel financiar, anume cel industrial. Să ne oprim în cele ce urmează atenţia asupra politicilor sale pentru relansarea producţiei şi reducerea şomajului, vizând astfel remedierea principalelor tare cu care se confrunta industria pe timp de recesiune.

V. Programul de reforme al Administraţiei Roosevelt. Mai mult decât tentative pentru atenuarea efectelor Marii Crize

Piaţa bursieră este cea dintâi care are de suferit în momentul în care un dezechilibru major se propagă în economie, cotaţiile principalelor titluri reacţionând practic instantaneu în funcţie de percepţia pe care o au investitorii majori asupra stării generale a economiei. Din acest motiv, putem aprecia că urmărirea evoluţiei indicilor bursieri – care, după cum am văzut anterior, ne oferă o imagine agregată asupra pieţei - reprezintă un veritabil barometru, după care, din perspectivă istorică, putem judeca modul în care au reacţionat investitorii nu doar în varii momente de pe parcursul Marii Crize, ci şi, poate chiar mai important pentru demersul nostru, ca urmare a unor decizii ale Administraţiei prezidenţiale cu impact major în economie.

În aceste condiţii, apreciem că, deşi nu întotdeauna este posibilă trasarea unei legături clare între o anumită depreciere a cotaţiilor şi problemele punctuale din economie, uneori pe piaţa de capital contând mai mult o anumită percepţie sau premoniţie decât neapărat o întâmplare efectivă[197], este inevitabil ca o perpetuare suficient de

[197] Nu de puţine ori pe piaţa de capital avem de-a face cu aşa-numitele profeţii auto-realizatoare – cunoscute şi ca efectul Pygmalion, după numele piesei de teatru omonime a lui George Bernard Shaw – când, ca urmare a expectanţelor unui număr suficient de investitori, aceştia vor adopta un curs de acţiune ce se conformează viziunii încetăţenite în rândurile lor şi, prin aceasta, nu fac altceva decât să perpetueze respectiva stare de lucruri, nu de puţine ori chiar accentuând-o. Deşi nu neapărat fundamentată pe date veridice, această reprezentare a situaţiei în minţile factorilor de decizie va duce, în cele din urmă, la adeverirea asumpţiei iniţiale pur şi simplu prin faptul că toate acţiunile ulterioare vor fi întreprinse ca şi cum problema în cauză *era* reală.
Sau, pentru a cita cuvintele sociologului Robert King Merton, cel care deţine, începând cu 1948, paternitatea conceptului, „dacă oamenii definesc situaţiile ca reale, acestea vor fi reale în ceea ce priveşte consecinţele lor" – vid. „Self-Fulfilling Prophecy", în George Ritzer (ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing, 2007

prelungită a tendinţelor negative pe piaţa bursieră să aibă un impact negativ şi în economie în ansamblul ei.

Şi, după cum am văzut în capitolul al II-lea, griparea mecanismelor financiare antrenează un blocaj economic general, întreruperea accesului la instrumentele de finanţare literalmente paralizând activitatea întreprinzătorilor, inclusiv, de cele mai multe ori, a celor ale căror activităţi au prea puţine de-a face cu piaţa de capital.

În prezent, în special în S.U.A., este posibil ca populaţia însăşi să sufere enorm de pe urma prăbuşirii cotaţiilor bursiere, ca urmare a faptului că sistemul de pensii, instituit prin Legea Siguranţei Veniturilor Angajaţilor, din 1974, este bazat pe aşa-numitul mecanism al planului 401(k), care îşi trage seva din investirea contribuţiilor individuale fie în titluri de stat, fie pe piaţa bursieră, fapt ce înseamnă că orice cădere a cotaţiilor va afecta pe toţi cei care se pensionează în acea perioadă.

Din acest punct de vedere, situaţia nu era, la prima vedere, la fel de dezastruoasă în timpul Marii Crize, ce a avut loc, evident, cu mult înaintea instituirii sistemului actual; însă, dacă avem în vedere faptul că în epocă nu se acordau nici indemnizaţii de şomaj (vor fi introduse, după cum vom vedea *infra*, abia începând cu 1935), constatăm că perspectivele nu erau nici pe departe mai favorabile.

În aceste condiţii, cum se ajunsese tot mai mult ca problemele de pe Wall Street să afecteze viaţa de zi cu zi[198], pentru uşurarea problemelor sociale, ce se acutizau pe zi ce trece, se impunea tot mai stringent ca administraţia prezidenţială să se implice activ în soluţionarea problemelor.

---

[198] Spre a folosi metafora preşedintelui Barack Obama, care afirmase, în timpul campaniei sale electorale, purtată sub semnul combaterii politicilor ineficiente ale precedentei administraţii republicane în economie, că „Nu vă înşelaţi, ceea ce se întâmplă pe Wall Street afectează Strada Principală, şi încă în mai multe moduri decât v-aţi putea da seama" – cf. „On Wall Street and Main Street", în *Zimbio – Current Events*, http://www.zimbio.com/Barack+Obama/articles/2088/On+Wall+Street+and+Main+Street , 23 septembrie 2008

Astfel, după succesele iniţiale ale stăvilirii retragerii depozitelor bancare ale populaţiei şi restaurarea unui minim nivel al încrederii în sănătatea sistemului financiar – sau, cel puţin, în viabilitatea sa pe termen lung – preşedintele Roosevelt trebuia, în continuare, să se concentreze pe soluţionarea problemelor în substanţa lor.

Aceasta deoarece, să nu uităm, dacă, în adevăr, problemele mecanismului financiar pot crea necazuri severe, deopotrivă, agenţilor economici şi populaţiei, odată demarate, efectele negative au tendinţa de a se propaga, iar soluţionarea doar a aspectelor apărute în primă fază – i.e. a celor de natură financiară – deşi poate avea efecte benefice pe termen scurt, se va dovedi nesustenabilă cu excepţia cazului în care e implementată concertat cu măsuri de reformă în celelalte domenii ale economiei, care să ducă, astfel, la reluarea ciclului normal producţie – desfacere - consum.

Totuşi, problemele sunt mai complexe decât ar părea la o primă vedere: pe de o parte, acutizarea dificultăţilor economice este o chestiune ce priveşte largi categorii ale populaţiei. Iar acest lucru este un punct extrem de sensibil pentru clasa politică, întrucât, în fond, aceasta este judecată de către electorat – exact acea majoritate a populaţiei care se dovedeşte cea mai vulnerabilă în condiţii de criză – motiv pentru care liderii politici văr trebui să facă tot posibilul pentru a intra în graţiile electoratului.

În acest sens, o politică proactivă, care să înfăţişeze în ochii electoratului un lider implicat, care arată deferenţă faţă de problemele celor pe care îi reprezintă, se poate dovedi cel mai adesea cea mai de succes strategie din punct de vedere electoral, motiv pentru care, de altfel, va reprezenta şi cea mai frecventă abordare. Să precizăm de asemenea că, în mod similar, demonizarea administraţiei în exerciţiu fie ca direct responsabilă pentru problemele economiei, fie ca prea puţin implicată în soluţionarea acestora, reprezintă un excelent mod de a-i submina autoritatea şi de a-i şterbi din scorul electoral, constituind, în consecinţă, un instrument predilect al opoziţiei.

Putem în acest sens aprecia că implicarea guvernului pentru atenuarea efectelor crizei constituie, fără drept de apel, cea mai adecvată abordare din punct de vedere social, statul având astfel grijă de cei aflaţi sub aripa sa protectoare, astfel categoriile cele mai vulnerabile ajungând să primească un anumit grad de protecţie în faţa vicisitudinilor aduse de traversarea unei recesiuni prelungite.

Totuşi, după cum o demonstrează economiştii şi gânditorii libertarieni, pentru economie în ansamblul ei, este posibil ca abordarea intervenţionistă să nu se dovedească sub nici o formă una fericită. Din contră, implicarea statului va presupune, inevitabil, ca acesta să preia o serie din activităţile întreprinse până atunci de întreprinzători privaţi, precum şi, cel mai adesea, să introducă unele limitări ale libertăţilor de care se bucurau până în momentul respectiv cetăţenii. Din acest punct de vedere, apreciem că există suficiente riscuri pentru ca asumarea de către guvern a unor prerogative prea extinse în gestionarea problemelor de natură pur economică, ameninţând în acelaşi timp unele libertăţi fundamentale, să poată fi privită drept un lucru dezirabil.

În plus, după cum vom vedea *infra*, există argumente pertinente în defavoarea intervenţionismului guvernamental din perspectiva cultivării ineficienţei în economie şi a perpetuării unor tare ale sistemului care, dacă ar fi lăsate în voia mecanismelor „mâinii invizibile”[199] ce guvernează economia liberă, ar fi eradicate incomparabil mai repede şi, probabil, cu costuri totale mai mici decât ca urmare a

[199] Concept consacrat de Adam Smith şi constituind unul din fundamentele liberalismului, mâna invizibilă reprezintă, în fapt, nimic altceva decât capacitatea de autoreglare şi autoechilibrare a unei economii libere, în care statul îşi limitează rolul la cel de gardian al ordinii de drept, fără a interveni activ, tocmai pentru a permite jucătorilor de pe piaţă să activeze la maximumul potenţialului lor şi, în mod corespunzător, orice abateri de la căutarea constantă a eficienţei sunt sancţionate de existenţa concurenţei perfecte şi a libertăţii depline de alegere a consumatorului. Pentru detalii, vid. Mark Thornton, „The Mystery of Adam Smith’s Invisible Hand Resolved (Working Paper)”, Auburn, ALA: Ludwig von Mises Institute, mai 2006

intervenţiei statului. În acest sens, după cum vom vedea, a fost dezvoltată inclusiv teza – susţinută de argumente cât se poate de pertinente - conform căreia intervenţiile Administraţiei Roosevelt nu au făcut decât să prelungească Marea Criză.

Totuşi, întrucât punctul central al demersului nostru nu îl constituie într-atât studiul Marii Crize din perspectiva economică, ci preponderent măsurile şi reacţiile de natură politică ale Administraţiei Roosevelt în vederea corectării problemelor deloc uşoare cu care se confrunta naţiunea, vom prefera, cel puţin pentru moment, să nu chestionăm într-atât justeţea deciziilor acesteia, cât să ne concentrăm pe evocarea şi analizarea lor din perspectiva istoriei şi a ştiinţelor politice.

Să ne oprim, astfel, în continuare atenţia asupra concepţiei preşedintelui Roosevelt în ceea ce priveşte rolul guvernului în materie, dar şi asupra măsurilor legislative concrete pe care le va promova pentru a sprijini relansarea sectoarelor-cheie ale economiei, dar şi, poate chiar mai important, pentru a reabsorbi forţa de muncă disponibilizată masiv în perioada imediat anterioară.

Astfel, pe 12 mai 1933, la iniţiativa Administraţiei Roosevelt, Congresul va adopta Legea Asistenţei Federale de Urgenţă[200], care avea, după cum rezultă din preambulul său, menirea de a „asigura [cadrul adecvat] pentru cooperarea Guvernului Federal cu variile State şi Teritorii, cât şi cu Districtul Columbia, pentru uşurarea greutăţilor şi suferinţelor cauzate de şomaj".

Congresul venea să ia act de problemele cu care se confrunta naţiunea, ajungând să considere că „prezenta criză economică a creat o [situaţie de] urgenţă serioasă, datorată şomajului răspândit pe scară largă şi a insuficienţei tot mai

---

[200] „Federal Emergency Relief Act of 1933", adoptată de al 73-lea Congres, în sesiunea I, pe 12 mai 1933, text legislativ reprodus în *Documents of American History*, http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1930s/EmergRelief_1933.html , 9 aprilie 2002

pronunţate a fondurilor de asistenţă ale Statelor, cât şi locale, fapt ce a cauzat sau ameninţă să cauzeze privarea de cele necesare vieţii pentru un număr considerabil de familii şi indivizi, devenind astfel imperativ pentru Guvernul Federal să coopereze cu variile State şi Teritorii, cât şi cu Districtul Columbia, în vederea furnizării de asistenţă populaţiei aflată în nevoie şi disperare".

Şi cum, inevitabil, orice program de asistenţă are nevoie de resurse considerabile pentru a putea fi dus la îndeplinire, Secţiunea a doua a Legii Asistenţei venea să stabilească un buget suplimentar de 500 milioane USD, care aveau să fie alocaţi, într-o primă fază, prin intermediul aşa-numitei Corporaţii pentru Reconstrucţia Financiară[201], pentru ca, în termen de zece zile de la promulgarea prezentei legi, să ia fiinţă Administraţia Federală pentru Asistenţa de Urgenţă (F.E.R.A., după iniţialele sale în limba engleză).

Se cuvine să precizăm însă că, spre deosebire de Corporaţia lui Hoover, F.E.R.A. nu acorda credite, ci granturi, statele beneficiare nefiind astfel condiţionate în a-şi limita asistenţa acordată populaţiei în funcţie de capacitatea de rambursare. Dacă o abordare bazată pe creditare este, în general, preferabilă dintr-o perspectivă liberală, ea sprijinind iniţiativa particulară, spre deosebire de o simplă alocare de fonduri în care ar prima elementul asistenţial, ce poate fi privit chiar având pronunţate conotaţii de stânga, în situaţii de criză,

---

[201] Agenţie guvernamentală independentă, creată de preşedintele Herbert Hoover în 1932, care, prin intermediul unor programe extensive de creditare – sumele vehiculate ajungând până la două miliarde USD- adresate băncilor şi principalelor conglomerate industriale, să le relanseze activitatea. Cum însă economia în ansamblul ei se afla în proces de contracţie, alocarea de fonduri suplimentare unor sectoare care oricum îşi restrângeau activitatea nu a reprezentat decât o acţiune superfluă, irosindu-se, practic, fonduri care ar fi putut fi utilizate cu mai mult succes în alte domenii. Pt. detalii, vid. James Butkiewicz, „Reconstruction Finance Corporation", Economic History Encyclopedia,
http://eh.net/encyclopedia/article/butkiewicz.finance.corp.reconstruction , 19 iulie 2002

în care nivelul şomajului creşte, după cum am văzut, la cote alarmante, se poate dovedi preferabil a acorda fonduri nerambursabile, pentru a nu stânjeni largheţea autorităţilor locale în a le aloca populaţiei afectate.

Deşi acest lucru poate părea ca şi cauzând o cheltuială suplimentară pentru contribuabil, şi, în acelaşi timp, a sprijini contraperformanţele celor asistaţi, care vor fi mai puţin motivaţi în a se reintegra în muncă, totuşi, faptul că respectivilor şomeri li se va asigura un nivel minim al subzistenţei pentru o perioadă, permiţându-le astfel o tranziţie fără impedimente majore către următorul loc de muncă, reprezintă un beneficiu pentru întreaga societate, nu doar prin reducerea presiunii psihologice într-o perioadă în care disponibilizările sunt ceva la ordinea zilei, dar şi, poate chiar mai important, prin prevenirea apariţiei unor comportamente deviante de tip infracţional, care ar fi mult mai probabil să se dezvolte în rândurile unor persoane aflate în pragul disperării, ca urmare a imposibilităţii asigurării celor trebuincioase subzistenţei.

Administraţia Federală pentru Asistenţa de Urgenţă avea între atribuţii realizarea unor expertize şi investigaţii în vederea formării unei imagini cuprinzătoare asupra oricărora din problemele adresate de legea de abilitare, dar şi a oricăror investigaţii ar fi fost apreciate ca necesare de către preşedinte, la solicitarea expresă a acestuia; de asemenea, F.E.R.A. era ţinută să publice rapoarte de activitate lunare, ce aveau să fie supuse, deopotrivă, atenţiei preşedintelui, secretarului general al Senatului, şi înaltului funcţionar al Camerei Reprezentanţilor, astfel încât să existe o transparenţă totală a repartizării şi utilizării fondurilor.

În ceea ce priveşte alocarea fondurilor, să precizăm că jumătate dintre acestea reveneau direct statelor federate, care urmau să le utilizeze conform propriilor aprecieri, pentru satisfacerea necesităţilor locale, ele putând alege să ofere cetăţenilor disponibilizaţi fie compensaţii băneşti, fie bunuri materiale sau servicii (Secţiunea 4, pct. a). Sumele alocate

puteau merge până la o treime din cheltuielile bugetare ale fiecărui stat în parte, ele urmând a fi eliberate, urmare a unei cereri înaintate de guvernatorul statului, în plăţi trimestriale.

În eventualitatea în care necesităţile unui stat s-ar fi dovedit mai ridicate decât plafonul anterior-menţionat, guvernatorul acestuia putea solicita, motivat, F.E.R.A. alocarea de fonduri suplimentare (Secţiunea 4, pct. c), ce aveau să fie acordate, după investigarea fiecărei solicitări în parte, din restul de fonduri aflate la dispoziţia Administraţiei Federale pentru Asistenţa de Urgenţă; în continuare, guvernatorul statului în cauză era ţinut a prezenta F.E.R.A. rapoarte periodice privind cheltuirea fondurilor primite, astfel încât să existe în permanenţă certitudinea că utilizarea acestora decurgea în mod optim şi că resursele erau alocate exact acolo unde era nevoie de ele.

Poziţia supremă în F.E.R.A., cea de Administrator, va reveni lui Harry Lloyd Hopkins, un fost director al Crucii Roşii, Divizia Golfului Mexic, şi ulterior director executiv al Administraţiei pentru Ajutorul Temporar de Urgenţă (T.E.R.A.) a statului New York (instituţie fondată, după cum am văzut *supra*, în capitolul III, în timpul mandatului de guvernator al lui Franklin D. Roosevelt).

Să precizăm, de altfel, că F.E.R.A. reprezenta, în fond, o extindere la nivel naţional a T.E.R.A., dar şi o adâncire a proiectului acelor ani, acoperind o mai mare varietate a problemelor şi, inerent, având o libertate de acţiune incomparabil mai mare – să nu uităm că, în 1931, Roosevelt fusese guvernator din partea Partidului Democrat într-o ţară aflată sub preşedinţie republicană, în timp ce, deja, în 1933, aveam de-a face cu o administraţie democrată şi un congres de aceeaşi culoare politică. În aceste condiţii, în timp ce, incontestabil, T.E.R.A. se remarcase ca un proiect novator, dar, totuşi, fusese de o amploare restrânsă, date fiind posibilităţile sale relativ limitate de implementare, prin contrast, F.E.R.A. se va dovedi un real succes, ducând, prin distribuirea de fonduri dedicate expres programelor de asistenţă pentru cei

disponibilizaţi, la ameliorarea condiţiilor de viaţă pentru un număr ridicat de şomeri[202].

Să mai precizăm că, până la încetarea activităţii sale, în decembrie 1935 (odată cu transferarea atribuţiilor sale către nou-înfiinţatul Comitet al Securităţii Sociale), F.E.R.A. va distribui ajutoare totalizând peste trei miliarde USD[203], unele state, precum Ohio, ajungând a primi, în cele din urmă, circa două treimi din bugetul destinat indemnizaţiilor de şomaj din fonduri federale.

Totuşi, simpla acordare de asistenţă materială nu face decât să trateze simptomele crizei, fără însă a acţiona împotriva maladiei înseşi. Astfel, scopul nu este nici pe departe doar ca şomerii să beneficieze de o indemnizaţie, ci, ca, în cele din urmă, să fie reintegraţi în muncă, lucru dacă nu imposibil, devenit extrem de dificil ca urmare a reducerii drastice a oportunităţilor de angajare pe timp de recesiune.

În acest sens, Roosevelt va stabili ca, la angajarea în structurile Administraţiei Federale pentru Asistenţa de Urgenţă să aibă prioritate şomerii, ajungându-se ca aproximativ 90% din personalul său să îl reprezinte persoane disponibilizate anterior. Cum însă acest lucru era departe de a absorbi imensul excedent de forţă de muncă de pe piaţă, era necesar a trece la măsuri pe scară chiar mai largă, în acest sens Roosevelt dedicându-se, în perioada imediat următoare, implementării unor programe menite a relansa economia şi a duce la reapariţia atât de necesarelor locuri de muncă.

Cel dintâi domeniu vizat va fi industria, a cărei relansare se impunea ca o necesitate primordială, în primul rând pentru a stopa declinul locurilor de muncă disponibile pe

---

[202] Să menţionăm că, în 1930, numărul şomerilor din S.U.A. depăşea 4,3 milioane, fiind în consecinţă comparabil cu populaţia din prezent a unor state precum Carolina de Sud, Louisiana sau Kentucky, pentru ca, la apogeul crizei, să se apropie de 8 milioane – comparabilă, deci, cu cea a unor state mai dens locuite, precum New Jersey sau Virginia (cf. „Social Issues, 1929-1942", în *Travel and History*, www.u-s-history.com , 4 aprilie 2009)

[203] Cf. „Federal Emergency Relief Administration", în *ibid.*

piaţă (deoarece este evident faptul că o contracţie a activităţii industriale antrenează disponibilizări masive, nu doar în scopul reducerii costurilor cu munca salariată, ci şi deoarece pur şi simplu faptul că nu mai există cerere pentru produsele companiei înseamnă că va fi necesară o reducere a producţiei, fiind în consecinţă nevoie de mai puţini oameni implicaţi în manufacturarea lor).

De asemenea, ar fi virtual inimaginabil a concepe viaţa contemporană fără produsele industriale. Este adevărat că restrângerea activităţii companiilor producătoare se datorează, într-o primă etapă, reducerii cererii ca urmare a lipsei lichidităţilor, şi, teoretic cel puţin, fenomenul va continua până când deflaţia va duce la restabilirea echilibrului dintre preţuri şi puterea de cumpărare diminuată a consumatorilor[204].

În practică însă, dacă fenomenul se perpetuează pentru un interval de timp mai îndelungat decât ceea ce

---

[204] Astfel, ar sugera înţelepciunea populară, deflaţia ar trebui să fie un „lucru glorios", ducând la restaurarea puterii de cumpărare şi, deci, la o îmbunătăţire a nivelului de trai. Sau, dacă privim moneda ca un instrument de schimb, a cărui valoare reprezintă, în fond, o convenţie socială, am putea considera că deflaţia a dus pur şi simplu la o denominare, echilibrul pieţei restabilindu-se pe un palier inferior al expresiei numerice a preţurilor. Totuşi, la o analiză mai atentă, lucrurile nu stau nici pe departe aşa, existând şi o componentă a „forţei distructive" a deflaţiei, prin faptul că aceasta antrenează o încetinire chiar mai pronunţată a creditării (şi, să nu uităm, restrângerea creditării era, în fond, responsabilă în mare măsură de adâncirea în recesiune).

Un alt element negativ al deflaţiei îl reprezintă cel psihologic: ideea că banii cuiva ar putea valora mai mult în viitor îl va determina să îşi reducă chiar mai puternic consumul, în vederea economisirii, el sperând la investiţii viitoare mai profitabile.

În acest mod însă, comportamentul consumatorilor care îşi autoimpun privaţiuni nu face decât să ducă la o încetinire chiar mai accelerată a consumului şi, implicit, a necesarului de producţie, care ajunge să se însumeze cu restrângerile cauzate de criză.

Pentru o expunere mai detaliată a efectelor deflaţiei, vid. Llewelynn H. Rockwell, Jr., „The Blessings of Deflation", în *The Mises Daily*, Auburn, AL: Mises Institute, 30 mai 2003; pentru o analiză a comportamentului consumatorilor în timp de criză, vid. „From buy, to bye-bye", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 2 aprilie 2009

analiştii economici ar aprecia ca reprezentând nimic mai mult decât o simplă corecţie, şi nu o recesiune în adevăratul sens al cuvântului (având deci o întindere de până la jumătate de an şi neimplicând contracţii ale produsului intern brut[205]), problemele pot deveni mult mai delicate: nu doar că populaţia va intra, din punct de vedere economic, într-o expectativă echivalentă cu o adevărată „hibernare" în ceea ce priveşte achiziţiile de produse non-esenţiale satisfacerii necesităţilor imediate (şi chiar cele dedicate acestora vor fi restrânse), ci economia în ansamblul ei va fi antrenată pe o perpetuă spirală descendentă.

În aceste condiţii nefaste, riscurile sunt incomparabil mai mari decât ar părea la prima vedere, civilizaţia însăşi fiind ameninţată: scriitoarea şi gânditoarea obiectivistă Ayn Rand evocă, în romanul ei filozofic, *Atlas Shrugged*[206], imaginea unei lumi în care iniţiativa privată şi spiritul antreprenorial au devenit non-valori, fiind condamnate ca malvolente şi egoiste, înavuţirea, chiar ca rezultat al muncii oneste, fiind dezavuată; însuşi capitalismul devine ţinta oprobriului public şi, ca urmare a acestui fapt, a politicienilor demagogi, care constată că, acţionând în acest mod, vor face pe placul electoratului.

Nu doar simptomele evocate în roman, ci şi „soluţiile" avansate de guvernanţi sunt frapant de asemănătoare cu situaţia din timpul Marii Crize, cu excepţia faptului că, după cum vom vedea, spre deosebire de Theodore Roosevelt, Franklin Delano nu va ataca în mod vituperant marile conglomerate financiare, ci, din contră, va încerca să coopereze cu acestea în implementarea politicilor sale de reformă. Revenind, să menţionăm faptul că Ayn Rand a avertizat în mod cât se poate de pertinent (deşi nu menţionează nicăieri în

---

[205] Cf. Jessica Ramirez, „Exactly How Bad Is It? The difference between a recession and a depression", în *Newsweek*, New York: Newsweek, Inc., 16 octombrie 2008

[206] Ayn Rand, *Atlas Shrugged*, New York: Signet, 2007 (prima ediţie, 1957); titlul romanului este traductibil ca *Revolta lui Atlas*, dacă ne raportăm la ediţia de limbă franceză - *La révolte d'Atlas*, Paris şi Geneva: Jeheber, 1958

roman ideea de criză economică în mod explicit, ci doar cea a unei crize a talentului şi iniţiativei) asupra pericolelor reprezentate de încetinirea economiei şi de griparea adevăratului „motor al lumii", spiritul antreprenorial.

În aceste condiţii, dacă la început efectele ar fi, cel mult, cauzatoare de frustrări pentru consumatorii care ar constata că apar unele deficienţe ca urmare a lipsei de mantenanţă în sectoare care, anterior, erau deservite ireproşabil, odată cu adâncirea recesiunii şi, implicit, cu diminuarea interesului întreprinzătorilor de a activa pe piaţă, ei fie intrând în expectativă, sperând la revenirea unor vremuri mai favorabile, fie fiind forţaţi să îşi tragă obloanele ca urmare a barierelor de ordin fiscal[207], domenii de activitate întregi să colapseze.

Deşi încă ar fi improbabil ca scenariile imaginate de Ayn Rand să devină realitate (ajungându-se, spre exemplu, ca sistemul feroviar să intre în decrepitudine până la nivelul nesatisfacerii necesităţilor primordiale de transport, sau să nu mai existe piese de schimb pentru automobile, ca urmare a scoaterii acestora din fabricaţie, devenind imposibil chiar pentru puţinii consumatori cu disponibilitate financiară să le utilizeze), unele simptome, mai voalat, e adevărat, ajung să fie perceptibile şi în decursul prezentei recesiuni, după cum au fost cât se poate de reale în timpul Marii Crize.

În aceste condiţii, este de la sine înţeles că relansarea producţiei industriale reprezenta o prioritate pentru

[207] Deoarece, nu de puţine ori, confruntându-se cu reducerea veniturilor ca urmare a contracţiei economiei, statul va prefera să crească taxele şi impozitele, astfel încât să încaseze la buget aceleaşi sume ca înainte de apariţia crizei. Acest lucru nu face însă decât să stânjenească şi mai mult pe acei agenţi economici care supravieţuiseră şocului iniţial al crizei, punându-i într-o situaţie deloc fericită, anume ca, în loc de a fi sprijiniţi, activitatea să le fie împovărată exact când ar avea mai mare nevoie de stimulente. Desigur că ar exista soluţii la acest gen de abordare, dar, nu de puţine ori, a creşte taxele este cea mai la îndemână soluţie. Vid. Florin Rusu, „Restructurarea cheltuielilor - mai eficientă decât creşterea taxelor", în *Săptămâna Financiară*, Bucureşti: Săptămâna Financiară S.R.L., 23 ianuarie 2009

administraţia prezidenţială, nu doar pentru a facilita reabsorbţia excedentului de forţă de muncă, dar şi pentru a preveni deteriorarea chiar mai accentuată a situaţiei economice în ansamblul ei, până la punctul din care însăşi structura sistemului şi modul de viaţă al cetăţenilor să fi suferit transformări iremediabile.

În acest sens, pe 17 mai 1933 preşedintele Roosevelt va adresa un apel Congresului, care, luna următoare, pe 16 iunie, va adopta Legea pentru Relansarea Industriei Naţionale[208]. Conform celor declarate de iniţiatorul acesteia, Legea avea ca scop „retrimiterea oamenilor la lucru, [pentru a] le oferi posibilitatea să cumpere mai multe din produsele fermelor şi fabricilor, precum şi redemararea întreprinderilor noastre la un nivel funcţional. Acest program presupune două etape: prima, să readucem pe statul de plată sutele de mii de şomeri până la venirea iernii şi, apoi, să plănuim un viitor mai bun, pe termen lung”[209].

În acest sens, Secţiunea 2(a) a Legii mandata preşedintele să înfiinţeze acele agenţii guvernamentale pe care le considera de cuviinţă, să facă numiri de funcţionari în condiţii derogatorii de la prevederile Statutul funcţionarului public, cărora putea, în baza prevederilor paragrafului (b), să le delege acele prerogative pe care le considera de cuviinţă, după cum putea inclusiv înfiinţa o „agenţie de planificare şi cercetare industrială care să ajute la aducerea la îndeplinire a [celor] stipulate în prezenta lege”.

Nu putem să nu remarcăm faptul că, în acest mod, preşedintele căpăta prerogative sporite, Congresul dominat de colegii săi de partid, într-o manifestare a încrederii sale în

---

[208] Textul acesteia este disponibil la „Transcript of National Industrial Recovery Act (1933)”, în *Our Documents*, proiect iniţiat de National History Day, The National Archives and Records Administration, şi USA Freedom Corps, http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=66&page=transcript , 4 aprilie 2009

[209] „Franklin Roosevelt's Statement on the National Industrial Recovery Act”, în *FDR Library Home Page*, http://www.fdrlibrary.marist.edu/odnirast.html , 8 aprilie 2009

persoana lui Roosevelt, acceptând a spori puterea executivului, renunţând practic, deliberat, la posibilitatea de a-şi exercita controlul asupra activităţii sale. Dacă, în general, este posibil şi chiar dezirabil a apela la instituţia delegării[210] în perioadele în care legislativul este fie în imposibilitatea de a se reuni pentru a delibera, fie situaţiile de forţă majoră necesită un executiv puternic, care să ia decizii cu repeziciune, putem aprecia că mecanismul delegării reprezintă un veritabil cec în alb pe care legislativul îl oferă executivului, deoarece, pe perioada şi în domeniile în care operează legea de abilitare, acesta din urmă este practic cel care legiferează, şi nu organismul tradiţional însărcinat în acest sens.

Iar în cazul republicilor prezidenţiale, cum sunt S.U.A., acest lucru este cu atât mai delicat[211]: în condiţiile în care o singură persoană deţine în mâinile sale practic întreaga putere executivă, a-i conferi şi abilitatea de a legifera riscă, în cazul în care persoana în cauză se va comporta iresponsabil, sau, chiar mai rău, tendenţios, să cauzeze grave deservicii ţării, ce pot merge până la restrângerea libertăţilor civile şi politice ale populaţiei şi instaurarea unei dictaturi personale.

Acest risc este cu atât mai pregnant cu cât, în ţări cu sisteme politice inspirate în mare măsură după cel al S.U.A., dar care nu au beneficiat de aceeaşi tradiţie politică sănătoasă şi, din contră, au ajuns a fi aservite intereselor personale ale liderilor, aceştia din urmă au avut în sistemul prezidenţial

---

[210] Pentru a utiliza sintagma consacrată de constituţionalişti pentru a descrie situaţia în care parlamentul emite o lege de abilitare în favoarea executivului, dându-i posibilitatea de a adopta ordonanţe de urgenţă, sau, mai general spus, de a implementa decizii care, în circumstanţe obişnuite, ar necesita controlul legislativului. Pt. detalii, vid. Ion Deleanu, *Instituţii şi proceduri constituţionale*, Bucureşti: C.H. Beck, 2006

[211] Pt. detalii privind dezbaterea privind prerogativele extinse ale preşedintelui şi modul în care acesta şi-a consolidat, cu trecerea timpului, poziţia în stat, până la o personalizare dacă nu totală, cel puţin de neimaginat a puterii în urmă cu mai mult de un secol, vid. Gary L. Gregg, *The Presidential Republic. Executive Representation and Deliberative Democracy*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1997

cadrul perfect pentru a-şi impune o guvernare de mână forte. Avem în vedere în special varii state din America Latină, unde arhetipul caudillo-lui, a preşedintelui care, odată ajuns la putere (nu de puţine ori cu asentimentul maselor, beneficiind de o largă popularitate, în special în rândurile sărăcimii urbane), devine un veritabil dictator, a ajuns cvasi-omniprezent[212].

Nu trebuie, în aceste condiţii, să ne surprindă temerile pe care le suscită în rândurile populaţiei S.U.A., şi, în special în cele ale electoratului de orientare conservatoare, orice tendinţă a preşedintelui de a-şi augmenta puterea: pentru o naţiune care s-a format luptând împotriva opresiunii externe, teama de dictatură reprezintă, am putea spune, ceva înnăscut.

Totuşi, deşi la momentul 1933 existau, în special în rândurile republicanilor, suficiente voci care să se opună proiectelor lui Roosevelt pe considerentul că acesta risca să îşi personalizeze într-o manieră prea ridicată puterea, voci care, după cum vom vedea, se vor amplifica în anii următori, acesta se bucura şi de un val de simpatie fără precedent, fiind văzut mai degrabă ca un salvator, ca omul capabil să soluţioneze problemele economice şi să readucă, astfel, prosperitatea. Din aceste considerente, Legea pentru Relansarea Industriei Naţionale va fi chiar bine primită de public, care, văzând jumătatea plină a paharului, dorea ca instituţiile şi agenţiile nou-create să acţioneze cu promptitudine în implementarea planurilor de reformă ale preşedintelui.

Cel dintâi organism creat în baza anterior-amintitei legi va fi Administraţia Naţională pentru Relansare (National Recovery Administration, abreviată ca N.R.A.), al cărei siglă, vulturul albastru, ce ţinea într-o gheară roata dinţată, şi în cealaltă, un mănunchi de fulgere, şi al cărei motto, „Ne jucăm

---

[212] Vid. Jacques Lambert, „Caciquismo and Caudillsmo", în, Sheldon B. Liss şi Peggy K. Liss, *Man, State and Society in Latin American History*, New York: Praeger Publishers, 1972, pp. 213 sqq.

rolul"[213], vor deveni, în ochii populaţiei, sinonime cu proiectul Noii Înţelegeri a preşedintelui Roosevelt. Secţiunea 3, paragrafele (a)-(e) ale Legii, stabilea aşa-numitele Coduri ale competiţiei oneste, care veneau să reglementeze modul de desfăşurare a activităţii într-un număr crescut de ramuri industriale, astfel încât să fie evitate efectele adverse pricinuite de „competiţia destructivă".

Era prevăzut un nivel minim pentru plata orară a muncitorilor, cifrat la 20 cenţi (echivalentul a 3,17 USD la nivelul anului 2007, dacă luăm în calcul evoluţia inflaţiei; interesant este că, în prezent, în S.U.A. există state precum Alabama, Carolina de Sud, Louisiana, Mississippi şi Tennessee, care nu au stipulat un salariu minim pe economie, în Arkansas doar companiile cu mai mult de patru angajaţi sunt ţinute a plăti salariul minim la nivelul statului, de 6,25 USD pe oră, iar media federală este de 6,55 USD[214], reprezentând deci mai mult decât dublul nivelului introdus în 1933. Totuşi, în condiţiile de recesiune severă din epocă, nivelul stipulat era văzut ca mai mult decât salutar); de asemenea, erau stabilite plafoane orare maxime pentru norma de muncă săptămânală, dar care variau în limite destul de largi de la domeniu la domeniu.

Puterile preşedintelui de a veghea la aplicarea practică a măsurilor Legii pentru Relansarea Industriei Naţionale erau

---

[213] „We do our part", în engleză, în original. Am preferat această traducere pentru a sugera ideea de participare a fiecărui membru al societăţii la proiectul pe scară largă iniţiat de preşedinte, proiect care, deşi menit a salva modul de viaţă american (inclusiv, deci, capitalismul şi democraţia), se baza pe modelul corporatist, în care fiecare membru al societăţii este ţinut să-şi respecte poziţia şi rolul în societate ce i-au fost atribuite de puterea centrală. În acest fel, societatea ajunge să acţioneze precum o maşinărie, iar indivizii şi variile entităţi economice sunt văzute ca piese componente ale acesteia, ce trebuie, fiecare, să îşi îndeplinească rolul propriu pentru buna funcţionare a ansamblului.

[214] Pentru analiza statistică ne-am bazat pe interpretarea datelor din „Minimum Wage Laws in the States - January 1, 2009", în *Wage and Hour Division*, Washington, DC: United States Department of Labor, Employment Standards Administration, februarie 2009

cât se poate de extinse, acesta având dreptul, în cazul în care constata că agenţii economici întreprind acţiuni de reducere a salariilor angajaţilor lor, sau operează reduceri de preţuri care contravin cu principiile concurenţei oneste, să meargă până la revocarea licenţelor acestora şi, în acest mod, să îi scoată de pe piaţă.

De asemenea, tuturor firmele care respectau prevederile supletive ale Legii, li se oferea posibilitatea de a afişa vulturul albastru al N.R.A., ca semn al bunei-credinţe a proprietarilor lor; deşi acest lucru nu avea consecinţe juridice directe, la modul neoficial, erau încurajate stabilirea de contacte şi colaborarea între întreprinzătorii care respectau practicile concurenţei oneste şi cele privind drepturile angajaţilor. În mod corespunzător, atât consumatorilor finali, cât şi clienţilor din mediul corporatist, le era recomandat să nu încheie niciun fel de afacere cu cei care refuzau în mod deliberat să „îşi joace rolul" în a ajuta naţiunea să treacă peste problemele economice cu care se confrunta.

Aceste măsuri par, din punct de vedere social, drept cele mai potrivite pentru scoaterea ţării din criză şi, implicit, readucerea bunăstării pentru cetăţenii afectaţi de aceasta; totuşi, din perspectiva libertariană, se impun câteva considerente critice: astfel, arată Murray N. Rothbard[215], deşi aplicarea politicilor de factură Keynes-iană, ce presupun intervenţia activă a statului pentru a garanta venituri minime cetăţenilor săi ar duce, aparent, la creşterea nivelului de trai, în practică lucrurile nu stau nici pe departe aşa.

Concret, nivelul de trai creşte, în adevăr, pentru aceia care îşi păstrează în continuare locul de muncă; avantajaţi sunt, de obicei, membrii sindicatelor, organisme interesate tocmai a proteja interesele celor afiliaţi lor, dar prea puţin preocupate de nivelul sănătăţii economiei, sau a angajaţilor nesindicalizaţi. Astfel, menţinerea unui nivel ridicat al

[215] Murray N. Rothbard, *America's Great Depression*, Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2000, p. 45

salariilor, impunând companiilor să opereze la costuri de producţie mai ridicate, nu le va permite să redevină competitive; iar, în condiţiile date, singura soluţie de a limita costurile o rămâne fie renunţarea la noi angajări, fie, cel mai adesea pe timp de criză, reducerile de personal. Riscul ar fi să se ajungă, în acest mod, la „şomaj în masă şi la griparea roţilor mecanismului de producţie”[216].

De asemenea, intervenţia pentru menţinerea artificială a nivelului preţurilor, deşi menită a garanta supravieţuirea unor companii care, altfel, ar intra în insolvenţă, nu face decât să împovăreze pe ceilalţi agenţi economici, care ar fi capabili, altfel, să îşi eficientizeze operaţiunile astfel încât să facă faţă cu bine crizei. Din acest punct de vedere, apreciem că nu poate fi vorba de „concurenţă distructivă”, concurenţa fiind tocmai forţa care împinge economia înainte, impunând agenţilor economici să fie într-o permanentă căutare a optimului.

Pentru a utiliza un aforism frecvent în limba engleză, intervenind în mod artificial în economie, statul nu face, în aceste condiţii, decât să-l jefuiască pe Peter – întreprinzătorul capabil - pentru a-i da lui Paul – cel incompetent, dar perceput ca „prea mare pentru a eşua”[217] - fapt care ar trebui, evident, să stârnească reacţii generalizate de protest din partea tuturor membrilor societăţii. În schimb, în condiţiile în care cei mai afectaţi de criză sunt oamenii simpli, iar aceştia îi percep, de regulă, pe întreprinzători ca profitori lipsiţi de scrupule,

---

[216] *Ibid.*

[217] Am preluat expresia după „Too Many Banks ‘Too Big to Fail’”, în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 19 octombrie 2008. Aceasta desemnează pe acei agenţi economici care, fie prin valorile considerabile pe care le rulează, fie prin numărul ridicat de angajaţi, sunt percepuţi a reprezenta elemente-cheie ale economiei. Căderea lor fie ar antrena un dezechilibru economic de proporţii, fie ar avea consecinţe sociale cu un impact negativ deloc de neglijat, motiv pentru care statul alege să le întindă o mână de ajutor – prin instrumente, în fond, anticoncurenţiale, precum subvenţiile, reeşalonări ale datoriilor sau facilităţi fiscale – astfel încât compania cu probleme să le depăşească şi, astfel, consecinţele negative ale falimentului acesteia să fie evitate, sau, cel puţin, amânate

devine, după cum am mai arătat de altfel, profitabil din punct de vedere electoral pentru stat să acţioneze împotriva acestora din urmă, arătând astfel electoratului că se preocupă de problemele lor, întreprinzând un act de justiţie socială (pentru a utiliza expresia consacrată de politologul liberal John Rawls).

Există, totuşi, o latură negativă a concurenţei, dar care trece, de astă dată, în sfera ilicitului – avem aici în vedere acele practici neloiale şi în vădită sfidare a normelor comerţului liber[218], care nu de puţine ori se îngemănează cu alte încălcări ale legii penale, ca violări ale patentelor şi mărcilor, contrafacere de bunuri, sau – caz ce ar putea constitui, de asemenea, obiectul unui proces, dar de natură civilă şi/sau comercială – eludarea cu rea-credinţă a contractelor de distribuţie şi utilizarea unor canale de desfacere alternative.

Se cuvine să precizăm că, în fapt, ar fi impropriu a denumi politicile lui Roosevelt drept Keynes-iene, în condiţiile în care au fost demarate cu trei ani înainte ca economistul britanic să îşi publice lucrarea ce îl va consacra drept principalul promotor al intervenţionismului guvernamental[219], în scopul asigurării bunei funcţionări a ceea ce va ajunge a fi cunoscut, în deceniile ce vor urma, drept statul asistenţial. Este incontestabil meritul de inovator al lui Roosevelt, dar se cuvine să precizăm, totuşi, că ideile pe care le-a pus în practică şi cărora John Maynard Keynes le va da forma teoretică erau intens vehiculate în epocă, existând, în special după ce Primul Război Mondial dovedise că statul este cel ce poate, printr-un act exclusiv politic, decide să trimită milioane de oameni la moarte, un număr ridicat de susţinători ai ideii conform căreia

---

[218] Pt. o privire de ansamblu asupra mecanismelor aplicabile în dreptul concurenţei, vid. Sergiu Deleanu, *Drept comunitar al afacerilor*, Arad: Editura Servo-Sat, 2002

[219] John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan Cambridge University Press, 1936. Forma iniţială a lucrării, realizată pentru Societatea Economică Regală, exista încă de la finele anului 1935. O ediţie electronică a acesteia este disponibilă la http://ebooks.adelaide.edu.au/k/keynes/john_maynard/k44g/k44g.html

era tot rolul statului de a se preocupa de individ, de a avea grijă de el, astfel încât să ducă o viaţă tihnită şi prosperă.

Revenind, după această scurtă introspecţie teoretică, la activitatea N.R.A., ar fi imposibil a nu-l aminti pe Hugh Samuel Johnson, cel ce va deveni, încă de la înfiinţarea acesteia, primul său director. Un fost ofiţer de carieră, ce a activat ca locotenent-general al Poliţiei Militare sub comanda lui John J. Pershing pe frontul european, pentru a fi, ulterior, promovat până la gradul de general de brigadă, Johnson îşi va dovedi calităţile de administrator eficient participând la redactarea legilor recrutării selective[220] (primind medalia Serviciului cu Distincţie pentru implementarea cu succes a acestui sistem) pentru ca, după încheierea ostilităţilor, să intre în afaceri, ca şi coproprietar al unei fabrici de tractoare. Din această postură, va susţine mişcarea „Echitate pentru agricultură", ce milita pentru acordarea de subvenţii pentru fermieri (şi, în acest mod, a-şi consolida baza de clienţi), intrând astfel în colimatorul Partidului Democrat, ce avea nevoie de susţinători din rândurile oamenilor de afaceri pentru politicile lor.

Va fi atras de aceştia pentru a sprijini campania electorală a lui Roosevelt din 1932[221], unde se va remarca prin calităţile sale administrative deosebite; în continuare, va

---

[220] Deşi încorporarea a fost suspendată începând cu 1975, S.U.A. având, în prezent, o armată alcătuită exclusiv din voluntari, recrutarea în vederea unei posibile încorporări în caz de urgenţă rămâne în vigoare, fiind aplicabil acelaşi mecanism, al recrutării selective. Acesta presupune organizarea unor loterii, pe state şi zile de naştere, în vederea desemnării exacte a celor ce vor fi trimişi în teatrele de operaţiuni. Toţi cetăţenii şi rezidenţii permanenţi ai S.U.A. cu vârsta între 18 şi 25 de ani sunt ţinuţi să se înregistreze în bazele de date ale Agenţiei Serviciului [Militar] Selectiv; neînregistrarea atrage după sine descalificarea celui în cauză de la posibilitatea de a beneficia de o serie de ajutoare şi credite guvernamentale (incluzându-le, în special, pe cele de studii), dar şi de a se mai angaja vreodată în structurile de stat. Cf. *Selective Service System – Key Information*, http://www.sss.gov/FSwho.htm şi http://www.sss.gov/backgr.htm , 30 aprilie 2002

[221] „Johnson, Hugh Samuel", în *Encyclopedia of Oklahoma History and Culture*, Oklahoma City: Oklahoma Historical Society, 2007

rămâne un apropiat al elitelor partidului, postură din care va participa, în primăvara anului 1933, la redactarea Legii pentru Relansarea Industriei Naţionale. Va câştiga admiraţia preşedintelui Roosevelt, care, încă înainte ca Legea pentru Relansare să treacă de votul Congresului, va decide ca, odată ce Administraţia Naţională pentru Relansare va fi înfiinţată, să îl numească pe Hugh Johnson la conducerea acesteia.

Johnson nu va dezamăgi nici în această nouă postură; din contră, se va achita mai mult decât onorabil de sarcinile sale, ajungând chiar a câştiga simpatia publicului larg, în special prin implicarea N.R.A. în redactarea unor coduri care să guverneze conduita agenţilor economici activând în fiecare ramură industrială. O mişcare abilă din partea sa a fost a permite agenţilor economici înşişi să vină cu propuneri, astfel încât, în cele din urmă, codurile să reflecte propriile lor nevoi şi să nu le stânjenească activitatea[222].

Din acest punct de vedere, apreciem că Johnson a reuşit în a implementa politicile intervenţioniste ale guvernului într-un mod cât se poate de original, acestea având loc fără ca entităţilor economice vizate să li se dea impresia că le este impus ceva din afară; din contră, acestora le era oferită posibilitatea de a negocia principalele puncte de interes pentru ei, astfel încât, la final, rezultatul să fie satisfăcător pentru toate părţile implicate. Dacă acest lucru ar putea, fără îndoială, fi privit ca o manifestare a politicilor corporatiste, fapt care într-o ţară cu o tradiţie liberală profund înrădăcinată precum S.U.A. a dat multora impresia alunecării spre fascism (sau, cel puţin, spre o formă incipientă a acestuia), apreciem totuşi că politicile Administraţiei Roosevelt, implementate prin intermediul N.R.A., au fost unele incomparabil mai benigne, obiectivul acesteia fiind nicidecum subordonarea totală a agenţilor economici intereselor statului, ci tocmai salvarea

[222] Cf. Richard Sanders, „Hugh Samuel Johnson (1882-1942)", în *Press for Conversion!*, No. 53, "Facing the Corporate Roots of American Fascism," Ottawa, ON: Coalition to Oppose the Arms Trade, martie 2004

acestora, prin stabilirea unui cadru mai favorabil coexistenţei şi prosperării lor.

Nu trebuie să ne surprindă, în aceste condiţii, faptul că Hugh Johnson va fi privit ca un adevărat erou în epocă, ajungând a primi distincţia de „omul anului 1933" din partea revistei *Time*[223]. Aceasta aprecia că, la patru ani de la declanşarea celei mai grave crize din istorie, într-un moment în care „lumea veche nu murise complet, iar cea nouă nu se născuse încă", pentru un cetăţean american „alert şi cu discernământ", cea mai potrivită alegere pentru titlul de omul anului ar fi fost nu o personalitate internaţională de prestigiu, nici cineva cu realizări notabile în ştiinţă sau literatură, sau, cu atât mai puţin o vedetă din lumea finanţelor (contraperformanţele finanţiştilor şi bancherilor ajungând, din contră, a fi comparate cu delictul unui negru de a se fi căsătorit cu o femeie albă în statele din Sud, într-o epocă în care rasismul, deşi oficial ilegal, era încă adânc înrădăcinat în conştiinţa publicului), ci cineva cu rezultate notabile în guvernare.

Iar cum în 1932 „omul anului" fusese desemnat Franklin D. Roosevelt, cel văzut ca persoana cea mai potrivită pentru soluţionarea problemelor naţiunii, pentru anul următor Hugh Johnson, cel desemnat de Roosevelt la cârma organismului special creat pentru relansarea industriei, s-a impus ca o alegere firească, în ochii redactorilor *Time* şi a publicului, deopotrivă.

Lucrurile nu se vor opri însă aici: dacă a impulsiona activitatea agenţilor economici deja existenţi şi a salva locurile de muncă era, în adevăr, un lucru cât se poate de necesar, acesta nu era nici pe departe suficient, în condiţiile unei crize ce se perpetua deja de aproape patru ani. Astfel, pentru a restaura prosperitatea, sau, cel puţin, pentru a asigura un trai decent pentru un număr cât mai larg de cetăţeni, a reacţiona doar la evenimentele din mediul economic, dintr-o postură

[223] „Man of the Year", în *Time*, New York: Time, Inc., 1 ianuarie 1934

defensivă, ar fi riscat a antrena aceleaşi efecte precum tentativele de reformă ale lui Hoover: în pofida bunelor intenţii stând la baza lor şi a cheltuirii unor sume altfel considerabile de la buget, măsurile întreprinse să fie de prea mică anvergură şi să nu aibă un impact real în economie, era nevoie de a face mai mult.

Sau, pentru a readuce în discuţie dezbaterea liberalism-intervenţionism, cea mai nefastă abordare o constituie oscilarea permanentă între cele două abordări, când guvernul, dând dovadă de o lipsă acută de fermitate, intervine în unele situaţii, pentru a rămâne pasiv şi a pretinde a salvgarda valorile liberale în altele. În fapt, în acest mod nu doar că nu se rezolvă suficiente probleme, dar nici nu are loc o prezervare a spiritului liberal, al laissez-faire-ului. Din contră, cetăţenilor le este inoculat sentimentul că statul este dispus să ia măsuri asistenţiale, ei fiind îndemnaţi a se lăsa în grija sa, în acest mod iniţiativa privată având, inerent, de suferit, fără însă ca problemelor ce măcinau economia să le fie deferită o soluţie reală.

Astfel, am aprecia, de departe cel mai bine este ca statul să adopte un singur curs de acţiune, fie să facă minimul necesar şi să vegheze exclusiv la aplicarea legilor şi la prezervarea ordinii, după cum clamează adepţii liberalismului (abordare care, după cum am arătat în repetate rânduri, se poate dovedi cea mai sănătoasă pe termen lung), fie să se implice într-o manieră decisivă, să soluţioneze problemele şi să restaureze încrederea populaţiei în economie, astfel încât blocajele să fie depăşite şi să se revină la o creştere sustenabilă (situaţie ce, pentru public, se poate dovedi salutară, cu condiţia, desigur, ca libertăţile individuale să nu aibă de suferit ca urmare a acţiunii prea angajante a guvernului).

Administraţia Roosevelt, care se declarase dintru început adepta „experimentării persistente şi îndrăznețe", va adopta cel din urmă curs de acţiune, motiv pentru care nu se va mulţumi pur şi simplu a face tot posibilul pentru a relansa industria existentă, ci va demara ample programe

guvernamentale, constând în special în lucrări de infrastructură, dar şi în alte proiecte de utilitate publică, menite, pe de o parte, a absorbi excedentul de forţă de muncă de pe piaţă şi a asigura un nivel de trai decent muncitorilor ce aveau să ia parte la aceste proiecte, şi, pe de alta, a lăsa o moştenire durabilă naţiunii, care avea să beneficieze timp de decenii de realizările în cauză.

Relevant în acest sens este a aminti cazul Administraţiei pentru Progresul Lucrărilor (Works Progress Administration, sau W.P.A.), înfiinţată pe 8 aprilie 1935, prin adoptarea de către Congresul S.U.A. al Legii aproprierii ajutorului de urgenţă, care îl abilita pe preşedintele Roosevelt să aloce fonduri federale aşa cum va considera el de cuviinţă, în vederea depăşirii crizei.

Cu un buget de aproape 5 miliarde USD la dispoziţia sa[224], Administraţia pentru Progresul Lucrărilor a devenit cea mai însemnată din agenţiile guvernamentale înfiinţate în cadrul programului de reforme al Noii Orientări, având ca obiectiv reîncadrarea în muncă a peste 3,5 milioane de muncitori[225], care aveau să servească interesului public, ei participând la construirea de autostrăzi (din această perioadă datând, de altfel, sistemul autostrăzilor interstatale americane,

---

[224] Cf. „FDR signs Emergency Relief Appropriation Act", în *This Day in History*, http://www.history.com/this-day-in-history.do?action=Article&id=489 , 8 aprilie 2008
Raportată la inflaţie, suma ar fi de peste 74,8 miliarde USD, la valoarea din 2007. Este interesant a compara această cifră cu pachetul stimulativ recent votat de Administraţia Obama, menit a relansa economia americană, ce traversează în prezent o perioadă de criză, şi a constata că este de peste zece ori mai mică - în prezent, Administraţia Obama decizând să injecteze în economie cca. 780 miliarde USD, direcţionaţi însă preponderent spre instituţiile financiare şi industria constructoare de maşini, lucru necesar ca urmare a amplorii incomparabil mai mari a economiei anului 2009 comparativ cu cea din 1935

[225] Şi, se cuvine să precizăm, numărul celor care au beneficiat de un loc de muncă, pentru perioade mai lungi sau mai scurte din intervalul funcţionării WPA (1935-1943), a fost chiar mai mare, cifrându-se la aproximativ 8 milioane de americani.

care, cu extensiile şi modernizările aferente celor mai bine de şapte decenii trecute de la inaugurare, continuă să servească automobiliştii până în ziua de azi), dar şi la ridicarea de noi şcoli, spitale şi locuri de joacă pentru copii, care aveau să servească la ridicarea confortului cetăţenilor, chiar fără a le spori bunăstarea materială imediată[226].

De altfel, să precizăm, aceasta este una din principalele critici pe care etatiştii o aduc libertarienilor: un

---

[226] Un poster promoţional editat de guvernul federal în anul 1940, intitulat „WPA Done", vine să sumarizeze într-o manieră cuprinzătoare lucrările de interes public finanţate de Administraţie: pavarea drumurilor şi străzilor (să amintim că, până în 1943, vor fi construite sau reabilitate drumuri în lungime totală de peste 651.000 de mile), sau reabilitarea celor de macadam, construirea de noi piste pentru aeroporturi (nu mai puţin de 800), de poduri (în număr de circa 78.000), precum şi a unor noi clădiri administrative (cca. 116.000, pe întreg cuprinsul Americii), dar şi de şcoli şi alte facilităţi educaţionale, sau de terenuri de sport, parcuri şi locuri de joacă pentru copii. (Datele statistice sunt cf. „Work Projects Administration", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007)

De asemenea, au fost realizate noi instalaţii de epurare a apei, precum şi extinderi ale reţelei de canalizare, esenţiale pentru creşterea calităţii vieţii într-o societate ce se urbaniza cu repeziciune, dar care încă nu beneficia de facilităţile asociate în prezent în mod cvasi-instinctiv cu modul de viaţă urban. Pt. o imagine asupra realităţilor vieţii urbane din perioada anterioară Administraţiei Roosevelt, vid. „Urbanization, 1880-1930", National Park Service – Philadelphia Support Office, www.nps.gov/chal/sp/jcbchp8.pdf , 2002

Nu a fost ignorată nici componenta culturală, fiind alocate fonduri pentru restaurarea de teatre, dar şi pentru repunerea în funcţiune a unora care stăteau închise din lipsă de spectatori, existând situaţii în care a fost sponsorizată din fonduri federale punerea în scenă a unor piese, cu dublul scop de a reangaja actorii, dar şi pentru a oferi divertisment pentru mase; a fost finanţată şi funcţionarea a 28 orchestre simfonice, din oraşe ale Midwest-ului american (regiune ce, în afara aglomerărilor urbane din jurul Chicago-ului şi Detroit-ului, este una eminamente rurală, cuprinzând state agrare ca Minnesota, Nebraska, Wisconsin şi cele două Dakote), a căror închidere ar fi cauzat resentimente unei populaţii demoralizată de recesiune şi altfel lipsită de surse de divertisment – cf. „FDR signs Emergency Relief Appropriation Act", *loc. cit.*, şi Florence Kerr, „Works Progress Administration. America's Unfinished Business", discurs ţinut pe 6 mai 1939, reprodus în *New Deal Document Library*, New York: Franklin and Eleanor Roosevelt Institute, 2003

sistem social în care statul nu face decât să vegheze la respectarea legilor şi a ordinii publice este susceptibil a nu oferi unele servicii considerate în prezent ca elementare pentru cetăţenii săi, argumentul principal fiind acela că nu este de responsabilitatea statului a avea grijă de individ[227].

Un corolar al libertăţii împinse la extrem îl reprezintă, din această perspectivă, luarea vieţii în propriile mâini din toate punctele de vedere şi neapelarea la instituţiile statului decât pentru minimul necesar (în genul apărării drepturilor fundamentale în justiţie sau a protecţiei consulare), situaţie în care, însă, orice eveniment neprevăzut poate avea consecinţe devastatoare pe plan personal.

Din acest motiv, nu de puţine ori cetăţenii vor prefera o restrângere a libertăţii (nicidecum însă presupunând o restrângere a drepturilor fundamentale, ci pur şi simplu impunerea unor taxe din care statul să aloce, ulterior, fonduri pentru satisfacerea unor nevoi pentru care, altfel, diligenţa obişnuită a individului ar fi stabilit o prioritate mult prea scăzută), în favoarea soluţionării unor probleme care fie nu şi-

---

[227] Astfel, a fi liber înseamnă, în adevăr, a-ţi utiliza resursele aşa cum vei considera de cuviinţă (cf. Herlinde Pauer-Studer, *Constructions of practical reason: interviews on moral and political philosophy*, Stanford University Press, 2002, p. 142). Totuşi, aceasta înseamnă că nimeni nu îţi va atrage atenţia în cazul în care nu îţi asiguri sumele necesare pentru a supravieţui în perioadele de inactivitate, sau nu vei aloca o parte a veniturilor creării unui fond pentru educaţia copiilor.
Iar dacă într-o cultură ce preţuieşte libertatea ca valoare supremă şi şi-a încetăţenit un mecanism pentru soluţionarea tuturor problemelor graţie apelării la antreprenori din sfera privată (cunoscut fiind principiul de bază al liberalismului, cel al „mâinii invizibile", conform căruia de îndată ce există o nevoie, forţele pieţei se vor agrega în satisfacerea sa), în societăţile ce abia au trecut la o economie liberă, sau au traversat recent perioade de privaţiuni severe, se poate dovedi, în oarecare măsură, şi cu condiţia să fie efectuată într-o manieră judicioasă, intervenţia statului, care să impună anumite taxe cetăţenilor, pe care să le utilizeze ulterior tocmai în satisfacerea anterior-amintitelor nevoi ale acestora. Practic, în acest caz, am aprecia că nu are loc o redistribuire, ci pur şi simplu un mandat de administrare a activelor cetăţenilor, pentru şi în numele acestora.

ar fi găsit, fie ar fi întârziat prea mult a fi soluţionate de sfera privată.

Se cuvine, totuşi, să amintim că există întotdeauna riscul ca o implicare prea pronunţată a guvernului în soluţionarea unor aspecte mult prea punctuale ale vieţii cetăţenilor să preceadă alunecarea spre varii forme şi grade ale etatismului, din care cea mai periculoasă o constituie socialismul[228]. Numai o intervenţie judicioasă, din partea unor oameni politici nu doar bine intenţionaţi, ci şi cât se poate de responsabili, poate produce efectele pozitive atât de aşteptate. În acest sens, proiectele Administraţiei Roosevelt au reprezentat măsuri proactive, de implicare activă a statului, depăşind net nivelul simplei reacţii defensive la semnalele din mediul economic.

Asemenea Administraţiei Naţionale pentru Relansare, şi Administraţia pentru Progresul Lucrărilor va beneficia de o siglă distinctă, cu textul „USA Work Program WPA", ce avea să fie aplicată la fiecare locaţie unde erau efectuate lucrări cu finanţare guvernamentală. Acestea erau menite a îndeplini un triplu scop: pe de o parte, a semnala cetăţenilor lucrările la a căror edificare ei erau, în fond, cei care contribuiau, prin impozitele pe care le plăteau[229], pe de alta, a crea coeziune în

---

[228] Pt. detalii, vid. Walter E. Williams (ed.), *Liberty Versus the Tyranny of Socialism: Controversial Essays*, Leland Stanford Junior University: Hoover Press, 2008, pp. 85 sqq.

[229] Problema utilizării banilor contribuabililor a frământat, de altfel, naţiunea americană încă dinainte de dobândirea independenţei, aplicarea de taxe fără acordarea reprezentării politice ce ar fi decurs în mod firesc din aceasta constituind unul din factorii declanşatori ai mişcării de independenţă împotriva Marii Britanii, relevantă în acest sens constituind-o formula lui James Otis, „taxarea fără reprezentare este [echivalentă cu] tirania".
Inclusiv în prezent, pe străzile din Washington, D.C., pot fi văzute numeroase automobile arborând pe plăcuţele de înmatriculare sintagma „Taxation without representation", în semn de protest faţă de faptul că, în pofida uneia din cele mai ridicate fiscalităţi din S.U.A., cetăţenii Districtului Columbia nu beneficiază de niciun loc în Senat. Arborarea acestui slogan a fost autorizată de Administraţia Clinton începând cu anul 2000, în semn de simpatie faţă de o

rândurile publicului şi, implicit, a-i atrage simpatia, arătându-i în acest mod că guvernul se preocupă de problemele sale, aspect ce include, fără îndoială, o componentă populistă, dar cât se poate de necesară din punct de vedere politic, în special în vremuri de criză, când riscul izbucnirii unor tulburări sociale, în cazul în care guvernul este perceput ca neactivând în interesul cetăţenilor, este mai ridicat. Şi, nu în ultimul rând, urmărea reintegrarea profesională a şomerilor chiar în comunităţile din care proveneau, astfel încât acestora să le fie îndepărtat sentimentul de inutilitate indus de lunga perioadă de inactivitate pricinuită de criză (nu puţini fiind cei care nu mai satisfăceau criteriile pentru a beneficia de ajutorul social, ei trebuind practic să trăiască din mila semenilor, reintegrarea în muncă reprezentând, din acest punct de vedere, o soluţie salutară pentru aceştia), inoculându-le astfel ideea că îşi servesc în mod util comunitatea şi, chiar mai important, că activitatea lor va lăsa o moştenire durabilă pentru aceasta din urmă.

Totuşi, relevant este să amintim faptul că Administraţia Roosevelt nu dorea să se substituie mediului de afaceri, ci doar să ofere locuri de muncă doar atâta timp cât sectorul privat era incapabil să o facă[230], departe fiind de Roosevelt ideea de a crea un sistem economic bazat pe întreprinderi de stat, după cum existau temeri că ar fi intenţionat să o facă – şi care ar fi însemnat alunecarea

---

problemă a unor cetăţeni care, din raţiuni constituţionale, este improbabil a-şi dobândi drepturile politice pentru care, în fond, plătesc impozite.
Vid. Sewell Chan, „Message Gets Rolling; D.C. Government Enlists Residents' Vehicles In Campaign for Congressional Representation", în *The Washington Post*, The Washington Post Company, 5 noiembrie 2000
Dacă chestiunea a fost cel mai pregnant vizibilă în ceea ce priveşte reprezentarea politică, niciun alt domeniu al vieţii nu a scăpat neatins, contribuabilul american ultragiindu-se fără preget ori de câte ori i se va crea chiar şi cea mai vagă impresie că banii colectaţi din impozite sunt utilizaţi în contra interesului public.

[230] Cf. *WPA Workers' Handbook*, Works Progress Administration, 1936 (ediţia actuală, New York: Franklin and Eleanor Roosevelt Institute, 2003)

inexorabilă a S.U.A. spre socialism – ci reprezenta, mai degrabă, o abordare pragmatică ce amintea de concepţia lui Benjamin Franklin[231] privind caritatea şi responsabilitatea fiecărui individ de a-şi asigura existenţa prin muncă.

În acest sens, se considera că era incomparabil mai bine ca, decât pur şi simplu a oferi celor în nevoie un ajutor social, pe care aceştia să îl cheltuiască pur şi simplu pentru consumul propriu fără ca, la sfârşit, atât ei, cât şi societatea să rămână cu ceva durabil, a le oferi de lucru ceva în interes public: indivizii în cauză, prin adâncirea experienţei profesionale, sau dobândirea de noi aptitudini (aceasta în condiţiile în care, de cele mai multe ori, munca prestată nu avea să fie neapărat cea în care era calificat cel reîncadrat, ci în activităţi cu o componentă eminamente fizică[232]), iar comunitatea, prin faptul că erau realizate lucrări de interes public, pe care, altfel, în condiţii obişnuite, ar fi trecut incomparabil mai mult timp pentru ca mediul antreprenorial să procedeze la satisfacerea lor.

Se cuvine să mai precizăm faptul că la conducerea Administraţiei pentru Lucrări Publice a fost numit Harry Lloyd Hopkins, unul din cei mai apropiaţi consilieri ai lui Roosevelt, care se remarcase ca director executiv al Administraţiei pentru Ajutorul Temporar de Urgenţă, înfiinţată, după cum am văzut *supra*, de Franklin D. Roosevelt pe timpul mandatului său de guvernator de New York, pentru a se afirma în continuare în cadrul structurii derivată din aceasta şi extinsă la nivel federal după câştigarea alegerilor, F.E.R.A.

Continuând pe acelaşi curs, şi acţionând în spiritul a ceea ce va ajunge a fi cunoscută drept „Evanghelia Socială”[233],

---

[231] Pt. detalii, vid. Lucian Bogdan, „An Overview of Benjamin Franklin's Moral and Ethical Thought. From Religious to Civil Virtues”, în *Studia Europaea*, Cluj-Napoca: Studia, nr. 1/2006

[232] *WPA Workers' Handbook*, loc. cit.

[233] Proiect iniţiat la finele secolului al XIX-lea de pastorul protestant Walter Rauschenbusch, ai cărui adepţi militau pentru ridicarea proletariatului, astfel

Harry Hopkins va ajunge a fi cunoscut drept „apostolul-şef”[234] al Noii Orientări, militând înfocat pentru finanţarea publică a noilor locuri de muncă pentru şomeri, pe care le vedea – asemeni superiorului său - drept o soluţie incomparabil mai bună decât acordarea de ajutoare.

Totuşi, viziunea sa era mult prea ambiţioasă pentru posibilităţile financiare reale ale Administraţiei pentru Lucrări Publice (să nu scăpăm din vedere faptul că, dacă raportăm cele 5 miliarde USD alocate, la cei aproximativ 8 milioane de beneficiari care au beneficiat de finanţare pe parcursul funcţionării W.P.A., obţinem un total de doar 625 USD/persoană, cifră ce nu mai arată atât de impresionantă), motiv pentru care va avea în repetate rânduri dispute cu Harold LeClair Ickes, Secretarul Internelor, cel care era responsabil de aproprierile bugetare pentru Administraţia pentru Progresul Lucrărilor, şi care, de teama ca o parte din fonduri să nu fie deturnate, va veghea îndeaproape la implementarea oricărui proiect, nu de puţine ori tergiversându-le astfel.

Deşi, din toate măsurile întreprinse în cadrul Noii Orientări, realizările W.P.A. sunt probabil, cele mai spectaculoase, iar moştenirea sa este, probabil, cea mai durabilă după cea a înseşi ideilor lui Roosevelt, ar constitui o injusteţe istorică a nu menţiona şi organismele de importanţă secundară pentru relansarea economică, dar care au jucat un rol-cheie în menţinerea la cote acceptabile ale moralului naţiunii, oferindu-le un ţel în viaţă, şi, în acelaşi timp, clădind ceva durabil. Să ne oprim, în continuare, fie şi pe scurt, atenţia

---

încât să devină o parte a clasei de mijloc, cu un standard de viaţă şi o educaţie adecvate, şi, în acest mod, să nu mai fie tentaţi de mişcările de stânga. Proiectul „Evangheliei Sociale” va avea o serie de adepţi ce vor ocupa poziţii de prim rang în Administraţia Roosevelt, între care amintim, alături de Harry Hopkins, pe Frances Perkins, Adolf A. Berle şi Henry Morgenthau, Jr. Cf. D. M. Kennedy, *op. cit.*, p. 146

[234] „Harry Hopkins: President Franklin D. Roosevelt’s Deputy President”, în *American History*, Leesburg, VA: Weider History Group, 12 iunie 2006

asupra Corpului Conservării Civile şi a Administraţiei Naţionale pentru Tineret.

Pe aceeaşi linie de inspiraţie Franklin-iană, Roosevelt dorea să ofere tinerilor americani, proveniţi din familii în care cel puţin unul din membri beneficia de ajutor social, posibilitatea de a face ceva util pentru societate, a dobândi abilităţi noi şi, în acelaşi timp, de a-şi dezvolta simţul civic, concomitent cu depăşirea frustrărilor pricinuite de criză, prin participarea la proiecte de muncă în folosul comunităţii, doar că nu vizând, precum în concepţia lui Benjamin Franklin, munci care ar fi putut fi privite ca umilitoare, precum curăţirea străzilor şi canalelor, ci, din contră, care erau menite a lăsa o moştenire durabilă, cum ar fi conservarea solului[235], reîmpăduriri, curăţirea albiilor râurilor şi înfrumuseţarea peisajului.

În acest sens, pe 31 martie 1933, F.D. Roosevelt va promulga Legea Lucrărilor de Conservare de Urgenţă, prin care era înfiinţat Corpul Conservării Civile (C.C.C.), organism menit a oferi un program de lucru tinerilor între 18 şi 25 de ani (limita de vârstă va fi extinsă, ulterior, la 17-28 ani), din familii beneficiau de ajutoare sociale. Aceştia erau repartizaţi în tabere situate în apropierea locurilor unde aveau să îşi desfăşoare lucrările[236], pe perioade de până la 10 luni pe an. Iniţial vor locui în corturi, pentru ca, în apropierea acelor lucrări a căror executare necesita o prezenţă mai îndelungată a

---

[235] Solul suferise degradări severe în ultimii ani, ca urmare a faptului că numeroase suprafeţe fuseseră lăsate necultivate şi neîntreţinute; degradarea straturilor superioare ale solului, coroborate cu seceta, ce a fost o constantă a anilor 1932-1936, au avut ca efect, în special în regiunea Marilor Câmpii, creşterea incidenţei furtunilor de praf, care au ajuns astfel să-i afecteze şi pe fermierii vecini, ale căror culturi aveau de suferit. Măsurile de reabilitare erau, din acest punct de vedere, mai mult decât binevenite. Vid. W.E. Leuchtenburg, *op. cit.*, pp. 171 sq.

[236] Tineri provenind de pe întreg cuprinsul S.U.A., vor activa în locaţii tot atât de diverse, precum văile Mississippi, Tennessee sau Shenandoah, munţii din Oregon-ul de sud-est, sau în nou-înfiinţatele parcuri naţionale Joshua Tree şi White Sands. Cf. *Ibid.*, p. 174

mâinii de lucru, să fie chemaţi contractori militari, pentru ridicarea unor adăposturi pe structura şi modelul cazărmilor.

Programul C.C.C. va cunoaşte o popularitate deosebită, atât în rândurile participanţilor – pentru care reprezenta o experienţă unică, în special în contextul în care pentru mulţi tineri participarea la taberele C.C.C. ocaziona prima călătorie în afara statului natal – cât şi ale publicului, care a fost pozitiv impresionat atât de lucrările de reabilitare a solului, de care beneficiau numeroşi fermieri, dar şi – aspect incomparabil mai spectaculos – de reamenajarea parcurilor naţionale şi a unor câmpuri de bătălie din războiul de independenţă şi din cel de secesiune[237], care vor deveni mândria unei naţiuni (în special, dar nu limitativ, pentru urmaşii celor care au luptat acolo, care vor privi restaurarea şi conservarea câmpurilor de bătălie drept un omagiu adus celor care şi-au arătat devotamentul suprem jertfindu-şi vieţile pentru idealurile naţiunii lor).

Un aspect mai puţin spectaculos, dar apreciat de susţinătorii mişcării pentru conservarea naturii (tot mai numeroşi în epocă, în special din rândurile simpatizanţilor fostului preşedinte Theodore Roosevelt, al cărui continuator era văzut a fi Franklin Delano), l-au constituit lucrările de amenajare de adăposturi pentru animalele sălbatice (în număr de cca. 30.000), plantările de puieţi ale unor specii rare de arbori, precum şi consolidarea versanţilor cu vegetaţie; de asemenea, au săpat şanţuri pentru scurgerea torentelor şi au

[237] Locaţii de importanţă istorică şi turistică aflate până în 1933 în administraţia Departamentului de Război; la propunerea lui Horace Marden Albright, directorul adjunct al Serviciului Parcurilor Naţionale, preşedintele Roosevelt le va transfera în administraţia acestui din urmă organism, accesul publicului la aceste veritabile locuri sacre pentru istoria americană – pentru a utiliza expresia regizorului de filme istorice Ronald Maxwell – având, în acest mod, semnificativ de câştigat. Să mai precizăm că Serviciul Parcurilor Naţionale, de a cărui imagine, în cultura de masă, este legată indisolubil cea a ranger-ului, asigură, pe lângă paza şi întreţinerea locaţiilor respective (în prezent, în număr de 391), informaţii şi servicii turistice de bază

amenajat poteci prin păduri, de-a lungul cărora au amplasat, din loc în loc, turnuri de observaţie împotriva incendiilor.

De asemenea, se cuvine să menţionăm că demararea activităţii Corpului Conservării Civile a reprezentat un element unificator în ceea ce priveşte abordarea ambelor partide majore de pe scena politică americană vis-a-vis de programele din cadrul Noii Orientări: nu doar că 92% dintre democraţi erau de acord cu funcţionarea Corpului şi cu iniţiativele lui Roosevelt în privinţa acestuia, ci şi 67% dintre republicani[238], fapt ce însemna că, practic, întreaga suflare a naţiunii era raliată sub stindardul reformist al preşedintelui, pe de o parte şi, pe de alta, că politicile sale erau privite ca pozitive şi de dorit pentru ţară.

La momentul său de maximă amploare, în septembrie 1935, în taberele C.C.C. vor activa circa 500.000 de tineri; până la închiderea Corpului, survenită în 1942 (moment în care toate energiile naţiunii vor fi direcţionate înspre efortul de război), peste două milioane şi jumătate de tineri[239] îşi vor fi petrecut cel puţin câteva luni din viaţă într-o tabără de muncă a C.C.C., majoritatea fiind încântaţi de realizările lor din această perioadă, unii ajungând chiar a iubi pe mai departe modul de viaţă simplu, dar prezentând frumuseţile sale, din strânsa comuniune cu natura; per total, majoritatea participanţilor îşi vor aduce aminte cu plăcere de zilele petrecute în taberele Corpului Conservării Civile (aceasta, desigur, în condiţiile în care acestea veneau să ofere o alternativă mult mai vivace prin comparaţie cu traiul din ajutorul social şi condiţia umilă implicit asociată acestuia).

Programul C.C.C. era extrem de benefic nu doar pentru tinerii care erau plătiţi cu 30 USD pe lună pentru

---

[238] Cf. sondajului Gallup din 18 aprilie 1936, cit. în „Civilian Conservation Corps", în *Wikipedia – The Free Encyclopedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Civilian_Conservation_Corps#cite_ref-1 , 22 mai 2009

[239] W.E. Leuchtenburg, *op. cit.*, p. 174

munca depusă (echivalentul a cca. 466 USD din 2008), ci şi pentru familiile lor, care primeau o alocaţie suplimentară de 25 USD[240]. În acest mod, se continuau politicile asistenţiale pentru populaţia afectată de criză, dar, în acelaşi timp, li se arăta că este nevoie de a munci pentru a fi remunerat, statul trecând astfel din rolul de binefăcător – şi încurajator implicit al pasivităţii – la cel de angajator, mesajul pe care dorea să-l transmită Administraţia fiind cel conform căruia iniţiativa şi munca asiduă, care duseseră, în fond, la ridicarea ţării ca putere economică de prim rang, nu erau nici pe de parte de ignorat, viitorul aparţinând celor care aveau să facă ceva productiv.

Deşi dintr-o perspectivă libertariană această abordare ar putea fi repudiată ca reprezentând o manifestare evidentă a keynesianismului avant-la-lettre, şi neducând decât la cheltuirea inutilă a banilor contribuabililor, nu putem ignora meritele acestei politici: cât timp oricum s-ar fi acordat ajutoare sociale, este incomparabil mai bine a cultiva un sentiment al utilităţii pentru cel ce le primeşte, pe de o parte, şi, pe de alta, contribuabilii beneficiază indirect, prin faptul că lucrările prestate duc la îmbunătăţirea generală a calităţii vieţii. În plus, oricum pentru lucrările în cauză ar fi fost necesar a se cheltui sume deloc neglijabile de bani, relevant în acest sens fiind a aminti că, în prezent, Guvernul S.U.A. alocă

---

[240] Cf. „Passing the legacy to future generations", în *CCC Legacy*, http://www.ccclegacy.org/ccc_legacy.htm , 21 august 2009
În total, vor fi acordate alocaţii în valoare de peste 72 milioane USD (111.8234.650 USD, raportat la valoarea din 2008). Aceste sume nu doar că vor ajuta familiile afectate de şomaj, ci vor contribui şi la impulsionarea economiei, deoarece, inerent, beneficiarii alocaţiilor în cauză urmau să utilizeze banii pentru consum, fapt ce genera activitate pentru agenţii economici din zonele unde locuiau. Practic, măsurile lui Roosevelt de a aloca fonduri pentru conservarea mediului reprezenta, indirect, şi un pachet stimulativ pentru economie în ansamblul ei.

aproape 2 miliarde USD anual pentru administrarea şi întreţinerea parcurilor naţionale[241].

Din această perioadă datează nu doar lucrări de ingineria mediului cu funcţii ce ar putea fi privite ca pur voluptarii (şi, din această perspectivă, ce ar putea fi privite ca o risipă într-o perioadă în care populaţia suferea de lipsuri acute, iar cheltuielile erau alocate în complet alte direcţii decât nevoile de bază ale acesteia), ci şi îmbunătăţiri de infrastructură ce duceau la îmbunătăţirea siguranţei circulaţiei rutiere – avem în vedere locurile de popas amenajate pe marginea drumurilor statale şi interstatale[242], a căror existenţă avea să prevină staţionarea autovehiculelor pe carosabil în timpul pauzelor luate de şoferi în timpul călătoriilor lungi, reducând astfel riscul producerii de accidente.

De asemenea – aspect poate chiar mai important pentru dezvoltarea ulterioară a naţiunii – au fost demarate proiecte ample de construcţii rutiere, care nu ţineau cont doar de posibilităţile tehnice cele mai economice (luând în calcul dificultăţile reprezentate de relief), ci şi de deservirea optimă a principalelor puncte de interes pentru populaţie[243].

---

[241] Cf. „Summary of Requirements – Operation of the National Park System", în *FY 2008 Budget Justifications*, Washington, D.C.: National Park Service, 2009
Să mai precizăm că existenţa Serviciului Parcurilor Naţionale reprezintă un element pozitiv şi din perspectiva antrenării forţei de muncă, acesta având cca. 22.000 angajaţi, pe întreg cuprinsul naţiunii.

[242] Numai în Texas au fost amenajate 755 astfel de popasuri (din care cca. o treime de jumătate de acru sau mai mari), până în anul 1940. Cf. Gregory T. Cushman, „Environmental Therapy for Soil and Social Erosion", în Michael Conan, *Environmentalism in Landscape Architecture*, Dumbarton Oaks Trustees for Harvard University, 2000, p. 65.
Se cuvine să remarcăm că numeroase astfel de popasuri au fost amplasate luând în considerare locurile preferate de călători, şi asigurând o vedere optimă asupra peisajului (fapt semnalat prin indicatoare rutiere), scopul fiind nu doar oferirea unei facilităţi publicului, ci şi reducerea riscului ca un autovehicul să oprească într-un loc ce oferă o privelişte splendidă, dar ar fi mai periculos pentru trafic.

[243] *Ibid.*, p. 67

Totuşi, se cuvine să precizăm că realizările de anvergură în domeniu se vor mai lăsa aşteptate: proiectele Adminsitraţiei Roosevelt vizau preponderent interconectarea comunităţilor locale şi oferirea pentru cetăţeni a unor posibilităţi mai bune de acces în ariile de interes învecinate; abia două decenii mai târziu, începând cu 1956, va fi demarat amplul program al autostrăzilor interstatale, cunoscute şi ca „autostrăzile Eisenhower", după numele iniţiatorului lor.

Analiza noastră asupra programelor de reformă ale Administraţiei Roosevelt ar fi însă departe de completitudine dacă am ignora politicile sale în domeniul agriculturii, oprindu-ne în continuare atenţia asupra acestei ramuri esenţiale pentru bunăstarea oricărei naţiuni, evidenţiind măsurile întreprinse de guvern pentru uşurarea dificultăţilor cu care se confruntau fermierii .

(Să precizăm că, în 1930, nu mai puţin de 21,5% din populaţia activă a S.U.A. era angajată în variile sectoare ale agriculturii, aceştia generând un aport de 7,7% la produsul intern brut[244]. Dacă aceste cifre nu par atât de impresionante pentru economie în ansamblul ei, nu putem totuşi ignora faptul că securitatea alimentară a populaţiei este un domeniu de importanţă primordială, ce prezintă inclusiv implicaţii strategice pentru stabilitatea şi securitatea regională – în special în zonele afectate de foamete, unde izbucnirea unor conflicte violente este mult ridicată - aspect recunoscut, în prezent, de principalele organizaţii internaţionale interguvernamentale, fie ele specializate[245], fie de interes general[246]).

---

[244] Carolyn Dimitri, Anne Effland şi Neilson Conklin, *The 20th Century Transformation of U.S. Agriculture and Farm Policy*, Washington, D.C.: United States Department of Agriculture – Economic Research Service, iunie 2005

[245] I.e. Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură. Pe agenda acesteia figurează organizarea, în perioada următoare (16-18 noiembrie 2009), la Roma, a Summit-ului Mondial pentru Securitate Alimentară, ce vizează soluţionarea, sau, cel puţin, atenuarea efectelor acestei probleme de gravitate deosebită, ce afectează nu mai puţin de o şesime din

Astfel, pentru soluţionarea problemelor din acest domeniu, în 12 mai 1933, va fi promulgată Legea pentru Ajustarea Agriculturii. Principalul obiectiv al acesteia era îmbunătăţirea situaţiei fermierilor, care reprezentau una din cele mai afectate categorii sociale, ca urmare a puternicelor tendinţe deflaţioniste[247].

Se cuvine să precizăm că scăderea accentuată a preţului la produsele agricole (spre exemplu, mierţa de porumb costa doar 20 cenţi în anul agricol 1932-33, faţă de 56 în 1912-13, sau cea de grâu, 41 cenţi, faţă de 88[248]), a dus, ca urmare a relativei inelasticităţi a preţului produsele

---

populaţia planetei. Vid. *World Summit on Food Security*, http://www.fao.org/wsfs/world-summit/en/ , 27 august 2009
Conform aceleiaşi instituţii, securitatea alimentară este definită ca „atunci când toţi oamenii, întotdeauna, au acces fizic, economic şi social la mâncare suficientă, sigură şi hrănitoare, pentru a le asigura dieta necesară pentru o viaţă activă şi sănătoasă (definiţie formulată pentru prima dată la ediţia din 1996 a summit-ului şi reprodusă în *Food Security*, European Commission – External Cooperation Programmes, http://ec.europa.eu/europeaid/what/food-security/index_en.htm , 3 august 2009)

[246] Relevant în acest sens este obiectivul Uniunii Europene, de a acţiona în vederea reducerii cu 50% a numărului celor înfometaţi, până în 2015. Vid. *Ibid.*

[247] Să nu uităm faptul că una din reacţiile imediate ale guvernelor din întreaga lume la criză a fost impunerea de măsuri vamale protecţioniste, ceea ce afecta cel mai puternic ţările mari producătoare şi, implicit, exportatoare de produse agricole. În plus, concomitent cu tendinţele contrarii, inflaţioniste, din ţările importatoare, s-a ajuns la o reducere atât a cantităţilor vândute, cât şi a preţului pe unitate încasat de producătorii din ţările furnizoare – pentru S.U.A., cea mai grea lovitură a fost pierderea accesului la piaţa rusească, determinată însă nu de politicile economice ale sovieticilor, cât de raţiuni ideologice şi de climatul intern avers comerţului liber - astfel încât s-a ajuns a se vorbi de un adevărat dezastru în ceea ce le privea – vid. Peter Temin, *Lessons from the Great Depression*, Cambridge, MA: MIT Press, 1991, p. 55

[248] Cf. „Causes of the Great Depression", în Slide Share, Manhattan Beach, CA: Multimedia Learning, LLC, http://www.slideshare.net/multimedialearningllc/causes-of-great-depression , 28 august 2009
Situaţia era chiar mai drastică în Canada vecină, unde preţul mierţei de grâu, raportat în dolari S.U.A., ajunsese la abia 25 cenţi. Cf. Eric John Hanson, Paul Michael Boothe, Heather Edwards, *Eric J. Hanson's Financial History of Alberta*, 1905-1950, University of Calgary Press, 2003, p.121

alimentare, la un declin pronunţat al veniturilor fermierilor. Preţurile la care se estimează că producţia ar fi fost rentabilă pentru fermieri erau mult mai mari, respectiv 1,35 USD mierţa de grâu, sau 92 cenţi cea de porumb[249].

În aceste condiţii, se impunea luarea de măsuri urgente pentru restabilirea nivelului de trai al acestora, fapt pe care, de altfel, îl va încerca Administraţia prin promovarea anterior-amintitei legi. Ideea fundamentală, enunţată de profesorul Milburn Lincoln Wilson[250], de la Colegiul de Stat din Montana, pornea de la premisa că într-o economie liberă preţul unui produs se va stabiliza întotdeauna la nivelul de echilibru dintre cerere şi ofertă, era ca acest lucru să fie realizat în mod artificial, prin intervenţia judicioasă a guvernului.

Astfel, urna să se opereze o reducere controlată a producţiei agricole, până la punctul la care nivelul preţurilor să poată fi susţinut. Teoria pe care se fundamenta nou-instituitul mecanism era cea a parităţii, conform căreia era posibil ca, prin reglementări date de Congres, să fie ajustat echilibrul dintre cerere şi ofertă, până la nivelul la care unui anumit producător să nu îi fie afectată puterea de cumpărare ca urmare a scăderii cererii pentru produsele sale[251].

Pentru ca fermierii să nu fie păgubiţi prin impunerea unor cote de producţie, urma să fie instituit un sistem de subvenţii, proprietarii ajungând practic să fie plătiţi pentru a-şi lăsa unele terenuri necultivate. Până în 1935, nu mai puţin de 30 milioane acri vor fi scoşi, în acest mod, din circuitul agricol[252], cea mai vehiculată justificare împotriva detractorilor acestei politici fiind cea conform căreia scoaterea din circuitul agricol a terenurilor era operată pentru a le menţine

---

[249] „Agriculture: Money to the Grass Roots", în *Time*, Tampa, Fla: Time, Inc., 6 noiembrie 1933

[250] D.M. Kennedy, *op. cit.*, p. 203

[251] Vid. Bill Ganzel, „AAA, Agricultural Adjustment Act" şi „Parity", în *The Wessels Living History Farm*, http://www.livinghistoryfarm.org/index.html ,22 iunie 2009

[252] R. Freedman, *op. cit.*, p. 98

productivitatea şi a preveni deteriorarea solului prin supraexploatare[253], argument fără îndoială valid în anumite limite, dar a cărui aplicabilitate împins la extrem din evidente raţiuni politice. De asemenea, anul 1934 a adus o reducere cu 20% a producţiei de porumb, comparativ cu anul anterior, precum şi o reducere de 25% a numărului de porci crescuţi în ferme.

Spre exemplu, agricultorii care acceptau să îşi reducă suprafeţele cultivate urmau să primească câte 30 cenţi pentru fiecare mierţă de porumb pe care renunţau să o producă (pentru calcularea acestei cantităţi urmând a se folosi media producţiei pe acru din regiunea respectivă); de asemenea, pentru fiecare mierţă de porumb pe care o aveau în stoc, fermierii mai urmau să primească un credit de 50 cenţi, dacă depuneau porumbul în depozite ale statului, până la crearea unui stoc naţional de 300 milioane de mierţe.[254] Totuşi, până în noiembrie 1933, doar fermierii din statele Iowa, Illinois, Minnesota, Dakota de Sud şi Kansas ajunseseră a beneficia de împrumuturile federale, ca urmare a inexistenţei depozitelor necesare în celelalte state ale uniunii. Pentru a finanţa construcţia depozitelor, se va introduce o taxă de procesare de 28 cenţi pe mierţă, taxă care avea, de asemenea, menirea de a împinge, artificial, în sus preţul porumbului.

De implementarea acestor măsuri şi de controlul alocării subvenţiilor avea să se ocupe Administraţia pentru Ajustarea Agriculturii (A.A.A., sau Triple-A, cum avea să fie cunoscută după acronimul său în limba engleză), subordonată Departamentului Agriculturii[255]. Ca administrator-şef al

---

[253] „Agricultural Adjustment Administration", în *The Columbia Encyclopedia* (6th Edition), New York: Columbia University Press, 2008

[254] „Agriculture: Money to the Grass Roots", *loc. cit.*

[255] La conducerea acestuia va fi numit, începând cu 4 martie 1933, Henry Agard Wallace, un fost membru al Partidului Republican şi fiul lui Henry Cantwell Wallace, care servise ca Secretar al Agriculturii în timpul preşedintelui Warren G. Harding. H.A. (cum va ajunge să fie, adesea, numit în mod informal de colegii de cabinet) va deveni însă un înfocat susţinător al Noii Orientări şi unul din apropiaţii preşedintelui Roosevelt. De altfel, va

A.A.A. a fost numit George Nelson Peek, un birocrat eficient, care va proceda sistematic la îndeplinirea obiectivelor ce îi fuseseră desemnate, chiar dacă aceasta implica măsuri de un cinism incalificabil pentru majoritatea populaţiei. Astfel, la scurt timp de la numirea lui Peek, publicul va privi cu consternare cum, din ordinul său, 10 milioane de acri plantaţi cu bumbac vor fi araţi înainte de recoltare, sau – aspect chiar mai şocant - 6 milioane de purcei vor fi măcelăriţi[256], pentru a se reduce producţia naţională de carne şi, în acest mod, preţurile să îşi oprească declinul.

Aceste măsuri, care se vor dovedi nepopulare nu doar

---

candida împreună cu acesta la alegerile din anul 1940, Henry A. Wallace fiind nominalizatul Partidului Democrat pentru funcţia de vicepreşedinte.

Wallace va deveni promotorul ideii utilizării unor depozite sub control guvernamental pentru regularizarea permanentă a preţului produselor agricole, statul ajungând să funcţioneze ca un intermediar, care urma să cumpere excedentele în perioadele de abundenţă, prevenind astfel declinul preţurilor, şi să vândă din rezerva acumulată atunci când sezoane agricole mai nefavorabile ar fi dus la o penurie a produselor de pe piaţă, împiedicând astfel o creştere a preţurilor.

Se cuvine să remarcă că acest mecanism, cunoscut drept „ever-normal granary", şi transpus în formă teoretică, ulterior, de Benjamin Graham (în volumul *Storage and stability : a modern ever-normal granary*, New York : McGraw-Hill Book Co., 1937), este în prezent utilizat în mod analog de numeroase bănci centrale, care, prin cumpărarea, respectiv vânzarea valutelor de pe piaţă, articulează politicile monetare ale ţărilor lor, fie cu scopul ţintirii inflaţiei, fie, din contră, pentru a stimula o depreciere a monedei lor naţionale atunci când raţiuni de ordin economic o impun.

Totuşi, interesant este a remarca faptul că H. A. Wallace va devia de la linia benignă promovată de Roosevelt, devenind, în timp, (în special după moartea acestuia din urmă) un susţinător al intervenţionismului guvernamental împins la extrem, ajungând chiar a fi suspectat că ar fi un promotor al socialismului (afilierea sa la Partidul Progresist, care era perceput drept un sanctuar al socialiştilor sub acoperire, pentru campania din anul 1948, contribuind într-o manieră determinantă în acest sens).

Vid. „Henry Agard Wallace", în *The Columbia Encyclopedia*, (6th Edition), New York: Columbia University Press, 2008, precum şi Martin Peretz, „From TR to BHO. Obama, The New Republic, and the presidents we've loved", în *The New Republic*, Washington, DC: TNR, 3 decembrie 2008

[256] Fiona Venn, *The New Deal*, Chiacgo: Fitzroy Dearborn Publishers, 1998, p. 37

prin brutalitatea lor, sau prin faptul că, deşi publicul putea tolera relativ uşor scăderea producţiei unor bunuri industriale de care nu toţi cetăţenii erau interesaţi, dar exista o aversiune accentuată, adânc înrădăcinată de milenii în psihicul uman, faţă de diminuarea (sau, cu atât mai mult, de distrugerea) surselor de hrană[257] ci şi prin faptul că, în ochii majorităţii populaţiei, veneau într-un moment inoportun, când milioane de americani trăiau înfometaţi şi rău îmbrăcaţi, de implementarea lor nebeneficiind decât un număr restrâns de cetăţeni.

Practic, doar marii fermieri erau avantajaţi de reducerea producţiei; ţăranii care lucrau pe pământurile acestora, sau arendaşii[258], erau dezavantajaţi, deoarece reducerea suprafeţelor aflate în circuitul agricol atrăgea implicit şi o reducere a necesarului de forţă de muncă, aspect ce lovea în special în categoriile sociale deja defavorizate, ca afro-americanii din mediul rural. Astfel, observa reportera Lorena Alice Hickok[259], „[Î]ntr-un fel sau altul, aceşti oameni trebuiau îndepărtaţi de pe piaţa muncii. Singura soluţie acceptabilă este de a elimina de pe piaţa muncii suficienţi albi săraci şi negri astfel încât membrii ambelor rase rămaşi să aibă oarecari şanse”[260].

---

[257] D.M. Kennedy, *op. cit.*, pp. 203 sq.

[258] Se estimează că, dintr-un total de 6,8 milioane de lucrători din agricultură, nu mai puţin de 2,8 milioane erau arendaşi, iar venitul acestora nu depăşea suma de 312 USD anual (echivalentul a cca. 4845 USD la nivelul anului 2008). Astfel, s-a arătat, „reformele A.A.A. ale lui Roosevelt nu i-au ajutat pe cei mai săraci dintre fermieri; în fapt, încurajând fermierii să planteze mai puţin, i-a forţat pe zilieri şi arendaşi să părăsească agricultura.” - H. Zinn, *op. cit.*, p. 397

[259] Care va deveni confidenta şi, ulterior, biografa Annei Eleanor Roosevelt. Au existat, de altfel, numeroase speculaţii privind depăşirea caracterului pur amical al relaţiei lor, speculaţii întreţinute de mişcările militând pentru drepturile minorităţilor sexuale; în favoarea veridicităţii acestora vine o colecţie de scrisori publicate ale celor două – vid. Rodger Streitmatter (ed.), *Empty Without You: The Intimate Letters of Eleanor Roosevelt and Lorena Hickok*, Florence, MA: Free Press, 1998

[260] Lorena Hickok, apud. D.M. Kennedy, *op. cit.*, p. 213

Din acest punct de vedere, reformele A.A.A. nu s-au dovedit întru totul eficiente, situaţia multor oameni ajungând să fie chiar mai rea decât înaintea intervenţiei guvernamentale; în schimb, din punct de vedere politic, au fost un real succes, vasta majoritate a fermierilor optând să adere la programul de reducere voluntară a producţiei şi să accepte subvenţiile şi, implicit, să andoseze pe viitor măsurile Administraţiei Roosevelt. Şi, fiind dată importanţa deosebită a fermierilor ca grup electoral în viaţa politică americană, putem aprecia ca deosebit de judicioasă decizia Administraţiei de a promulga Legea pentru Ajustarea Agriculturii, cel puţin prin prisma curtării unui important segment al electoratului.

Implicarea Administraţiei în problemele de interes naţional nu se va opri însă la corectarea unor probleme sectoriale, dar de largă utilitate ci, într-un spirit ce l-am putea numi aproape iluminist, se va extinde şi spre domenii de nişă, dar care necesitau resurse vaste şi care erau extrem de improbabil a fi realizate din iniţiativă privată, ca urmare a costurilor ridicate şi a amortizării de durată, ca să nu spunem incerte. Să ne oprim, în continuare, atenţia asupra proiectelor Administraţiei Roosevelt privind amenajarea sub strict control guvernamental a văii râului Tennessee (ce va fi plasată sub controlul Autorităţii Văii Tennessee, sau T.V.A., după acronimul de limbă engleză), dar şi a barajului Hoover, de pe Colorado.

Să precizăm că Tennessee-ul[261] este un râu ce, înainte de a deveni principalul tributar al fluviului Ohio, străbate o distanţă de 1426 km, având un bazin hidrografic ce depăşeşte 105960 km^2 (din care majoritatea în statul Tennessee, dar ocupând suprafeţe însemnate şi din statele adiacente sau situate în proximitate, i.e. Kentucky, Alabama, Georgia, Mississippi, Carolina de Sud şi Virginia), într-o zonă preponderent agrară şi cu o economie slab dezvoltată pentru

[261] „Tennessee River", în *Encyclopaedia Britannica*, Chicago: Encyclopaedia Britannica, Inc., 2009

standardele americane[262] şi care, pe lângă toate acestea, fusese grav afectată de furtunile de praf ce au devenit emblematice pentru Marea Criză.

În aceste condiţii, proiectul de anvergură al Administraţiei Rroosevelt urmărea amenajarea văii într-o manieră sistematică, urmând a fi efectuate lucrări pentru prevenirea inundaţiilor (râul Tennessee fiind, anterior intervenţiei T.V.A., caracterizat de frecvente revărsări, ce se dovedeau extrem de păguboase pentru fermieri, care îşi vedeau adesea culturile şi, implicit, sursele de venit distruse), crearea unor acumulări de apă utilizabile pentru irigaţii, dar şi, aspect chiar mai important pentru economia naţiunii în ansamblul ei, pentru producerea de electricitate[263].

De asemenea, au fost dragate bancurile de pe cursul mijlociu al râului, fiind înlăturate astfel obstacolele existente în calea navigaţiei, din care în special cele de pe secţiunea Muscle Shoals a râului, din comitatele Colbert şi Lauderdale, puneau piedici serioase marinarilor. Pe lângă dragarea bancurilor periculoase, s-a procedat şi la o ridicare controlată a nivelului apei, astfel încât o serie de alte elemente potenţial periculoase pentru navigaţie, ca stâncile subacvatice, să ajungă la o

---

[262] Relevant în acest sens este a aminti faptul că fermierii din regiune sunt adesea desemnaţi cu apelativul insultător „redneck", desemnând literalmente o persoană arsă de soare, dar făcând referire directă la lipsa de sofisticare şi grobianismul celor vizaţi – cf „Metonymy", în *Concise Oxford Companion to the English Language*, Oxford University Press, 1998

[263] Se estimează că electricitatea furnizată de hidrocentralele construite în timpul Administraţiei Roosevelt pe cursul Tennesse-ului a fost cea care a permis dezvoltarea industriei producătoare de aluminiu, fără de care construirea a 50.000 avioane pe an în timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale ar fi fost de domeniul inimaginabilului. Practic, au existat voci care să susţină că, graţie T.V.A., războiul a fost cu 2, până la 3 ani mai scurt decât fără aportul uzinelor electrice din regiune. Vid. Dean Russell, *The TVA Idea*, Irvington-on-Hudson, NY: The Foundation for Economic Education, 1949, pp. 29 sq.

adâncime sigură pentru trecerea vaselor, iar o serie de cascade cauzate de rata accentuată de coborâre a râului să dispară[264].

Această amplă serie de lucrări nu ar fi putut fi realizată de agenţi individuali, fiecare acţionând pentru atingerea propriului scop, fiind necesară o structură de comandă unificată, care să fixeze anumite obiective şi să vegheze la implementarea lor practică. În acest sens, pe 18 mai 1933, preşedintele Roosevelt va semna Legea Autorităţii Văii Tennessee[265], iniţiată de senatorul George William Norris[266] şi cunoscută drept Carta T.V.A.

Art. 831, intitulat „Crearea. Titlu abreviat" al Legii stipula că „[î]n scopul întreţinerii şi operării proprietăţilor Statelor Unite din vecinătatea Muscle Shoals, Alabama, în

---

[264] De 40 metri pe parcursul a cca. 60 km – cf. „Muscle Shoals", în *Encyclopaedia Britannica*

[265] Titlul 16, Cap. 12A, Tennessee Valley Authority, articolele 831a-831ee, U.S. Code Collection. O reproducere a legii este disponibilă la *Legal Information Institute*, Cornell University Law School, http://www.law.cornell.edu/uscode/16/usc_sup_01_16_10_12A.html , 8 ianuarie 2008

[266] Dacă George Norris, senator republican progresist de Nebraska, este recunoscut drept cel care a demarat proiectul T.V.A., este nu mai puţin adevărat că, pentru acesta, el s-a inspirat din ideile lui Gifford Pinchot, care imaginase un design similar încă din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Ideea dezvoltării de uzine hidroelectrice în regiune, dar şi de fabrici pentru azotaţi fusese susţinută în tot acest răstimp de republicanii progresişti din Congres, dar fusese de fiecare dată respinsă de preşedinţii republicani conservatori ce se aflaseră la putere după Primul Război Mondial. Din acest punct de vedere, F. D. Roosevelt apare mai puţin ca un inovator, cât ca şi cineva care a sesizat în mod judicios o oportunitate existentă şi a ştiut să o materializeze, merit cu nimic mai prejos. - W.E. Leuchtenburg, *op. cit.*, p. 54 Interesant este a menţiona că opoziţia republicanilor conservatori venea din teama ca, spre deosebire de barajele construite din fonduri guvernamentale exclusiv pentru controlul inundaţiilor şi care aveau ca obiectiv secundar producerea de electricitate, proiectul T.V.A. viza o structură agregată, cu o paletă largă de obiective, care ameninţa, în viziunea lor, poziţia statului de simplu arbitru pe piaţă şi l-ar fi transformat într-un jucător angajat, ca factor de decizie, producător şi distribuitor de energie, concomitent. Cf. D.M. Kennedy, *op. cit.*, p. 63

interesul Apărării Naţionale şi pentru dezvoltarea agrară şi industrială, cât şi pentru a îmbunătăţi navigaţia pe cursul râului Tennessee şi a controla distructivele inundaţii din bazinele râurilor Tennessee şi Mississippi, [prin prezenta] este creată o corporaţie cunoscută sub numele de „Autoritatea Văii Tennessee" (numită în continuare „Corporaţia"). Primul Consiliu Director va fi desemnat de fondatori, iar ca dată efectivă a fondării va fi considerată data primei întruniri a Consiliului".

Nu doar obiectivele fixate pentru reamenajarea Văii Tennesee erau ambiţioase, ci întreaga structură organizaţională creată venea ca o expresie a spiritului Noii Orientări: statul nu avea să rămână un simplu for legislativ, care să reglementeze cu detaşare conduita agenţilor privaţi, ci avea să devină un actor implicat activ în soluţionarea problemelor naţiunii. Totuşi, spre deosebire de regimurile socialiste, unde statul se erija în rolul de unic factor de planificare, decizie şi execuţie, T.V.A. era calchiată pe modelul unei corporaţii-gigant, care urma să fie „învestită cu puterile guvernului, dar posedând flexibilitatea şi iniţiativa unei întreprinderi private"[267].

Abordarea T.V.A. era (şi este în continuare, Autoritatea funcţionând neîntrerupt până în prezent) una de tip problem-solving, specialiştii săi identificând toate problemele de competenţa lor, pentru a le studia mai apoi în cele mai minuţioase detalii şi a elabora strategiile adecvate pentru soluţionarea lor optimă. Însă principalul avantaj al existenţei T.V.A. era faptul că problemele aveau să fie tratate într-o manieră agregată, şi nu independent unele de celelalte, cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost lăsate în competenţa unei serii de agenţii independente, sau a unor întreprinzători

[267] F.D. Roosevelt, apud Patricia Bernard Ezzell, „From the New Deal to a New Century. A short history of TVA", în *Tennessee Valley Authority*, Knoxville, TN, http://www.tva.com/abouttva/history.htm , 30 august 2009

privaţi[268]. Practic, pentru a utiliza formula consacrată chiar de oficialii T.V.A., acesta era un „program public pentru binele public".

Dintre realizările T.V.A. se cuvine să amintim economii importante pentru fermierii din bazinul hidrografic al Tennessee-ului, estimate între 1,5 si 3,5 milioane USD anual[269], cât şi oferirea unei căi navigabile pentru vase cu un pescaj de până la 9 picioare, în lungime de peste 1000 km; până în 1944, se va ajunge la un total de peste 159 milioane tone-milă transportate pe cursul nou amenajat al râului, cantitate va ajunge la 350 milioane tone-milă până în 1947.

De asemenea, dezvoltarea infrastructurii industriale în regiune va duce şi la ridicarea unor fabrici de îngrăşăminte

---

[268] În economie, este vehiculată, în special de susţinătorii libertarianismului, teoria ordonării spontane, ca o variantă extremă a „mâinii invizibile" din liberalismul clasic. Practic, urmărindu-şi propriile interese egoiste, întreprinzătorii privaţi, prin acţiunea lor independentă, ajung la un punct în care vor satisface interesul general al societăţii, chiar fără a urmări în mod conştient acest scop, iar societatea va ajunge ca o serie din necesităţile sale primordiale, pentru a căror soluţionare, aparent, ar fi fost nevoie de planificare guvernamentală, să îşi vadă fiecare nevoie adresată de câte un întreprinzător, fără nicio intervenţie din partea forurilor legiuitoare. Pentru o exemplificare relevantă, vid. Russell Roberts, *The Price of Everything. A Parable of Possiblity and Prosperity*, Princeton University Press, 2008, pp. 29-52
Totuşi, deşi acest mecanism este perfect funcţional pentru realizarea unor produse incomaprabil mai complexe decât părţile lor componente, sau pentru aducerea la îndeplinire a unor servicii pentru populaţie, atunci când vine vorba realizării unor lucrări de infrastructură pe scară largă, ce ar implica cheltuieli însemnate şi ar fi improbabil a se amortiza altfel decât pe durate lungi de timp, sau, chiar mai nerentabil în primă fază, ar atrage doar beneficii indirecte, prin economii ulterioare în alte sectoare, devine extrem de improbabil ca agenţi individuali să se implice în realizarea lor. În aceste condiţii, practic singura alternativă viabilă pentru realizarea lucrărilor în cauză rămâne implicarea statului, care să utilizeze banii contribuabililor pentru servirea interesului general. Deşi, inevitabil, libertarienii vor ataca această implicare a statului ca o taxare forţată în scopuri pentru care cetăţenii nu ar fi neapărat de acord să cheltuiască, ar fi aproape inimaginabilă viaţa modernă fără unele astfel de proiecte care au dus la ameliorarea considerabilă a calităţii acesteia.

[269] D. Russell, *op. cit.*, pp. 13 sq.

agricole, aflate sub controlul direct al Autorităţii, îngrăşăminte ce vor contribui la refacerea şi dezvoltarea potenţialului agricol al regiunii. Totuşi, deşi extrem de utilă pentru fermieri, care beneficiau astfel de prestaţiile unui furnizor de încredere situat în proximitate, această întreprindere nu va reuşi niciodată să treacă pe profit, fiind necesar ca statul să o subvenţioneze în permanenţă, cu sume ce nu au scăzut niciodată sub 412.000 USD anual (şi care, în intervalul 1934-1937, anii lansării industriei în cauză, au fost de peste 10 ori mai mari)[270].

Nu în cele din urmă, trebuie amintite cele 29 baraje convenţionale hidroelectrice, cărora li se adaugă o uzină cu stocare pompată, precum şi alte patru baraje destinate producerii curentului electric pentru producătorul de aluminiu Alcoa, acestea din urmă situate pe cursul Tennesse-ului Mic, şi cele opt baraje operate de Corpul Genieştilor Militari, pe cursul râului Cumberland, parte a aceluiaşi bazin hidrografic[271].

Moştenirea durabilă a iniţiativei din spatele T.V.A. dăinuie până în ziua de azi; de asemenea, organizarea lucrărilor la momentul realizării lor, cât şi sistemul de management ce le permit operarea eficientă de decenii încoace, sunt modele demne de urmat pentru orice guvern s-ar aventura în întreprinderi similare. Deşi, prin modul de abordare ce amintea de statele socialiste, T.V.A. a reprezentat o „implicare neobişnuită a statului în lumea afacerilor"[272], reţeaua de baraje din valea Tennesse-ului, împreună cu toate instalaţiile şi structurile auxiliare, a ajuns să creeze locuri de muncă într-o regiune grav afectată de recesiune, ridicând-o astfel din criză şi oferind mai mult decât speranţa unei vieţi mai bune pentru locuitorii săi.

---

[270] Cf. *ibid.*, tabelul reprodus la p. 96

[271] „Hydroelectric Power", în *Tennessee Valley Authority*, Knoxville, TN, http://www.tva.com/power/hydro.htm , 31 august 2009

[272] Pentru a utiliza exprimarea lui H. Zinn, *op. cit.*, p. 393

Se cuvine să precizăm că aceste obiective sunt urmărite cu aceeaşi determinare şi în prezent, când fiecare uzină hidroelectrică din regiune, inclusă în programul „Valley Advantage", trebuie prin statut să plătească angajaţilor lor salarii cu cel puţin 10% mai mari decât media din comitatul în care activează, să angajeze cel puţin 100 de oameni şi să producă minimum un megawatt de energie[273]. De asemenea, să mai menţionăm că, la nivelul anului 2004, în structurile afiliate T.V.A. activau 12742 angajaţi, numărul total de locuri de muncă generate, indirect, de existenţa T.V.A., fiind însă de aproape patru ori mai mare.

Din această perspectivă, realizările T.V.A. prezintă merite incontestabile. Totuşi, spectaculozitatea acestui proiect ingineresc este parţial estompată de întinderea lucrărilor pe o distanţă apreciabilă, care oferă în consecinţă privitorului o imagine mai puţin grandioasă decât a celeilalte realizări emblematice de infrastructură hidroenergetică a epocii, anume barajul Hoover. Să ne oprim, în continuare, atenţia asupra acestuia.

Cele dintâi proiecte pentru realizarea unui baraj pe Colorado datează încă din 1922, când senatorul Hiram Warren Johnson şi reprezentantul Philip David Swing au venit cu ideea stăvilirii râului Colorado, între statele Arizona şi Nevada, în scopul creării unei acumulări de apă utilizabile pentru irigaţii, a prevenirii inundaţiilor şi pentru producerea de energie electrică. În acelaşi an, reprezentanţii a şapte state de pe cursul râului se vor reuni pentru semnarea aşa-numitului Convent al râului Colorado[274], care stipula „repartizarea echitabilă a apelor din bazinul hidrografic

---

[273] Sharon H. Fitzgerald, „TVA Generates Electricity, Jobs", în *Tennessee Economic Development Guide*, Nashville, TN: Journal Communications Inc., 7 aprilie 2003

[274] Colorado River Compact; o ediţie electronică a sa este disponibilă la http://wwa.colorado.edu/colorado_river/docs/CO%20River%20Compact.pdf , 28 septembrie 2000.

Să precizăm că documentul poartă semnătura lui Herbert Hoover, în calitate de Secretar al Comerţului, în cabinetul preşedintelui Warren G. Harding

Colorado, stabilirea importanţei relative a diferitelor utilizări benefice ale apei, promovarea relaţiilor interstatale pe baza respectului reciproc, eliminarea cauzelor [generatoare] de controverse prezente şi viitoare, precum şi pentru a asigura dezvoltarea rapidă a agriculturii şi industriei în regiunea Colorado, de stocare a apelor sale, precum şi de protecţie a vieţii şi bunurilor de inundaţii"[275].

După multiple dezbateri în Congres, care nu o dată s-au împotmolit ca urmare a costurilor considerabile pe care le implica proiectul, în anul 1928, preşedintele Calvin Coolidge avea să-şi dea avizul pentru ceea ce, în epocă, era cunoscut drept „Proiectul Canionului Boulder"[276]. Totuşi, cum lucrările nu demaraseră încă, la preluarea mandatului de preşedinte, Herbert Hoover va aduce noi modificări (şi, implicit, o amânare a termenului de execuţie), cerând mutarea barajului din canionul Boulder în canionul Black, la peste opt mile în aval.

În aceste condiţii, lucrările la ceea ce avea să devină cea mai mare construcţie din beton de până atunci vor demara abia în anul 1931, când proiectul va fi trecut sub egida Biroului pentru Asanări, subordonat Departamentului Internelor. Ca antreprenor va fin numit Six Companies, Inc., un consorţiu ce cuprindea renumite companii de construcţii din statele învecinate, fiecare urmând să deţină o cotă de 10-30% din acţiuni, cea mai mare cotă revenind grupului Bechtel-Kaiser din California. Interesant este a preciza că, în timpul lui Hoover, condiţiile de lucru la baraj vor fi renumite pentru vicisitudinea lor, normele de securitate fiind cvasi-inexistente[277], iar salariul de 50 cenţi/oră, deci aproximativ 7

---

[275] Art. 1 al Conventului

[276] „Hoover Dam History", în *Nevada Destinations*, Carson City, NV: Nevada Commission on Tourism, 2008

[277] Din relatările unor foşti participanţi la proiect aflăm că „Era angajat oricine nu avea suficientă minte pentru a se teme" de lucrul în condiţii periculoase, adesea la înălţime. Cf. Dennis McBride, „Desperate Times: The Building of the Hoover Dam", în *BBC History Programme Archive*,

USD la valoarea monetară din 2008, s-ar situa, în prezent, la nivelul minim pe economie în majoritatea statelor uniunii. Singurii care erau plătiţi mai bine, cu 75 cenţi pe oră, erau muncitorii care lucrau la înălţime, uneori ei fiind suspendaţi la peste 200 de metri în gol. Salariile mici şi condiţiile precare vor duce, în august 1931, la izbucnirea unei greve, susţinută de Organizaţia Muncitorilor Industriali ai Lumii (I.W.W.), grevă care nu va fi înăbuşită decât prin mijloace violente.

În schimb, în timpul Administraţiei Roosevelt, fiind date condiţiile de criză, proiectul va căpăta o importanţă sporită, în ideea că, printr-un program de investiţii guvernamentale supradimensionate, ar fi devenit posibilă ridicarea ţării din recesiune şi oferirea unor condiţii de viaţă mai bune pentru populaţie. Astfel, prioritatea va deveni asigurarea de locuri de muncă, cât şi acordarea unor salarii mai decente – se va ajunge ca maximumul pentru plata orară să urce la 1,25 USD[278], deci de două ori şi jumătate peste nivelul anterior. De asemenea, mergând pe aceleaşi linii directoare precum în Tennessee, se va acorda o importanţă sporită producerii de energie electrică, astfel încât, la final, edificiul să fie mai mult decât un simplu regularizator al cursului unei ape.

Ritmul lucrărilor va fi şi el accelerat, ajungându-se a se lucra în trei schimburi, astfel încât Barajul Boulder (cum va fi cunoscut, de altfel, până în 1947) va fi inaugurat de preşedintele Roosevelt pe 30 septembrie 1935, cu doi ani înainte de data stipulată iniţial în proiect. Totuşi, ultimele detalii vor fi finalizate abia în 1936, moment la care giganticul edificiu[279] va atrage privirile admirative ale întregii lumi.

---

http://www.bbc.co.uk/history/programmes/programme_archive/seven_wonders_hoover_dam_04.shtml , 23 septembrie 2003

[278] „Hoover Dam Fun Facts", în *Nevada Destinations*, loc. cit.

[279] 726 picioare (221,28 metri) înălţime, 1244 picioare (379,17 metri) lungime , şi o grosime, la bază, de 660 picioare (201,17 metri) şi 45 picioare (13,72 metri) la vârf. Se estimează că betonul utilizat ar fi suficient pentru pavarea unei şosele de două benzi care să traverseze S.U.A. de la un ocean la celălalt, pe diagonală. Cf. *Hoover Dam Visitors' Guide*, Phoenix, AZ: Arizona Leisure, 2007

Deşi, precum în cazul altor proiecte ale Administraţiei Roosevelt, rezultatele în ceea ce priveşte combaterea crizei sunt discutabile, din prisma faptului că, în adevăr, au generat locuri de muncă şi consum, dar se pune, ca întotdeauna, problema ce s-ar fi întâmplat în lipsa respectivelor proiecte, dacă piaţa nu ar fi alocat resursele mai eficient, este incontestabil că o realizare de asemenea proporţii este emblematică pentru eforturile guvernului de a combate flagelul crizei, imaginea sa de binefăcător întipărindu-se adânc în conştiinţele oamenilor.

Totuşi, nu de puţine ori moştenirea intangibilă, ideatică, deşi mai puţin perceptibilă direct, este chiar mai importantă. Să ne oprim, deci, în cele ce urmează atenţia asupra reformelor lui Roosevelt în politicile sociale, probabil cea mai semnificativă moştenire a proiectelor Noii Orientări.

În Europa existau deja în perioada interbelică o serie de legislaţii care prevedeau măsuri de protecţie socială în special pentru muncitori, acestea fiind introduse de teama izbucnirii unor mişcări sociale antisistemice alimentate de formaţiunile de extremă stângă care câştigau în popularitate tocmai ca urmare a dificultăţilor cotidiene cu care se confruntau muncitorii.

Astfel, s-a constatat că acordarea treptată a tot mai multor beneficii sociale reprezintă cel mai eficient instrument de combatere a comunismului (se cuvine totuşi sa precizăm că în acest mod, statul se îndepărtează de modelul liberalismului clasic laissez-faire de secol XIX, adoptând tot mai multe elemente ce îl apropie de social-democraţie. Practic, ca urmare a presiunilor existente în societate, liberalismul pur[280] nu ar fi putut supravieţui, el fiind nevoit să includă elemente pentru care guvernul ar putea fi acuzat de socialism, dar să nu uităm, există o distanţă considerabilă pe eşichierul politic între centru-stânga şi extrema stângă.). În consecinţă,

[280] Caracteristic pentru un „capitalism pur şi neviciat", pentru a utiliza expresia consacrată de Ayn Rand, în volumul *The Virtue of Selfishnes,* New York: Signet, 1964, p. 37

guvernele vor prefera să adopte măsuri care, deşi nepopulare pentru mediul de afaceri, se dovedeau extrem de atrăgătoare pentru publicul larg (care, pe măsură ce se extindea votul universal, câştiga în importanţă, în detrimentul elitelor ce fuseseră de departe cele mai apropiate de clasa politică în aşa-numită epocă a „baronilor-tâlhari"[281] din industrie.

În S.U.A., unde domnea un climat incomparabil mai liberal decât pe vechiul continent, problema unei emergenţe a stângismului nu se punea nici pe departe atât de acut: cu excepţia mişcării lui Eugene Victor Debs, care de altfel va fi arestat sub acuzaţia de anarhism în 1917, nici o grupare de extremă stângă nu va dobândi influenţă politică majoră[282]. În consecinţă, mult timp nu a existat interes politic pentru acordarea de beneficii sociale muncitorilor, în special în condiţiile în care marii industriaşi erau cei care aveau şi cele mai puternice pârghii de influenţare a legislativului[283].

În schimb, în condiţiile ravagiilor pricinuite de Marea Criză, deteriorarea tot mai accentuată a standardului de viaţă pentru milioane de americani care se vedeau literalmente împinşi dincolo de limita subzistenţei necesita luarea de

---

[281] „Robber-barons" în engleză, în original. Termenul, consacrat de istoricii de stânga, desemnează acei angajatori care, fără scrupule, vor profita la maximum de angajaţii lor considerând că aceştia nu merită condiţii sigure şi civilizate de muncă, salarii decente şi un timp adecvat de odihnă, ei fiind forţaţi să lucreze în ateliere de mizerie (am împrumutat din limba franceză traducerea cea mai sugestivă a termenului englez „sweatshop"), angajatorii reuşind astfel să acumuleze averi considerabile. Pt. detalii vid. H. Zinn, *op. cit.*, pp. 253-296

[282] Pt. o expunere detaliată a motivelor pentru care socialismul nu a reuşit să se impună în S.U.A., vid. Seymour Martin Lipset, *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword*, New York: W.W. Norton & Co., 1997, pp. 77-112

[283] Raţiune pentru care, de altfel, în special în prezent s-a ajuns a se vorbi de transformarea S.U.A. într-o „lobbycraţie", structură în care puterea politică nu este exercitată într-atât prin mijloacele democratice consacrate, ci acestea servesc doar de faţadă pentru grupurile de lobby şi finanţatorii lor. Aparicio Caicedo, „Dealing with a Lobbycracy: The American Two-Level Game and How an 'Insignificant Geopolitical Player' May Play at Both Levels", *SSRN*, http://ssrn.com/abstract=1410183 , 26 mai 2009

măsuri din partea Administraţiei. În cultura americană exista încă de la Benjamin Franklin[284] o aversiune împotriva ajutorului social nemeritat care era văzut ca o formă indirectă de furt. Totuşi, în special în marile oraşe s-a observat o creştere a ratei criminalităţii ca urmare a disperării la care erau împinşi cetăţenii cei mai afectaţi de criză. În aceste condiţii, a le oferi asistenţă devenea o acţiune justificată nu doar din perspectiva umanitară, ci şi din cea a siguranţei publice.

Ideea Administraţiei Roosevelt, precum a atâtor alte proiecte ale sale, era una pe scară largă[285]: nu doar că aveau să fie demarate programe pentru uşurarea situaţiei unor grupuri restrânse de cetăţeni, ci urma a fi gândită o întreagă structură la nivel naţional începând de la asigurarea finanţării necesare şi mergând până la distribuirea fondurilor către cei în nevoie. Concret, guvernul federal avea să utilizeze contribuţiile colectate de la angajat şi angajator pentru a implementa un sistem de asigurări de şomaj, cât şi pentru a oferi pensii vârstnicilor şi invalizilor[286]. Scopul acestor măsuri era nu într-atât a transforma pe cei disponibilizaţi într-o povară pentru ceilalţi cetăţeni, cât de a le oferi un minimum de fonduri pentru a putea trece peste un moment dificil până la găsirea unei noi slujbe[287].

---

[284] Lucian Bogdan, „An Overview of Benjamin Franklin's Moral and Ethical Thought. From Religious to Civil Virtues", în *Studia Europaea*, nr. 1/2006, Cluj-Napoca: Studia, pp. 297-316

[285] Grandiosul proiect al lui Roosevelt viza toate trei elementele (asistenţă pentru muncitori, asigurări de şomaj şi pensii pentru vârstnici) ca un tot integrat, o strategie cuprinzătoare menită a repune ţara pe calea către o dezvoltare economica sustenabilă şi stabilitate socială – D. M. Kennedy, *op. cit.*, p. 258

[286] R. Freedman, *op. cit*., p. 99

[287] De altfel, au fost fixte criterii stricte de eligibilitate asftel încât doar cei cu adevărat în nevoie să poată beneficia de fonduri. Deşi funcţionând după un mecanism tipic pentru un sistem de asigurări, practic pentru individ, alocaţia de sprijin funcţionează ca un credit pe care acesta îl poate accesa când se află în nevoie, urmând a-l rambursa din contribuţiile sale când va redeveni salariat.

În sistemul asigurărilor sociale erau ţinuţi să participe majoritatea cetăţenilor salariaţi. La împlinirea vârstei de 65 de ani, contributorii aveau să primească pensii proporţional cu participarea lor totală de până atunci. De asemenea, pentru persoanele care nu fuseseră capabile să îşi finanţeze planul de pensii[288], guvernul federal împreună cu guvernele statelor federate avea să preia costurile implicate de oferire a unei pensii celor în cauză. Se stipula şi crearea la nivelul statelor federate a unui sistem de asistenţă pentru mamele lipsite de mijloace, invalizi şi orbi, concomitent cu demararea primelor facilităţi publice de îngrijire medicală[289].

Legea Asigurărilor Sociale[290] va fi adoptată pe 14 august 1935, la aproape 8 luni de la solicitarea lui Roosevelt adresată Congresului privind crearea unui sistem de asigurări sociale de stat[291], urmând a intra în vigoare în anul fiscal următor (deci, începând cu iunie 1936). De alocarea fondurilor federale în valoare de 49,75 milioane USD (peste 772 milioane

---

[288] Întrucât sistemul era unul contributoriu, pensiile urmând a fi plătite din fondurile cotizate de angajat în timpul vieţii sale active, ar fi existat riscul ca acei angajaţi care atingeau vârsta de pensionare la foarte scurt timp de la adoptarea Legii să fi avut o perioadă de contribuţie prea scurtă pentru a primi pensie. Conform Comitetului pentru Securitatea Economică, soluţia cea mai potrivită în acest caz era ca Guvernul Federeal să preia o parte din costurile totale cu programul de pensii, astfel încât şi aceşti angajaţi să poată beneficia. Încă de atunci s-a recunoscut faptul ca în acest mod pur şi simpu se transfera povara către generaţiile viitoare, dar singura alternativă altfel aplicabilă ar fi fost a creşte contribuţiile pe care angajaţii mai tineri ar fi trebuit să le plătească dincolo de un prag al suportabilităţii, deoarece aceştia ar fi trebuit sa cotizeze nu doar pentru ei înşişi, ci şi pentru colegii lor mai varstnici, soluţie inadecvată politic. Arthur Meiers Schlesinger, Jr., *The Coming of the New Deal*, Cambridge, MA: Houghton Mifflin Co., 1959, p. 309

[289] W. E. Leuchtenburg, *op. cit*., p. 132

[290] „Social Security Act of 1935", în *Social Security Online*, http://www.socialsecurity.gov/history/35act.html , 2 septembrie 2009

[291] La propunerea lui Roosevelt, un proiect preliminar al Legii va fi iniţiat de Robert F. Wagner; o lună mai târziu, în februarie 1935, Secretarul Trezoreriei Henry Morgentau, Jr. într-o audiere în faţa Comitetului pentru Modalităţi şi Resurse al Camerei Reprezentanţilor va aduce ca amendament planul de finanţare pentru sistemul de pensii. Cf. A. M. Schlesinger, *loc. cit.*

USD la nivelul din 2008) pentru primul an al programului urma să se ocupe Consiliul Director al Asigurărilor Sociale, organism compus din trei membri numiţi de preşedinte cu confirmarea Senatului, conform celor stipulate în Titlul VII din Lege. Membrii Consiliului aveau un mandat de şase ani; se prevedea de asemenea ca nu mai mult de doi din cei trei membri sa aparţină aceluiaşi partid, măsură gândită cu scopul atingerii coeziunii bipartizane necesare acceptării Legii de către toate formaţiunile politice direct interesate.

Încă de la adoptare s-a recunoscut faptul că Legea Asigurărilor Sociale era un compromis, pe de o parte unul politic menit să mulţumească toate forţele ce trebuiau să contribuie la intrarea ei în vigoare şi pe de altă parte, unul de natură financiară, forma finală a Legii stipulând contribuţiile mixte angajat-angajator astfel încât ambelor categorii să li se arate că nu duc singure povara costurilor implicate.

În pofida faptului că Legea era departe de a fi una perfectă, ea nemulţumind guvernele statelor cu o fiscalitate scăzută ca urmare a costurilor ridicate ce urma să le implice pentru cetăţeni noul sistem şi prezentând de asemenea riscul de a necesita creşteri ale poverii fiscale tocmai în perioadele de recesiune când astfel de creşteri sunt mai greu de suportat, adoptarea ei a reprezentat în mod incontestabil un pas înainte, în primul rând prin faptul că numeroşi cetăţeni se simţeau mai în siguranţă într-un climat economic altfel incert. De asemenea, spre deosebire de unele masuri punctuale care reprezentau pur şi simplu soluţii la problemele momentului, crearea sistemului de asigurări sociale a reprezentat o moştenire durabilă pentru generaţii întregi de americani (şi pentru alte naţiuni care vor decide sa le urmeze din această perspectivă modelul).

Am văzut până acum care au fost realizările administraţiei Roosevelt în ceea ce priveşte relansarea economică, crearea de noi locuri de muncă, demararea unor ample proiecte de infrastructură, cât şi crearea unui program eficient de asigurări sociale. Pentru creşterea calităţii vieţii

cetăţenilor mai rămâne însă de rezolvat o problemă deloc neglijabilă, anume cea a accesului la locuinţe.

În acest sens, în 1934 va fi adoptată Legea Naţională pentru Locuinţe[292], prin care era înfiinţată Administraţia Naţională pentru Locuinţe ce urma să servească ca un garant pentru împrumuturile luate de populaţie de pe piaţa liberă, în scopul achiziţionării sau modernizării unei locuinţe. Totuşi, ca urmare a costurilor implicate, în primă fază vor avea căutare doar creditele pentru repararea sau modernizarea unei locuinţe existente; pentru fluidizarea pieţei şi creşterea numărului de achiziţii noi patru ani mai târziu, în 1938, va fi înfiinţată Asociaţia Naţională pentru Ipoteci Federale ce va ajunge cunoscută ca şi Fanny Mae[293].

Prin faptul că riscurile erau preluate parţial de guvernul federal creştea atât încrederea în sine a clienţilor care se vedeau acum capabili de a-s achiziţiona o locuinţă, cât şi disponibilitatea instituţiilor financiare de a acorda credite, ele simţindu-se mai sigure că nu aveau sa piardă sumele de bani acordate ca urmare a imposibilităţii clienţilor de a-si plăti ratele. Deşi a fost semnalat ca un dezavantaj faptul că posibilitatea cumpărării unor locuinţe ieftine a dus la o fragmentare mai accentuată a societăţii şi la apariţia ghetourilor urbane[294], nu poate fi negat meritul acestor programe de a oferi mai multor oameni posibilitatea de a deveni proprietarii unei locuinţe (este adevărat că acest sistem gândit iniţial tocmai pentru a combate efectele unei crize va genera mai bine de şapte decenii mai târziu criza ipotecilor secundar-principale, însă acest lucru nu s-a produs ca urmare a unor tare ale sistemului iniţial, ci ca urmare a rafinării şi creşterii complexităţii instrumentelor financiare pe parcursul ultimelor decenii).

---

[292] „National Housing Act of 1934", 27 iunie 1934, disponibil la Missouri Historical Society, http://fraser.stlouisfed.org/docs/historical/martin/54_01_19340627.pdf

[293] W. E. Leuchtenburg, *op. cit*., p. 135

[294] *Ibid*.

O problemă deloc neglijabilă cu care se confruntau S.U.A. ca urmare a recesiunii şi care trecea dincolo de dimensiunea materialului era riscul de descompunere a însăşi structurii societăţii. Pentru a o cita pe Anna Eleanor Roosevelt, acestea erau „momente de reala teroare ce dădeau impresia că o întreagă generaţie de tineri avea să fie pierdută”[295]. Din punct de vedere psihologic, cei care ajungeau la vârsta adultă în timpul crizei se confruntau cu grave probleme emoţionale deoarece vicisitudinile economice le afectau sever încrederea şi respectul de sine (deşi problemele cu care se confruntau nu erau în nici un fel imputabile, persistenţa în eşec cauzată de climatul de criză puteau duce la convingerea unei persoane că nu este suficient de calificată sau capabilă de a reuşi în viaţă).

De asemenea, s-a constatat că era incomparabil mai dificil pentru o persoană care şi-a petrecut ultimii ani în inactivitate totală a se integra în muncă chiar dacă ar fi apărut oportunitatea spre deosebire de cei care deşi traversau vremuri dificile se aflau încă în activitate şi aveau amintirea succesului şi a unei vieţi prospere.

Reacţia imediată a lui Franklin D. Roosevelt la problemele semnalate de soţia sa a fost de a veni cu o declaraţie publică în care statua: „[s]unt determinat să facem ceva pentru tineretul disponibilizat al naţiunii”[296] în consecinţă, pe 26 iunie 1935 va autoriza Administraţia Naţională pentru Tineret (N.Y.A.), ce urma să fie subordonată Administraţiei pentru Progresul Lucrărilor, cea mai reprezentativă agenţie guvernamentală însărcinată cu soluţionarea crizei din cadrul Noii Orientări. La conducerea acesteia va fi numit Aubrey Williams, nepotul unui aboliţionist din Alabama, cu studii la Sorbona şi care, de la revenirea în ţară se implicase în proiecte de asistenţă socială[297].

---

[295] Gordon Halstead, *The National Youth Administration*, Lima, NY: NYA Resident Work Center, 2003

[296] F. D. Roosevelt, cit. în *ibid.*

[297] W. E. Leuchtenburg, *op. cit*., p. 129

Principalul mod în care N.Y.A. avea să se ocupe de problemele „tineretului care crescuse învăţat să i se închidă uşa în nas”[298] consta în oferirea de asistenţă pentru găsirea de locuri de muncă cu fracţiune de normă. Eligibili pentru programul de asistenţă erau întreg cuprinsul S.U.A. cca. trei milioane de tineri cu vârstele între 16 şi 25 de ani, din care 1,7 milioane în mediul urban. Din totalul acestora, aproximativ 2,1 milioane vor fi plasaţi de Administraţia Naţională pentru Tineret la diverse locuri de muncă.

Este adevărat că majoritatea dintre acestea presupuneau sarcini repetitive, de rutină, dar ori de câte ori a fost posibil, personalul Administraţiei i-a îndrumat spre locuri de muncă potrivite pentru calificarea şi interesele tinerilor în cauză. Relevant în acest sens este cazul studentelor de la Colegiul din Connecticut care au participat la redactarea unui corpus de legi privind asistenţa socială a statului respectiv, sau a multor studenţi la istorie care au fost trimişi la diviziile pentru documentare ale societăţilor istorice ale statelor lor; de asemenea, studenţi de la Universitatea din Nebraska vor participa la construcţia unui observator astronomic. Şi tinerii fără o educaţie instituţionalizată vor beneficia de asistenţa Administraţiei Naţionale pentru Tineret care îi va plasa în locuri de muncă ce le oferea posibilitatea formării unor deprinderi profesionale, în special în ateliere de reparaţii auto sau firme de construcţii.

Au existat proteste şi temeri din partea profesorilor cum că aceste proiecte riscau să pună în pericol sistemul de educaţie prin faptul că guvernul s-ar fi implicat prea adânc într-un domeniu ce-i depăşea competenţele. Tocmai din acest motiv, N.Y.A. va fi reticentă în a exercita un control suplimentar o dată ce menirea sa de repartizare a tinerilor în muncă era încheiată.

Realizările anterior amintite sunt neîndoielnic impresionate, ele contribuind la îmbunătăţirea standardului

[298] Martha Gellhorn, cit. în *ibid.*

de viaţă dacă nu pentru toţi cei în nevoie, cel puţin pentru un număr considerabil de cetăţeni afectaţi de criză. Totuşi, deşi pasivitatea Administraţiei Hoover fusese sancţionată cu un vot de blam de electorat, nici implicarea percepută de unii ca excesivă a Administraţiei Roosevelt în economie nu era văzută în mod favorabil de mulţi din cei implicaţi. În consecinţă, am considerat oportun a ne ocupa în capitolul următor de controversele privind Noua Orientare din perspectiva ştiinţelor politice, dar şi a scoate în evidenţă realizările Administraţiei Roosevelt prin evidenţierea indicatorilor macroeconomici şi bursieri.

VI. Realizări şi neîmpliniri ale Noii Orientări. Controverse privind oportunitatea proiectelor Administraţiei Roosevelt

Dacă minimul istoric al indicelui Dow-Jones fusese atins pe 8 iulie 1932 când acesta se cifrase la doar 41,22 puncte (deci la mai puţin de o şeptime din nivelul maxim al anului 1929), victoria în alegeri a lui Franklin D. Roosevelt din noiembrie 1932 va determina un val de încredere în relansarea economiei ce nu se va lăsa aşteptat şi se va materializa în creşterea indicelui Dow-Jones până la nivelul de 60,26 puncte la finele anului. La începutul celui de-al doilea an de guvernare a lui Roosevelt, DJIA se cifra la 100,36 puncte pentru ca aproape trei ani mai târziu, pe 31 decembrie 1936 să atingă nivelul maxim din timpul Marii Crize, de 179,90 puncte, marcând deci o creştere de patru ori faţă de minimul istoric.

Totuşi, din nefericire, această creştere nu s-a dovedit sustenabilă din punct de vedere economic şi a fost determinată în bună măsură de încrederea investitorilor în succesul reformelor promovate politic de Administraţie. Controversele privind viabilitatea acestora şi faptul că revenirea spiritului întreprinzător încă nu se produsese, practic toate proiectele majore fiind realizate prin intervenţia guvernului au dis la o frânare a creşterii şi la ceea ce va ajunge a fi cunoscută drept „criza din interiorul crizei". În aceste condiţii, la finele anului 1937, DJIA se va cifra la abia 120,85 puncte, maximul anului 1936 ajungând a fi depăşit abia la aproape un an de la moartea lui Roosevelt, acesta ajungând la 191,66 puncte pe 2 ianuarie 1946[299]. Practic, aceasta a fost prima dată în istoria Dow-Jones când un maxim atins după o perioadă de creştere era mai scăzut decât maximul anterior; de asemenea, remarca laureatul Nobel Milton Friedman, aceasta

[299] Dow Jones Industrial Average History, *loc. cit.*

a fost „prima ocazie consemnată când o recesiune severă a venit imediat pe urmele alteia”[300].

Din perspectiva publicului larg însă, care era prea puţin interesat de evoluţia pieţei bursiere, reformele lui Roosevelt au fost un real succes: au fost create milioane de locuri de muncă, producţia industrială era într-o creştere vizibilă, iar companiile raportau pentru prima oară profit din 1929 încoace; veniturile fermierilor aproape se dublaseră, fapt ce îl va plasa pe Roosevelt la apogeul popularităţii sale, el fiind astfel creditat cu prima şansă la alegerile din 1936[301].

Astfel, în ochii publicului, Roosevelt era văzut ca eroul de suflet al multor americani care îl percepeau ca pe un preşedinte grijuliu, preocupat de bunăstarea lor. Exact de aici va veni şi principala critică la adresa programelor Noii Orientări, anume faptul că reprezentau o prea puternica ingerinţă a guvernului în problemele cotidiene. Criticii săi – în special republicanii conservatori – se temeau că proiectele sociale ale Administraţiei riscau să transforme S.U.A. în ceea ce avea ulterior să fie cunoscut drept „un stat asistenţial”[302].

De asemenea, afaceriştii criticau gradul prea mare de reglementare introduse în economie de Administraţie, ei ajungând să considere ca guvernul le limita libertatea contractuală. Concret, existenţa unor norme şi standarde în domenii nereglementate până atunci putea fi privită literalmente ca o schimbare a regulilor jocului, schimbare care nu era de cele mai multe ori pe placul celor direct vizaţi de ea,

---

[300] Jim Powell, *FDR's Folly. How Roosevelt and His New Deal Prolonged the Great Depression*, New York: Three Rivers Press, 2003, pp. vii sq.

[301] R. Freedman, *op. cit*., p. 101

[302] Welfare State, pentru a utiliza terminologia de limbă engleză. Termenul se va consacra în forma cunoscută în prezent abia după al doilea Război Mondial, când va ajunge să desemneze un stat preocupat de nevoile cetăţenilor care veghea la satisfacerea nevoilor lor primordiale, având grijă de viaţa lor precum un părinte binevoitor. Din această perspectivă putem aprecia că reformele Noii Orientări erau menite a transforma S.U.A. într-un stat asistenţial avant la lettre. Pt detalii vid. Liliana Mihuţ, Bruno Lauritzen, *Modele de politici sociale*, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1999

care trebuiau să îşi regândească întreaga strategie de afaceri pentru a putea funcţiona legal în continuare.

Deşi spre deosebire de Theodore Roosevelt, Franklin fusese atent să nu interfereze prea brutal cu interesele corporaţiilor de teama de a nu-şi pierde susţinerea politică pe lângă cei mai importanţi finanţatori ai partidului, totuşi faptul că a acordat puteri şi privilegii sporite sindicatelor a deranjat pe unii afacerişti care vedeau în aceasta o imixtiune brutală în gestionarea întreprinderilor lor, ei ajungând să considere că statul le sacrifică deliberat câştigurile.

Din perspectiva fiscalităţii, dacă în general se consideră că în perioadele de criză este nevoie de o relaxare a taxării pentru a dinamiza economia, vastele proiecte ale lui Roosevelt necesitau finanţare din belşug, fapt ce a antrenat la rândul său o creştere a poverii fiscale. Astfel, codul fiscal din 1935 aducea creşteri însemnate ale taxelor pentru marile companii şi indivizii bogaţi până la pragul la care opoziţia a ajuns să îl desemneze cu apelativul „Legea <<stoarce-i pe cei ce au succes>>”[303].

Pentru a exemplifica, să amintim că în 1933 cheltuielile guvernului federal se cifrau la 4,5 miliarde USD pe an, ajungând să fie mai mult decât duble şapte ani mai târziu (ajungând la 9,4 miliarde USD); aceste creşteri nu au fost corelate cu creşterea Produsului Naţional Brut care – lucru inerent pe timp de criză – nu ar fi putut înregistra acelaşi ritm de creştere. Concret, după ce acesta scăzuse în 1933 la 68,3 miliarde USD faţă de maximul de 101,4 miliarde în 1929, în 1937 va ajunge la 103,9 miliarde, ceea ce reprezenta o creştere de doar 152%, vizibil mai mică decât creşterea cheltuielilor guvernamentale.

Ca o paranteză, este interesant să suprapunem evoluţia Produsului Naţional Brut peste cea a indicelui Dow-Jones. Observăm în acest mod că la început (pe perioada 1929-1933) a existat o corelaţie evidentă între prăbuşirea pieţei

[303] R. Freedman, *op. cit.*, p. 102

bursiere şi adâncirea în criză, scăderea DJIA şi a PNB producându-se concomitent; de asemenea, la revenirea din criză, până în 1937 s-a observat o creştere a ambilor indicatori.

Faptul că indicele DJIA a avut variaţii mult mai abrupte decât fluctuaţia economiei în ansamblul ei reprezintă o dovadă suplimentară a gradului în care componenta speculativă afectează valoarea titlurilor tranzacţionate la bursă. În schimb, în timpul celei de-a doua perioade de declin a pieţei bursiere, survenită după 1937, Produsul Naţional Brut va suferi contracţii minime (de doar 200 milioane USD în 1938 raportat la nivelul din 1937), ceea ce denotă faptul că economia era deja într-un proces de însănătoşire, iar scăderea bursei a fost mai degrabă de componenta emoţională[304] a scăderii încrederii în clasa politică şi performanţele sale, decât de probleme economice reale.

Diferenţa dintre creşterea accelerată a cheltuielilor guvernamentale şi cea mai redusă a sumelor totale disponibile în economie trebuia acoperită astfel încât proiectele iniţiate să fie sustenabile. Singura cale de a realiza acest lucru s-a dovedit a fi creşterea taxelor astfel încât sumele colectate să acopere necesităţile în permanentă creştere ale nou-înfiinţatelor organisme. Concret, Franklin D. Roosevelt va ajunge să tripleze taxele de la 1,6 miliarde în 1933 până la 5,3 miliarde în 1940. La nivelul Federaţiei, ca procentaj din Produsul Naţional Brut ponderea reprezentată de taxe aproape că se va dubla, crescând de la 3,5 la 6,9%. Au crescut taxele pe venitul individual şi al corporaţiilor, accizele şi taxele pe profitul nereinvestit[305], toate acestea fiind necesare pentru a satisface foamea de bani a guvernului.

---

[304] Pentru detalii privind modul în care încrederea investitorilor, sau din contră, absenţa acesteia, are un impact determinant asupra evoluţiei titlurilor de pe piaţa de valori – vid. George A. Akerlof şi Robert J. Shiller, *Animal Spirits. How Human Psychology Drives the Economy and Why It Matters for Global Capitalism*, Princeton University Press, 2008

[305] J. Powell, *op. cit*., pp. ix sq.

Creşterea taxelor aduce totuşi o dublă problemă: pe de o parte procentul cu care sunt crescute taxele nu se va traduce de regulă în creşterea în acelaşi cuantum a încasărilor la buget, deoarece fiscalitatea crescută este principalul stimulent pentru transferarea unor activităţi în economia subterană, şi pe de alta, taxarea operează ca un joc cu sumă nulă. Sumele prelevate ca taxe devin indisponibilizate pentru contribuabili, care nu le vor putea folosi conform propriilor dorinţe.

De asemenea, diminuarea fondurilor disponibile pentru firme atrăgea implicit o diminuare a disponibilităţii acestora de a angaja oameni noi; acelaşi efect rezultă ca o consecinţă neintenţionată a politicilor de protecţie socială şi activităţii sindicatelor. Astfel, a face mai dificilă concedierea unui angajat, sub presiunea protestelor sindicatului, ar determina angajatorul să fie mai circumspect înainte de a angaja pe cineva atunci când observă o creştere momentană a necesarului de muncă de teama de a nu întâmpina obstacole în momentul în care respectivul angajat nu ar mai fi util.

O altă critică majoră adusă reformelor lui Roosevelt este cea conform căreia creşterea cheltuielilor guvernamentale nu reprezintă o alternativă viabilă la consumul de pe piaţa liberă. Specialiştii Administraţiei Roosevelt credeau că vor putea complini contracţia economiei – care se traducea într-o reducere generalizată a consumului – prin cheltuieli federale sporite, dezideratul lor fiind „să ridice ţara din criză prin cheltuieli". Asumpţia de la care se porneşte este cea conform căreia a cheltui generează necesitatea de servicii, ceea ce implicit atrage un necesar de forţă de muncă; la rândul ei, aceasta va trebui plătită, iar salariile cheltuite de muncitori vor determina şi ele un necesar sporit de producţie pentru consum.

Totuşi, acest lucru este valabil numai în cazul economiei private, unde cheltuirea sumelor disponibile se face pe baza unei decizii autonome. Per a contrario, în cazul cheltuielilor guvernamentale, banii sunt obţinuţi prin coerciţie,

iar cheltuirea lor nu este neapărat în relaţie directă cu serviciile pe care le-ar putea oferi altfel sectorului privat[306]. O altă problemă o reprezintă faptul că într-o economie liberă, toţi agenţii economici vor trebui să îşi optimizeze operaţiunile astfel încât să cheltuiască minimul posibil, în caz contrar concurenţa putând sa-i depăşească cu extremă uşurinţă pe piaţă; practic, agenţii economici se află într-o permanentă cursă pentru eficienţă, criteriu care este mult mai lax când vine vorba de guvern. Acesta din urmă răspunzând doar politic în faţa electoratului îşi permite atâta timp cât îşi menţine alegătorii mulţumiţi să efectueze unele cheltuieli discreţionare care să nu ţină neapărat cont nici de criteriile eficienţei, nici de cele mai stringente necesităţi, existând chiar situaţii în care sume însemnate de bani vor fi alocate in moduri complet nerentabile din simpla dorinţă de a mulţumi firme „de casă" ale guvernului. Se estimează chiar că până la 50% din cheltuielile guvernamentale reprezintă o risipă pe care sectorul privat nu ar face-o[307].

Privind lucrurile din această lumină, reformele lui Roosevelt nu mai apar ca soluţia salutară, în ultima vreme prinzând tot mai mult teren opinia teoreticienilor libertarieni conform căreia programele Noii Orientări au dus în fapt la o prelungire a crizei. Astfel, arată Robert Higgs, de la thinktank-ul libertarian The Independent Institute[308], dacă Roosevelt s-ar fi limitat la politicile promovate în campania electorală din 1932 anume limitarea cheltuielilor guvernamentale, echilibrarea bugetului şi o politică monetară judicioasă, criza s-ar fi putut cu uşurinţă termina până la alegerile din 1936.

În schimb, politicile intervenţioniste promovate pe scară largă şi alocarea de cheltuieli guvernamentale fără o viziune coerentă asupra lor, implicarea guvernului în

---

[306] Murray N. Rothbard, *America's Great Depression*, Auburn, Ala: Ludwig von Mises Institute, 2000, p. 339

[307] *Ibid.*

[308] Robert Higgs, „The Mythology of Roosevelt and the New Deal", în *The Freeman. Ideas on Liberty*, vol. 48, nr. 9, septembrie, 1998

activităţile de producţie prin jonglarea frecventă cu taxele şi subvenţiile, au creat un climat de incertitudine şi teamă nu atât între investitori cât între producători, astfel încât va dura mult mai mult decât se prevăzuse iniţial pentru ca economia să-şi revină la nivelul dinaintea crizei. Problema provenea din faptul că cheltuielile guvernamentale, deşi, în adevăr, absorb forţă de muncă, nu duc la acumularea de capital, iar creşterea economică pe termen lung este practic imposibilă în absenţa unui proces incremental de reinvestire a excedentelor disponibile.

O altă critică promovată de libertarieni, dar puternic andosată de mediul de afaceri, este cea conform căreia dorinţa guvernului de a forţa agenţii economici să plătească salarii artificial mai mari decât nivelul pieţei ar permite-o la momentul respectiv, deşi favorizează în mod incontestabil pe cei ce au un loc de muncă, duce la şomaj artificial prin faptul ca bugetele de resurse umane disponibile companiilor sunt limitate nu prin voinţa lor, ci de un factor exterior[309].

Astfel, dacă reducerea costurilor pe care este nevoită să o opereze firma s-ar putea realiza prin reducerea salariilor, aceasta nu ar fi nevoită să disponibilizeze salariaţi; în schimb, dacă ea este nevoită să menţină un nivel al acestora peste pragul de echilibru, singura soluţie de reducere a costurilor o reprezintă disponibilizările. Totuşi, această teorie se loveşte de limitarea conform căreia este inevitabil ca undeva să apară o contracţie şi nu ţine cont de faptul ca oricum diminuarea veniturilor celor care ar rămâne angajaţi s-ar traduce într-o reducere a consumului dacă luăm economia în ansamblul ei, nici reducerea salariilor neconstituind sub nici o formă o soluţie de ieşire de pe spirala de adâncire a crizei.

Au existat voci care să critice reformele lui Roosevelt pe considerentele anterior amintite, după cum, din rândurile istoricilor în special, majoritatea vocilor au fost în favoarea pachetului de măsuri introdus de Noua Orientare. Privind cu

[309] J. Powell, *op. cit*., p.x

detaşarea posibilă după mai bine de şapte decenii de la evenimentele în cauză, ne putem ralia la poziţia exprimată de Jim Powell în repetate rânduri în volumul său citat anterior conform căreia problemele nu au apărut din lipsa de bunăvoinţă sau de iniţiativă a Administraţiei, cât din necunoaşterea modului de operare a instrumentelor monetare în economie şi de neînvestirea cu rolul pe care ar fi trebuit sa îl joace Rezerva Federală, instituţie ce, în linii mari, îndeplineşte funcţiile unei bănci centrale în S.U.A.

Dacă inclusiv în prezent referitor la Noua Orientare şi la justeţea implementării ei am putea aplica aforismul lui George Orwell conform căruia nimic nu este mai nesigur decât trecutul, existând numeroase controverse, cu atât mai aprinsă era dezbaterea în anii Marii Crize, când problema îi afecta direct pe cei în cauză. Din aceste considerente, după ce am trecut în revistă principalele argumente favorabile şi critice la adresa Noii Orientări, să ne oprim atenţia în continuare asupra modului în care a decurs dezbaterea politică şi cum au fost utilizate instrumente pur juridice pentru a o tranşa.

Caracterul controversat al reformelor din cadrul Noii Orientări provenea în fapt nu într-atât din raţiunile de ordin teoretic pe care le-am invocat anterior, ci tocmai din faptul că împrumutând elemente de pe întreg cuprinsul spectrului politic, era inevitabil ca de la un punct adepţii unei doctrine să fie nemulţumiţi de preeminenţa sporită acordată unei alteia. Spre exemplu, oamenii de afaceri aveau tendinţa de a acuza legile ce vizau protecţia socială drept comuniste şi, în perfectă antiteză, liderii sindicali vedeau colaborarea cu marile corporaţii drept un element protofascist. Roosevelt, din dorinţa de a-şi asigura suportul politic necesar, va adopta o conduită care să nu fie identificabilă cu linia tradiţională a Partidului Democrat, ci să se apropie, în măsura în care îi era posibil, de linia republicanilor sau liberalilor de tip whig[310].

[310] Frank Burt Friedel, *Franklin D. Roosevelt. A Rendezvous with Destiny*, Boston: Little, Brown & Co., 1990, p. 152

Acest tip de abordare prezintă riscul ca, tocmai din dorinţa de a mulţumi pe toată lumea, să atingă exact efectul advers, anume de a aliena pe toată lumea şi în special susţinătorii cei mai înfocaţi, care îşi văd interesele trădate de tendinţa liderului lor de a vira spre centru. Astfel, chiar nucleul de susţinători ai lui Roosevelt din rândurile democraţilor cu viziuni liberale ajunsese să îşi piardă entuziasmul pentru reformele Noii Orientări până în primăvara lui 1935.

De asemenea, o serie de probleme la nivelul Camerei Reprezentanţilor vor duce la erodarea abilităţii partidului de a-şi promova legile în Congres: purtătorul de cuvânt al Camerei Reprezentanţilor, democratul Joseph Byrns din Tennessee, deşi susţinea în principiu reformele Noii Orientări, se dovedea cel mai adesea incapabil de a susţine disciplina de vot în rândurile colegilor săi. O altă problemă pentru Partidul Democrat provenea din faptul că liderul majorităţii Camerei, William Bankhead din Alabama s-a îmbolnăvit grav chiar în ziua alegerilor, fiind nevoit să îşi delege atribuţiile lui Edward Taylor din Colorado, care se va dovedi un opozant al reformelor lui Roosevelt[311].

Din anumite puncte de vedere lucrurile stăteau mai bine în Senat, unde liderul majorităţii democratice Joseph Robinson, deşi un conservator, a acceptat să susţină poziţia preşedintelui mai mult din loialitate şi din dorinţa de a păstra

---

Se cuvine să precizăm că, dacă în prezent în S.U.A., din punct de vedere social democraţii sunt percepuţi ca având o viziune mai liberală iar republicanii sunt, în linii mri depţii neoconservatorismului, lucrurile nu au stat din totdeauna aşa. Astfel, până în prima jumătate a secolului XX, Partidul Republican, ce evoluase direct din Partidul Whig era văzut ca un prmotor al liberalismului economic, spre deosebire de democraţi, care erau susţinuţi de „aristocraţia sudistă" şi erau identificaţi ca susţinători ai patricienilor albi. Aceste lucruri se vor schimba radical o dată cu venirea lui Roosevelt, care va da partidului său o puternică orientare spre stânga, incluzând numeroase elemente social-democrate, fără însă a ameninţa structural funcţionarea economiei capitaliste, pe care o vedea drept cel mi eficient motor al dezvoltării.

311 *Ibid*., p. 153

coeziunea partidului, decât din convingere. Existau însă şi senatori care se vor dovedi înfocaţi susţinători ai Noii Orientări, cum ar fi Robert Wagner şi Robert M. La Follette; aceştia nu doar că îşi vor îndemna colegii să voteze în favoarea reformelor lui Roosevelt, ci vor încerca în unele cazuri chiar să îl împingă pe acesta spre stânga, propunându-i adoptarea unor reforme cu o tentă socialistă mai pronunţată. Acest lucru prezenta dezavantajul de a-i nemulţumi pe democraţii cu viziuni mai conservatoare, care vedeau în Noua Orientare un veritabil afront la adresa poziţiilor pe care le susţineau. De asemenea, mulţi dintre democraţi nu erau nici pe departe susţinători ai reformelor promovate de Roosevelt, ei fiind pur şi simplu apărătorii intereselor organizaţiilor de partid locale, a căror ideologie suferise schimbări minime în timpul Marii Crize.

În aceste condiţii, tot mai multe proiecte legislative pe care preşedintele le considera ca de importanţă primordială pentru succesul Noii Orientări ajungeau să se împotmolească timp îndelungat în Congres: primul impas major a fost înregistrat când a trebuit votată o propunere pentru alocarea a 4,88 miliarde USD ajutoare menite a plăti salariile a 3,5 milioane muncitori timp de un an.

Prin acest stimul, guvernul dorea să transmită un impuls care să ducă la revenirea totală a economiei; în schimb, republicanii conservatori au fost şocaţi de sumele implicate şi inerent, s-au pronunţat contra, după cum, tot împotriva măsurii au fost şi progresiştii, care ar fi dorit dublarea sumelor implicate. Dezbaterile vor trena din 1934 până în primăvara lui 1935, când împotriva legii va ajunge să se pronunţe şi William Green, preşedintele Federaţiei Sindicatelor Americane, care arăta că aceasta este nesatisfăcătoare deoarece încalcă dreptul la negocieri colective. În cele din urmă, toate aceste prevederi vor ajunge a fi încorporate şi votate la pachet în Legea Asistenţei Sociale din 14 august 1935.

O altă problemă venea din iminenta expirare a cartei constitutive a Administraţiei pentru Relansarea Naţională.

Deşi Roosevelt ar fi fost dispus ca în schimbul unei extinderi în timp a funcţionării acesteia să renunţe la elementele cu caracter monopolist din cadrul ei[312], cei mai influenţi magnaţi din economie erau în continuare în mod vădit împotriva N.R.A. deoarece au considerat că aceasta, prin reglementările extensive în anumite ramuri industriale şi fixarea unor preţuri era împotriva principiilor comerţului liber şi al competiţiei. În aceste condiţii, vor susţine în mod activ lobby-ul direcţionat împotriva Noii Orientări.

Cum o serie de măsuri promovate de preşedinte au ajuns a fi votate de Congres i implicit, au devenit norme juridice imperative, opozanţii Noii Orientări au trebuit să găsească o altă cale decât cea a dezbaterilor congresionale pentru stoparea programelor de reformă. Practic, se va ajunge ca un instrument esenţialmente juridic, anume atribuţia de revizuire legislativă a Curţii Supreme de Justiţie va ajunge să fie utilizată în scopuri politice, pentru blocarea tendinţelor reformiste ale Administraţiei.

Astfel, pe 6 mai 1935, Curtea Supremă va invalida Legea pensionării personalului feroviar din 1934, utilizând în încheierea sa un limbaj care ameninţa şi prevederile privind pensia pentru limită de vârstă din Legea Asigurărilor Sociale[313]; chiar mai rău pentru dorinţele preşedintelui, pe 27 mai, o decizie unanimă a Curţii Supreme declara nule prevederile Legii pentru Relansarea Industriei Naţionale, ajungând să pună în pericol practic toate realizările cu caracter reformist din ultimii doi ani. Această decizie a judecătorului suprem Charles Evans Hughes – care venea în urma votului unanim al Curţii, deci incluzându-l pe cel ai judecătorilor progresişti Harlan F. Stone, Benjamin Cardozo şi Louis D. Brandeis – a fost pronunţată în cazul Schechter, în care se statua că guvernul nu avea dreptul de a interveni în politicile unui distribuitor de pui din Brooklyn privind salariile plătite

[312] *Ibid*., p. 157
[313] D. M. Kennedy, *op. cit*., p. 273

şi orele de muncă (deşi procesul pornise de la complet altceva, anume dreptul de a vinde pui ce puneau în pericol sănătatea publică la un preţ sub cel reglementat pentru carnea provenind de la pasări sănătoase).

Se cuvine să precizăm că revizuirea judiciară funcţionează într-un mod asemănător cu recursul în interesul legii din dreptul românesc. Concret, pornindu-se de la o problemă punctuală a uneia din părţile afectate de decizia instanţei, curtea supremă ajunge să invalideze anumite porţiuni dintr-o lege ca neconstituţionale sau inconsistente cu corpusul juridic existent, astfel încât persoana vătămată de aplicarea unor articole de lege injuste să fie repusă în drepturi. În schimb, prin forţa precedentului judiciar ca izvor de drept, se ajunge ca puterea judecătorească să poată trece peste voinţa legislativului, sentinţa pronunţată având şi efectul de abrogare implicită a articolelor de lege vizate.

În consecinţă, nu trebuie să ne surprindă panica ce l-a cuprins pe Roosevelt la aflarea verdictului, el realizând că acesta ameninţa întreaga structură reformistă pe care o promova el. Din acest motiv, va ajunge să numească verdictul din cazul Schechter drept „cea mai tulburătoare decizie de la cazul Dred Scott încoace”[314]. Preşedintele nu se va lăsa intimidat de această neîmplinire, ci va demara o întreagă campanie de relansare a Noii Orientări: pe 4 iunie 1935 va solicita Congresului să rămână în sesiunea extraordinară pe durata verii pentru a vota o extensie a Legii asigurărilor sociale, dar şi să despartă propunerea senatorului Wagner pentru crearea unui Comitet Naţional pentru relaţiile de muncă ce se dorea ca un substitut pentru funcţiunile similare ale Administraţiei Naţionale pentru Relansare. La încheierea acestei reuniuni extraordinare a Congresului pe 24 august, preşedintele va ajunge să o numească „o sesiune istorică”, prezentând importanţă majoră în special prin faptul că a reuşit

[314] F. D. Roosevelt cit. în *ibid*.

să continue proiectele de reforme sociale în pofida caracterului lor controversat din punct de vedere juridic[315].

După această fază iniţială a controverselor, lucrurile nu erau nici pe departe pe calea de a se aşeza pe linia dorită de opozanţii Noii Orientări: este adevărat că pe moment reuşiseră o invalidare a celor mai importante documente legislative pe care se fundamenta programul de reforme al Administraţiei Roosevelt, însă principalul lor iniţiator era departe de a fi învins. Din contră, succesul său zdrobitor[316] de la alegerile din 3 noiembrie 1936 îl va încuraja chiar mai puternic în tendinţele sale de reformă, victoria demonstrând faptul că publicul american vedea într-o lumină favorabilă proiectele sale.

În schimb, nici opozanţii Noii Orientări nu erau pe cale a abandona lupta: din contră, în 1936 aceştia vor determina Curtea Supremă să se pronunţe împotriva altor două măsuri legislative de importanţă fundamentală pentru programul reformist al Administraţiei, anume Legea pentru Ajustarea Agriculturii[317] şi o lege a statului New York ce garanta un nivel al salariului minim pentru femei (care fuseseră în mod tradiţional discriminate din acest punct de vedere pe considerentul că într-o societate industrială forţa

---

[315] *Ibid*., p. 274

[316] A fost cea mai decisivă victorie într-un scrutin prezidenţial înregistrată în secolul XX. Roosevelt a câştigat în toate colegiile electorale cu excepţia a două state, obţinând astfel susţinerea a 523 de mari electori, spre deosebire de adversarul său republican Alf Landon, guvernatorul de Kansas. De asemenea, Partidul Democrat îşi consolidase majoritatea în Congres, unde ajunsese să controleze 331 de voturi faţă de cele doar 89 ale republicanilor; în Senat, majoritatea partidului de guvernare era de peste 3 la 1. Vid. *Franklin Delano Roosevelt and the „Court Packing" Controversy of 1937. A Documentary Source Problem*, The History Project, http://marchand.ucdavis.edu/lessons/courtpacking/court_packing.html , 2001

[317] Cu o majoritate de şase la trei. Conform opiniei majoritare a Curţii Supreme, exprimată în cazul United States v. Butler, prelevările de bani întreprinse de Administraţia pentru Ajustarea Agriculturii nu reprezentau o utilizare legitimă a puterii de taxare, ci pur şi simplu o expropriere a banilor de la un grup în favoarea altuia. Cf. W. E. Leuchtenburg, *op. cit*., p. 170

fizică şi anumite îndemânări „specific bărbăteşti" erau îndreptăţite a primi o plată superioară).

Teoretic, Curtea Supremă trebuie să reprezinte o instituţie complet apolitică, menită să tranşeze dezbateri legale, să interpreteze legile şi să decidă cum ar trebui citită constituţia independent de viziunile personale sau politice ale membrilor săi[318]. Totuşi, cum în fond nici o birocraţie nu poate funcţiona complet independent de oamenii ce o compun, este inevitabil ca formaţia judecătorilor să aibă un cuvânt determinant în modul în care aceştia se pronunţă în urma deliberărilor.

De asemenea, în condiţiile în care verdictul Curţii Supreme este practic cel care va decide modul de interpretare viitoare a unor legi, se ajunge la situaţia ca poziţia exprimată de Curte – deci un organism cu doar nouă membri votanţi şi care nu sunt responsabili direct în faţa populaţiei, aceasta neparticipând la numirea lor şi neputându-i revoca – ajunge să aibă în fapt puterea de a legifera. Ea poate astfel invalida pasaje întregi din legislaţia votată de Congres, cel care este teoretic unicul organ reprezentativ şi legislativ al Uniunii. Sau, pentru a-l cita pe judecătorul suprem Charles Evans Hughes, „suntem supuşi Constituţiei, dar Constituţia este ceea ce spun judecătorii"[319].

În aceste condiţii, Franklin D. Roosevelt, încurajat de susţinerea alegătorilor săi[320], va trece la un program intens de

---

[318] „FDR Tries To <<Pack>> the Supreme Court" în *Bill of Rights in Action*, Constitutional Rights Foundation, toamna 1994

[319] C. E. Hughes, cit. în *ibid*.

[320] Preşedintele american este practic singurul din lume care răspunde direct în faţa electoratului pentru problemele naţiunii şi pentru modul în care le soluţionează, sau din contră, este incapabil a le gestiona. Dacă în sistemele parlamentare sau semi-prezidenţiale preşesintele va avea la îndemână în persoana primului ministru un ţap ispăşitor pe care sa îl sacrifice – fapt posibil deoarece el îndeplineşte mai mult funcţia de arbitru între facţiunile politice cât şi cele cu valoare mai mult simbolică de garant al Constituţiei şi de garant al naţiunii sale în exterior – lucrurile se schimbă în cazurile regimurilor prezidenţiale pure, dotate cu un executiv monocefal. În cazul acestora, preşedintele este singurul reprezentant al puterii executive şi implicit, este

contracarare a şicanelor pe care opozanţii Noii Orientări încercaseră să le introducă în ultimii ani. Deoarece ar fi constituit o imixtiune prea brutală a executivului în problemele sistemului judiciar dacă Roosevelt ar fi abuzat de poziţia sa pentru a modifica legislaţia astfel încât să poată revoca membrii Curţii Supreme (care, conform prevederilor constituţionale primesc un mandat pe viaţă şi a căror remuneraţie nu poate fi diminuată de nici una dintre celelalte puteri în stat), preşedintele va apela la ceea ce ar putea fi numit drept un şiretlic avocăţesc pentru a obţine un efect similar, anume a atenua votul judecătorilor care i se opuneau prin mărirea numărului total de judecători, având grijă evident, ca noii desemnaţi să-i fie favorabili.

Astfel, pe 5 februarie 1937, Roosevelt va înainta Congresului propunerea pentru reorganizarea sistemului judiciar. Sub argumentul ce servea drept pretext se urmărea căutarea eficientizării activităţii sistemului s-a introdus o clauză ce prevedea ca pentru fiecare judecător în vârstă de peste 70 de ani care nu accepta în mod voluntar să se pensioneze, preşedintele mai putea numi încă unul, până la un maxim de 15 judecători. Astfel, Roosevelt dobândea libertatea de a numi până la şase judecători favorabili sieşi.

Interesant este a remarca faptul că deşi unele surse[321] pornesc de la asumpţia că judecătorii vârstnici erau mai conservatori, motiv pentru care preşedintele ar fi dorit să atenueze efectul votului lor, acest lucru nu era neapărat adevărat, unii din judecătorii favorabili Noii Orientări având vârste suficient de înaintate (Louis Brandeis era născut în 1855, sau Benjamin Cardozo, în 1870). În schimb, creşterea numărului de judecători cu şase noi membri loiali însemna că era nevoie ca doar doi din ceilalţi nouă să voteze în favoarea

singurul responsabil pentru utilizarea acesteia. Pt. detalii, vid. Arend Lijphart, *Modele ale democraţiei. Forme de guvernare şi funcţionare în treizeci şi şase de ţări*, Iaşi: Polirom, 2000

[321] *Franklin Delano Roosevelt and the „Court Packing" Controversy*, http://marchand.ucdavis.edu/lessons/courtpacking/court_packing.html , 2001

legilor propuse de Roosevelt, număr incomparabil mai uşor de atins.

Roosevelt a prezentat această măsură opiniei publice ca fiind menită a corecta injustiţii trecute, dar şi a dinamiza activitatea Curţii prin descongestionarea volumului de muncă per judecător. În cele din urmă, membrii Curţii vor ceda în faţa presiunii exercitate de preşedinte împotriva lor şi vor adopta o conduită dacă nu neapărat favorabilă, cel puţin care să nu se opună vădit Noii Orientări. Astfel, vor ajunge să renunţe la poziţia lor privind neconstituţionalitatea unui salariu minim, votând cu o majoritate strânsă de cinci la patru în cazul West Coast Hotel Co. v. Parrish în favoarea dreptului angajaţilor la remuneraţia conformă cu standardele N.R.A.

Schimbarea de poziţie a judecătorului Owen Roberts, care fusese cunoscut anterior pentru conservatorismul său, va reprezenta un semnal prin care „cei nouă bătrâni" (apelativul peiorativ cu care democraţii reformişti ajunseseră a-i desemna pe membrii Curţii Supreme) acceptau să devină mai favorabili programelor Noii Orientări dacă şi preşedintele era de acord să nu le ameninţe independenţa. În aceste condiţii, nu trebuie să ne surprindă faptul că o dată cu moartea senatorului Joseph T. Robinson, unul din cei mai înflăcăraţi susţinători ai campaniei de extindere a Curţii la 15 judecători, susţinerea politică pentru această idee se va diminua până la pragul la care proiectul de lege va fi retrimis spre reexaminarea Comitetului Judiciar al Senatului.

Să amintim în acest sens poziţia senatorului William Bankhead, care acuzase Curtea Supremă de a nu se ocupa de administrarea justiţiei conform menirii sale, ci de a face jocurile din perspectivă pur politică. De asemenea, guvernatorul de Pennsylvania George H. Earle a acuzat Curtea de a fi devenit un „corp politic cu şase membri dedicaţi politicilor Ligii Liberale"[322].

[322] W. E. Leuchtenburg, *op. cit*., p. 171

Roosevelt reuşise, la limită, să îşi promoveze politicile în pofida opoziţiei exercitate prin toate căile posibile, fie ele politice sau juridice. Totuşi, vor mai exista aspecte ale reformelor sale care au rămas emblematice şi care constituie de altfel puncte nodale ale dezbaterii dintre republicani şi democraţi până în prezent. Astfel, amintim spre exemplu, introducerea unei taxe progresive ce era menită să îi determine pe cei avuţi să contribuie într-o mai mare măsură la eforturile pentru combaterea crizei (Codul Fiscal din 1935 crescuse taxele pentru cel mai înalt prag de impozitare de la 59 la 75% şi introdusese de asemenea o taxă pe venitul corporaţiilor).

Adepţii unei viziuni social-democrate susţin că, datorită unei repartizări diferite în funcţie de piramida nevoilor, celor săraci trebuie să li se permită să cheltuiască mai mult din venitul lor, ei oricum cheltuind doar pentru satisfacerea nevoilor primordiale, în timp ce celor bogaţi le pot fi impuse taxe pe lux care oricum le afectează nivelul de trai în mică măsură. Din contră, conservatorii şi libertarienii vor veni cu contraargumentul conform căruia taxarea progresivă duce pe de o parte la pasivitate şi la o mai mică dorinţă de autorealizare deoarece mai multă muncă nu se va traduce în mai multe beneficii pentru sine, ci pentru stat şi pe de alta, va duce la nedeclararea unor venituri şi trecerea unor activităţi în economia subterană.

O altă problemă ce va ajunge să îi afecteze tot mai mult pe cetăţenii S.U.A. va fi introducerea taxei pe valoarea adăugată în intervalul 1932-1935, nu mai puţin de 21 de state adoptând o astfel de taxă. Ca o paranteză, în prezent ea există în toate statele Uniunii cu excepţia New Hampshire şi variază de la 5 la 10%, cel mai ridicat nivel fiind atins în Washington, D.C. Deşi acest nivel este mic în comparaţie cu standardele europene, unde spre exemplu în Austria se cifrează la nu mai puţin de 25%, iar populaţia unor ţări ca Germania unde este situată la nivel de 16% se poate considera norocoasă, nu trebuie să uităm faptul că S.U.A. au fost din totdeauna mai

interesate a promova creşterea economică decât a-şi supratasa populaţia. Chiar şi aşa însă, extinderea permanentă a paletei de servicii prestate de instituţiile statului duce inevitabil la o creştere a nevoii de finanţare a statului, nevoie ce nu poate fi acoperită din nefericire decât din taxe.

Un alt aspect extrem de controversat privind conduita lui Roosevelt îl reprezenta tendinţa de personalizare prea pronunţată a puterii. Astfel, deşi numeroşi liberali erau inevitabil indignaţi de opoziţia la adresa Noii Orientări, ei se temeau chiar mai tare de faptul că o parte a acestor politici risca să ameninţe înseşi libertăţile fundamentale ale americanilor[323], care reprezentau în fond temelia pe care se ridicase naţiunea încă de la independenţă.

În special într-o epocă în care dictaturile câştigau tot mai mult teren în special în Europa, astfel încât se ajunsese inclusiv ca unii intelectuali de prestigiu să pună sub semnul întrebării competitivitatea modelului democratic faţă cu „ordinea" promovată de regimurile dictatoriale fie ele de extremă stângă sau dreaptă, devenea cu atât mai importantă ridicarea şi consolidarea unei opoziţii active la adresa oricărei potenţiale uzurpări a democraţiei. Din acest punct de vedere ajunsese chiar să se pună problema ce s-ar întâmpla daca un al doilea Huey Long ar câştiga chiar mai multă notorietate decât acesta şi ar accede la Casa Albă, sau care ar fi riscul ca Roosevelt să păşească pe urmele celui ce fusese recunoscut şeful inegalabil al Louisianei, un demagog extrem de talentat la lupte politice fratricide[324].

Totuşi, interesant este a aminti faptul că, deşi aflaţi în competiţie, Roosevelt şi Long îşi vor aduce unul altuia servicii

---

323 F. B. Friedel, *op. cit*., p. 230

324 Albert Fried, *FDR and His Enemies*, New York: Palgrave Publishers, 2001, p. 3

Să nu uităm că, la un moment dat, Hugh Johnson, şeful Administraţiei Naţionale pentru Realnsare, ajunsese să-l numească pe Huey Long „un Hitler american , un ciobănaş cu fluierul fermecat pornit să conducă ţara spre dictatură şi moarte spirituală, după cum o facuse deja în Louisiana." *Ibid*., p. 103

indirecte: preşedintele se va promova pe sine ca o contrapondere moderată la extremismul guvernatorului Long, în timp ce acesta din urmă va prezenta întotdeauna reformele lui Roosevelt ca jumătăţi de măsură, lucruri pe care le-ar fi putut face mai bine. În timp ce este extrem de îndoielnic faptul că extremismul cu tentă fascistă ar fi fost o alternativă viabilă la Noua Orientare, nu putem să nu admitem meritele lui Roosevelt de a fi pus prin proiectele sale o stavilă în calea unei potenţiale emergenţe a totalitarismului.

Este adevărat că pentru o societate care fusese obişnuită exclusiv cu modelul liberal cum erau S.U.A. de dinaintea ascensiunii lui Roosevelt, unele din reformele sale au putut apărea drept uzurpări ale libertăţilor fundamentale, imixtiuni ale guvernului în probleme dincolo de competenţa sa şi, prin aceasta ca pavând drumul spre dictatură. Totuşi, prin faptul că au fost întreprinse cu responsabilitate şi maturitate politică, ele au venit chiar să prevină ascensiunea unor formaţiuni extremiste care, prin pură demagogie şi profitând de dezastrul economic ce afecta păturile cele mai credule şi manipulabile ale populaţiei să acceadă la putere. Din această perspectivă nu putem decât să achiesăm la poziţia conform căreia este meritul Noii Orientări de a fi salvat America de la alunecarea spre oricare dintre extremele spectrului politic.

Acest lucru este cel mai bine ilustrat de contraexemplele din statele ce au sucombat pe rând unor regimuri de tip fascist care, deşi în primii ani de guvernare vor ridica ţările lor din criză, nu vor întreprinde acest lucru din grija faţă de populaţiile lor, ci pentru a-şi înzestra maşinile de război, scopul lor fiind promovarea unor doctrine pseudo-ştiinţifice privind superioritatea rasială la scară mondială. Rolul de „mare arsenal al democraţiei" şi prin aceasta, de stăvilar al expansiunii fasciste în lume va reveni din nou S.U.A. şi preşedintele acesteia F. D. Roosevelt.

De asemenea, se cuvine să precizăm că reconversia industriei americane spre producţia de război va reprezenta

punctul determinant ce a marcat ieşirea definitivă din criză, oferind impulsul necesar pentru o creştere de durată, fundamentată de data aceasta nu doar pe producţia de masă – cum fusese cazul în perioada de reconstrucţie de după Primul Război Mondial – ci în bună măsură, pe stimularea inovaţiei tehnologice şi a permanentei îmbunătăţiri aduse produselor oferite pe piaţă. De aceste aspecte ne vom ocupa în capitolul ce urmează.

VII. Conversia economiei la producţia de război. Depăşirea definitivă a Marii Crize

Începând cu perioada lui Theodore Roosevelt S.U.A. se afirmaseră nu doar ca o putere economică de prim rang, ci şi ca una militară. Turneul în jurul lumii efectuat de Marea Flotă Albă din 1909 fusese gândit în cuvintele iniţiatorului său a arăta lumii „că puteam trimite armata unde doream, când doream"[325]. O problemă izvorând însă în general din emergenţa oricărei noi puteri pe o scenă dominată deja de altele este că acestea din urmă îşi vor simţi ameninţată poziţia şi îl vor trata pe noul venit drept un contestatar al ordinii existente[326]. Cu atât mai mari sunt riscurile pentru stabilitatea sistemului atunci când nu una, ci două sau mai multe puteri ajung să se ridice simultan, fiecare văzând în cealaltă un potenţial rival şi tratând-o cu neîncredere până la pragul de a o vedea ca pe un potenţial inamic.

La începutul secolului XX, această situaţie şi-a găsit ilustrarea perfectă în zona Pacificului, unde Marea Britanie reprezenta încă o putere navală deloc de neglijat având cel mai mare număr de vase disponibile, dar se afla într-un proces de declin, multe din ele fiind depăşite tehnologic, iar ascensiunea cea mai rapidă o aveau flotele S.U.A. şi Japoniei. Pentru a se preveni cheltuielile exagerate pentru producţia de armament la nivelul care ar deveni nesustenabile pentru părţile implicate li nu ar mai reprezenta adiţii de securitate ci din contră, eventual chiar ar semnala un comportament belicos adversarului, nu de puţine ori se recurge la tratate privind limitarea reciprocă a acumulării celor mai importante arme între principalele puteri aflate într-o potenţială rivalitate. În acest sens, în anul 1922, S.U.A., Marea Britanie şi Japonia

---

[325] Theodore Roosevelt, *An Autobiography*, New York: Bartleby, 1998

[326] Relevant în acest sens este a aminti consideraţiile teoretice formulate de Henry Kissinger privind atitudinea monarhiilor europene vis a vis de ascensiunea lui Napoleon enunţate în volumul *A World Restored*: *Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-1822*, New York: Mariner Books, 1973

conveniseră asupra Tratatului de la Washington prin care îşi limitau tonajele navelor de război şi stabileau cote de paritate între flotele lor în raport de 5:5:3.

Pentru a-şi dezvolta flota conform cu aspiraţiile de mare putere regională, japonezii vor căta modalităţi dacă nu de a încălca, cel puţin de a atenua efectele acestui tratat limitativ, dorind actualizarea navelor lor după cele mai moderne standarde posibile, astfel încât ele să încorporeze mecanică şi armament de ultimă oră. Pentru a nu depăşi cotele disponibile lor în baza Tratatului de la Washington, pe 8 iulie 1924 Marina Imperială Japoneză va decide să utilizeze vasele Satsuma şi Aki drept ţinte pentru antrenamentul artileriştilor săi[327] astfel ca, acestea o dată scufundate să le poată înlocui cu nave de acelaşi tonaj, dar mult mai performante şi mai bine înarmate.

Comandorul japonez Kanji Kato, care fusese unul din delegaţii ţării sale la semnarea Tratatului de la Washington şi care era nemulţumit de limitarea artificial impusă pe care o vedea ca neconformă cu potenţialul ei de dezvoltare, va ajunge să portretizeze necesitatea de a scufunda vasele drept un act de agresiune al puterilor occidentale împotriva Japoniei. Va ajunge astfel să declare că „începând cu această zi ne aflăm în război cu Statele Unite”[328]. Din această perspectivă apreciem că punctele de vedere conform cărora abia ca urmare a ascensiunii elitelor militare în structurile de putere interne de la sfârşitul anilor ’30 a devenit ireversibilă izbucnirea conflictului militar între S.U.A. şi Japonia, nu îşi găsesc întru totul acoperire decât cel mult asupra momentului exact de declanşare a conflictului. Practic, putem considera că o dată aruncate seminţele conflictului era doar o chestiune de timp până ce acesta să se materializeze.

---

[327] Eric Larrabee, *Commander in Chief. Franklin Delano Roosevelt, His Lieutenants, and Their War*, New York: Simon and Schuster, 1988, p. 86

[328] Kanji Kato cit. în *ibid*.

Proiectul japonezilor era crearea Sferei de Coprosperitate a Asiei de Est Extinse[329], organism care să se afle sub dominaţia politică a Imperiului Soarelui Răsare şi care să fie un partener obedient amintind de coloniile puterilor occidentale, menit exclusiv a satisface nevoile economice ale metropolei. În acest sens, Japonia se va lansa în tot mai ambiţionase aventuri militare, ocupând într-o primă fază Coreea şi Manciuria pentru ca, în vara lui 1937 să se lanseze într-o invazie a Chinei Centrale, ocupând o serie de oraşe importante din punct de vedere economic din regiune.

Nici în Europa situaţia nu era mai favorabilă democraţiei liberale, regimul nazist al lui Hitler preluând puterea virtual concomitent[330] cu regimul reformist al lui Roosevelt. Practic, următorii ani vor aduce o restrângere tot mai accentuată a preeminenţei democraţiilor clasice în lume, ele aflându-se sub permanentul asalt al dictaturilor emergente. Chiar mai grav era că nu era vorba doar de o ofensivă militară, ci de una îndreptată împotriva însuşi modelului democratic şi a viabilităţii unei economii libere şi minimal reglementate în sine.

Astfel, ascensiunea fără precedent a statelor fasciste care se extindeau teritorial în detrimentul vecinilor lor şi din punct de vedere economic reuşiseră creşteri spectaculoase în pofida reparaţiilor de război pe care trebuiseră să le plătească anterior, ajunsese a-i determina chiar pe unii lideri occidentali să se întrebe dacă nu cumva modelul democraţiei liberale este de domeniul trecutului. De asemenea, grandiozitatea afişată de conducerea acestor state totalitare şi siguranţa lor de sine concomitent cu o linie practic neîntreruptă de succese atât în

[329] R. Freedman, *op. cit.*, p.128

[330] Hitler va deveni cancelar al Germaniei pe 30 ianuarie 1933, deci în perioada în care Roosevelt era deja preşedinte ales, dar nu depusese încă jurământul. Din 2 august 1934, liderul Naţional Socialiştilor germani va prelua şi poziţia de preşedinte, ajungând astfel să reunească sieşi cele două portofolii şi să fie cunoscut astfel drept Fürher.

mediul intern cât şi în politica externă ajunsese să erodeze voinţa de a li se împotrivi a democraţiilor tradiţionale.

Un alt factor care a permis în mod indirect ascensiunea fascismului pe scena internaţională a fost teama puterilor occidentale de a nu repeta greşelile care duseseră la Primul Război Mondial: atunci, mecanismul mobilizărilor automate coroborat cu neîncrederea reciprocă dintre blocurile de aliaţi determinase izbucnirea războiului între ţări care, deşi rivale, nu se aflau neapărat într-un conflict direct de interese (spre exemplu Franţa şi Anglia nu aveau nimic în contencios cu Austro-Ungaria, după cum nici Rusia Ţaristă şi Germania nu aveau realmente multe de împărţit).

În aceste condiţii, guvernul francez se va retrage în spatele iluzoriei protecţii oferite de linia Maginot, neintervenind militar nici măcar în momentul în care trupele germane în vădită violare a convenţiilor internaţionale vor ocupa zona demilitarizată de pe valea Rinului, iar guvernul lui Neville Chamberlain va alege deliberat să sacrifice linia de frontieră dintre Germania şi Cehoslovacia dând curs pretenţiilor expansioniste ale lui Hitler în pofida faptului că Marea Britanie era un garant al securităţii guvernului cehoslovac Edvard Benes (interesant este că acordul de la München, prin care regiunea Sudetă, teritoriu suveran cehoslovac, era transferată Reich-ului nazist, , fusese antedatat cu o zi - încheiat realmente pe 30 septembrie 1938, dar cu data intrării în vigoare 29 septembrie – semn că occidentalii, fuseseră dispuşi dintru început a achiesa la pretenţiile germane din dorinţa de a face totul posibil pentru a evita izbucnirea unui nou război).

În Orientul Îndepărtat situaţia se prezenta în linii similare, doar că aici puterile europene chiar mai puţin ameninţate decât pe continentul lor de origine nu erau dispuse să întreprindă nimic mai mult decât nişte proteste simbolice la adresa expansionismului japonez, în pofida faptului că armata imperială era cunoscută pentru brutalitatea sa şi nerespectarea convenţiilor privind drepturile prizonierilor.

Statele Unite în general se vor arăta indiferente faţă de evenimentele din Europa, considerând că nu era o problemă de competenţa lor, ci mai degrabă, afaceri pur interne ale europenilor. Deşi ascensiunea Japoniei şi expansiunea ei spre sud-est, prin apropierea ei faţă de bazele militare americane din Pacific (baze dobândite după războiul cu Spania din 1898) prezenta un grad de periclitate mai ridicat, nu reprezenta încă o ameninţare directă pentru securitatea S.U.A., sau cel puţin, nu era percepută ca atare de majoritatea publicului.

Aceştia doreau menţinerea în izolare considerând că un război ar fi dus numai la pierderi inutile de vieţi şi resurse materiale care – se credea – ar fi putut fi utilizate altfel pentru combaterea efectelor crizei. În fapt, după cum vom putea vedea ulterior, tocmai implicarea în producţia de război şi trimiterea unui număr ridicat de tineri pe front vor duce la eradicarea şomajului şi la scoaterea economiei din somnolenţa stagnantă pricinuită de criză.

Nici preşedintele Roosevelt, nedorind sacrificarea lucrurilor pentru care se zbătuse atât în politica internă, nu se va arăta multă vreme entuziasmat de ideea participării la vreunul din războaiele care se prefigurau în lume. Astfel, în 1935, dorind să arate că ţara sa nu susţine aventuri războinice nicăieri pe glob, va iniţia la propunerea senatorului Gerald P. Nye din Dakota de Nord o nouă lege a neutralităţii prin care interzicea vânzarea de muniţii către orice ţară în care preşedintele ar fi identificat existenţa unei stări de război[331].

Interesant este că un an mai târziu, la izbucnirea războiului civil din Spania, chiar senatorul Nye va solicita relaxarea restricţiilor astfel încât să poată fi trimise arme monarhiei spaniole pentru a o ajuta în lupta împotriva insurgenţilor fascişti. Roosevelt însă se va opune tocmai din ideea de a arăta că ţara sa este consecventă în neutralitate şi că

[331] Patrick J. Maney, *The Roosevelt Presence: the Life and Legacy of FDR*, Berkeley: University of California Press, 1998, p. 113

nu susţine nici un fel de război extern, indiferent de cauza pentru care ar fi purtat. Roosevelt se va arăta reticent faţă de ideea implicării ţării sale într-un război şi din teama de a nu repeta experienţă din urmă cu două decenii, când mai bine de 200.000 de tineri americani trebuiseră să moară la peste 5.000 de mile distanţă de coasta estică a Statelor Unite într-un conflict ce nu privea practic în nici o măsură ţara lor, ci pur şi simplu fusese necesar pentru a stăvili expansiunea unor potenţiale alte ameninţări la adresa democraţiei în lume.

Din această perspectivă, într-un discurs ţinut pe 14 august 1936 la Chautauqua, New York, Roosevelt va condamna ideea războiului în sine, ca reprezentând o oroare lipsită de sens. Acesta va declara, rememorând momentul în care, ca secretar adjunct al Marinei, fusese trimis în inspecţie pe frontul din Franţa anului 1918, în cuvintele: „am văzut războiul. Am văzut războiul pe pământ şi pe mare. Am văzut sângele curgând din răniţi. Am văzut oameni tuşind cu plămânii gazaţi. Am văzut morţii în noroi. Am văzut oraşe distruse […] am văzut copii murind de foame. Am văzut mame şi soţii în agonie. Urăsc războiul."[332]. Soluţia propusă de Roosevelt pentru a asigura binele ţării sale era una cât se poate se simplă, dar în acelaşi timp practică, anume a spune un „Nu!" hotărât tuturor colportorilor războiului care l-ar fi dorit în pofida costurilor umane implicate, deoarece le-ar fi adus profituri materiale considerabile.

În plus, daca pentru cei ce activau în unele industrii ar fi fost profitabil ca ţara lor să se implice în aventuri războinice pentru ca ei să primească unele contracte, din punct de vedere politic, cartea pacifismului era cel mai sigur de jucat la momentul respectiv. Astfel, republicanii erau izolaţionişti convinşi, fapt ce avea priză deosebită la public, care nu dorea declanşarea unui război pentru ţara lui. În aceste condiţii, dacă democraţii ar fi optat pentru calea adversă a promovării intervenţionismului militar pe scena internaţională fără ca ţara

[332] F. D. Roosevelt în *ibid*., p. 114

lor să fie ameninţată de ceea ce în termeni juridici s-ar numi un pericol clar şi prezent, şi-ar fi sacrificat capitalul politic alienându-si electoratul care ar fi gravitat atunci înspre opoziţie de teamă ca ţara lor să nu fie atrasă inutil într-un conflict.

La izbucnirea războiului în Europa, cea mai puternică opoziţie va veni nu doar din partea senatorilor republicani conservatori, ci şi din cea a unui nucleu de extremă dreapta ce activa deja de câţiva ani în S.U.A., condus de extrem de popularul erou al aerului Charles A. Lindbergh. Acesta era în adevăr un izolaţionist fervent, organizând dese reuniuni în care condamna orice propunere de sprijin a democraţiilor europene pe care le-ar fi sugerat Roosevelt, doar că, spre deosebire de senatorii republicani, nu o făcea dintr-un spirit de tipul „nu vreau să ştiu nimic”[333], ci pentru că era un simpatizant al fascismului şi, în consecinţă, ar fi făcut un serviciu puterilor Axei dacă ar fi contribuit la diminuarea susţinerii pe care S.U.A. o acordau puterilor Aliate[334].

În 1937 Administraţia Roosevelt va promulga o nouă Lege a Neutralităţii prin care se dorea prelungirea pe termen nedeterminat a clauzelor de non-ingerinţă în conflictele unor ţări terţe şi de neajutorare în nici un mod a beligeranţilor, clauze care fuseseră introduse în 1935 şi ar fi expirat pe 1 mai 1937 dacă nu erau reînnoite la timp[335]. Nu doar că erau reînnoite dispoziţiile privind interzicerea exportului de arme şi acordarea de împrumuturi la ţări aflate în război, dar erau introduse şi noi restricţii privind călătoria cetăţenilor americani pe vapoare aparţinând unor ţări aflate în război, măsură menită a preveni accidente de genul morţii a 128 de

---

[333] „Know nothing”, pentru a utiliza numele grupării omonime din cadrul Partidului Republican de la începutul secolului XX.

[334] Charles Lindbergh, la scurt timp după achiziţia regiunii Sudete de către Germania fusese decorat de liderul nazist Hermann Goring cu a doua cea mai însemnată distincţie a Reich-ului pentru meritele sale în promovare sentimentului anti-războinic în S.U.A.; în aceste condiţii, afilierea sa politică este mai mult decât evidentă. J. E. Smith, *op. cit*., p. 437

[335] D. M. Kennedy, *op. cit*., p. 400

americani la momentul scufundării vasului britanic Lusitania de către un submarin german în 1915.

Inevitabil, orice măsuri de embargo sunt stânjenitoare nu doar pentru ţările aflate în război care îşi văd astfel întrerupt fluxul de aprovizionare, ci şi pentru ţările furnizoare care se văd nevoite să îşi reducă exporturile, sau să şi le orienteze spre pieţe mai puţin profitabile. Din acest motiv, promotorii Legii Neutralităţii nu şi-ar fi putut permite a include în aceasta prevederi privind unele mărfuri care nu sunt utilizate direct în război, dar care sunt indispensabile oricărei ţări care ar dori să poarte unul – avem în vedere în special petrolul, minereurile şi deşeurile metalifere care pot fi uşor reciclate pentru utilizarea în industria de armament.

Acestea urmau să fie în continuare disponibile atât ţărilor Aliate, cât şi membrelor Axei, cu rezerva că Roosevelt va încerca, pe cât posibil, să orienteze preponderent exporturile spre cele dintâi, considerând că aduce astfel un serviciu pentru prezervarea democraţiei[336]. Nedorind însă să rişte vieţi americane în acest proces, va fi introdus conceptul „plăteşte – şi – transportă", ceea ce însemna că ţările importatoare trebuiau să îşi trimită propriile vapoare pentru a prelua mărfurile din porturile americane. De asemenea, nu de puţine ori se va recurge la subterfugii pentru a eluda prevederile Legii Neutralităţii utilizând ca interpuşi ţări terţe prin care să se realizeze exporturile către beligeranţi (în special Canada servind drept ţară de tranzit – ca şi cumpărător şi apoi revânzător – către Marea Britanie) sau oferind mărfuri aparent inofensive, dar care puteau fi demontate şi reutilizate în complet alte scopuri decât destinaţia lor iniţială.

---

[336] Astfel, Roosevelt era convins că „atât moralitatea cât şi propriul interes obligau America să ajute Anglia şi Franţa: prezervarea valorilor americane şi a păcii naţionale depindeau de înfrângerea Berlinului." – cf. Robert Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, Oxford University Press, 1995, p. 199

Interesant este că, după cum remarcă David M. Kennedy[337], Legea Neutralităţii era tehnic aplicabilă doar războiului european, în Asia imperiul japonez purtându-şi ofensiva fără a emite declaraţii oficiale de război, ceea ce permitea preşedintelui S.U.A. să nu ia act de starea de fapt existentă şi implicit, să nu oblige companiile americane a nu încheia contracte comerciale cu clienţi japonezi (care se vor dovedi nişte parteneri comerciali cât se poate de încredere, cumpărând practic tot ceea ce le era permis). Această politică a S.U.A. era neîndoielnic favorabilă cel puţin pe moment companiilor americane care găseau o piaţă la îndemână unde să-şi desfacă produsele, dar se va dovedi catastrofală pe termen lung, japonezii ajungând să utilizeze furniturile americane chiar pentru a ataca in decembrie 1941 pe fostul lor partener comercial.

În 1940 la scurt timp după invadarea Franţei de Germania nazistă, Franklin D. Roosevelt într-un discurs ţinut la Charlottesville[338], Virginia pe 10 iunie 1940, va condamna nu doar această agresiune, cât şi actul de trădare întreprins de Italia lui Mussolini, care îşi trădase vechiul aliat şi declarase război Franţei din dorinţa de a se afla pe aceleaşi poziţii precum aliatul său nazist. În aceste condiţii în care un simplu tratat nu mai oferea garanţiile de securitate pe care se presupunea că ar fi trebuit să le ofere, Roosevelt va pleda pentru revocarea Legii Neutralităţii astfel încât S.U.A. să poată oferi ajutorul necesar ţărilor ameninţate de agresiunea nazistă.

Alternativa era punerea în pericol a viitorului „a însăşi ţării pe care o cunoaştem". Se punea întrebarea „cu o anxietate mai mare ca oricând, nu doar ceea ce viitorul asigură pentru această republică, ci ceea ce asigură el pentru toate popoarele şi toate naţiunile care au trăit sub forme democratice de guvernământ – sub instituţiile libere ale unui popor liber".

---

337 D. M. Kennedy, *op. cit*., p. 403

338 Discurs reprodus în John Grafton (ed.), *Franklin Delano Roosevelt. Great Speeches*, Mineola, NY: Dover Publications, 1999, pp. 72-77

Dacă este cunoscut faptul că în dreptul privat prin legitimă apărare se înţelege o acţiune pentru înlăturarea unui pericol clar şi prezent asupra sieşi sau a altcuiva, analogia este preluată în prezent în sistemele de securitate colectivă ale organizaţiilor internaţionale, majoritatea creaţii rezultate din implicarea S.U.A. Este adevărat că la momentul 1940 un astfel de sistem era practic inexistent, dar tocmai de aceea, S.U.A. trebuiau, dacă doreau să salveze democraţiile liberale, să îşi aducă contribuţia împotriva ameninţării naziste.

Chiar dacă publicul nu realiza încă pericolul, el trebuia să conştientizeze că „pericolul existent e întreg cuprinsul Globului a venit asupra noastră în mod clar şi copleşitor". Agresiunea Italiei fasciste asupra Franţei era sintetizată metaforic în cuvintele „pumnalul a fost înfipt în spatele vecinului". În aceste condiţii, americanilor nu le rămânea decât „să se roage plini de speranţă pentru cei care luptau pentru libertate cu o bravură magnifică".

Totuşi, abrogarea integrală a Legii Neutralităţii nu ar fi fost posibilă deoarece ar fi riscat să transmită publicului mesajul conform căruia ar fi antrenat o renunţare implicită la neutralitate în ansamblul ei. Compromisul propus de Roosevelt era de a se renunţa numai la embargoul pe arme, dar a le oferi numai clienţilor care şi le puteau transporta singuri şi le plăteau imediat. Erau interzise vânzările pe credit, cât şi acordarea de către instituţiile financiare americane de împrumuturi care să fie utilizate pentru cumpărarea de armament[339].

Această situaţie nu va trena însă mult deoarece pe data de 7 decembrie 1941, forţele navale şi aeriene ale Imperiului Japonez vor ataca baza americană de la Pearl Harbor, Hawaii. În interval de câteva ore, 19 vapoare vor fi scufundate şi 265 de avioane vor fi distruse, majoritatea înainte de a apuca dă decoleze pentru a se lupta cu

[339] J. E. Smith, *op. cit*., p. 438

agresorul[340]. Cea mai gravă pierdere pentru marina americană a fost scufundarea cuirasatului Arizona, care a dus la înecarea a 1103 marinari dintr-un total de 2403 oameni uciși în acea zi de atacul japonez[341].

Au existat numeroase controverse privind caracterul predictibil al atacului de la Pearl Harbor, multe voci, în special din susținătorii teoriei conspirației clamând că nimic nu fusese întreprins pentru a asigura o defensivă mai eficientă tocmai pentru ca accentuând dimensiunea dezastrului în ochii publicului, preşedintele Roosevelt să poată solicita Congresului declararea stării de război cu Japonia. Totuşi, deşi un atac japonez era iminent, locația sa ar fi fost mult mai greu de prezis cu exactitate în condițiile în care flota comandată de Chuichi Nagumo naviga în condiții de tăcere radio totală, fiind astfel practic nedetectabile cu mijloacele tehnice din epocă, exceptând situația în care s-ar fi întâlnit cu un avion de recunoaştere american, caz în care oricum ar fi fost deja mult prea aproape de ținta sa reală.

În schimb, atacul a avut într-adevăr efectul menționat anterior, ajungând a şoca opinia publică americană ce se vedea pusă pentru prima dată în istorie în situația de a fi lovită pe teritoriul suveran al Statelor Unite. De asemenea, lucru care a oripilat chiar mai puternic atât publicul larg cât şi clasa politică, a fost faptul că în sfidarea dreptului şi cutumei internaționale, japonezii atacaseră fără nici o declarație de război (şi, se subînțelege, fără nici o somație pentru evacuarea eventualilor civili din zonă după cum o prevăd normele dreptului păcii şi al războiului). Din acest motiv, în adresa citită în fața Congresului pe 8 decembrie 1941, preşedintele Roosevelt va condamna atacul „spontan şi deliberat" întreprins de japonezi. De asemenea, va ajunge să numească

[340] R. Freedman, *op. cit*., p. 145
[341] J. E. Smith, *op. cit*., p. 534

ziua atacului drept „o dată ce va fi cunoscută posterităţii drept infamă”[342].

În schimb, va declara Roosevelt în dorinţa de a insufla optimism şi hotărâre populaţiei „indiferent ce ne-ar face inamicii în disperarea lor, le vom răspunde precum cetăţenii Londrei <o vom duce> şi, chiar mai mult, <le-o vom întoarce chiar cu dobândă>.”[343] În continuare, Roosevelt va prefera să fie cunoscut drept comandantul suprem, decât drept preşedinte, dorind prin aceasta să arate că se implica într-o manieră determinantă pentru a face faţă şi a depăşi pericolul. Sau, într-o formulare mai plastică, dacă înainte Roosevelt servise pur şi simplu drept principalul artizan al politicilor reformiste direcţionate împotriva crizei, acum „Doctorul Noii Orientări” trebuia să lase loc „Doctorului Câştigă Războiul”[344].

De asemenea, faptul că Germania, deşi neamenințată în nici un fel de S.U.A. va alege să le declare război pur şi simplu din dorinţa de a fi pe aceeaşi linie în politica externă precum aliatul ei japonez, va ajuta regimul Roosevelt să înceapă tranziţia spre înregimentarea totală a naţiunii în efortul de război, el având în permanenţă justificarea că lupta nu mai este una pur regională, ci de proporţii mondiale şi că întreaga naţiune trebuie să se ralieze împotriva inamicilor din exterior.

În aceste condiţii, va avea loc o reconversie a întregii economii naţionale care nu mai putea funcţiona pur şi simplu pentru producerea bunurilor de consum ci trebuia, pe lângă bunurile necesare populaţiei să producă şi toate furniturile militare necesare purtării unui război care în scurt timp se va extinde pe mai multe fronturi (nu doar în Pacific, ci şi în Africa de Nord, Europa sudică şi apoi şi cea occidentală). Astfel, se va

---

[342] „War Message to Congress”, 8 decembrie 1941 – reprodus în J. Grafton, *op. cit*., pp. 113-115

[343] F. D. Roosevelt, cit. în R. Freedman, *op. cit*., pp. 149 sq.

[344] Pentru a utiliza eprimarea preşedinteleui Roosevelt din timpul unei conferinţe de presă din decembrie 1943. Vid. John Wilson, „How World War II Saved the New Deal”, în *USA Today*, iulie 1993

pune capăt definitiv şi perioadei de stagnare ce venea ca o prelungire indefinită a Marii Crize.

Convenţional, se poate considera că prima criză de astfel de proporţii din istoria omenirii s-a încheiat în decembrie 1941. Există numeroase interpretări care se contrazic oarecum reciproc privind periodizarea istorică: din perspectiva americană se consideră că Marea Criză a ţinut până la intrarea S.U.A. în al Doilea Război Mondial; din cea europeană însă, este recunoscută ca perioadă de criză doar intervalul 1929-1933, anii următori fiind consideraţi pur şi simplu drept o perioadă de stagnare. Dacă ţinem cont de evoluţia indicatorilor bursieri ca barometru principal al crizei, interpretarea americană este cea care va avea câştig de cauză; oricum, revenirea definitivă nu va veni decât în a doua jumătate a anilor '50[345].

Un prim efect pozitiv din perspectiva strict a indicatorilor economici a izbucnirii războiului va fi reducerea accentuată a şomajului până la cote altfel greu imaginabile chiar şi într-o economie prosperă. Astfel, acesta va ajunge la o medie de mai puţin de 2% pe întreg cuprinsul federaţiei, fapt care se datora pe de o parte angajării a numeroşi oameni în fabricile de armament şi utilaje cu aplicaţii militare, dar şi – aspect chiar mai frapant – a dispariţiei artificiale a şomerilor prin încorporarea lor în armată. Șomajul va scădea de la 8,1 milioane persoane fără loc de muncă în 1940 la doar 700.000 în 1944, în timp ce ponderea personalului activ în forţele armate va înregistra creşteri ameţitoare, de la 500.000 soldaţi în 1940 (ultimul an întreg de pace) până la nu mai puţin de 12,1 milioane soldaţi în 1945[346].

---

[345] John Kenneth Galbraight, *A Short History of Financial Euphoria*, New York: Penguin Books, 1993, p. 89

[346] Cf. U.S. Bureau of the Census, *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, Washington DC, GPO, 1975

Se estimează că[347], la punctul culminant al războiului, nu mai puţin de 22% din populaţia aptă de muncă de dinainte de război va ajunge să servească sub arme, ei fiind implicit angrenaţi într-o activitate lucrativă. Totuşi, deşi din perspectiva strict a statisticilor acest lucru ar putea fi interpretat ca o revenire la prosperitate, în realitate cei încorporaţi prestau o muncă pentru care majoritatea dintre ei nu s-ar fi oferit în absenţa caracterului imperativ al recrutării, iar soldele pe care le primeau erau inerent mai mici decât salariile de pe piaţa liberă a muncii.

Aceeaşi sursă arată că o altă problemă a economiei din această perioadă a fost că s-a cheltuit pentru furnituri militare mai mult decât ar fi fost necesar, de multe ori contractele fiind atribuite pur şi simplu cu titlul de recompensă politică pentru apropiaţi ai elite conducătoare. Din acest punct de vedere este adevărat că s-au realizat creşteri pe seama efortului de război, dar nu mai puţin adevărat este că acestea nu au avut loc în conformitate cu principiile de funcţionare ale unei economii libere.

Bugetul Departamentului de Război pentru 1941 se ridica la suma de 36 miliarde USD, sumă mai mare decât se cheltuise de către S.U.A. pe întreg cuprinsul Primului Război Mondial. De asemenea, argumentându-se necesitatea unei urgentări a achiziţionării celor necesare armatei se va renunţa în majoritatea cazurilor la licitaţiile cu plic închis, în favoarea negocierii directe cu contractorii[348]. Acest fapt, deşi va urgenta procedura din punct de vedere birocratic, va permite ofertanţilor să îşi vândă produsele la preţuri mai mari decât ar fi rezultat din licitaţii organizate corect.

---

[347] „Did the New Deal and World War II End the Great Depression?" (comunicat de presă al The Independent Institute, Oakland, CA, 10 martie 2009)

[348] Robert Higgs, „World War II and the Military-Industrial-Congressional Complex", în *Freedom Daily*, Oakland, CA: The Independent Institute, 1 mai 1995

Argumentul Administraţiei privind favorizarea afaceriştilor cu contracte preferenţiale era că nu se poate aştepta din partea industriaşilor să îşi asume toate riscurile programului de reînarmare. Concret, pentru a-i face să-şi depăşească reticenţa manifestată iniţial faţă de implicarea în contracte cu armata, guvernul a considerat ca normal să-i favorizeze astfel încât stimulentul financiar să le dea un impuls spre a produce mai mult pentru armată decât pentru clienţii tradiţionali de pe piaţa liberă[349].

Din punct de vedere economic, este adevărat că investiţiile în apărare creau locuri de muncă şi reprezentau o sursă de consum (care, după cum am văzut în repetate rânduri reprezintă motorul care propulsează, prin existenţa unei necesităţi pe toţi agenţii economici care se vor strădui să exercite activităţi lucrative pentru a o satisface) dar nu mai puţin adevărat este că acest consum, nefiind absorbit de populaţie ci de un domeniu cu care aceasta avea mult mai puţine tangenţe nu crea prosperitate. Până în 1945 vor fi produse peste 86.000 de tancuri, 4,2 milioane tone de obuze de artilerie şi 41,4 milioane gloanţe pentru armele de foc, iar industria navală va produce nu mai puţin de 6.500 de vapoare militare[350]. Aceste cifre sunt în adevăr impresionante, dar, în acelaşi timp, ele nu vin decât să ilustreze afirmaţiile noastre anterioare: în afară că serveau idealului abstract al prestigiului naţional, contribuţia lor la bunăstarea populaţiei era minimă, sau chiar, prin cheltuielile pe care le implica existenţa lor, chiar negativă[351].

---

[349] Robert Higgs, *Depression, War and Cold War. Studies in Political Economy*, Oxford University Press, 2006, p. 37

[350] *Ibid*., p. 73

[351] Deşi este incontestabil că intervenţia americană împotriva fascismului a fost un lucru pozitiv, fără contribuţia acesteia existând riscul ca însăşi ideea de democraţie în lume să fie periclitată, în general argumentul liberal vine împotriva cheltuielilor pentru menţinerea unor imperii prin forţă militară. Astfel, arată Ivan Eland, cheltuielile pentru întreţinerea unor armate imense nu mai contribuie de la un punct încolo la creşterea gradului de securitate al naţiunii în cauză, iar imperiile supraextinse ajung să consume mai mult decât

În afară de faptul că salariaţii care activau în companiile ce lucrau pentru armată puteau să îşi cheltuiască veniturile pentru a consuma bunuri şi servicii, acest lucru nu ridica în fapt cu nimic economia din sectorul privat. Ilustrativ în acest sens este să analizăm comparativ evoluţia Produsului Naţional Brut şi cea a Investiţiilor Private Brute în anii războiului. Astfel, dacă în condiţii normale acestea sunt interdependente – în ultimii nouă ani de dinainte de izbucnirea conflictului existând o relaţie de directă proporţionalitate între variaţiile celor doi indicatori – în anii războiului s-a observat o detaşare a variaţiei indicatorilor. Produsul Naţional Brut a continuat să înregistreze creşteri spectaculoase (de cca. 36%) între 1942 şi 1944, fapt ce ar sugera, la o primă vedere o îmbunătăţire spectaculoasă a nivelului de trai al populaţiei.

În realitate, în acelaşi interval, Investiţiile Private Brute s-au contractat, cele mai abrupte scăderi având loc între 1942 şi 1943, când I.P.B. au scăzut cu 46%, anii următori, 1942, 1944 şi 1945 aducând creşteri ale acestui indicator în pofida faptului că aceiaşi ani au fost marcaţi de scăderi ale P.I.B.[352] De asemenea, chiar primele luni de război s-au dovedit extrem de păguboase pentru piaţa bursieră, anul 1942 debutând la un nivel al indicelui Dow-Jones de 112,77 puncte faţă de nivelul de 130,57 puncte înregistrat la 2 ianuarie 1941[353]. De altfel, acest nivel nu va fi atins din nou decât la finele anului 1943, când victoria – deşi încă o perspectivă îndepărtată – devenise o certitudine.

Acest lucru denotă faptul că singurul lucru pe care se bazau creşterile era implicarea fabricilor în producţia de război, fapt ce se datora exclusiv voinţei guvernului în acest sens, şi nici pe departe a forţelor de pe piaţă.

---

veniturile pe care le aduc metropolei lor. Vid. *The Empire Has No Clothes: U.S. Foreign Policy Exposed*, Oakland, CA: The Independent Institute, 2008

[352] *Ibid*., p. 6

[353] DJIA History, *loc. cit*.

În plus, dacă creşterile economice reale se bazează pe adăugarea de valoare la cea preexistentă, procesul fiind unul constructiv, această creştere artificială determinată exclusiv de creşterea necesarului de furnituri militare nu adăuga nimic în economie. Spre exemplu, un utilaj produs de o companie şi vândut unei alteia va fi întrebuinţat de aceasta din urmă pentru a produce bunuri pe care le va vinde pe piaţă. Prin contrast, un echipament militar va ajunge cel mai probabil să fie distrus sau capturat de inamic, sau în cazul în care va supravieţui războiului va fi casat ca surplus, recuperându-se o mică parte din valoarea investită iniţial.

O altă problemă apare din sursa de finanţare disponibilă pentru cele două tipuri de producţii: în cazul celei private, banii cheltuiţi voluntar de consumatori vor fi utilizaţi de producători pentru a le satisface nevoile reale, pe când în cazul producţiei de război banii prelevaţi din taxe impuse forţat de guvern asupra cetăţenilor vor fi cheltuiţi pentru a produce nişte bunuri ce vor fi utilizate într-un domeniu în care ei nu au nici un cuvânt de spus. Relevant este în acest sens să amintim că anul 1942 va aduce o scădere de 3% a cheltuielilor consumatorilor faţă de nivelul anului precedent, în pofida faptului că statistic vorbind, aveam de-a face cu un an de creştere a Produsului Intern Brut. De asemenea, practic fiecare an al războiului va aduce creşteri ale taxelor, nivelul primei grupe de impozitare aproape dublându-se în 1942 faţă de 1941 (a crescut de la 10 la 19%) pentru ca, în 1944 să fie majorat din nou, la 23%[354].

Acest lucru denotă faptul că gradual se trecea de la o economie liberă unde practic totul se realizează pe baza jocului cererii şi al ofertei la o economie planificată, unde guvernul decidea tot ceea ce avea să se întâmple pe mai departe în ţară. Practic, aşa cum denotă termenul, planificarea se referă la elaborarea de analize şi rapoarte de către

[354] Robert Higgs, *Crisis and Leviathan. Critical Episodes in the Growth of American Government*, Oxford University Press, 1987, p. 231

specialiştii variilor agenţii guvernamentale care servesc apoi adoptării de politici în baza cărora se va produce mai departe. Se ajunge astfel ca, în loc de o fluctuaţie permanentă şi autoajustare să existe anumite cote de producţie fixate pe intervale determinate prin ordin administrativ.

În cazul unei ţări aflate în război şi cu strictă aplicabilitate la furniturile militare, această strategie e perfect funcţionabilă: comandanţii militari raportează necesarul de echipamente, iar Departamentul de Război încheie contracte cu furnizorii în condiţiile şi conform specificaţiilor pe care le fixează. În schimb – fapt demonstrat de contraperformanţele ţărilor socialiste – o economie planificată nu va reuşi să satisfacă de cele mai multe ori în mod corespunzător necesităţile consumatorilor. O cotă de producţie prea joasă şi preţuri fixate arbitrar de guvern vor însemna ca, în cazul unei cereri prea ridicate din partea consumatorilor, nevoile unora să nu mai poată fi satisfăcute, iar singura soluţie la îndemână să fie raţionalizarea forţată a consumului. Din contră, o cotă prea ridicată şi imposibilitatea reducerii preţurilor vor presupune produse nevândute şi rămase pe stoc, antrenând doar pierderi pentru economia în ansamblul ei.

Această problemă va fi vizibilă în oarecare măsură şi în S.U.A. în anii războiului, când, pentru a se preveni specula cu mărfurile care erau limitate cantitativ, guvernul va introduce limite ale preţurilor maximale practicabile. Acest lucru nu va duce decât la stimularea economiei subterane, cunoscut fiind faptul că piaţa neagră nu vine decât să satisfacă nevoi ale consumatorilor care nu reuşesc să se bucure în mod legal de emolumentele pe care le caută.

De asemenea, acest lucru duce la o disociere a realităţii de statisticile oficiale, indicatorii furnizaţi publicităţii de agenţiile guvernamentale nemaigăsindu-şi corespondenţa în viaţa cotidiană. Astfel, în termeni reali, conform unor estimări dincolo de „frunza de smochin" a datelor oficiale, analizând P.I.B.-ul real privat (cel generat exclusiv de

companiile private, deci lucrative) era în 1943 cu 14% mai mic decât în 1941[355].

În prezent există un aşa-numit mit al prosperităţii din timpul războiului care se bazează pe o memorie selectivă a celor care îşi petreceau atunci tinereţea, iar pentru generaţiile mai tinere, pe o percepţie indusă artificial de sistemul educaţional. Percepţia indusă în prezent despre producţia de război include relatări despre „legiuni de femei puternice şi vesele care asamblau bombardiere aproape de parcă războiul ar fi fost mai degrabă un pas uriaş pentru mişcarea de emancipare a femeilor decât o orgie globală a morţii şi distrugerii"[356].

Totuşi, în pofida criticilor de inspiraţie libertariană ce pot fi aduse relansării economice pe baza economiei de război este incontestabil meritul Administraţiei Roosevelt de a fi reuşit cu ajutorul producţiei de război – ce-a însemnat literalmente înregimentarea întregii naţiuni la efortul de combatere a inamicului – să restabilească moralul şi încrederea în sine a populaţiei. Astfel s-a năruit o dată pentru totdeauna (sau cel puţin până la declanşarea în toamna lui 2007 a crizei ipotecilor secundar-principale) starea de neîncredere în potenţialul economiei americane de a depăşi orice greutăţi şi a se înscrie pe un curs imperturbabil spre prosperitate.

Și statisticile oficiale au jucat un rol pozitiv în relansarea economiei postbelice prin faptul că populaţia angrenată în producţie avea de acum încrederea că aşa cum s-a putut înhăma la efortul pentru susţinerea producţiei de război, o dată acesta încheiat, o va putea reconverti la a realiza cantităţi impresionante de bunuri de consum, lucru ce nu va întârzia să devină realitate începând cu a doua jumătate a anului 1945.

---

[355] Robert Higgs, „The Myth of U.S. Prosperity during World War II", în *The Freeman*, Oakland, CA: The Independent Institute, 1 iulie 2003
[356] *Ibid*.

Pentru a concluziona cele dezbătute în capitolul de faţă nu putem decât să achiesăm la concluziile din analiza lui Robert Higgs: „[p]er total, al Doilea Război Mondial a ridicat economia din Marea Criză, chiar dacă nu în modul descris de relatările convenţionale. Războiul în sine nu a ridicat economia din criză. Economia nu a produs nici un carnaval al consumului, nici un reviriment al investiţiilor indiferent cât de mult succes ar fi avut în a-i copleşi pe inamici cu bombe, proiectile şi gloanţe. Dar anumite evenimente din anii războiului, incluzând transformările expectanţelor economice pricinuite de război – justifică interpretarea conform căreia războiul a fost un eveniment care a recreat posibilitatea unei veritabile relansări economice. De îndată ce războiul s-a terminat, prosperitatea reală s-a întors aproape peste noapte."[357]

[357] Robert Higgs, *Depression, War and Cold War*, p. 75

VIII. Interpretări concluzive

Am văzut pe parcursul introspecţiei noastre care au fost reacţiile politice la Marea Criză, încercând să oferim o serie de interpretări dintr-o perspectivă transdisciplinară asupra acţiunilor Administraţiei Roosevelt pentru soluţionarea problemelor cu care se confrunta populaţia. Am încercat să nu ne calchiem exclusiv pe tiparele istorice, ori de câte ori a fost necesar, recurgând la instrumente de analiză preluate din economie, astfel încât imaginea pe care am oferit-o cititorului să fie una cât de cuprinzătoare.

Interpretările clasice privind evoluţia Marii Crize privesc problema din perspectiva intervenţionismului guvernamental pe baze Keynes-iene, argumentând că implicarea activă a statului reprezenta singura cale de salvare a economiei din faţa pericolului reprezentat de ceea ce social-democraţii ar numi un „capitalism sălbatic". Din perspectiva diametral opusă susţinută de libertarieni, politicile Keynes-iene sunt eficiente doar pe termen scurt şi ignoră perspectivele de dezvoltare pe o perioadă mai îndelungată, fapt ce se poate dovedi însă profitabil din punct de vedere politic deoarece, după cum ar spune însuşi John M. Keynes, „pe termen lung, oricum vom fi cu toţii morţi", iar partidele politice au în vedere în primul rând nu atât viitorul ţării, cât victoria în proximele alegeri.

Din această perspectivă, în numeroase rânduri am evocat interpretarea libertariană privind politicile din cadrul Noii Orientări, interpretare care, inevitabil se va dovedi una critică, sarcastică pe alocuri, dar uneori chiar mai bine documentată şi fundamentată ştiinţific decât cele clasice. Am utilizat urmând calea trasată de autori consacraţi, instrumente economice cu ajutorul cărora am argumentat elementele de filozofie politică pe care le-am ridicat în discuţie. În schimb, am încercat a vedea dincolo de statisticile oficiale, corelând evoluţia indicatorilor macroeconomici şi bursieri cu mersul evenimentelor politice pentru a releva impactul acestora în viaţa cotidiană deoarece, în fond, politicul trebuie să servească

cetăţeanului, şi nu doar să producă rezultate pe hârtie în planul statisticilor.

O problemă care se pune stringent la analiza programului Noii Orientări este dacă aceasta a reprezentat în adevăr o soluţie viabilă pentru problemele crizei sau, din contră, după cum ar spune libertarienii, a fost nimic mai mult decât o excelentă şi bine regizată campanie de relaţii publice menită a atrage voturile populaţiei (să nu uităm faptul ca Roosevelt a fost unicul preşedinte din istoria Americii care a câştigat patru scrutine electorale consecutive, în 1932, 1936, 1940 şi 1944). Pentru a ne păstra ambivalenţa metodologică, am analizat şi prezentat argumentele ambelor perspective astfel încât cititorul să-şi poată forma singur o părere avizată asupra problemelor în cauză.

Totuşi, nu am putut fi întru totul nepărtinitori, unele argumente – prin justeţea şi fundamentarea lor – apărându-ne drept demne de a prevala asupra altora chiar dacă acestea din urmă au făcut carieră de-a lungul timpului şi unele dintre ele au ajuns să intre chiar în programele de învăţământ şcolar în S.U.A. şi urmându-le modelul în alte ţări de pe Glob. Astfel, am încercat a acorda locul bine meritat şi unor interpretări de ultimă oră alături de cele deja consacrate, din dorinţa de a oferi cititorului o imagine cât mai exactă.

Important este a aminti faptul că studiul Marii Crize devine tot mai mult un subiect de interes pentru analişti şi publicul larg deopotrivă, în special în condiţiile economice actuale ce au ajuns a fi numite de mai multe publicaţii economice drept Marea Recesiune. Astfel, este util a studia Marea Criză pentru a trage o serie de învăţăminte privind modul de declanşare a astfel de colapsuri economice, care sunt tendinţele pieţei şi modul în care principalii actori investiţionali reacţionează la acestea, cât şi pentru a vedea care sunt alternativele unui guvern în astfel de situaţii şi ce poate el să întreprindă sau, din contră, să nu acţioneze în nici un mod, optând pentru o stanţă de detaşare şi neimplicare activă, astfel

încât principalele greutăţi pe care populaţia trebuie să le înfrunte în timp de criză să fie depăşite.

Acest lucru este însă valabil numai cu rezerva că o strategie politică dă roade în circumstanţele în care a fost ea concepută şi atâta timp cât regulile jocului nu suferă modificări[358]. Şi piaţa, precum toate celelalte entităţi din societate, reprezintă un organism dinamic care evoluează în permanenţă, la practic orice măsură a factorilor de decizie apărând reacţii din teritoriu.

Astfel, o strategie menită a corecta o anumită tendinţă de pe piaţă la un moment dat va funcţiona de un număr limitat de ori până când cei vizaţi de aplicarea acesteia îi vor desluşi toate tainele mecanismului şi îşi vor adapta conduita pentru a eluda bariera impusă de puterea etatică (relevant în acest sens este cazul Rezervei Federale americane care, din dorinţa de a nu înregistra nici o perioadă de regres economic, a redus dobânda de politică monetară ori de câte ori se înregistrau încetiniri ale creşterii; iar faptul că a a persistat în această conduită timp de cca. trei decenii, până la punctul de la care scăderi ale dobânzii nu mai erau posibile, nu a făcut decât să paveze terenul pentru recesiunea cu care se confruntă economia S.U.A. în prezent).

După orice eveniment cu consecinţe nefaste – fie el război sau criză economică – se pune problema corectării efectelor sale şi a prevenirii posibilităţii ca acesta să se mai repete vreodată. Din această perspectivă au existat voci care să susţină inevitabilitatea crizelor economice ca urmare a unei bucle infinite creştere-declin pe baza modelului aşa numitelor cicluri Kondratieff.

Pe de altă parte, există şi interpretarea conform căreia nu se poate vorbi de crize în accepţiunea clasică a cuvântului, ci doar de corecţii: atunci când apare o problemă care ar ameninţa integritatea sistemului, mecanismele defensive ale

[358] Murray N. Rothbard, *America's Great Depression*, Auburn, ALA: Ludwig von Mises Institute, 2000, p. xxii

acestuia se activează în mod automat, chiar imperceptibil pentru factorii de decizie şi independent de voinţa lor, tendinţele neconforme cu funcţionarea în parametrii optimi ai sistemului fiind reprimate într-un mod probabil brutal, dar cu siguranţă cu efect imediat.

Toate aceste desfăşurări au loc în cadrul sistemului monetar-financiar contemporan, motiv pentru care se ajunge inclusiv la situaţia elaborării unor viziuni utopice, dar care cel puţin în teorie sună bine având un impact mediatic deloc de neglijat privind reformarea întregii structuri sociale din temelii. Astfel, unele grupări provenind în special din mediul mişcărilor ecologiste dar şi unele cu tentă anarhistă vor veni cu idei cât se poate de radicale mergând inclusiv până la propunerea abolirii întregului sistem monetar şi trecerea de la economia bazată pe dreptul de proprietate la una bazată pe necesităţile de consum ale fiecărui individ.

Această idee aminteşte oarecum de utopia socialistă, dar în forma sa modernă renunţă la asumpţia conform căreia toate resursele sunt limitate iar economia este caracterizată de o permanentă competiţie pentru ele şi vine cu ideea trecerii la o societate în care disponibilităţi energetice nelimitate să permită fiecăruia să-şi satisfacă nevoile fără ca prin aceasta să impună costuri de orice natură asupra concetăţenilor săi. Din această perspectivă, se prefigurează în timp trecerea de la un sistem în care totul se învârte în jurul profiturilor şi al pierderilor, la aşa numitul sistem „free energy”[359] caracterizat de tehnologii de vârf care să facă viaţa oamenilor mai bună nu doar din prin progrese materiale, ci permiţându-le să-şi revoluţioneze întreaga structură socială.

Teoretic cel puţin, disponibilitatea energiei în cantităţi nelimitate şi pentru un preţ virtualmente nul ar permite dispariţia competiţiei, a luptei pentru resurse şi ar permite regândirea întregii societăţi pe noi baze. Totuşi, contrar acestor

[359] Pt. detalii vid. Jeane Manning, *Tehnologii Free Energy. Energia extrasă din vid, calea către o nouă eră*, Bucureşti: Excalibur, 2009

viziuni aproape irealist de optimiste, dacă ţinem cont de ceea ce încă de la Aristotel e cunoscută drept natura umană rea şi egoistă, singurul lucru care dinamizează societatea şi o determină să progreseze este permanenta căutare a profitului.

Astfel, conform viziunii fondatoarei obiectivismului, Ayn Rand, egoismul nu este nici pe departe un lucru rău[360] atâta timp cât este exercitat în limitele legalităţii şi nu presupune a face în mod deliberat rău cuiva, ci doar căutarea unor profituri mai mari şi a eficienţei economice. Chiar încasarea unor profituri nejustificat de mari prin prisma costurilor îşi găseşte justificare morală din perspectiva obiectivistă atâta timp cât ambele părţi contractante sunt în câştig, chiar dacă câştigul uneia este incomparabil mai mare decât al celeilalte. Omul de afaceri este văzut nu ca un profitor, ci ca un veritabil Atlas[361] care ţine pe umerii săi omenirea şi, prin spiritul său întreprinzător îi asigură progresul.

Din această perspectivă, singura „soluţie" pentru a soluţiona problemele cauzate de o criză economică este de a nu căuta nici o soluţie; căutarea acesteia de către mediul politic ar interfera cu cel de afaceri şi, cel mai probabil, ar risca să stânjenească activitatea întreprinzătorilor. Practic, pentru a rezolva problemele economiei, cel mai bun lucru pe care poate să îl facă un guvern este să susţină în mod necondiţionat şi fără rezerve mediul de afaceri, nu să îi impună restricţii.

Interesant este că deşi Ayn Rand se afla într-o stare conflictuală din punct de vedere personal cu Murray Rothbard, tezele lor privind ceea ce ar trebui întreprins – sau, mai exact, ceea ce nu ar trebui întreprins – pentru a se depăşi crizele, sunt cât se poate de asemănătoare. Astfel, susţine economistul libertarian, practic singura cale de a ieşi dintr-o recesiune este de a o lăsa să-şi urmeze cursul până când sistemul ajunge să se corecteze de la sine şi să revină pe

[360] Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness*, New York: Signet, 2005
[361] Metaforă consacrată în Ayn Rand, *Atlas Shrugged*, New York: Signet, 2007

creştere. Acest lucru este posibil deoarece „tendinţa pe termen lung a unei economii libere de piaţă, nestânjenită de expansiunea monetară, este o scădere lină a nivelului preţurilor pe măsură ce productivitatea şi disponibilitatea bunurilor şi serviciilor cresc în mod continuu."[362]

Situaţia contrară – arată Rothbard – este atinsă atunci când, ca urmare a expansiunii continue a masei monetare (fapt determinat de o problemă decizională gândită pe termen prea scurt a clasei politice) sau a scăpării de sub control a creditelor s-ar ajunge în mod evident neintenţionat la ciclul expansiune-declin care s-a dovedit atât de distructiv în ultimele secole. Astfel, pentru a preveni aceste probleme nu ne rămâne decât să reiterăm avertismentul adesea vehiculat de libertarieni - şi aproape tot atât de adesea ignorat de clasa politică – privind efectele extrem de adverse ale intervenţionismului guvernamental. Concret, intervenţia guvernului vine să perturbe mecanismul de autoreglare al sistemului economic astfel încât dacă altfel am fi avut de a face cu recesiuni blânde şi de durată relativ scurtă, tocmai măsurile menite – sau prezentate ca menite – a corecta problemele să aibă ca efect advers prelungirea în timp a recesiunii, sau chiar adâncirea sa.

În pofida considerentelor anterior amintite, nu putem să nu remarcăm faptul că proiectele de anvergură iniţiate de Roosevelt vor lăsa o moştenire durabilă societăţii, în special prin faptul că au reuşit realizarea unei serii largi de lucruri de proporţii într-un interval scurt de timp. Este greu de crezut că acest lucru ar fi fost posibil lăsând să se desfăşoare exclusiv mecanismele mâinii invizibile sau a ordonării spontane conform modului de funcţionare evocat de adepţii liberalismului şi a formelor sale mai radicale.

Astfel, într-o interpretare singulară am putea considera reformele întreprinse în cadrul Noii Orientări drept un compromis acceptabil între necesitatea realizării unor structuri de anvergură şi implementarea unor beneficii sociale

[362] M. N. Rothbard, *op. cit.*, p. xxxv

pe de o parte, şi soluţionarea chiar întârziată a problemelor ce afectau structura sistemului economic.

Oricum, faptul că preşedintele Hoover întreprinsese – si a eşuat lamentabil în ambele direcţii – un minim de reforme economice în speranţa de a îmbina abordarea liberală şi a păstra puritatea spiritului capitalismului cu cea a intervenţionismului pentru corectarea efectelor Marii Crize, ar putea fi apreciat drept o dovadă a faptului că, per total, în pofida neajunsurilor enunţate pe parcursul prezentei lucrări, Noua Orientare a fost, dacă nu neapărat măsura de succes pe care o clamează susţinătorii săi cei mai fervenţi, cel puţin alternativa cea mai puţin dăunătoare la momentul respectiv.

Astfel, deşi în teorie soluţia non-intervenţionismului s-ar putea dovedi ca preferabilă, este greu de crezut că un regim politic şi-ar putea-o asuma fără a-şi periclita supravieţuirea politică deoarece electoratul aşteaptă din partea conducătorilor o acţiune fermă şi perseverentă. Pentru a conchide, nu putem decât să apreciem calităţile de politician ale lui Franklin D. Roosevelt, care a avut spiritul ca în momente deloc uşoare să imprime naţiunii sale un curs de acţiune de care cu toţii să îşi amintească chiar la mai bine de trei sferturi de veac de la demararea sa.

Repere bibliografice

Cărţi

1. Akerlof George A. şi Robert J. Shiller, *Animal Spirits. How Human Psychology Drives the Economy and Why It Matters for Global Capitalism*, Princeton University Press, 2008
2. Anthony, Robert O. şi Tom Hyry, *Guide to the Walter Lippmann Papers*, Yale University Library Manuscripts and Archives, martie 2006
3. Badger, Anthony J., *The New Deal : the Depression years, 1933-40* , New York: Hill and Wang, 1994
4. Cănănău, Iulian, *O istorie documentară a S.U.A.*, Piteşti: Agatha, 2003
5. Clark, Wesley K., *Waging Modern War. Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, New York: Public Affairs, 2002
6. *Closed for the Holiday. The Bank Holiday of 1933*, Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston, 2007
7. Cooper, John Milton, Jr., *The Warrior and the Priest. Woodrow Wilson and Theodore Roosevelt*, Cambridge, MA: Belknap Press, 1994
8. Dallek, Robert, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, Oxford University Press, 1995
9. Deleanu, Ion, *Instituţii şi proceduri constituţionale*, Bucureşti: C.H. Beck, 2006
10. Deleanu, Sergiu, *Drept comunitar al afacerilor*, Arad: Editura Servo-Sat, 2002
11. Eberius, Bill, *Theodore Roosevelt. Man of Action*, U.S. History Interactive, 1999, disponibilă la http://www.geocities.com/beberius/bio/TR/TR.html
12. Eland, Ivan, *The Empire Has No Clothes: U.S. Foreign Policy Exposed*, Oakland, CA: The Independent Institute, 2008

13. Freedman, Russell, *Franklin Delano Roosevelt*, New York: Clarion Books, 1990
14. Fried, Albert, *FDR and His Enemies*, New York: Palgrave Publishers, 2001
15. Friedel, Frank Burt, *Franklin D. Roosevelt. A Rendezvous with Destiny*, Boston: Little, Brown & Co., 1990
16. Galbraight, John Kenneth, *A Short History of Financial Euphoria*, New York: Penguin Books, 1993
17. Gosnell, Harold F., *Champion Campaigner Franklin D. Roosevelt*, New York: Macmillan Co., 1952
18. Grafton, John (ed.), *Franklin Delano Roosevelt. Great Speeches*, Mineola, NY: Dover Publications, 1999
19. Graham, Benjamin, *Storage and Stability : a Modern Ever-normal Granary*, New York : McGraw-Hill Book Co., 1937
20. Gregg, Gary L., *The Presidential Republic. Executive Representation and Deliberative Democracy*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1997
21. Halstead, Gordon, *The National Youth Administration*, Lima, NY: NYA Resident Work Center, 2003
22. Hanson, Eric John, Paul Michael Boothe, Heather Edwards, *Eric J. Hanson's Financial History of Alberta*, 1905-1950, University of Calgary Press, 2003
23. Higgs, Robert, *Crisis and Leviathan. Critical Episodes in the Growth of American Government*, Oxford University Press, 1987
24. Higgs, Robert, *Depression, War and Cold War. Studies in Political Economy*, Oxford University Press, 2006
25. *Hoover Dam Visitors' Guide*, Phoenix, AZ: Arizona Leisure, 2007
26. *In Plain English: Making Sense of the Federal Reserve*, San Francisco, CA: United States Federal Reserve System Publication, 2006
27. *Inaugural Addresses of the U.S. Presidents. Washington to Clinton*, Los Angeles: Web Books Publishing, 2002

28. Kennedy, David M., *Freedom from Fear. The American People in Depression and War, 1929-1945*, Oxford University Press, 2001
29. Keynes, John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan Cambridge University Press, 1936
30. Kissinger, Henry, *A World Restored*: *Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-1822*, New York: Mariner Books, 1973
31. Kissinger, Henry, *Diplomaţia*, Bucureşti: Bic All, 2002
32. Larrabee, Eric, *Commander in Chief. Franklin Delano Roosevelt, His Lieutenants, and Their War*, New York: Simon and Schuster, 1988
33. Leuchtenburg, William E., *Franklin D. Roosevelt and the New Deal : 1932-1940* , New York, Grand Rapids, Philadelphia: Harper & Row Publishers, 1963
34. Lijphart, Arend, *Modele ale democraţiei. Forme de guvernare şi funcţionare în treizeci şi şase de ţări*, Iaşi: Polirom, 2000
35. Lipset, Seymour Martin, *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword*, New York: W.W. Norton & Co., 1997
36. MacGregor Burns, James, *Roosevelt: the Lion and the Fox*, San Diego: Harcourt, Brace & Co., 1984
37. Maigret, Éric, *L'hyper-président*, Paris: Armand-Colin, 2008
38. Manchester, William, *American Caesar. Douglas MacArthur, 1880-1964*, New York & Boston: Back Bay Books, 2008
39. Maney, Patrick J., *The Roosevelt Presence: the Life and Legacy of FDR*, Berkeley: University of California Press, 1998
40. Manning, Jeane, *Tehnologii Free Energy. Energia extrasă din vid, calea către o nouă eră*, Bucureşti: Excalibur, 2009

41. McLean, Bethany, Peter Elkind, *Smartest Guys in the Room: The Amazing Rise and Scandalous Fall of Enron*, New York: Penguin Books, 2003
42. Mihuţ, Liliana, Bruno Lauritzen, *Modele de politici sociale*, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1999
43. Morris, Charles E., *The Progressive Democracy of James M. Cox*, Project Gutenberg, www.gutenberg.org , E-Book #5369, mai 2004
44. Murgu, Nicolae, Paul Ştefănescu, Mugur Isărescu, *Afaceri şi căderi financiare în lumea capitalului*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1979
45. O'Brien, Cormac, *Viețile secrete ale președinților americani*, Bucureşti: Litera Internaţional, 2008
46. Palmer, Alan, *Twilight of the Habsburgs. The Life and Times of Emperor Francis Joseph*,, Londra: Phoenix, Press, 2001
47. Pauer-Studer, Herlinde, *Constructions of practical reason: interviews on moral and political philosophy*, Stanford University Press, 2002
48. Pine, Joslyn (ed.), *Wit and Wisdom of the American Presidents. A Book of Quotations*, Mineola, NY: Dover Publications, 2001
49. Postelnicu, Gheorghe, *Teorie economică*, Cluj-Napoca: EFES, 2001
50. Powell, Jim, *FDR's Folly. How Roosevelt and His New Deal Prolonged the Great Depression*, New York: Three Rivers Press, 2003
51. Rand, Ayn (ed.), *Capitalism: The Unknown Ideal*, New York: Signet Publishing, 1967
52. Rand, Ayn, *Atlas Shrugged*, New York: Signet, 2007
53. Rand, Ayn, *The Virtue of Selfishness*, New York: Signet, 2005
54. Roberts, Russell, *The Price of Everything. A Parable of Possiblity and Prosperity*, Princeton University Press, 2008

55. Roosevelt, Theodore, *An Autobiography*, New York: Bartleby, 1998
56. Rothbard, Murray N., *America's Great Depression*, Auburn, Ala: Ludwig von Mises Institute, 2000
57. Rothbard, Murray N., *Making Economic Sense*, Auburn, AL: Mises Institute, 1995
58. Russell, Dean, *The TVA Idea*, Irvington-on-Hudson, NY: The Foundation for Economic Education, 1949
59. Sarkozy, Nicolas, *Martor*, Bucureşti: RAO, 2008
60. Schlesinger, Arthur Meiers, Jr., *The Coming of the New Deal*, Cambridge, MA: Houghton Mifflin Co., 1959
61. Smith, Jean Edward, *FDR*, New York: Random House Trade Paperbacks, 2007
62. Smith, Page, *Redeeming the Time. A People's History of the 1920's and the New Deal* (vol. 8), New York: McGraw-Hill, 1987
63. Streitmatter, Rodger (ed.), *Empty Without You: The Intimate Letters of Eleanor Roosevelt and Lorena Hickok*, Florence, MA: Free Press, 1998
64. Temin, Peter, *Lessons from the Great Depression*, Cambridge, MA: MIT Press, 1991
65. Thayer, William Roscoe, *Theodore Roosevelt. An Intimate Biography*, New York: Bartleby, 2000
66. Turner, Frederick Jackson, *The Frontier In American History*, Charlottesville, VA: University of Virginia, 1996
67. U.S. Bureau of the Census, *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, Washington DC, GPO, 1975
68. Venn, Fiona, *The New Deal*, Chiacgo: Fitzroy Dearborn Publishers, 1998
69. Williams (ed.), Walter E., *Liberty Versus the Tyranny of Socialism: Controversial Essays*, Leland Stanford Junior University: Hoover Press, 2008

70. *WPA Workers' Handbook*, Works Progress Administration, 1936 (ediţia actuală, New York: Franklin and Eleanor Roosevelt Institute, 2003)
71. Zinn, Howard, *A People's History of the United States. 1492-Present*, New York: Harper Perennial, 2005

Articole şi surse on-line:

1. „1932: Wheeling and Dealing", în *Parades, Protests and Politics in Chicago*, Chicago Historical Society, 1999
2. „A Million Persons Will Hear Coolidge's Voice When He Addresses Congress This Afternoon", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 6 decembrie 1923
3. „Agricultural Adjustment Administration", în *The Columbia Encyclopedia* (6th Edition), New York: Columbia University Press, 2008
4. „Agriculture: Money to the Grass Roots", în *Time*, Tampa, Fla: Time, Inc., 6 noiembrie 1933
5. „Bush Leads Ceremony at the Intrepid", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 11 noiembrie 2008
6. „Business, financial, personal finance news", în *CNN Money*, http://money.cnn.com/ , 13 noiembrie 2008
7. „Causes of the Great Depression", în Slide Share, Manhattan Beach, CA: Multimedia Learning, LLC, http://www.slideshare.net/multimedialearningllc/causes-of-great-depression , 28 august 2009
8. „Civilian Conservation Corps", în *Wikipedia – The Free Encyclopedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Civilian_Conservation_Corps#cite_ref-1 , 22 mai 2009
9. „Colorado River Compact"; o ediţie electronică a sa este disponibilă la http://wwa.colorado.edu/colorado_river/docs/CO%20River%20Compact.pdf , 28 septembrie 2000
10. „Did the New Deal and World War II End the Great Depression?" (comunicat de presă al The Independent Institute, Oakland, CA, 10 martie 2009)

11. „Dow History", în *Dogs of the Dow.*, http://www.dogsofthedow.com/dowhist.htm , 11 noiembrie 2008
12. „Dow Jones Industrial Average - Historical Quotes", în *CNN Money*, http://money.cnn.com/quote/historical/historical.html?pg=hi&close_date=15%2F09%2F2008&mode=add&symb=DJIA , 23 decembrie 2008
13. „Dubai. Not-so-hot property", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 9 octombrie 2008
14. „Election of 1932", în *U.S. Travel and History*, Florence, OR: Online Highways, http://www.u-s-history.com/pages/h894.html , 7 decembrie 2008
15. „Emergency Banking Relief Act of 1933", în *Documents of American History*, Praga: Institute of International Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University, http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1930sunit.html , 5 mai 2003
16. „Enron Stock Value Rises for Collectors", în *Fox News*, http://www.foxnews.com/story/0,2933,41804,00.html , 28 decembrie 2001
17. „FDR signs Emergency Relief Appropriation Act", în *This Day in History*, http://www.history.com/this-day-in-history.do?action=Article&id=489 , 8 aprilie 2008
18. „FDR Tries To <<Pack>> the Supreme Court" în *Bill of Rights in Action*, Constitutional Rights Foundation, toamna 1994
19. „Federal Emergency Relief Act of 1933", adoptată de al 73-lea Congres, în sesiunea I, pe 12 mai 1933, text legislativ reprodus în *Documents of American History*, http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1930s/EmergRelief_1933.html , 9 aprilie 2002
20. „Franklin Roosevelt's Statement on the National Industrial Recovery Act", în *FDR Library Home Page*, http://www.fdrlibrary.marist.edu/odnirast.html , 8 aprilie 2009

21. „From buy, to bye-bye", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 2 aprilie 2009
22. „Harry Hopkins: President Franklin D. Roosevelt's Deputy President", în *American History*, Leesburg, VA: Weider History Group, 12 iunie 2006
23. „Henry Agard Wallace", în *The Columbia Encyclopedia*, (6th Edition), New York: Columbia University Press, 2008
24. „Hoover Dam History", în *Nevada Destinations*, Carson City, NV: Nevada Commission on Tourism, 2008
25. „Huey Pierce Long", Jr., în *Louisiana Secretary of State*, http://www.sos.louisiana.gov/tabid/397/Default.aspx , 4 decembrie 2008
26. „Hydroelectric Power", în *Tennessee Valley Authority*, Knoxville, TN, http://www.tva.com/power/hydro.htm , 31 august 2009
27. „Johnson, Hugh Samuel", în *Encyclopedia of Oklahoma History and Culture*, Oklahoma City: Oklahoma Historical Society, 2007
28. „LEHMAN, Herbert Henry, (1878 - 1963)", în *Biographical Directory of the United States Congress, 1774-present*, Washington, DC: U.S. Senate Historical Office, 2008
29. „Man of the Year", în *Time*, New York: Time, Inc., 1 ianuarie 1934
30. „Man-of-the-Year", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 6 ianuarie 1930
31. „Maybe FDR didn't have polio, scientists say", în *CNN Health*, 31 octombrie 2003
32. „Mayflower Compact : 1620. Agreement Between the Settlers at New Plymouth", în *The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*, New Haven, CT: Yale Law School Lillian Goldman Law Library, 2008

33. „Metonymy", în *Concise Oxford Companion to the English Language*, Oxford University Press, 1998
34. „Minimum Wage Laws in the States - January 1, 2009", în *Wage and Hour Division*, Washington, DC: United States Department of Labor, Employment Standards Administration, februarie 2009
35. „New Quarters", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 17 decembrie 1934
36. „Offer Curve Diagram", în Alan V. Deardorff, *Terms of Trade. Glossary of International Economics*, University of Michigan, 2006
37. „On Wall Street and Main Street", în *Zimbio – Current Events*, http://www.zimbio.com/Barack+Obama/articles/2088/On+Wall+Street+and+Main+Street , 23 septembrie 2008
38. „Owen D. Young", în *General Electric Past Leaders*, http://www.ge.com/company/history/bios/owen_young.html , 3 decembrie 2008
39. „Passing the legacy to future generations", în *CCC Legacy*, http://www.ccclegacy.org/ccc_legacy.htm , 21 august 2009
40. „Persons Eligible For Burial In Arlington National Cemetery", în *Arlington National Cemetery. Where Valor Proudly Sleeps*, http://www.arlingtoncemetery.net/eligib.htm , 22 decembrie 2007
41. „Poliomyelitis", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007
42. „Republican Contract with America", *United States House of Representatives*, http://www.house.gov/house/Contract/CONTRACT.html , aprilie 1994
43. „Rethinking Lehman Brothers. The price of failure", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 2 octombrie 2008

44. „Roosevelt Family Tree", în *The American Experience*, www.pbs.org/wgbh/amex/eleanor/sfeature/tree_graphic.html , 1999
45. „Roosevelt offers name of gov. Smith", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 27 iunie 1924
46. „Roosevelt, Theodore", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007
47. „Sarah Barney", în *Ancestry World Tree Project*, http://awt.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=:3198285&id=I631246144&ti=5538 , 17 martie 2008
48. „Self-Fulfilling Prophecy", în George Ritzer (ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing, 2007
49. „Short-selling. Naked fear", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 24 iulie 2008
50. „Social Issues, 1929-1942", în *Travel and History*, www.u-s-history.com , 4 aprilie 2009
51. „Social Security Act of 1935", în *Social Security Online*, http://www.socialsecurity.gov/history/35act.html , 2 septembrie 2009
52. „Still wide open", în *The Economist*, Londra: The Economist Group, 16 ianuarie 2008
53. „Stock market crash of 1929", în *Encyclopaedia Britannica. 2008 Edition*, Chicago, IL: Encyclopaedia Britannica, Inc., 2008
54. „Summary of Requirements – Operation of the National Park System", în *FY 2008 Budget Justifications*, Washington, D.C.: National Park Service, 2009
55. „Tammany", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007
56. „Tennessee River", în *Encyclopaedia Britannica*, Chicago: Encyclopaedia Britannica, Inc., 2009

57. „The Department of Defense Organizational Structure", în *Office of the Secretary of Defense Guidebook*, Arlington, VA: OSD Public Affairs, martie 2008
58. „The First Patient: Health and the Presidency", *CNN Special Investigations Unit*, http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0805/24/siu.01.html , 24 mai 2008
59. „The Great Cyclone at St. Louis and East St. Louis, May 27, 1896", în *Earth Moment*, Topeka, KS: Ogden Publications, http://www.earthmoment.com/product/26697296/The-Great-Cyclone-at-St.Louis-and-East-St.Louis-May-27-1896
60. „The Great White Fleet", în *Department of the Navy - Naval Historical Center*, http://www.history.navy.mil/faqs/faq42-1.htm , 20 decembrie 2005
61. „The Presidential Election of 1920", în *American Leaders Speak. Recordings from World War I and the 1920 Election*, Washington, D.C.: Library of Congress. Nation's Forum Collection, februarie 2001
62. „The Rise of the Religious Right in the Republican Party", în *Theocracy Watch*, http://www.theocracywatch.org/ , 6 septembrie 2008
63. „Too Many Banks 'Too Big to Fail'", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 19 octombrie 2008
64. „Trading With the Enemy Act" (6 octombrie 1917), disponibil în *U.S. Code Collection*, Cornell University Law School, http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode12/usc_sec_12_00000095---a000-.html , decembrie 2008
65. „Transcript of first presidential debate", în *CNN Politics*, http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/09/26/debate.mississippi.transcript/index.html , 14 octombrie 2008

66. „Transcript of National Industrial Recovery Act (1933)", în *Our Documents*, proiect iniţiat de National History Day, The National Archives and Records Administration, şi USA Freedom Corps, http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=66&page=transcript , 4 aprilie 2009
67. „Urbanization, 1880-1930", National Park Service – Philadelphia Support Office, www.nps.gov/chal/sp/jcbchp8.pdf , 2002
68. *Federal Bureau of Investigation – Reading Room "L"*, http://foia.fbi.gov/foiaindex/foiaindex_l.htm , 4 decembrie 2008
69. *Food Security*, European Commission – External Cooperation Programmes, http://ec.europa.eu/europeaid/what/food-security/index_en.htm , 3 august 2009
70. *Franklin D. Roosevelt - American Heritage Center*, http://www.fdrheritage.org/fdr_museum_preview.htm , 2007
71. *Franklin Delano Roosevelt and the „Court Packing" Controversy of 1937. A Documentary Source Problem*, The History Project, http://marchand.ucdavis.edu/lessons/courtpacking/court_packing.html , 2001Anthony, Peter, *Thailand & the Pacific War, 1933 to 1945*, http://www.peteranthony.org/Thailand%20and%20the%20Pacific%20War.pdf , decembrie 2008
72. *Greatest DJIA Losses Of All Time*, Phoenix, AZ: MD Leasing Corp., http://www.mdleasing.com/djia-losses.htm , 28 octombrie 2008
73. *History of Dow Jones Industrial Average*, Phoenix, AZ: MD Leasing Corp., http://www.mdleasing.com/djia.htm , 11 noiembrie 2008

74. *Massachusetts Ethnic Groups*, http://www.city-data.com/states/Massachusetts-Ethnic-groups.html , 4 decembrie 2008
75. *Selective Service System – Key Information*, http://www.sss.gov/FSwho.htm şi http://www.sss.gov/backgr.htm , 30 aprilie 2002
76. Tennessee Valley Authority Act, U.S. Code Collection. O reproducere a legii este disponibilă la *Legal Information Institute*, Cornell University Law School, http://www.law.cornell.edu/uscode/16/usc_sup_01_16_10_12A.html , 8 ianuarie 2008
77. Work Projects Administration", în *Columbia Encyclopedia*, ediţia a VI-a, 2001-2007, New York: Columbia University Press, 2007
78. *World Summit on Food Security*, http://www.fao.org/wsfs/world-summit/en/ , 27 august 2009
79. *Yahoo Finance*, http://finance.yahoo.com
80. Ashford, Nigel, „Spontaneous Order", în *The Freeman: Ideas on Liberty*, New York: Foundation for Economic Education, iulie 1999
81. Bajaj, Vikas, „Housing Lenders Fear Bigger Wave of Loan Defaults", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 4 august 2008
82. Bajaj, Vikas, „Whiplash Ends a Roller Coaster Week", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 10 octombrie 2008
83. Becker, Bernie şi Ben White, „Lehman Managers Portrayed as Irresponsible", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 6 octombrie 2008
84. Befumo, Randy şi Alex Schay, „History of the Dow. Dow's Theory", în *The Motley Fool*, http://www.fool.com/DDow/HistoryOfTheDow4.htm , 11 noiembrie 2008
85. Bernanke, Ben S., „The Subprime Mortgage Market", discurs ţinut la cea de-a 43-a Conferinţă Anuală

asupra Structurii Băncilor şi Competiţiei, Federal Reserve Bank, Chicago, IL, 17 mai 2007

86. Bernard Ezzell, Patricia, „From the New Deal to a New Century. A short history of TVA", în *Tennessee Valley Authority*, Knoxville, TN, http://www.tva.com/abouttva/history.htm , 30 august 2009
87. Bogdan, Lucian, „An Overview of Benjamin Franklin's Moral and Ethical Thought. From Religious to Civil Virtues", în *Studia Europaea*, nr. 1/2006, Cluj-Napoca: Studia
88. Bumiller, Elisabeth şi David Kirkpatrick, „As Romney Exits, McCain Seeks Unity", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 8 februarie 2008
89. Caicedo, Aparicio, „Dealing with a Lobbycracy: The American Two-Level Game and How an 'Insignificant Geopolitical Player' May Play at Both Levels", *SSRN*, http://ssrn.com/abstract=1410183 , 26 mai 2009
90. Chan, Sewell, „Message Gets Rolling; D.C. Government Enlists Residents' Vehicles In Campaign for Congressional Representation", în *The Washington Post*, The Washington Post Company, 5 noiembrie 2000
91. Dimitri, Carolyn, Anne Effland şi Neilson Conklin, *The 20th Century Transformation of U.S. Agriculture and Farm Policy*, Washington, D.C.: United States Department of Agriculture – Economic Research Service, iunie 2005
92. Eichengreen, Barry, „Is this the start of another Great Depression?", în *CNN Politics*, http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/10/09/eichengreen.depression/index.html, 9 octombrie 2008
93. Evans, David, „What Is Your Religion, If Any", în *USA Today*, McLean, VA: Gannett Co., http://www.usatoday.com/graphics/news/gra/gnoreligion/flash.htm , 23 decembrie 2008

94. Fitzgerald, Sharon H., „TVA Generates Electricity, Jobs", în *Tennessee Economic Development Guide*, Nashville, TN: Journal Communications Inc., 7 aprilie 2003
95. Friedman, S. Morgan, *The Inflation Calculator*, http://www.westegg.com/inflation/ , 12 noiembrie 2008
96. Ganzel, Bill, „AAA, Agricultural Adjustment Act" şi „Parity", în *The Wessels Living History Farm*, http://www.livinghistoryfarm.org/index.html ,22 iunie 2009
97. Gayner, Jeffrey B., „The Contract with America: Implementing New Ideas in the U.S.", The Heritage Foundation. Leadership for America, 12 octombrie 1995
98. Gregory T. Cushman, „Environmental Therapy for Soil and Social Erosion", în Michael Conan, *Environmentalism in Landscape Architecture*, Dumbarton Oaks Trustees for Harvard University, 2000
99. Heinrich, Erik, „Why Canada's Banks Don't Need Help", în *Time. The Weekly Newsmagazine*, Time Co., 10 noiembrie 2008
100. Higgs, Robert, „The Myth of U.S. Prosperity during World War II", în *The Freeman*, Oakland, CA: The Independent Institute, 1 iulie 2003
101. Higgs, Robert, „The Mythology of Roosevelt and the New Deal", în *The Freeman. Ideas on Liberty*, vol. 48, nr. 9, septembrie, 1998
102. Higgs, Robert, „World War II and the Military-Industrial-Congressional Complex", în *Freedom Daily*, Oakland, CA: The Independent Institute, 1 mai 1995
103. Hill, Scott Bryan, *History of the Dow Jones Industrial Average*, Latrobe Financial Management Research Library, http://www.latrobefinancialmanagement.com/History

-for Dow Jones Industrial Average.htm , 26 martie 2006

104. James Butkiewicz, „Reconstruction Finance Corporation", Economic History Encyclopedia, http://eh.net/encyclopedia/article/butkiewicz.finance.corp.reconstruction , 19 iulie 2002
105. Sharkey, Joe, „Dim Days for Luxury Hotels", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 27 octombrie 2008
106. Kerr, Florence, „Works Progress Administration. America's Unfinished Business", discurs ţinut pe 6 mai 1939, reprodus în *New Deal Document Library*, New York: Franklin and Eleanor Roosevelt Institute, 2003
107. Klein, Maury, „Is it 1929 all over again?", în *CNN – U.S.,* http://edition.cnn.com/2008/US/10/21/klein.depression/index.html , 21 octombrie 2008
108. Lambert, Jacques, „Caciquismo and Caudillsmo", în, Sheldon B. Liss şi Peggy K. Liss, *Man, State and Society in Latin American History*, New York: Praeger Publishers, 1972
109. Leip, David, *Atlas of U.S. Presidential Elections*, http://uselectionatlas.org/ , 7 decembrie 2008
110. McBride, Dennis, „Desperate Times: The Building of the Hoover Dam", în *BBC History Programme Archive*, http://www.bbc.co.uk/history/programmes/programme_archive/seven_wonders_hoover_dam_04.shtml , 23 septembrie 2003
111. McCain, John, *Speech at Reagan Library*, http://www.johnmccain.com/Informing/News/Speeches/a1120e1f-c9bc-4ce0-b2bc-41345eab7295.htm , 23 iunie 2006
112. Monks, John, „Saving capitalism from the speculators", în *Europe's World*, Bruxelles: La Bibliothèque Solvay, toamna 2008

113. Pelofsky, Jeremy, „First Dog tradition to continue under Obama", în *Front Row Washington. Tracking U.S. politics*, Reuters, 5 noiembrie 2008
114. Peretz, Martin, „From TR to BHO. Obama, The New Republic, and the presidents we've loved", în *The New Republic*, Washington, DC: TNR, 3 decembrie 2008
115. Pricop, Roxana, „Murdoch a convins board-ul Dow Jones să-i vândă compania", în *Ziarul Financiar*, Bucureşti: Publimedia, 19 iulie 2007
116. Ramirez, Jessica, „Exactly How Bad Is It? The difference between a recession and a depression", în *Newsweek*, New York: Newsweek, Inc., 16 octombrie 2008
117. Rockwell, Llewelynn H., Jr., „The Blessings of Deflation", în *The Mises Daily*, Auburn, AL: Mises Institute, 30 mai 2003
118. Rusu, Florin, „Restructurarea cheltuielilor - mai eficientă decât creşterea taxelor", în *Săptămâna Financiară*, Bucureşti: Săptămâna Financiară S.R.L., 23 ianuarie 2009
119. Rusu, Florin, „Singurul oligarh - statul!", în *Săptămâna Financiară*, Bucureşti: SFin, 17 octombrie 2008
120. Safire, William, „Language: The old combatant is on the march", în *The International Herald Tribune*, New York: NY Times Co., 26 august 2007
121. Sanders, Richard, „Hugh Samuel Johnson (1882-1942)", în *Press for Conversion!*, No. 53, "Facing the Corporate Roots of American Fascism," Ottawa, ON: Coalition to Oppose the Arms Trade, martie 2004
122. Tallman, Ellis W. şi Jon R. Moen, „Lessons from the Panic of 1907", în *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Atlanta, mai/iunie 1990
123. Terkel, Studs, *Recordings from Hard Times*, Chicago Historical Society, 2002, http://www.studsterkel.org/htimes.php

124. Thornton, Mark, „The Mystery of Adam Smith's Invisible Hand Resolved (Working Paper)", Auburn, ALA: Ludwig von Mises Institute, mai 2006
125. Wilson, John, „How World War II Saved the New Deal", în *USA Today*, iulie 1993
126. Woodward, Kenneth L., „Mitt Romney Is No Jack Kennedy", în *The New York Times*, New York: NY Times Co., 5 decembrie 2007

Index

—A—
A.A.A., Agricultural Adjustment Administration, 162, 163, 165, 164
Acheson, Dean, 45
Albany, 57, 72, 86
Armata Bonificaţiei, 34
asistenţial, 129, 142, 146, 157, 184
Atlas Shrugged, 134
—B—
Badger, Anthony J., 25, 36
Baker, Newton Diehl, 96
Bankhead, William, 191, 198
Barney Belcher, Sarah, 51
Bechtel-Kaiser, 172
Benes, Edvard, 206
Biddle, Francis, 45
Boulder, Barajul, v. *Hoover, barajul*
Brandeis, Louis D., 193, 197
Bretton Woods, 32
Byrns, Joseph, 191
—C—
Calder, William, 72
Cardozo, Benjamin, 193, 197
Chamberlain, Neville, 206
Chanler, Lewis Stuyvesant, 52
Churchill, Winston, 51
Cleveland, Grover, 58
Clinton, William J., 102
Compiègne, 67
Convenţia Naţională Democratică, 82
Coolidge, Calvin , 27, 70, 80, 103, 172
Costigan, Edward Prentiss, 123
Cox, James Middleton, 68, 69, 70, 71, 88
—D—
Daniels, Josephus, 65, 91
Davis, John William, 80, 81, 88
dead cat bounce, 20
Debs, Eugene Victor, 175
Delano, Sara, 38, 42, 43, 51
Delano, Warren, 42, 43
DJIA/Dow-Jones 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 183, 185, 186, 218
Dow, Charles, 10
Dred Scott, cazul, 194
—E—
Earle, George H., 198
Eisenhower, Dwight D., 35, 37, 159
—F—
Fanny Mae, 179
Foster, William, 104
Franz Ferdiand de Habsburg, 64
Friedman, Milton, 183

—G—
Garner, John Nance, 88, 92, 95, 96
Gingrich, Newt, 101
Giuliani, Rudy, 93
Glassford, Pelham, 34, 35
Green, William, 192
Groton, Şcoala Secundară 45, 46
—H—
Hanna, Marcus, 54
Harding, Warren Gamaliel, 70, 79, 103
Harriman, Averell, 45
Hearst, William Randolph, 96
Hickok, Lorena Alice, 164
Higgs, Robert, 188, 222
Hitler, Adolf, 205, 206
Hoover, barajul, 165, 171, 172, 173
Hoover, Herbert Clark, ix, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 60, 84, 88, 89, 90, 93, 102, 103, 104, 113, 114, 129, 146, 165, 172, 229
Hoovervilles, 28
Hopkins, Harry Lloyd, 85, 131, 152, 153
Horner, Henry, 118
House, Edward Mandell, 90, 91, 92
Howe, Louis McHenry, 61, 71, 72, 75, 78, 79, 84
Hughes, Charles Evans, 64, 193, 196
Hughes, Langston, 26
Hunter, Larry, 101
—I—
Ickes, Harold, 153
—J—
Johnson, Hiram Warren, 171
Johnson, Hugh Samuel, 143, 144, 145
Joia Neagră, 5
—K—
Kato, Kanji, 204
Keynes, John Maynard, xii, 142
Keynesianism, vii, 140, 142, 157, 223
Kondratieff, Nikolai, 225
—L—
La Follette, Robert M., Jr., 122, 192
La Follette, Robert M., Sr., 100
laissez-faire, 31, 32, 114, 146, 174
LeHand, Marguerite, 76
Lehman, Herbert Henry, 118
libertarian, libertarianism, x, 31, 88, 101, 127, 140, 148, 157, 188, 189, 199, 221, 223, 224, 227, 228
Lincoln, Abraham, 39, 54, 82, 106
Lindbergh, Charles A., 209
Lippmann, Walter, 93, 94

Long, Huey Pierce, 93, 96, 200, 201
Lusitania, 210
—M—
MacArthur, Douglas, 35, 51
Marea Criză, vii, viii, ix, x, xi, 1, 3, 5, 6, 11, 15, 17, 18, 24, 25, 27, 28, 38, 49, 86, 109, 124, 125, 128, 134, 135, 166, 175, 183, 190, 192, 215, 222, 223, 224, 229
McAdoo, William Gibbs, 62, 81
McCain, John, 25, 92, 93
McKinley, William, 50
Mercer, Lucy Page, 75
Morton Hall, 60
Murphy, Charles Francis, 60, 62, 72
Muscle Shoals, 166, 167
Mussolini, Benito, 211
—N—
N.R.A., National Recovery Administration, 138, 140, 143, 144, 193, 198
N.Y.A., National Youth Administration, 180, 181
Nagumo, Chuichi, 213
New Deal/Noua Orientare vii, xi, xii, 87, 98, 99, 102, 107, 147, 153, 156, 168, 174, 180, 182, 184, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 214, 223, 224, 228, 229
Nietzsche, Friedrich, 47
Norris, George William, 167
Nye, Gerald P., 207
—O—
O'Connor, Basil, 78
O'Gorman, James Aloysius, 59
Orwell, George, 190
—P—
P.I.B., Produsul Intern Brut, 134, 159, 218, 219, 220
Parker, Alton B., 58
Peabody, Endicott, 45, 46
Pearl Harbor, 212, 213
Pecora, Comitetul Senatorial, 29
Peek, George Nelson, 163
Pendergast, Thomas Joseph, 83
Perkins, Frances, 55
Pershing, John J., 64, 143
Powell, Jim, 190
Proskauer, Joseph M., 81
—R—
Rand, Ayn, 28, 134, 135, 227
Raskob, John Jacob, 88
Rawls, John, 142
Rezerva Federală, 13, 109, 190, 225
Roberts, Owen, 198
Romney, Mitt, 93
Roosevelt, Anna Eleanor, 49, 50, 51, 62, 71, 75, 84, 180

Roosevelt, Elliott, 49
Roosevelt, Franklin Delano, v, vii, viii, xi, xii, 30, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 104, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 126, 128, 131, 132, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 144, 145, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 167, 173, 174, 177, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 224, 228, 229
Roosevelt, James, 38, 43, 48
Roosevelt, Nicholas, 50
Roosevelt, Theodore, 41, 49, 51, 61, 62, 63, 68, 69, 70, 84, 99, 100, 112, 115, 134, 155, 185, 203
Rosenvelt, Claes Martenszan van, 50
Roosevelt Robinson, Corinne, 70
Rothbard, Murray Newton, 31, 140, 227, 228
—S—
Sachs, Jeffrey David, 107
Santayana, George, 1
Sarkozy, Nicolas, 105
Schechter, cazul, 193, 194
Schlesinger, Arthur Meiers, Jr., 122
Schlosser, John F., 53, 54, 55
Sheehan, William F., 58, 59, 90
Shepard, Edward M., 58, 59, 90
Shouse, Jouett, 88
Six Companies, Inc., 172
Smith, Alfred Emanuel „Al", 59, 60, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 90, 92, 93, 95, 96
Square Deal, 99, 100
Stone, Harlan F., 193
Swing, Philip David, 171
—T—
T.E.R.A., Temporary Emergency Relief Administration, 85, 86, 131
T.V.A., Tennessee Valley Authority, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171
Tammany Hall, 57, 58, 59, 60, 62, 68, 69, 72, 79
Taylor, Edward, 191
Terkel, Louis Studs, 25
Thomas, Norman, 104
Truman, Harry S., 1
Trumbo, Dalton, 21

—W—
W.P.A., Works Progress Administration, 147, 150, 153, 180
Wagner, Robert, 192, 194
Wall Street, 125
Wallace, Henry Agard, 96
Warm Springs, 76, 77, 78
Welles, Sumner, 45
West Coast Hotel Co., cazul, 198
Williams, Aubrey, 180
Wilson, Milburn Lincoln, 161
Wilson, Woodrow Thomas, 13, 62, 63, 64, 69, 80, 88, 90, 91, 96, 97, 116
Winthrop, John, 116
Wordsworth, William, 83
—Y—
Young, Owen D., 91
—Z—
Zinn, Howard, 22, 25